

Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 -tiekartta

Hyväksytty kestävän kehityksen toimikunnassa 7.2.2022

Sisällys

1	JOHDANTO – SUOMEN MENESTYSTARINA JATKUU MÄÄRÄTIETOISILLA TOIMILLA.....	2
2	TIEKARTAN KUUSI MUUTOSALUETTA	4
	Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus	5
	Visio ja muutostavoitteet.....	5
	Näin muutos tapahtuu.....	6
	Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat	9
	Visio ja muutostavoitteet.....	9
	Näin muutos tapahtuu.....	10
	Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus	16
	Visio ja muutostavoitteet.....	16
	Näin muutos tapahtuu.....	17
	Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä	21
	Visio ja muutostavoitteet.....	21
	Näin muutos tapahtuu.....	21
	Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö	26
	Visio ja muutostavoitteet.....	26
	Näin muutos tapahtuu.....	27
	Kestävä energiajärjestelmä	30
	Visio ja muutostavoitteet.....	30
	Näin muutos tapahtuu.....	31
	Tuki Agenda2030:n toteutumiselle globaalisti	34
	Visio	34
	Käytännön toteutus	34
3	TOTEUTUSTA OHJAAVAT LÄPILEIKKAAVAT PERIAATTEET	39
	Viisi läpileikkaavaa periaatetta	39
	Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen	39
	Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus	39
	Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no-one behind, LNOB)	39
	Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen	40
	Globaalin vastuun kantaminen	40
	Esimerkkejä läpileikkaavien periaatteiden soveltamisesta käytännössä	40
	Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus	41
	Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat.....	42
	Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus.....	43
	Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä.....	45
	Monipuolisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö	46
	Kestävä energiajärjestelmä.....	47
4	JATKOTYÖ – TIEKARTASTA TOIMIKUNNAN STRATEGIAKSI.....	48
	Tiekartta konkretisoi ja suuntaa toimikunnan jäsenten työtä	48
	Tiekartasta toimikunnan uudeksi strategiaksi	48
5	LIITTEET	48

1 Johdanto – Suomen menestystarina jatkuu määrätietoisilla toimilla

Tämä Agenda2030 -tiekartta on suunnitelma siitä, millaisilla toimilla suomalainen yhteiskunta etenee kohti globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030 tavoitteita. Tiekartta on valmisteltu kestävän kehityksen toimikunnassa vuoden 2021 aikana pääministeri Sanna Marinin hallituksen toimeksiannosta, ja se hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa 7.2.2022.

Suomalaisen yhteiskunnan kestävän kehityksen työtä on ohjannut Suomen kestävän kehityksen toimikunnan laatima, vuonna 2016 päivitetty kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutus ”Suomi, jonka haluamme 2050”. Tämä Agenda2030 -tiekartta tulee jatkossa ohjaamaan toimikunnan työtä ja koko yhteiskunnan osallistumista kestävän kehityksen edistämiseen.

Vastuu Agenda2030 tavoitteiden saavuttamisesta on kunkin maan hallituksella. Suomessa hallituksen työtä Agenda2030 kansallisessa toimeenpanossa ohjaa hallituksen laatima toimeenpanosuunnitelma, joka annetaan hallituskausittain eduskunnalle valtioneuvoston selontekona.

Suomi on yksi maailman menestyneimmistä valtioista kansalaisten hyvinvoinnilla mitattuna. Suomen kehitys viimeisten sadan vuoden aikana on osoittanut, että valtio voi kehittyä suurin harppauksin ja että myös vaikeiden aikojen yli on mahdollista päästä aiempaa vahvempana. Suomen kehitys ei ole ollut sattuman seurausta, vaikka silläkin on ollut osansa. Ratkaisevia ovat olleet määrätietoiset päätökset, joilla on edistetty muun muassa tasa-arvoa, koulutusta, yhdenvertaisuutta, yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia ja elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksia. Suomen menestys on rakentunut osaamiselle ja innovaatioille. Suomen luonnonvarat ovat olleet merkittävässä roolissa taloudellisen hyvinvoinnin lisäämisessä.

Viimeisten vuosikymmenten aikana muun muassa ilmastonmuutos sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ovat nostaneet luonnon kantokyvyn rajat kaikkien suomalaisten tietoisuuteen. Valtaosa 2020-luvun suomalaisista tiedostaa maapallon kantokyvyn rajallisuuden ja kantaa siitä huolta. Suomen tulee kantaa vastuunsa maapallon kantokykyyn liittyvien haasteiden ratkaisemisesta Suomessa ja toimia tavalla, joka edesauttaa niiden ratkaisemista myös muualla maailmassa. Jokaisella maalla on vastuu kestävyyshaasteiden ratkaisemisesta ja toimivat ratkaisut edellyttävät kunkin maan luonnontieteellisten, taloudellisten ja kulttuuristen erityispiirteiden huomioimista. Näin on myös Suomen kohdalla.

Ratkaisua vaativa kysymys on yksinkertainen:

Miten varmistamme, että suomalaisten hyvinvointi toteutuu tulevaisuudessa luonnon kantokyvyn rajoissa, huolehtien samalla globaalista hyvinvoinnista ja luonnonvarojen kestävästä käytöstä?

Me kestävän kehityksen toimikunnan jäsenet haluamme, että Suomi menestyy ja suomalaiset voivat hyvin myös tulevaisuudessa. Siksi tarvitsemme uudenlaista ajattelua. Samalla kun uudistamme yhteiskuntamme toimintaa ja jatkamme Suomen menestystarinaa, toteutamme osaltamme vastuumme kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 toimeenpanosta. Agenda2030 toimeenpanolla vahvistetaan yhteiskunnan resilienssiä.

Tiekartta rakentuu kuudelle muutosalueelle

Tässä Agenda2030 tiekartassa on tunnistettu kuusi yhteiskunnallista muutosta vaativaa aluetta, joissa Suomen tulee toimia, jotta saavutamme kaikki Agenda2030 tavoitteet ja varmistamme suomalaisten kestävän hyvinvoinnin maapallon kantokyvyn rajoissa. Toimikunta päätyi näihin muutosalueisiin Suomen

kestävän kehityksen ja Agenda2030 –toimeenpanon nykytilannetta tarkastelleiden analyysien ja selvitysten sekä tiedeyhteisön tuottamien suositusten perusteella.¹

Muutosalueet ovat luonteeltaan erilaisia, kuten on myös yhteiskunnan muutosvalmius niiden osalta. Muutosalueista kaksi – *Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus; Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat* – edellyttää merkittävää yhteiskunnallisen ajattelutavan muutosta. Yhdessä muutosalueessa – *Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus* – kyse on ennen kaikkea toiminnan painopisteen muuttamisesta. Kahdessa – *Kestävä energijärjestelmä; Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä* – on kyse käynnissä olevasta teknologisesta ja käyttäytymistä muuttavasta murroksesta. Yhdessä muutosalueessa – *Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö* – kuvatut toimet edistävät monimuotoisuuden turvaamista, mutta eivät vielä tavoita sitä kokonaisvaltaista yhteiskunnallisen ajattelun muutosta, jota ongelman ratkaisu edellyttäisi.

Kullekin muutosalueelle on määritelty **visio** eli tavoiteltava tulevaisuuden kuva sekä **tavoitteet** vision saavuttamiseksi. Muutosalueissa kuvataan konkreettisia toimia ja toimenpidekokonaisuuksia, joita toteuttamalla edetään kohti tavoitteita.

Muutosalueet muodostavat tiekartan sisällön, johon kestävän kehityksen toimikunnan jäsentahot ja muut yhteiskunnan toimijat voivat kiinnittyä. Muutosalueisiin kiinnittymällä kukin toimija voi edistää muutosta omassa vaikutuspiirissään. Muutos syntyy toimijoiden tekojen summana.

Globaali vastuu ja tuki Agenda2030 toimeenpanolle muualla maailmassa

Tiekartan kuusi muutosaluetta keskittyvät Suomeen ja Suomen muutostarpeisiin. Suomen on kuitenkin kannettava omalta osaltaan globaalia vastuuta ja tuettava muita maita Agenda2030 toimeenpanossa. Kestävän kehityksen toteutuminen kaikissa maissa on myös Suomen etu. Suomen toimia Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseksi muualla maailmassa, sekä Agenda2030 tavoitteiden 16 ja 17 (rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto; sekä yhteistyö ja kumppanuus) edistämistä käsitellään kuuden muutosalueen jälkeen osiossa ”Tuki Agenda2030 toteutumiselle globaalisti”.

Kuudessa muutosalueessa globaalia vastuuta ja globaaleja vaikutuksia tarkastellaan ensisijaisesti jalanjälkinäkökulmasta: päähuomio on siinä, ettei kotimaisilla toimilla aiheuteta vahinkoa muualla maailmassa tai siirretä negatiivisia vaikutuksia muihin maihin. ”Tuki Agenda2030 toteutumiselle globaalisti” -osiossa päähuomio on kädenjäljessä: miten synnyttämme positiivisia, Agenda2030 toimeenpanoa tukevia vaikutuksia muualla maailmassa, ennen kaikkea kehittyvissä maissa.

Läpileikkaavat periaatteet ohjaavat muutosten toteutusta

Kuuden muutosalueen lisäksi tiekartassa käsitellään muutosten toteutusta ohjaavia läpileikkaavia periaatteita. Kestävän kehityksen mukainen toiminta edellyttää huomion kiinnittämistä paitsi siihen *mitä* tehdään, myös siihen *miten* tehdään. Tässä tiekartassa käsitellyt läpileikkaavat periaatteet ovat seuraavat:

- oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon varmistaminen
- koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus
- heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no one behind)
- pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen
- globaalin vastuun kantaminen

Nämä periaatteet ovat osin samoja kuin kansallisessa kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksessa (2013, 2016) sekä hallituksen työtä ohjaavissa Agenda2030 selonteoissa kirjatut periaatteet.

[TÄHÄN TULEE TIEKARTAN RAKENNETTA HAVAINNOLLISTAVA KUVA]

¹ Muutosalueiden ja koko tiekartan valmisteluprosessia sekä työn taustalla olevia analyysejä ja suosituksia käsitellään liitteessä.

2 Tiekartan kuusi muutosaluetta

Agenda2030 tiekartan ytimen muodostavat toimikunnan määrittämät kuusi muutosaluetta. Kuuden muutosalueen lisäksi tiekartta käsittelee Suomen toimia Agenda2030 globaalin toteutumisen tukemiseksi.

Tiekartan kuusi muutosaluetta lähestyvät kestävyysshaasteita järjestelmänäkökulmasta. Kyse on siitä, että yksittäisten kestävyysongelmien ratkaisemisen sijaan pyritään hahmottamaan ongelmien taustalla olevia laajempia kokonaisuuksia, ja muuttamaan näitä kokonaisuuksia tavalla, joka ratkaisee ja poistaa yksittäisiä ongelmia. Siksi Agenda2030 tavoitteiden ja alatavoitteiden saavuttamista on tarkoituksenmukaista lähestyä järjestelmänäkökulmasta. Tavoitteet kytkeytyvät toisiinsa ja ovat aina osa laajempaa kokonaisuutta, johon usein liittyy niin yhteiskunnallisia, ympäristöllisiä kuin taloudellisiakin elementtejä.

Muutosalueet ovat määrittyneet pitkälti niiden Agenda2030 tavoitteiden ja alatavoitteiden kautta, joita Suomi ei ole vielä saavuttanut tai joiden osalta viimeaikainen kehitys antaa syytä huoleen. Tästä syystä muutosalueet eivät juurikaan käsittele suomalaisessa yhteiskunnassa tällä hetkellä hyvin toimivia asioita, joita on runsaasti ja joiden säilymisestä myös jatkossa on huolehdittava. Suomi on yksi maailman menestyneimmistä valtioista kansalaisten hyvinvoinnilla mitattuna. Tiekartan ja muutosalueiden tarkoituksena on varmistaa, että näin olisi myös tulevaisuudessa.

Kuva: Kestävän kehityksen toimikunnan määrittelemät kuusi muutosaluetta

Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Visio ja muutostavoitteet

Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus määrittävät tiekarttatyön muutosalueeksi, koska toimikunnassa pidettiin tärkeänä tarkastella talouskasvun ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä sekä talouden vaikutusta luonnonvarojen käyttöön. Kestävien kulutusvalintojen edistäminen kytkeytyy tiiviisti luonnonvarojen globaalin käytön vähentämistarpeeseen. Globaali luonnonvarojen ylikulutus on talouden, tuotannon ja kulutuksen kautta rakentuva, yhteiskuntaa läpileikkaavasti koskeva haaste. Työn tekemisen tapojen, ammattirakenteen muutoksen, työmarkkinoille pääsyn ja työssä vaadittavan osaamisen kysymykset ovat tiiviisti kytköksissä talouden murrokseen.

Hyvinvointia edistävän talouden ja työn sekä kestävän kulutuksen muutosalue kytkeytyy Agenda2030 toimintaohjelman Suomelle haasteellisiin tavoitteisiin ja alatavoitteisiin, jotka liittyvät mm. talouteen ja työhön sekä kestäväan kulutukseen ja tuotantoon (ks. tarkemmin kuva muutosalueista ja Agenda2030 alatavoitteista).

Tiekartan valmistelun alkuvaiheessa toimikunta määritteli muutosalueelle seuraavan **2030-luvun vision**:

"Suomi on edelläkävijä ja suomalaisilla yrityksillä on vahva kädenjälki kokonaiskestävyyttä vahvistavissa ja ilmastonmuutokseen liittyvissä ratkaisuisissa, kuten bio- ja kiertotaloudessa, teollisissa innovaatioissa sekä digitaalisissa palveluissa. Yritykset tuottavat hyvinvointia ja lisäarvoa liiketoimintamalleilla, joiden tavoitteena on taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Hyvinvointitalousajattelu on valtavirtaa, ja talous vahvistaa ekologista ja sosiaalista pääomaa. Julkisen talouden rahoitus on kestävällä pohjalla. Työ on merkityksellistä ja laadukasta. Kestävyttä edistäviä innovaatioita, yrittäjyyttä ja yritystoimintaa tuetaan ja arvostetaan. Koulutuksessa ja yrityksissä ennakoidaan osaamistarpeiden muutoksia ja osaamista päivitetään jatkuvasti. Suomi liikkuu kohti toimimista yhden maapallon rajoissa. Uusiutuvien luonnonvarojen kotimainen käyttö on kestävällä ja resurssitehokkaalla pohjalla ja uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö vähenee vauhdikkaasti. Kulutusta ja tuotantoa ohjataan kestäväksi hyvällä ja johdonmukaisella sääntelyllä, jonka puitteissa toimitaan markkinaehtoisesti ja asiakaslähtöisesti."

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet**:

- 1) Talouden arvonluonnissa, yritystoiminnassa, uusissa työpaikoissa ja viennissä painottuvat kestävää lisäarvoa tuottavat ja hiilinegatiivista yhteiskuntaa rakentavat bio- ja kiertotalouden ratkaisut, teolliset ja muut innovaatiot sekä digitaaliset ja aineettomat tuotteet ja palvelut.
- 2) Talouden toimintaa ohjaavat ihmisten hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, sosiaalisen pääoman vahvistaminen sekä hyvinvointiin investoiminen.
- 3) Ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden samanaikaiselle saavuttamiselle ja julkisen talouden rahoittamiselle on olemassa pitkän aikavälin kokonaisnäkyminen sekä kehityspolku, johon yhteiskunnan keskeiset osapuolet ovat sitoutuneet.
- 4) Työelämä on laadukasta, työpaikat reiluja, terveellisiä ja turvallisia, töissä voidaan hyvin ja työllisyys sekä työntekijöiden ja yrittäjien työkyky ovat korkealla tasolla. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työelämässä ovat edistyneet. Vaikeasti työllistyviä on saatu työelämään.
- 5) Tutkimus-, kehitys-, innovaatio- ja osaamispanostukset kestävyttä edistäviin ratkaisuihin ja yritysten kehittämiseen ovat korkealla tasolla.
- 6) Tuotannon ympäristöhaittoja tunnistetaan ja vähennetään ja niiden kustannuksia sisällytetään hintoihin koko elinkaaren osalta.
- 7) Uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö on vähentynyt. Samalla vähemmästä saadaan enemmän: resurssituottavuus ja materiaalien uusiokäyttöaste ovat nousseet monenlaisilla kiertotalouden ratkaisuilla. Suomen globaali kädenjälki resurssiviisaiden ratkaisujen viejänä on vahvistunut. (vrt. VNP kiertotalouden strategisesta ohjelmasta 30.3.2021)

- 8) Hyvä ja johdonmukainen sääntely, laaja-alainen mittaristo, julkiset hankinnat, ennustettava investointiympäristö sekä markkinaehtoisuus ja asiakaslähtöisyys ohjaavat kulutusta ja tuotantoa.

Näin muutos tapahtuu

Toimikunnan asettama visio ja tavoitteet saavutetaan kohdistamalla huomio talouden virroista talouden varantoihin, omaksumalla ja valtavirtaistamalla kestävämpiä kulutus- ja tuotantotapoja, sekä varmistamalla hyvän työelämän toteutuminen ja muuttuvan yhteiskunnan osaamistarpeet.

Ylikuluttavien rakenteiden purkaminen on edellytys ihmisten hyvinvoinnin toteutumiselle yhden maapallon rajoissa, ja siten kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiselle. Ylikuluttavien rakenteiden purkamiseksi tulee luontopääoma ja inhimillinen pääoma tuoda talousajattelun keskiöön, ja tehdä vaikuttavia toimenpiteitä kestävämpien kulutus- ja tuotantotapojen omaksumiseksi ja valtavirtaistamiseksi.

Luontopääoma ja inhimillinen pääoma talousajattelun keskiöön

Pääomia ovat kaikki inhimilliset, ekologiset ja taloudelliset varantomme. Nämä varannot tarjoavat puitteet - reunaehdot ja mahdollisuudet - yhteiskunnan kestävälle taloudelliselle toimeliaisuudelle. Hyvinvointitalous ja kiertotalous määrittelevät, millä tavoin taloutemme toimii näiden pääomien puitteissa. Hyvinvointitalous määrittelee erityisesti sitä, miten ihmiset - yksilöinä, yhteisinä ja organisaatioina - hyödyntävät inhimillisiä pääomia kestävästi taloudellisessa toiminnassa ja kuinka taloudellinen toiminta tuottaa taloudellista ja inhimillistä hyvinvointia. Kiertotalous puolestaan määrittelee erityisesti sitä, miten taloudessa hyödynnetään luonnonvaroja ekologisesti kestävällä ja taloudellisella tavalla, ja miten talous voi varmistaa luontopääoman säilymistä ja myös vahvistaa sitä.

Pääomista huolehtimista vahvistetaan tuomalla pääoma-ajattelu – eli ympäristötilinpito (ml. ilmasto, luonnonvarat, monimuotoisuus) ja inhimillisten pääomien, sosiaalisen kestävyuden sekä kansalaisten hyvinvoinnin arviointi – kiinteäksi osaksi poliittista päätöksentekoa mm. kansantalouden tilinpidon ja julkisen talouden suunnittelun kautta. Tämän vahvistamiseksi tulisi tarkastella, olisiko tarkoituksenmukaista luoda erityinen inhimillisen pääoman ja luontopääoman arviointi- ja hallintamenettely.

Luontopääomaan ja inhimilliseen pääoman kohdistuvien vaikutusten tarkastelu tulisi tuoda mukaan teollisuus-, työllisyys- ja elinkeinopolitiikan suunnitteluun vauhdittamaan muutosta ja mahdollisuuksiin tarttumista. Hallituksen tulee jatkaa käynnissä olevaa, ylivaalikautiseksi suunniteltua kestävyystiekarttatyötä ja kestävyuden kolmen ulottuvuuden yhteistarkastelua osana julkisen talouden suunnittelua. Nykyisen ja tulevien hallitusten pitkäjänteisen kestävyyspolitiikan ja kestävyys siirtymien toteutusta tulee tukea tieteellisellä neuvonannolla. Kestävyyspaneelin työn tulisi suuntautua tähän, ja myös erityisen kestävä siirtymän arviointineuvoston perustamista olisi syytä harkita.

Kestävempien kulutus- ja tuotantotapojen omaksuminen ja valtavirtaistaminen

Valtiolla ja julkisella sektorilla on laaja keinovalikoima kestävämpien kulutus- ja tuotantotapojen valtavirtaistamiseksi. **Taloudellisia ohjauskeinoja** tulisi käyttää aktiivisesti kierto- ja hyvinvointitalouden sekä kestävämpien kulutus- ja tuotantotapojen edistämiseen. Tällaisia talouden ohjauskeinoja ovat mm. TKI-panostuksien lisääminen ja tukipolitiikan kestävyystarkastelu, verotuksen painopisteen siirtäminen haittaverotukseen, vähähiilisuuden verokannustimet, päästökauppamekanismien kehittäminen ja hyödyntäminen, vapaaehtoisten toimialakohtaisten sopimusten edistäminen sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja kestävä työtä ja vientiä kannustava vero- ja tukipolitiikka. Suomi on ollut edelläkävijä kestävä kehityksen budjetoinnin kehittämisessä ja työtä tulee jatkaa.

Julkiset hankinnat muodostavat merkittävän osan kiertotaloutta ja samalla hyvinvointitaloutta vahvistavista päätöksistä. Julkisissa hankinnoissa tulee painottaa ekologisista ja sosiaalista kestävyttä ja innovaatioita. Vastuullisille hankinnoille tulee määritellä yhtenäisiä kriteerejä, huomioiden ekologiset, sosiaaliset, eettiset ja muut kestävyuden ulottuvuudet. Innovatiivisia hankintoja, systeemistä tarkastelua ja kokeilevaa yhteiskehittämistä vauhditetaan yhdessä tieteen, yritysten ja kolmannen sektorin kanssa. Hankinnan edellytyksiä, osaamista ja tahtotilaa edistetään kansallisella ohjelmalla.

Hyvinvointitaloutta ja myös kiertotaloutta vahvistaa **kestävien valintojen tukeminen**. Kannustetaan uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseen. Tuotetaan tietoa kestävä kehityksen investointien synnyttämistä hyvinvointi-, ympäristö- ja muista hyötyvaikutuksista. Tuotetaan tietoa kestävä päätöksenteon tueksi (esim. ympäristömerkit ja -laskurit) ja rakennetaan tarvittavia digitaalisia alustoja. Vahvistetaan resursseja tiedon tuottamiseen ja viestintään sekä kuluttajien, kuntien ja yritysten kokeiluihin. Tarkastellaan mainonnan vaikutuksia ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen ja kehitetään mainonnan sääntelyä tarpeenmukaisesti. Mainonnan vaikutuksia tulisi tarkastella ja sääntelyä kehittää kansainvälisesti ja EU-tasolla ja myös siten, että veloitteet ovat samat mainonnan kanavasta huolimatta. Tuetaan turhaa kertakäyttöä vähentävien sekä jakamista ja kiertotaloutta vahvistavien innovaatioiden ja palvelujen kokeilemistä ja käyttöönottoa.

Lisäksi kulutus- ja tuotantotapojen kestäväytymistä tukee myös kestävyttä korostava **tuotesääntely**, jota on tarkasteltava ja kehitettävä kansainvälisesti ja EU-tasolla osana ekologisesta ja sosiaalisesti kestävä talouden kokonaisnäkymää ja myös siten, että veloitteet ovat samat myyntikanavasta huolimatta.

Pitkäjänteiset hyvinvointi- ja kiertotalouden toimet rakentavat ennakoitavan toimintakentän **ratkaisuja tuottaville yrityksille**. Tavoitteena on yritysten vahvempi kestävä kädenjälki sekä uudistuminen hiilineutraalin maailman ja kestävä murroksen ratkaisijoiksi. Ennakoitavat ja johdonmukaiset TKI-panostukset, kilpailukykyisen toimintaympäristön kehittäminen, sääntely, verotus, sujuvat luvitukset ja informaatio-ohjaus vauhdittavat hiilinegatiivista, luonnon monimuotoisuutta edistävää ja kiertotalouteen perustuvaa ja sosiaalisesti kestävä yritystoimintaa. Kestävä yritystoiminta vahvistaa yhteisiä pääomiamme ja varmistaa Suomen julkisen talouden kestävä rahoitus pohjan. Valtio-omisteisten yritysten tulisi toimia edelläkävijöinä kestävyttä edistävien toimintatapojen omaksumisessa ja käyttöönotossa.

Keskeistä kestävämpien kulutus- ja tuotantotapojen valtavirtaistumiselle on **yritysten toiminta ja vastuu globaaleissa arvoketjuissa**. Toimitaan kansainvälisillä, yhteisesti tunnustetuilla työelämän ja kestävyyskriteereillä. Kehitetään kestävyyskriteereitä osana EU-tason ja globaalia vaikuttamistyötä ja edistetään kestävien toimintatapojen käyttöönottoa (esim. ympäristömerkintä, reilu kauppa, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kriteeristöt). Ihmisoikeuksia vahvistava ja myös yrityksiä sitova globaali, kansainvälinen, EU-tason ja kansallisen tason työ jatkuu, jotta ihmisoikeuksia (ml. työelämän oikeuksia) noudatetaan. Sijoittajien, rahoittajien ja kuluttajien tiukentuvat kestävyyskriteerit tukevat muutosta. Vahvistetaan seurantaan Suomen tuonnin ja viennin ympäristövaikutuksista kehittyvissä maissa. Tulevaa EU:n yritys vastuusääntelyä (direktiivi tai asetus) tullaan soveltamaan Suomessa ja sen toteutumista seurataan niin Suomessa kuin EU-tasolla. Suomen ja suomalaisten yritysten tulisi toimia yritys vastuun edelläkävijöinä, jotka määrätietoisesti edistävät yritys vastuusääntelyä ja osallistuvat sen kehittämiseen kansainvälisellä ja kansallisella tasolla. Vahvistetaan harmaan talouden vastaista työtä.

Hyvän työelämän ja osaavan työvoiman varmistaminen

Hyvinvointitalouden ytimessä on yhteiskunta, joka tähtää hyvinvoinnin lisäämiseen ja hyvän elämän edellytysten vahvistamiseen. Tämän perustana on osaltaan hyvä työelämä ja osaava työvoima.

Kestävä kehitys edellyttää merkittäviä rakennemuutoksia taloudessa ja työelämässä. Työntekijöille, johdolle, yrittäjille ja myös päättäjille tulee tarjota **tukea muutosten toteutukseen kestävällä ja oikeudenmukaisella tavalla**. Tuki rakentuu laajasta joukosta toimia, sisältäen mm. koulutusta, jatkuvaa oppimista, osaamisen kehittämistä, erilaisia työuria, työelämän joustoa, työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukea, väestöpolitiikkaa, ja TKI-tukea.

Ilmastotoimien ja vihreän siirtymän **työllisyysvaikutuksia ja osaamistarpeita toimialoittain tulee ennakoita** ja tulevia osaamistarpeita tulee vahvistaa. Tulee myös vahvistaa työntekijöiden ja yrittäjien mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti kestävyysmurrokseen liittyvään keskusteluun ja muutostyöhön. Muutoksen vaatima osaamisen uudistaminen tulee nähdä investointina, ei kuluna.

Eriyistä huomiota tulee kohdistaa **monimuotoisuuden vahvistamiseen työyhteisöissä** ja kaikenlaisen työyhteisöissä tapahtuvan syrjinnän poistamiseen. Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki velvoittavat viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia arvioimaan ja edistämään yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan sekä edistämään sukupuolten tasa-arvon toteutumista.

Tasa-arvoinen palkkaus on perus- ja ihmisoikeus. Samaa tai samanarvoista työtä tekeville on tasa-arvolain mukaan maksettava samaa palkkaa sukupuolesta riippumatta. Sukupuolesta johtuvien palkkaerojen kaventaminen on laadukkaan ja oikeudenmukaisen työelämän perusedellytys ja keskeinen tasa-arvokysymys. Sukupuolesta johtuvia palkkaeroja kavennetaan muun muassa perhevapaiden tasapuolisempaa jakautumista tukemalla, lakisääteisillä tasa-arvosuunnitelmilla ja palkkakartoituksilla, sopimus- ja palkkapolitiikalla, kehittämällä palkkausjärjestelmiä ja purkamalla työelämän sukupuolittumista eli segregatiota. Palkka-avoimuus tukee tasa-arvoisen palkkauksen toteutumista.

Moderni väestöpolitiikka edistää hyvinvointia ja tasapainoista väestönkehitystä tukemalla inhimillisiä voimavaroja läpi elämänkulun ja asettamalla tavoitteita väestön uusiutumiseksi, syntyvyydelle ja muuttoliikkeelle. Työelämän tulee tukea tasapainoisen väestönkehityksen toteutumista sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Maahanmuuton tai syntyvyyden kasvu, koulutustason ja tuottavuuden nousu, tai terveempi ikääntyminen eivät yksinään riitä vastaamaan hyvän työelämän ja osaavan työvoiman varmistamiseen liittyviin haasteisiin, vaan kaikkia näitä osatekijöitä tarvitaan.

Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

Visio ja muutostavoitteet

Tämä teema valikoitui muutosalueiksi, koska muutos kohti kestävämpää yhteiskuntaa mahdollistuu maailmankuvan muutoksista, laajemmasta ja syvemmästä ymmärryksestä sekä uusista tiedoista ja taidoista. Oppiminen ja sivistys ovat avaimia yhteiskunnalliseen muutokseen. Sivistys näkyy ja vaikuttaa yhteiskunnassa osaamisena, luovuutena, yli sukupolvien ulottuvana vastuuntuntona ja vastuunkantona. Sivistys ei siis ole vain ajattelua tai pohdintaa vaan käytännön tekoja. Sivistys ja kulttuurinen muutos johtavat kohti kestävämpiä elämäntapoja ja laaja-alaista hyvinvointia. Kestävien elämäntapojen arvoperusta on ajatuksessa, että ihminen on osa luontoa ja riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Koulutus, tiede, kulttuuri ja taide ylläpitävät ja uusintavat yksilöiden ja yhteisöjen identiteettiä sekä välineitä ymmärtää ihmisen ja luonnon välistä suhdetta ja vuorovaikutusta.

Tämä muutosalue kytkeytyy Suomelle haasteellisiin Agenda2030 alatavoitteisiin, jotka koskevat laadukkaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen varmistamista, sukupuolten ja erityisryhmien välisen eriarvoisuuden vähentämistä, luku- ja laskutaitoa sekä kestävä kehityksen edistämiseen tarvittavien tietojen ja taitojen varmistamista.

Toimikunta määritteli **muutosalueen vision seuraavasti:**

“Vahvistuva kestävä kehitys edistävä osaaminen ja arvopohja luovat ihmisten elämään merkityksellisyyttä ja kasvattavat osaamista, joka tukee tiedon, uusien toimintatapojen ja ratkaisujen syntymistä globaaleihin kestävyysongelmiin. Tieto, kasvatusta ja opetus, ovat kaikkien saatavilla. Jatkuva oppiminen tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden laajentaa ymmärrystään ja osaamistaan, oppia uusia tietoja ja taitoja muuttuvan maailman tarpeisiin työelämässä ja sen ulkopuolella. Koulutusjärjestelmä takaa kestävyysmurrosta edistävän sivistyksen kaikille väestöryhmille yhdenvertaisesti ja saavutettavasti. Väestön koulutustaso on kasvanut ja koulutus- ja osaamiserot ovat kaventuneet. Yhteiskunta tukee kestäviä elämäntapavalintoja, asenneilmapiiri ja mahdollisuus tehdä kestäviä valintoja on vahvistunut. Vaikka suomalaiset kuluttavat vähemmän ja kestävämmiin, hyvinvointi on korkeammalla tasolla.”

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet:**

- 1) Ihmisten kokemus oman elämän merkityksellisyydestä on vahvistunut. Kaikilla ihmisillä on kokemus, että heillä on mahdollisuus ja taitoja vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaan.
- 2) Edellytykset koulutuksen pääsyyn ja opintojen ja koulutuksen jatkamiseen ovat tasa-arvoiset asuinpaikasta ja perhetaustasta riippumatta. Koulutus ja uusien taitojen oppiminen ovat yhdenvertaisesti saatavissa ja saavutettavissa kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Lisäksi aikuiskoulutuksen osallistumisen aste kasvaa.
- 3) Elämäntapojen jalanjälki on pienentynyt. Esimerkiksi suomalaisten hiilijalanjälki on laskenut tasolle, joka mahdollistaa kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden saavuttamisen.
- 4) Koulutuksen tavoitteet ja käytännön toteutus synnyttävät kestävä kehitystä edistävää osaamista ja arvoja varhaiskasvatuksesta alkaen koko koulutusjärjestelmässä ja kaikilla aloilla. Koulutus ja tiede antavat osaamisia ja taitoja tutkimuksen ja innovaatioihin pohjautuvien ratkaisujen ja toimintamallien kehittämiseen ja hyödyntämiseen.

Näin muutos tapahtuu

Muutos kohti visiota ja tavoitteita tapahtuu toimikunnan mukaan niin, että tarvitsemme yhtäältä yhteiskunnan arvopohjan uudistamista ja kestävien elämäntapojen valtavirtaistamista sekä toisaalta kestävästä kehitystä tukevan ymmärryksen ja osaamisen vahvistamista. Näiden asioiden toteutumien edellyttää formaalin, nonformaalin ja informaalin koulutuksen yhteistyötä, mikä on tärkeää myös jatkuvan oppimisen kannalta. Arvopohjan muutos viitoittaa tietä kohti tavoittelemisen arvoista ja toivoa ylläpitävää tulevaisuutta. Ekososiaalisen sivistyksen käsite on yksi työkalu tässä muutoksessa.

Yhteiskunnan arvopohjan uudistaminen ja kestävien elämäntapojen valtavirtaistaminen

Yhteiskunnan arvopohjan uudistaminen ja kestävien elämäntapojen valtavirtaistaminen tehdään seuraavilla tavoilla:

Sivistysparadigman muutos kohti ekososiaalista sivistystä

Tähän saakka ihmiskunta on tavoitellut hyvinvointia lähinnä talouskasvun avulla. Talouden kasvu on kytkeytynyt voimakkaasti ympäristöhaittojen lisääntymiseen ja ilmastonmuutoksen kiihtymiseen. Toisaalta talouskasvu on nostanut valtavan määrän ihmisiä pois köyhyydestä, mikä on alentanut mm. merkittävästi lapsikuolleisuutta. Elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksen lähteet ovat kuitenkin yhä enenevässä määrin immateriaalisia ja talouskeskeisestä ajattelusta vapaita.

Kestävä kehitys on vahvasti sisällytetty opetussuunnitelmien perusteisiin aina varhaiskasvatuksesta lukio-opetukseen sekä ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteisiin. **Ekososiaalinen sivistys** on käsite, joka sisältyy varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden arvopohjaan. Ekososiaalinen sivistyksen lähtökohtana on ihmiskunnan toiminta ekosysteemien kestävyden asettamissa rajoissa. Edistyksen päämääränä on ihmisarvoisen ja merkityksellisen elämän mahdollistaminen nykyisille ja tuleville sukupolville yhden maapallon rajoissa².

² <https://koulujaaymparisto.fi/tukea-kestavan-kehityksen-tyohon/kestavan-tulevaisuuden-indikaattoreiden-taustamateriaali/ekososiaalinen-sivistys-kestavan-tulevaisuuden-rakentajana/>

Ekososiaalisuuden idean lähtökohtana on, että luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen lisää myös ihmisen hyvinvointia. Tämä ymmärrys voi syntyä systemaattisen ajattelun kautta, kun opitaan tarkastelemaan luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan keskinäisiä vuorovaikutuksia.

Hyvä elämä tiivistyy ekososiaalisessa ajattelussa kahteen asiaan: luonnon elinvoimaisuuteen ja elämän arvokkaaksi kokemiseen. Ekososiaalisen sivistyksen, tiedon ja kriittisen ajattelun lisääntyessä ja edistyessä sekä kestävä kehitys edistäviä ohjauskeinoja käyttämällä tuotanto- ja kulutustavat muuttuvat kestävimiksi.

Taiteessa ja kulttuurissa käsiteltyjä aiheita ja niiden esittämisen tapoja voidaan hyödyntää kestävään kehitykseen liittyvien muutostapojen ja -tarpeiden ymmärtämiseksi ja työstämiseksi. Kulttuurin ja taiteen keskeistä sisältöä ovat yhteiskunnan ja ihmisten arvokehitykseen ja toimintatapoihin liittyvien aiheiden käsittely. Kulttuuri auttaa laajentamaan ymmärrystä vaihtoehtoisista tulevaisuuksista ja toimintamalleista ja synnyttää uusia tulkintoja sekä merkityksiä olemassa oleville asioille. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan tehdä näkyväksi sitä, mikä on vasta syntymässä. Kulttuuri- ja taidekentän toimintaedellytysten turvaaminen on osa kokonaisvaltaista ekososiaalisen sivistyksen ja kestävä kehityksen vahvistamista.

Kestävää kehitystä edistävät arvot ja osaaminen koulutuksessa ja kasvatuksessa

Yhteiskunnan arvopohjan muuttaminen ja ekososiaalisen sivistyksen edistäminen edellyttävät sekä formaalin ja nonformaalin oppimisen ja koulutusyhteistyön edistämistä, että kestävä kehityksen näkökulmien kehittämistä edelleen koulutuksessa. Lisäksi tarvitaan sitoutumista oppijoiden moninaisuuden huomioimiseen kaikilla tasoilla ja tukea opinto-ohjaukseen. Toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen tulee tukea ekososiaalisen sivistyksen sekä kestävien elämäntapojen omaksumista.

Kestävä kehityksen arvojen oppiminen on mahdollista koko elämänkaaren ajan ja se tapahtuu elämänlaajuisesti. Varhaiskasvatus, harrastukset ja media vaikuttavat arvojen kehittymiseen.

Kestävien elämäntapojen muutoksen valtavirtaistaminen

Kestävä elämäntapa rakentuu ekososiaalisen sivistyskäsityksen omaksumisen, vastuullisten kulutus- ja toimintatapojen sekä yhteiskunnallisen vastuun oton kautta. Ekososiaalinen sivistys uudistaa käsitystämme hyvän elämän perustasta. Sen arvot vastuullisuus, kohtuullisuus ja ihmistenvälisyys ohjaavat meitä materiaalisen hyvinvoinnin tavoittelusta kohti elämän laadun parantamista. Sen sijaan, että kuluttaisimme koko ajan enemmän, voimme löytää kestäviä merkityksiä elämään esimerkiksi liikunnasta, taiteesta, kulttuurista, ihmistenvälisyydestä ja yhteydestä luontoon.

Ekologisesti ja sosiaalisesti kestävien elämäntapojen valtavirtaistamiseksi varhaiskasvatus, oppilaitokset ja korkeakoulut, kulttuurialan toimijat sekä urheiluseurat, nuorisotyö, harrastus- ja järjestötoiminta, kirjastot sekä useat muut toimijat tekevät arvokasta työtä.

Jotta kestävä elämäntavoista tulisi valtavirtaa, on tarpeen sekä kehittää ihmisten elämäntapojen ja kuluttamisen käytäntöjä, että tarkastella niitä yhteiskunnan rakenteita, jotka määrittelevät valintojen mahdollisuuksia ja vaikuttavuutta. Esimerkkinä tiekarttatyössä nostettiin valtion ohjaus erilaisten verojen ja kannusteiden kautta, hyvät esimerkit ja kokeilut henkilökohtaisen hiilibudjetin osalta, kuntien merkittävä työ kestävien elämäntapojen mahdollistajana sekä edellytysten luojana. Useat järjestöt ja muut yhteiskunnalliset toimijat tekevät neuvontaa ja ohjausta kestävien elämäntapojen mahdollistamiseksi. Kestävien elämäntapojen valtavirtaistuminen edellyttää samansuuntaisia muutoksia kohti kestävä yhteiskuntaa kaikilla muutosalueilla.

Muutoksia tulisi erityisesti tapahtua asumisessa, ruokailussa, liikkumisessa ja matkustamisessa sekä muussa kulutuksessa. Tämä vaatii mm. oikea-aikaisen, puolueettoman ja yhdenmukaisen tietopohjan

rakentamista ja neuvonnan koordinoitua kansallisella tasolla. Jotta elämäntapamme olisivat kestäviä, kestävien valintojen tekeminen tulisi tehdä yksilöille helpoksi, edulliseksi ja innostavaksi.

Kestävää kehitystä tukevan ymmärryksen ja osaamisen vahvistaminen

Koulutuksen suuntaaminen ja osaamisen edistäminen kestävyysmurroksen toteuttamiseksi

Osaaminen on inhimillistä pääomaa, joka luo ihmiselle merkityksellisyyttä sekä hyvinvointia ja sitoo osaksi yhteiskuntaa. Koulutus perustuu tutkimukseen, joka tuottaa uutta tietoa ja ratkaisuja kestävyysmurroksiin. Kestävyysmurroksen toteuttamiseksi monia nykyisiä lähtökohtia ja toimintatapoja tulee arvioida uudelleen; tarvitaan poisoppimista ja rakentavaa kyseenalaistamista. Uusi tieto siirtyy osaksi elinkeinoelämään ja yhteiskuntaan erityisesti osaavien ihmisten myötä.

Kestävyysmurrosta ei saavuteta ilman tutkimukseen perustuvaa uutta tietoa ja osaamista, uusia teknologioita ja innovatiivisia ratkaisuja ja kokeiluja. On tärkeää, että parlamentaarisen TKI-työryhmän ja kansallisen TKI-tiekartan linjausten mukaisesti tehdään aktiivisia toimia tutkimus- ja kehittämismenojen kasvattamiseksi neljään prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä³ ja TKI-toimintaympäristön kehittämiseksi. Toimet luovat suuntaviivat TKI-toiminnan määrän ja kunnianhimon tason nostoon sekä kestäväan kasvuun ja hyvinvointiin.

Tutkimuksen ja tutkitun tiedon tulisi ohjata myös osaamistarpeiden ennakkointia ja tunnistamista. Keskeistä on se, millaisia taitoja ja tietoja tarvitaan tulevaisuuden kestävyyskysymysten ratkomiseksi. On tärkeää ennakoida myös määrällistä osaamistarvetta eri aloilla ja mitoittaa koulutusohjelmien aloituspaikat sen mukaisesti. Lisäksi on tärkeää tunnistaa ja ennakoida miten tutkintorakenteet, oppimisen avoimuus ja jatkuva oppiminen pystyvät paremmin vastaamaan muuttuviin osaamistarpeisiin.

Elämä on jatkuvaa oppimista ja kehittymistä, ja jatkossa tämä kehityssuunta vahvistuu entisestään. Tulevaisuuden osaajaprofiilit niin työelämässä kuin elämän muillakin osa-alueilla voivat kestäväan kehityksen näkökulmasta olla erilaiset kuin nykyhetken ja nykytietämyksen valossa ovat. Nopeasti etenevä kestävyysmurros voi aiheuttaa toimialojen ja ammattitehtävien katoamista, eli tapahtuu pakotettua siirtymistä uudelle uralle. Toisaalta tulevaisuudessa voi vahvistuvia uusien ammattiryhmien tarve.

Osaamistarpeiden ennakkoinnin myötä ymmärrystä jalkautetaan laajasti, laaja-alaisesti ja poikkileikkaavasti käytäntöön, jolloin mm. korkeakoulutus, vapaa sivistystyö, ammatillinen koulutus ja jatkuvan oppimisen mahdollisuudet voivat vastata yhteiskunnallisiin ja tulevaisuuden työelämätarpeisiin – erityisesti kestäväan kehityksen taitojen ja arvojen näkökulmasta. Työelämän murros edellyttää myös sitä, että opintopolut ovat joustavia ja alanvaihtomahdollisuudet lisääntyvät. Tärkeässä osassa ovat vapaaehtois-, harrastus- ja järjestötoiminta sekä nuorisotyö, jotka tavoittavat laajasti ihmisiä ns. formaalin koulutusjärjestelmän ulkopuolella.

Yrittäjillä sekä yrityksillä ja muilla työnantajilla on merkittävä rooli osaamistarpeiden ennakkoinnissa ja työssä oppimisen edistämisessä. Ennakkoinnin tueksi tarvitaan tutkittua tietoa ja yhteistyötä niin koulustoitimijoiden ja työelämän, että korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja muiden organisaatioiden kesken. Vihreän siirtymän edistämiseksi on huolehdittava myös kaikkien kansalaisten perustaidosta (luku- ja kirjoitustaidot, matemaattiset taidot, ICT-aidot). Ne antavat pohjan, jonka päälle voi rakentaa jalostuneempaa osaamista – oli muutosten myötä osaamistarve millainen tahansa.

Osaamisen seuranta, arviointi ja kehitys

Koko kestävyysmurroksen ja muutoksen ajan tulisi pyrkiä seuraamaan osaamisen kehittymisen muutoksia ja murroksen etenemistä. Tämä vaatii työkaluja ja mittareita, joilla voidaan havaita

³ Vuonna 2021 Suomen TKI menot 2,9 bruttokansantuotteesta

oppimisen muuttavan maailmaa. Eri koulutuksen kehityshankkeiden tuloksia ja vaikutettavuuden seuranta tulisi tehdä käytännön tasolla.

Esimerkiksi olisi syytä selvittää, miten kestävä kehitys sisältyy opetukseen ja koulutukseen koko koulutusjärjestelmässä, ml. vapaa sivistystyö, ja tarkastella miten esimerkiksi opetussuunnitelmien perusteissa mainittu ekososiaalinen sivistys -käsite on omaksuttu opetuksen järjestäjien toiminnassa ja opetuksessa. Seuranta ja arviointi olisi syytä kytkeä koulutusjärjestelmän jo olemassa oleviin sopimus- ja seurantaprosesseihin.

Oppimiserojen kaventaminen, tukea ohjaukseen ja oppimiseen

Kaikilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja koulutukseen pääsyyn, osaamisen kehittämiseen ja aktiiviseen toimijuuteen kestävyysmurroksessa. Tämä edellyttää koulutusjärjestelmässä ohjausta ja oppimisen tukemista laajasti ja laaja-alaisesti. Erityisen tärkeää on ohjauksen lisääminen ja kohdentaminen erilaisille oppijoille sekä tuen tarjoaminen oppimisessa putoamisvaarassa oleville. Lisäksi on tärkeää huomioida ja antaa tukea mm. koulutuksen nivelvaiheissa ja siirtymisessä koulutuksesta työelämään, sekä myöhemmin jo työelämässä esimerkiksi uravaihdoksien yhteydessä ja täydennyskoulutuksessa. Aikuisten osalta on kiinnitettävä erityistä huomiota työelämän ulkopuolella oleviin, pitkäaikaistyöttömiin sekä aliedustettuihin ryhmiin, jotka eivät oma-aloitteisesti hakeudu koulutuksiin ja heidän osaamisensa vahvistamiseen. On myös turvattava oppimismahdollisuudet ja riittävä tuki ikäihmisille. Näin voimme tukea yksilön koko elämänpolkua, mikä on tärkeää yhteiskunnallisen kestävyysmurroksen aikaansaamiseksi.

Oppimiserojen kaventaminen vaatii aktiivisia tekoja erityisesti koulusegregaation ehkäisemiseksi. Suomessa koulujen väliset erot ovat PISA-osanottajamaiden pienimpiä, mutta meilläkin alueellisia eroja on ja ovat näkyneet sekä Pisa-tuloksissa että myös kansallisten oppimistulosten arvioinneissa jo pidemmän aikaa. Erot kasvavat myös kaupunkien sisällä. Myönteisen erityiskohtelun rahoituksen avulla kouluihin, jotka ovat riskinä joutua negatiiviseen kierteeseen oppimistulosten kanssa, voidaan palkata enemmän opettajia ja avustajia. Myönteisellä erityiskohtelulla on suomalaisissa tutkimuksissa todettu olevan positiivinen vaikutus opintojen etenemisessä. Oppimiserot alkavat jo varhaiskasvatuksessa, ja jatkuvat korkealla asteella asti. Lapsuudesta alkavia oppimiseroja pyritään kitkemään muun muassa kaksivuotisella esiopetuksella.

Sivistys-, järjestö- ja harrastustoiminta osaamisen ja kestävien elämäntapojen vahvistajana

Kestävyysmurroksessa sivistys ja osaaminen tulee ymmärtää laajasti myös kulttuuriin, liikuntaan ja nuoriso- sekä järjestö-, seura- ja harrastus- ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kautta. Harrastus- ja vapaa-ajan toiminta on keskeinen informaalin oppimisen areena ja siihen osallistuminen lisää hyvinvointia ja osallisuutta ja vaikuttaa elämäntapoihimme ja ympäristöömme. Eri tahoilta ja tahojen kautta hankittu osaaminen ja kokemukset kehittävät ihmisen valmiuksia ja kyvykkyyttä osallistua kestävyysmurrokseen. Osana kokonaisuutta tuki esimerkiksi kulttuuri-, liikunta- ja nuoriso- ja sivistystyötä tekeville järjestöille ja muille yhteisöille on tärkeää vastaisuudessakin. Myös uskonnollisten ja hengellisten yhteisöjen osallisuus ekososiaalisen sivistyksen ja kestävien elämäntapojen vahvistamiseen on merkittävää.

Kulttuuriperintö kestävä kehityksen ja hyvinvoinnin voimavarana

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt ovat merkittävä voimavara kestävyysmurroksen edellyttämien muutosten toteuttamisessa. Museoilla, arkistoilla ja muilla kulttuuriperintöalan toimijoilla on mittavat tietovarannot, jotka ovat jo merkittävässä määrin digitaalisessa muodossa ja tietoverkkojen kautta hyödynnettävissä. Kulttuuriperinnön moninaisuus ja siihen sisältyvä tieto ja perinteet muodostavat yhteiskunnan luovuutta ja uudistumista tukevan voimavaran ja antavat yksilöille ja yhteisöille mahdollisuuden omanarvontunnon ja identiteetin kehittämiseksi. Kulttuuri ja kulttuuriperinnön merkitys myös hyvinvoinnin edistämiseksi on merkittävä.

Media vaikuttajana, medialukutaidon merkitys

Myös media ja tiedotusvälineet ovat osa epämuodollisia kansalaisten taitoja ja sivistystä edistäviä tahoja ja kanavia, koska niillä on keskeinen rooli tiedon ja uutisten välittämisessä. Tämä voi myös edistää kansalaisten oppimista ja sivistyksen kasvua. Lisäksi media – niin perinteinen media kuin sosiaalinen media – ovat merkittävä muutosajuri tai muutoksen mahdollistaja kestävien elämäntapojen saralla. Mediasisällöt mahdollistavat matalan kynnyksen oppimista ajasta ja paikasta riippumatta, mutta toisaalta ruokkivat myös kestävä kehityksen kannalta ongelmallisia toimintatapoja. Medioiden haasteena on polarisoitunut keskustelukulttuuri ja disinformaation leviämisen uhka. Tämän takia tarvitaan sekä mediayhtiöiden työtä ja osallisuutta, että kansalaisten media- ja monilukutaidon kasvattamista. Median osuutta ja keinoja tiekartan tavoitteiden tukemisessa tulee ennestään lisätä. Mediasisällöistä tulee käydä avoimempaa keskustelua ja korostaa median vastuuta sisältövalinnoista.

Formaalin ja non-/informaalin koulutuksen yhteistyön edistäminen

Tuki ja yhteistyö kestävä kehityksen osaamisen ja sivistysparadigman muutoksen edistämiseksi

Koko koulutusjärjestelmässä on tehty merkittävää työtä kestävä kehityksen tietojen ja taitojen sisällyttämiseksi opetukseen ja koulutukseen. Kestävä kehitys on vahvasti sisällytetty opetussuunnitelmien perusteisiin aina varhaiskasvatuksesta lukio-opetukseen sekä ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteisiin. Esimerkiksi opetussuunnitelmiin sisällytetyt YK:n Agenda 2030 tavoitteet antavat valmiudet globaalin kansalaisuuden ja kestävä tulevaisuuden yhteiskunnan luomiseksi nykyisille ja tuleville sukupolville. Samoin osaavan työvoiman valmiudet kohdata työelämässä kestävä kehityksen merkitys ja siihen tarvittava osaaminen saavutetaan integroimalla ammatilliseen koulutukseen näitä teemoja sisältäviä opintokokonaisuuksia. Myös korkeakoulut ovat laatineet omat kestävyystavoitteistot ja sitoutuneet niihin. Koulutus- ja kasvatusektorin kestävä kehityksen toimet ovat luoneet pohjaa paradigman muutokselle tällä toimialalla

Tuki osaamisen ja sivistyksen paradigman muutokselle lähtee sivistyksen toimijakentän yhteistyöstä ja kootuista näkemyksistä. On arvo sinänsä, että eri toimijat käyvät keskenään dialogia, oppivat toisiltaan ja määrittelevät yhteistä näkemystä siitä, miten yhteistyöllä saadaan edistettyä kaikkien mahdollisuuksia toimia sovussa yhteiskunnassa. Muutoksen edistämisessä kehitetään tarvepohjaisesti nykyisiä ohjauskeinoja ja -asiakirjoja.

Sivistystoimijoiden yhteistä näkemystä voidaan tuottaa kokoamalla yhteen liikunta-, nuoriso-, taide- ja kulttuurialalla ja koulutusjärjestelmässä laadittuja, hyväksi koettuja ja tutkittuun tietoon perustuvia malleja sekä ratkaisuita kestävä elämäntavan edistämiseksi. Lisäksi voidaan lisätä vuoropuhelua toimijoiden kesken siten, että tieto saavuttaa mahdollisimman monet ja että sitä voidaan hyödyntää eri aloilla ja yhteyksissä. Muutoksen edistämisessä otetaan huomioon nykyisten ohjauskeinojen kehittäminen sekä ohjausasiakirjojen ja lakien kestävä kehitystä mahdollistavien rakenteiden tarkastelu.

Jatkuva oppiminen

Kestävyysmurros on mahdollinen vain, jos oppimista tapahtuu myös koulutusjärjestelmän rinnalla muissa oppimisympäristöissä. Yhteistyötä kaikkien sivistystoimijoiden välillä tarvitaan, jotta jatkuvan oppimisen ajatus ja muutosalueen tavoitteet voivat toteutua. On tärkeää, että kansalaisille tulee näkyväksi kaikki mahdolliset paikat oppia ja kasvaa. Oppiminen ja sivistys ovat yksilön elinikäisiä prosesseja, ja niitä tulisi tukea monipuolisesti. Uudet oppimispolut ja uutta luovat kokeilut rakentuvat sekä formaalin että nonformaalin ja informaalin oppimisen kautta. Mahdollisuuksia kahteen jälkimmäiseen löytyy niin työelämästä, vapaasta sivistystyöstä, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluista kuin muusta harrastus-, järjestö- ja vapaaehtoistoiminnasta, joiden kautta voidaan tavoittaa ja aktivoida eri väestöryhmiä. Näin mahdollistetaan se, että yksilöiden oppiminen kumuloituu toimijoiden ja yhteisöjen kautta koko yksilön elämän läpi kestävä oppimispolun ajan – ja jopa välillä myös joidenkin asioiden tai asenteiden poisoppimisen avulla.

Toivon sanoma – tavoittelemisen arvoinen tulevaisuus

Yhteiskunnan arvopohjan muutos, kestävä kehitys, ekososiaalinen sivistys ja sosiaalisesti oikeudenmukainen vihreä siirtymä viitoittavat tietä kohti tavoittelemisen arvoista ja toivoa ylläpitävää tulevaisuutta. Muun muassa eduskunta on painottanut, että tarvitsemme toivoa luovaa yhteiskunnallista puhetta. Toivon sanoman tulisi läpäistä varsinkin ne toimialat, jotka ovat tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Positiivisen narratiivin ja puheen luomisen tulisi olla meidän kaikkien vastuulla. Tämä Agenda2030 tiekartta on yksi toivoa luovista välineistä. Tiekartta antaa aidon vaikuttamisen mahdollisuuden ja osoittaa konkreettisesti toimet, joihin eri tahot voivat kiinnittyä. Osallistuminen muutoksen tekemiseen antaa elämään merkityksellisyyttä. Varsinkin lasten ja nuorten huoli tulevaisuudesta on kuultava. Vastuun kantoa tuleville sukupolville on osoitettava teoin. Toivon sanoma ja konkreettiset teot auttavat myös aikuisväestöä uskomaan kestävään tulevaisuuteen ja ryhtymään toimiin sen aikaansaamiseksi. Haluamme muuttaa maailmaa parempaan suuntaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa sekä hyödyntää jo tiedossa olevat ratkaisut ja kehittää uusia.

Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus

Visio ja muutostavoitteet

Tämä teema määrittyi muutosalueeksi siksi, että vaikka Suomessa olemme hyvinvoinnin osa-alueilla mitattuna korkeammalla kuin koskaan aikaisemmin, osa väestöstä ei ole päässyt mukaan myönteiseen kehitykseen. Sosiaalinen huono-osaisuus siirtyy elämänvaiheesta mutta myös sukupolvelta toiselle. Väestön köyhyys- tai syrjäytymisriski kohdentuu erityisesti pienituloisiin ja yksin asuviin. Terveys- ja hyvinvointierot ovat väestö- ja aluetasolla merkittäviä. Työikäisten työkykyongelmat, psyykinen kuormittuneisuus ja mielenterveysongelmat sekä ikääntyvän väestön toimintarajoitteisuudet ovat yleistyneet. Myös nuorten mielenterveysongelmat ja psyykinen kuormittuneisuus ovat lisääntyneet. Suurimmalle osalle arki on turvallisempaa kuin koskaan aiemmin, mutta naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta ovat edelleen sitkeä ongelma. Suomi on yksi Euroopan vaarallisimmista maista naisille ja sukupuolittunut verkkohäirintä ja -väkivalta uhkaavat naisten ja vähemmistöjen turvallisuutta. Syrjintä ja viharikokset kohdistuvat ennen kaikkea erilaisiin vähemmistöihin.

Tämä muutosalue kytkeytyy erityisesti Agenda2030 toimintaohjelman Suomelle haasteellisiin alatavoiteisiin, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvon, terveyden ja hyvinvoinnin, eriarvoisuuden vähentämisen sekä rauhan ja oikeudenmukaisuuden tavoitteiden saavuttamista.

Toimikunta määritteli tiekarttatyössä **muutosalueen vision seuraavasti:**

”2030-luvulla elämänlaatunsa hyväksi kokevien määrä on entistä suurempi. Ihmiset ovat yhä terveempiä ja voivat entistä paremmin ja terveyserot ovat kaventuneet. Suomi on maailman huippua terveysongelmien ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä ja hyvinvoinnin ja terveyden tukemisessa. Yhteiskunnan väestökehitys on kestävä. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eri sukupuolten ja eri väestöryhmien välillä ja sisällä toteutuu. Köyhyys ja osattomuus ovat vähentyneet ja säällistä työtä on yhä useammalla. Suomi on turvallinen maa kaikille asukkaille ja ihmisryhmille ja luottamus yhteiskunnan eri toimijoiden välillä on vahvistunut. Yksinäisyys on vähentynyt. Jokainen voi tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön, kokea merkityksellisyyttä ja osallistua yhdenvertaisesti yhteiskunnan toimintaan. Kansalaisyhteiskunta toimii aktiivisesti ja auttaa pitämään kaikki mukana. Kestävät elämäntavat mahdollistavat hyvinvointia kaikille myös globaalisti, luonnon kantokyvyn rajoissa”.

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet:**

- 1) Terveyttä ja hyvinvointia tukevat ja sairauksia ja sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevät sekä hoitavat palvelut on resursoitu ja kohdennettu yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Ne vähentävät eriarvoisuutta, ovat yhdenvertaisesti saavutettavissa matalalla kynnyksellä ja ovat helppoja käyttää.
- 2) Väestöryhmittäiset terveyserot ovat kaventuneet ja koettu hyvinvointi on kasvanut. Päihde- ja mielenterveysongelmat ja elintapasairaudet ovat vähentyneet.
- 3) Väkivalta on vähentynyt yhteiskunnassa. Erityisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta on vähentynyt merkittävästi.
- 4) Väestökehitys on kestävä (sisältäen seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeudet ja toivotun lapsensaannin tukemisen)
- 5) Asunnottomuus on poistettu ja kohtuuhintaista asumista on tarjolla kaikille.
- 6) Syrjäytyminen on vähentynyt merkittävästi. Vapaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet on turvattu yhteiskunnassa. Yhä useampi osallistuu aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Jokainen tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön.
- 7) Yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo toteutuvat laajasti yhteiskunnassa. Jokaisella on mahdollisuus kouluttautua, osallistua ja vaikuttaa esimerkiksi sukupuolesta, ihonväristä, toimintakyvystä, iästä tai varallisuudesta riippumatta.

Näin muutos tapahtuu

Muutos kohti visiota ja tavoitteita tapahtuu toimikunnan mukaan seuraavasti: **Suomalaisten hyvinvointi** kaikissa väestö- ja ikäryhmissä toteutuu, kun ihmiset voivat hyvin fyysisesti ja psyykkisesti, heillä on hyvä työ-, opiskelu- ja toimintakyky ja he kokevat voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa. **Osallisuuden kannalta** keskeiset muutostoimet koskevat muun muassa perusoikeuksien toteutumista ja osallisuuden vahvistamista, köyhyyden vähentämistä sekä kohtuuhintaista ja hyvinvointia edistävää asumista. Eriarvoisuutta voidaan vähentää saavutettavilla yleispalveluilla sekä kohdentamalla palveluja hyvinvointi- ja terveyshaasteista jo kärsiville tai suuremmissa riskissä oleville ryhmille, sekä suunnittelemalla näitä palveluja eri väestöryhmille sopiviksi. Sosiaali- ja terveyspalveluissa samoin kuin sisäisen turvallisuuden palveluiden osalta keskeistä on **painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisyyn**. Hyvinvointia ja terveyttä on mahdollista vahvistaa ja edistää laajasti sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkopuolella, esimerkiksi kunnan kaikessa toiminnassa ja yhteistyössä muun toimijakentän kanssa. Köyhyyden vähentäminen, eriarvoisuuden kaventaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat muutosalueen kantavia teemoja, jotka luovat perustaa myös hyvälle arjen turvallisuudelle.

Ennaltaehkäisevät rakenteet ja saavutettavat palvelut

Terveysteen, hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen liittyvissä yhteiskunnallisissa **rakenteissa ja palveluissa on käynnissä iso muutos kohti ennaltaehkäisyä**. Muutos toteutetaan huomioiden perusoikeudet, sukupuolten tasa-arvo ja rakenteellisen rasismien⁴ ja syrjinnän poistaminen. Erityisen tärkeää on esimerkiksi vammaisten ja eri vähemmistöihin kuuluvien heikommassa asemassa olevien henkilöiden aseman parantaminen.

Hyvinvointi ja terveys

Hyvinvointialueet toimivat

Ennaltaehkäisevät palvelut ja rakenteet sekä palvelujen saavutettavuus ovat sote-uudistuksen keskiössä. Muutos syntyy, kun tulevat **hyvinvointialueet** kuvaavat ja laittavat käytäntöön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet sekä palvelut ja palveluketjut (esim.

⁴ Rakenteellinen rasismi on yhteiskunnan käytännöissä, laissa ja instituutioissa piilevää syrjintää.

elintapaohjaus, liikuntaneuvonta ja kulttuurihyvinvointipalvelut) yhteistyössä kumppaniensa kanssa. Kaikkien oikeus ja yhdenvertainen pääsy laadukkaisiin terveys- ja sosiaalipalveluihin on turvattu.

Tieto liikkuu eri toimijoiden välillä

Tieto väestön ja yksilön hyvinvoinnista ja terveydestä on eri toimijoiden välillä joustavasti käytössä.

Perhekeskukset toimivat kunnissa

Uudistuksen jälkeen mm. **perhekeskukset toimivat** koko maassa, ja niiden toiminta perustuu lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Erilaiset perhemuodot tunnustetaan ja niitä tuetaan.

Mielenterveyspalvelut saatavilla ja saavutettavissa

Mielenterveyspalvelujen tasoa ja saatavuutta parannetaan. Matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja on tarjolla.

Etsivä ja löytävä työ tavoittavat

Etsivä ja löytävä työ, jonka avulla tavoitetaan riskissä olevia henkilöitä, on levinnyt kaikille hyvinvointialueille sekä kuntiin ja sitä tehdään kaikkien ikäryhmien osalta.

Mahdollisuuksien tarjoaminen kaikille väestöryhmille

Kunnat edistävät edelleen asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta monin tavoin **tarjoten mahdollisuuksia kaikille väestöryhmille** (mm. liikunta-, kulttuuri-, nuorisopalvelut, koulut, puistot, kadut, kirjastot, edullisen ja turvallisen ja mukautuvan asumisen lisääminen ym. elinympäristö) ja **huomioivat palvelutarjonnassaan myös heikommassa asemassa olevat**. Esimerkiksi **palveluja tarjotaan saavutettavasti ja esteettömästi** (sekä lähipalveluina että kiertävinä palvelupisteinä).

Hyvinvoinnin tuottaminen huomioiden ekologiset reunaehdot

Valtion tasolla tuotetaan hyvinvointia huomioiden ekologiset reunaehdot. Esimerkiksi **ravitsemussuositukset** noudattavat planetaarista ruokavaliota⁵ ja terveelliselle ja ekologiselle ruoalle on asetettu **hintakannusteita**. **Kestävän hyvinvoinnin mittareita** käytetään hallituksen päätöksenteossa.

Kestävän hyvinvoinnin edistäminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja ylivaalikautista politiikkaa: asetetaan **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvottelukunta**, jonka toiminta ei ole sidottu vaalikausiin

Osallisuuden vahvistaminen

Köyhyyden vähentäminen

Tavoitteena on köyhyyden vähentäminen. Sosiaaliturvauudistus on tehty siten, että **pienempituloisten tilanne on parantunut** ja työn ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen on mahdollista. **Parannetaan perusturvaa**. Kehitetään konkreettisia **keinoja velkaongelmien ennaltaehkäisyyn**.

Hyvinvointia edistävä asuminen ja elinympäristöt

Kaupungit lisäävät kohtuuhintaista asumista, ja huolehtivat mukautuvasta ja joustavasta asuntokannasta sekä riittävästä määrästä esteettömiä asuntoja. Ekologiset näkökulmat huomioidaan laajasti asunto- ja korjausrakentamisessa. Asuinalueiden ja asumisen turvallisuudesta, viihtyisyydestä sekä terveellisyydestä pidetään huolta. Asuinalueiden suunnittelussa otetaan huomioon myös

⁵ Planetaarinen ruokavalio on tiedeperustainen ehdotus globaaliksi ruokajärjestelmäksi, joka turvaisi terveellisen ruoan kaikille eli lähes 10 miljardille ihmiselle vuoteen 2050 mennessä. Sen laatineeseen EAT-Lancet-komissioon kuului 37 eri alojen tutkijaa eri puolilta maailmaa. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf

terveysturvallisuus ja ilmastonmuutoksen mahdolliset vaikutukset. Kuntia tuetaan tekemään energiatehokasta ja ekologista asumista ja infrastruktuuria, jossa on myös helppo ja esteetöntä liikkuu.

Elinympäristöissä otetaan huomioon fyysiseen aktiivisuuteen kannustava yhdyskuntarakenne ja liikuntaolosuhteet sekä määrällisesti ja laadullisesti riittävät ja saavutettavat luontoalueet. Luontoalueilla oleminen ja niillä liikkuminen vaikuttavat myönteisesti ihmisten fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Elämäntapaohjauksella sekä aktiivisuutta tukevilla elinympäristöillä kannustetaan ihmisiä riittävään fyysiseen aktiivisuuteen. Liikkumisen ja ulkoilun olosuhteiden tarjonnan parantaminen on yksi kustannustehokkaimmista tavoista edistää hyvinvointia ja terveyttä. Ennaltaehkäisevässä toiminnassa liikunta ja ulkoilu ovat keskeisiä keinoja.

Osatyökykyisten työllistäminen

Työpaikat rekrytoivat osatyökykyisiä. Työnantajille ja työpaikoille on keinoja ja kannusteita heikossa työmarkkina-asemassaolevien työllistämiseksi. **Työnantajat ovat aktiivisia hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toimijoita.**

Digiosallisuuden edistäminen.

Yhä suurempi osa yhteiskunnan palveluista ja toiminnoista on digitaalisia. Etäyhteydet lisäävät toiminnan ja palvelujen piiriin pääsyä, mutta se edellyttää myös saavutettavia, turvallisia ja helppokäyttöisiä digiympäristöjä. On tärkeää, että kukaan ei syrjäydy yhteiskunnasta digitalisaation seurauksena, ja että **kaikilla on riittävät digi- ja perustaidot sekä tarvittaessa mahdollisuus oppia niitä.**

Harrastusmahdollisuuksien turvaaminen

Monipuoliset vapaa-ajan ja harrastamisen mahdollisuudet on turvattu kaikille ikäryhmille, kiinnittäen huomiota niiden yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Lasten ja nuorten hyvinvointia tuetaan mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä nk. Harrastamisen Suomen mallin avulla. Harrastusvalikoimaa ja -tarjontaa järjestetään lasten ja nuorten toiveita kuunnellen. Toimintamalli suunnitellaan, rakennetaan ja kokeillaan yhdessä harrastuksia tuottavien tahojen kanssa.

Mahdollistajat ja edellytysten luojat

Aktiivinen kansalaisyhteiskunta

Järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä tunnustetaan laajalti ja järjestöjen osaamista hyödynnetään esimerkiksi koulutuksessa ja vertaistuen tarjoamisessa. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta toimii; esimerkiksi **osallistava budjetointi** on käytössä laajasti. **Eri väestö- ja ikäryhmiä sekä heitä edustavia järjestöjä ja muita toimijoita kuullaan ja otetaan mukaan valmisteluun ja päätöksentekoon.** Valtio turvaa osaltaan kansalaisyhteiskunnan toimintaresursseja. Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden (kuten järjestöjen) kautta jokaisella on mahdollisuus mielekkääseen tekemiseen, joka vähentää yksinäisyyttä ja lisää yhteisöllisyyttä ja merkityksen tunnetta.

Väestönkehitys ja maahanmuutto

Kestävä väestökehitys erityisesti maahanmuuttoa lisäämällä ja hyvän kotoutumisen mahdollistamalla *turvaa* hyvinvointivaltion tulevaisuutta, kun ikärakenne on muuttumassa. Suomessa työskentelevien siirtotyöläisten oikeudet on turvattava ja niiden toteutumista on valvottava. Kestävää väestönkehitystä on turvattava myös tukemalla kulttuurista ja kielellistä koheesiota ja syntyvyyttä.

Rakenteellisen rasismien, syrjinnän ja väkivallan vähentäminen

Kiusaamista, syrjintää ja epäasiallista käytöstä ehkäistään ja niihin puututaan sekä ennaltaehkäistään varhaiskasvatuksessa, kouluissa, oppilaitoksissa ja työpaikoilla sekä harrastus- ja vapaa-ajantoiminnassa. Perus- ja ihmisoikeudet, mukaan lukien vammaisten oikeudet, turvataan esim.

esteettömyys- ja ihmisoikeuskoulutusta järjestetään ja fyysistä esteettömyyttä parannetaan. **Rauhankasvatusta ja väkivallattomuuteen kasvattamista** tehdään. **Hyvän mielen kunta -tarkistuslistat ja Kaiku-kortit** on otettu käyttöön kunnissa. Rakenteelliseen syrjintään liittyy myös esimerkiksi työ- ja opiskelualojen segregaaation kaventaminen: monikulttuurisuusosaamisen lisääminen, vaikuttava ja yhdenvertainen opinto-ohjaus ja tietoisuuden lisääminen monikulttuurisuuden hyödyistä ovat keinoja. **Ennaltaehkäistään ja torjutaan naisiin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, vammaisiin, ikäihmisiin ja etnisiin vähemmistöihin kohdistuvaa väkivaltaa** ja vihapuhetta aktiivisesti ja tunnistetaan väkivaltaa kokeneet sekä tarjotaan heille apua. **Turvakotipaikka** on tarjolla jokaiselle sitä tarvitsevalle. Päihdekulttuuriin on vaikutettu siten, ettei päihteiden käyttö ole houkuttelevaa, hoitoonpääsyä on helpotettu ja että päihdehaitat vähenevät. Sosiaali- ja terveystaloudessa tunnustetaan rikoksia tehneet erityisryhmänä ja pyritään uusintarikollisuuden ehkäisyyn.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään laajasti, alkaen varhaiskasvatuksesta. Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan pysyväksi osaksi valmistelua ja päätöksentekoa. **Palkka-avoimuutta edistetään** kuntien, valtion kuin yksityisen ja kolmannen sektorin työpaikoissa, jotta palkkaeroja saadaan kavennettua. **Lainsäädäntöä muutetaan vähemmistöjen oikeuksia tukevaksi ja turvaamiseksi. Palkattoman hoivatyön jakautumista** nykyistä tasapuolisemmin tuetaan eri keinoin. Jokaisen oikeudesta fyysiseen koskemattomuuteen pidetään kiinni.

Lasten oikeuksien edistäminen, ylivaalikautisen lapsistrategian toimeenpano.

Parlamentarisesti valmisteltu ylivaalikautinen lapsistrategia tukee tämän muutosalueen toimeenpanoa. Strategiassa linjataan haavoittuvassa asemassa olevien lasten huomioimisesta yhteiskunnassa. Lapsistrategian visiona on Suomi, jossa lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla.

Hyvinvointitalousajattelu kytkee ”Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus” muutosalueen elementit toisiinsa. Hyvinvointitalousajattelun kautta tämä muutosalue kytkeytyy myös ”Hyvinvointia edistävä talous, ja työ sekä kestävä kulutus” muutosalueeseen.

Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä

Visio ja muutostavoitteet

Tämä teema määrittyi muutosalueeksi, koska ruokajärjestelmä vaikuttaa luonnonvarojen käyttöön, ilmastoon, ympäristökuormaan, maankäyttöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä ihmisten ja eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Se kytkeytyy vahvasti mm. energiajärjestelmään ja kiertotalouteen.

Tämä muutosalue kytkeytyy erityisesti Agenda2030 toimintaohjelman Suomelle haasteellisiin ruoan ja elintarviketuotannon ja -järjestelmän kestävyteen (ml. hävikki), luonnon monimuotoisuuteen, ilmastoon, veden käyttöön ja kulutukseen, luonnonvarojen kulutukseen liittyviin tavoitteisiin ja alatavoitteisiin.

Toimikunta määritteli tiekarttatyössä **muutosalueen vision seuraavasti:**

”2030-luvulla suomalainen ruokajärjestelmä tarjoaa kokonaiskestävästi, kilpailukykyisesti ja eettisesti tuotettua, kuluttajien arvostamaa, terveellistä ja turvallista ruokaa. Suomalainen ruokajärjestelmä on kannattava, sosiaalisesti oikeudenmukainen, ilmasto- ja ympäristöystävällinen ja toimii yhden planeetan rajoissa. Ruokajärjestelmän toimijat (ml. kuluttajat) ovat yhteispelillä sopeutuneet ympäröivässä yhteiskunnassa, luonnossa ja ilmastossa tapahtuneisiin muutoksiin”.

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet:**

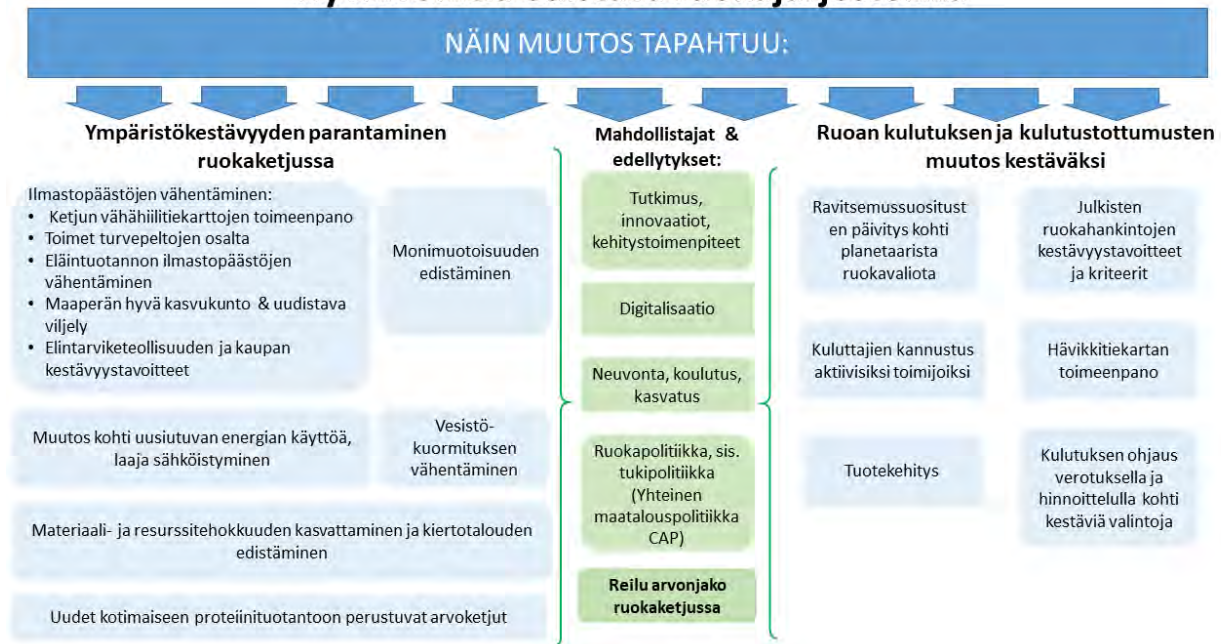
- 1) Ruokajärjestelmän haitalliset ilmasto- ja ympäristövaikutukset ovat vähentyneet ja resurssitehokkuus on kasvanut. Ruokahävikki puolitetaan vuoteen 2030⁶ mennessä.
- 2) Suomalainen ruokajärjestelmä on kannattava ja kilpailukykyinen. Tuki- ja verotusjärjestelmä sekä julkiset hankinnat edistävät kokonaiskestävyyttä ruokajärjestelmässä
- 3) Suomalaiset syövät ravitsemussuosituksen mukaan, ja ravitsemussuositukset ovat linjassa yhden planeetan kestävyystavoitteiden kanssa. Ruokaympäristö ja erityisesti joukkoruokailu edistää kestävä ja terveellisen ruokavalion mukaan syömistä. Jokaisella on mahdollisuus syödä terveyden ja ympäristön kannalta hyvin.
- 4) Ruokaturvallisuus ja ruokaturva ovat edelleen maailman parhaita ja perustuvat kotimaiseen tuotantoon ja kotimaisiin resursseihin kuten raaka-aineisiin ja energiaan. Ruokajärjestelmässä hyödynnetään kestävästi muitakin suomalaisen tuotanto- ja toimintaympäristön vahvuuksia kuten mittavia vesivaroja.
- 5) Suomalaisen ruokajärjestelmän innovaatioiden avulla Suomen ympäristökädenjälki on kasvanut globaalisti. Kestävän ruokajärjestelmän tutkimusta ja innovaatioita tuetaan, ja niiden avulla parannetaan myös globaalia ruokaturvaa.

Näin muutos tapahtuu

Muutos kohti visiota ja tavoitteita tapahtuu toimikunnan mukaan siten, että kestävä ja hyvinvointia tuottavan ruokajärjestelmän mahdollistamiseksi tarvitaan muutoksia sekä tuotannon että kulutuksen kestävyden parantamiseksi. Muutosta ovat mahdollistamassa tutkimus ja kehitys, innovaatiot ja investoinnit, digitalisaatio sekä neuvonta, koulutus ja kasvatusta.

⁶ Vertailuvuosi on vuosi 2020. Laillisesti sitova tavoite EU jäsenmaille asetetaan vuoden 2023 loppuun mennessä ja määritellään onko kyse EU:n yhteisestä tavoitteesta vai joka maalle jyvittyvä -50 % tavoite tms .

Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä

Ympäristökestävyyden parantaminen ruokaketjussa

Ruokajärjestelmän ympäristökestävyyden parantaminen on kaikkien ruokaketjun toimijoiden yhteinen asia. Negatiivisten ympäristövaikutusten pienentämisessä erityisesti ilmastopäästöjen vähentäminen, ravinteiden ja materiaalien kiertotalous, ja vesistökuormituksen hallinta (rehevöityminen) sekä luonnon monimuotoisuuden lisääminen ovat keskeisiä tavoitteita. Alkutuotannon osuus ympäristövaikutusten synnyssä on merkittävä biologisten prosessien ja panosten käytön vuoksi.

Ilmastopäästöjen vähentäminen

Koko ruokajärjestelmän ilmastohaasteisiin haetaan ratkaisuja **vähähiilitekijöiden** toimia toteuttamalla. Vähähiilitekijöitä, jotka liittyvät kestäväan ruokajärjestelmään, on tehty ainakin maatalouden, elintarviketeollisuuden, kaupan alan sekä matkailu- ja ravintola-alan toimesta. Näiden lisäksi ruokajärjestelmään liittyy mm. energiateollisuuden, teknologiateollisuuden, liikenteen ja logistiikan sekä bioenergia-alan vähähiilitekijöiden toimeenpano. Lisäksi päivittäistavarakaupan ja **elintarviketeollisuuden kestävyystavoitteet** ja laatu- ja vastuullisuusjärjestelmät ohjaavat vahvasti alkutuotannon toimia ympäristökestävyyden saavuttamiseksi. Ruokajärjestelmän ilmastopäästöjä sekä -ratkaisujen vaikutuksia mitataan globaalisti ja Suomen oloissa.

Suurin osa ruoan ilmastovaikutuksista syntyy maaperästä tai suoraan eläimistä. Maatalouden ilmastopäästöistä yli puolet syntyy turvemaiden viljelystä; suurimmat ja nopeimmat vähennykset olisivat mahdollista saada turvepeltojen osalta. Tämä tarkoittaa **laajan toimienpidevalikoiman toteuttamista turvepeltojen** osalta: pellonkäytön viljelytekniikan ratkaisujen lisäksi mm. huonotuottoisten turvemaiden viljelyn lopettamista, turvepeltojen ennallistamista, kosteikkoviljelyä ja lohkojen metsitystä. Lisäksi tarvitaan ratkaisuja, joilla vähennetään tarvetta uusien turvepeltojen raivauksille. **Myös eläintuotannon ilmastopäästöjä on vähennettävä.** Eläintuotannon ilmastopäästöjen vähentämisen keinoja ovat mm. monivuotisten nurmien hiilensidontapotentiaali, eläinjalostus, rehujen ja ruokinnan kehittäminen, lannan varastointi ja hyödyntäminen sekä eläinlääkinnän tuotoksen parantaminen edelleen. Kalankasvatuksen osalta mm. vettä ja ravinteita tehokkaasti hyödyntävät menetelmien ja teknologioiden edistäminen.

Siirtymä kohti kasvisvoittoisempaa ruokavaliota ja kasviproteiinin kysynnän kasvu vaikuttaa kotimaisen alkutuotannon ja jalostavan teollisuuden tuotantorakenteeseen. Nurmenviljely monipuolistuu viherlannoitus- ja biokaasunurmilla sekä muiden viljelykasvien viljely lisääntyy. Tällöin on pidettävä huoli

viljelykierroista, monipuolisesta kasvivalikoimasta ja maaperän kasvukunnosta, jolle optimaalinen kasvintuotannon ja karjatalouden tasapaino luo edellytykset.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) ja kansallinen suunnitelma mahdollistaa ja ohjaa ympäristölle ja ilmastolle suotuisten toimien toteuttamista alkutuotannossa. CAP:n lisäksi tarvitaan myös muita rahoitusinstrumentteja esim. EU:n oikeudenmukaisuusrahastoa, jotta huolehditaan myös muutoksen oikeudenmukaisuudesta.

Monimuotoisuuden edistäminen

Monimuotoisuuden turvaamisen osalta monet EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteet liittyvät ruoantuotantoon ja pelto- ja laidunympäristöön. Monimuotoisuustavoitteiden saavuttaminen vaatii tuekseen panostuksia mm. biologisen kasvinsuojelun kehittämiseen, perinneympäristöjen suojeluun, täsmälannoituksen ja kierrätyslannoitteiden käytön edistämiseen ja tutkimusta esim. biodiversiteetin mittaamisen kehittämiseen ja huomioimiseen jalanjälkilaskennoissa. Monimuotoisuuden huomioiminen alkutuotannon lisäksi mm. jalostavan teollisuuden kestävyystavoitteissa ja ohjelmissa on tärkeää.

Vesistökuormituksen vähentäminen

Vesistökuormituksen vähentämisen osalta maaperän kuntoon ja maan vesitalouteen liittyvät toimenpiteet ja investoinnit ovat avainasemassa. Vesistökuormituksen lisäksi **veden käyttö** tulee olla ympäristön kannalta kestävää sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti oikeudenmukaista.

Vesivastuullisuutta tulisi toteuttaa koko ruokajärjestelmässä ja läpi arvoketjujen; tässä mm. vapaaehtoiset Vesivastuusuittoumukset ovat konkreettinen väline.

Muutos kohti uusiutuvien energioiden käyttöä, laaja sähköistyminen

Kotimainen ruoan tuotantoketju on riippuvainen tuontienergiasta, joka on pitkälti uusiutumaton. Muutos kohti **kotimaisen uusiutuvan energian tuotantoa ja käyttöönottoa** vaatii investointeja, politiikkaohjausta ja tutkimusta hajautettujen tuotantosysteemien (energian tuottajina alkutuotanto, jalostajat, kauppa miksei kuluttajakin) luomiseksi. Ketjun toimijoiden yhteistyö, viljelijäverkostot ja parhaiden käytänteiden jakaminen korostuvat. Koko **ruokaketju sähköistyy** nopealla vauhdilla eli sähkön tuotannon varmistaminen tulee olemaan tärkeää. Alkutuotannon osalta **biokaasun tuotannolla** on merkitystä myös ravinnekierron edistämisen ja lannan hyödyntämisen osalta.

Materiaali- ja resurssitehokkuuden kasvattaminen ja kiertotalouden edistäminen

Koko ruokajärjestelmän **materiaali- ja resurssitehokkuuden kasvattaminen ja kiertotalouden edistäminen** ovat kokonaisuus, jota toteutetaan tällä hetkellä mm. vapaaehtoisten sopimusten (elintarvikealan materiaalitehokkuuden sitoumus ja energiatehokkuussopimukset), tilatason katselmusten sekä Hävikki -tiekartan toimeenpanon avulla. Sivuvirtojen hyödyntäminen ja siihen liittyvä tutkimus ja uudet innovaatiot ja teknologiat, sekä pyrkimys parempaan omavaraisuuteen tuotantopanosten käytössä lisäävät tehokkuutta sekä myös huoltovarmuutta (ruokaturvaa) ja tuotannon kannattavuutta. Uusituvan energian käytöllä ja resurssienkäytön tehokkuudella vaikutetaan ilmastopäästöihin ja luodaan ilmastokestävyttä.

Uudet kotimaiseen proteiinin tuotantoon perustuvat arvoketjut

Kotimaiseen kasvi- (ja kala-) proteiiniin perustuvien **uusien arvoketjujen luominen** (viljelijät, teollisuus, kauppa) sekä suotuisat tukipoliittiset ratkaisut edesauttavat koko elintarvikeketjun kannattavuuden kasvua. Koulutus- ja neuvontajärjestelmää kehitetään niin, että se tukee siirtymää ja varmistaa arvoketjujen kannattavuuden.

Huolehtimalla koko arvoketjun ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten hallinnasta ja todentamisesta turvataan suomalaisen ruoan markkinoille pääsyä ja kilpailuetua markkinoilla sekä turvataan elintarvikeketjun kannattavuutta.

Ruoan kulutuksen ja kulutustottumusten muutos kestäväksi

Ravitsemussuositusten päivitys kohti planetaarista ruokavaliota

Myös kulutusta ja kulutustottumuksia täytyy muuttaa. **Ravitsemussuositusten päivittäminen ja ravitsemustottumusten muutokset** kohti planetaarista ruokavaliota (kasvisvoittoisempaa kulutusta ja lihan kulutuksen vähenemistä) ovat tarvittavia toimenpiteitä, jotta ruoan kulutus- ja kulutustottumukset muuttuisivat kestävimiksi ja terveellisimmiksi. Julkisten hankintojen rooli ravitsemussuositusten toteuttajana on merkittävä. Ravitsemussuosituksia toteutettaessa ja julkisia ruokapalveluita tuotettaessa tulisi ottaa huomioon paikallisten ruokajärjestelmien vahvuudet ja erityispiirteet sekä ruokakulttuuri.

Julkisten ruokapalveluiden ja –hankintojen kestävyystavoitteet ja kriteerit

Julkisille elintarvike ja ruokapalveluhankinnoille on kansallisessa hankintastrategiassa tavoitteet ja kriteereitä on kehitetty ja niitä päivitetään. Em. tavoitteet ja kriteerit tulee ottaa julkisissa ruokapalveluissa laajaan käyttöön. Hankintojen kestäväyttäminen lisää tiedon tarvetta mm. merkintöjen kehittämiseksi (teollisuus, kauppa, merkintöjä hallinnoivat tahot). Myös yksityisillä toimijoilla (mm. ravintolat) on merkittävä rooli kestävien tarjoomusten edistämässä.

Hävikkitiekartan toimeenpano

Hävikki -tiekartan toimenpiteiden toteuttaminen edesauttaa kuluttajan tuottaman hävikin vähentämistä.

Kuluttajien kannustus aktiivisiksi toimijoiksi

Kuluttajia kannustetaan aktiivisiksi toimijoiksi edistämällä kotitalousopetusta, kouluruokailua sekä lasten ja aikuisten kuluttaja- ja ruokakasvatusta osana oppimisympäristöjen toimintakulttuuria sekä neuvontaa. Vastuutahona ovat varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset, jotka tekevät yhteistyötä kotien sekä muiden julkisten toimijoiden, yleishyödyllisten yhteisöjen ja yritysten kanssa. Menetelmiä ja aktiviteetteja kehitetään kasvatus- ja koulutustoimijoiden sekä järjestöjen ja neuvonnan perustehtävän ja niiden välisen yhteistyön osana.

Tuotekehitys

Tuotekehityksen avulla (jalostajat, kauppa, matkailu-, ravintola ja vapaa-ajan palvelualan toimijat) luodaan kestävä, terveellistä ja maistuvaa syötävää eri kuluttajaryhmille. Tuotekehityksessä hyödynnetään myös paikallista ruokaperinnettä. Tueksi tarvitaan investointeja, innovaatioita, markkinointiviestintää ja kampanjoita koko elintarvikeketjussa sekä mm. matkailu- ja ravintola-alalla.

Kulutuksen ohjaus verotuksella ja hinnoittelulla kohti kestäviä valintoja

Verotuksella ja hinnoittelulla voidaan ohjata kulutusta kohti kestäviä valintoja, jotka ovat myös terveellisiä. Kaikilla tulisi olla varaa syödä terveellistä ja kestävästi tuotettua ruokaa. Myös koko ruokaympäristön tulisi tukea kestäviä ja terveellisiä ruokailutottumuksia. Huomiota tulisi kiinnittää esimerkiksi lapsille suunnattuun epäterveellisten ruokien mainontaan ja esimerkiksi epäterveellisten tuotteiden sijoitteluun kauppoissa.

Reilu arvonnjako ruokaketjussa

Reilu arvonnjako ruokaketjussa edistää sosiaalista ja ekologista kestävyyttä. Kestävä hinnanmuodostus ja arvonnjaon oikeudenmukaisuuden edistäminen edellyttävät koko elintarvikeketjun läpinäkyvyyttä ja neuvotteluasemien tasavertaisuutta sekä tiivistä yhteistyötä toimijoiden kesken (tuottajat, teollisuus, kauppa, kuluttaja).

Tutkimus, innovaatiot, investoinnit sekä digitalisaatio ja koulutus mahdollistajana

Edellä mainittujen **muutosaskelien toteuttamisen mahdollistajina ovat tutkimus, innovaatiot ja kehitystoimenpiteet**. Kehittämällä terveellisiä ja kestäviä elintarvikkeita suomalaisista proteiinilähteistä voidaan tyydyttää kotimaista kysyntää, luoda myös uusia vientituotteita ja parantaa proteiiniomavaraisuutta. Tarvitaan kokonaan uusia arvoketjuja (tutkimus, kannattavuus), tuotekehitystä (jalostajat, kauppa- omat merkit) kiertotalousratkaisujen kehittämistä ja laajaa käyttöönottoa. Tämä edellyttää TKI -panostuksia, investointien osalta uusia rahoitusinstrumentteja (mm. yksityiset sijoitusrahastot) sekä tutkimusrahoituksen varmistamista.

Digitalisaatio on yksi työkalu muutoksen toteuttamiseen. Älymaatalouden toteuttaminen ja älykkään ruokaketjun rakentamisessa keskiössä on Digital Europe ohjelman toteutus. Datan ja digitaalisten ratkaisujen merkitys kasvaa entisestään. Tärkeänä kysymyksenä on ruokaketjussa tuotetun datan jakamisen pelisäännöt. Tuotettua dataa voidaan hyödyntää muun muassa elintarvikkeiden turvallisuuden, ympäristökestävyyden, aitouden ja jäljitettävyyden seuraamiseen koko ruokajärjestelmän osalta. Digitalisaatioon liittyvä teknologia on myös vientituote.

Neuvonnalla, koulutuksella ja kasvatuksella on tärkeä rooli tutkimustiedon viemisessä käytäntöön. Koulutus- ja neuvontajärjestelmää kehitetään vastaamaan muutostarpeisiin. Koulutus ja neuvonta vahvistavat ruokaketjun toimijoiden inhimillistä pääomaa. Kampanjat, tuote- ja muu markkinointiviestintä (järjestöt, kauppa, teollisuus) ovat keinoja lisätä kuluttajainformaatiota. Hyvät käytänteet, verkostot, pilotit ja yhteistyö ketjussa on olennaista muutosten läpiviennissä sekä tutkimushankkeiden ja tiedon siirron osalta.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Visio ja muutostavoitteet

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö määrittyi muutosalueeksi, koska luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen vaarantaa niin luonnon kuin ihmisenkin hyvinvoinnin. Suomessa luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä ei ole saatu pysäytettyä huolimatta kansallisista ja kansainvälisistä tavoitteista sekä jo tehdyistä panostuksista luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen juurisyyt ovat väestönkasvu ja lisääntynyt kulutus, jotka ovat johtaneet muun muassa intensiiviseen maankäyttöön ja ilmastonmuutokseen. Monimuotoisuuden kannalta on olennaista, kuinka kulutustottumukset ja tuotantotavat kehittyvät maailmanlaajuisesti mukaan lukien Suomessa.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö kytkeytyy erityisesti Agenda2030 toimintaohjelman Suomelle haasteellisiin tavoitteisiin ja alatavoitteisiin, jotka koskevat makean veden ja vesistöjen ekosysteemejä ja niiden kestävästä käytöstä, metsien kestävästä hoitosta, luonnon monimuotoisuudesta, biodiversiteetin suojelusta ja integroimisesta suunnitteluun sekä kestävien ruokajärjestelmien varmistamista.

Tiekartan valmistelun alkuvaiheessa toimikunta määritteli **muutosalueen vision seuraavasti:**

”2030-luvulla metsien, vesien ja maan käyttö ovat kestäväällä hiilineutraaliutta, bio- ja kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta tukevalla pohjalla, ja luonnon tilan kehitys on saatu elpymisuralle. Suomalaisilla on laaja tietopohja luonnosta ja Suomessa on hyvät toimintaedellytykset luonnon ja ihmisen hyvinvointia tukeville innovatiivisille käytännöille, osaamiselle ja koulutukselle. Panostukset tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin tukevat tätä. Luonnon monimuotoisuutta, hiilineutraaliutta ja ilmastonmuutokseen sopeutumista tukevat periaatteet ja käytänteet on integroitu osaksi kaikkea julkista päätöksentekoa. Vihreä siirtymä on toteutettu taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Monimuotoisuutta ja luonnonvarojen kestävästä hoitosta ja käytöstä on edistetty eri tahojen yhteistyöllä mm. kehittämällä uusia välineitä yhteensovittamaan ja edistämään luonnon monimuotoisuuden suojelun ja eri toimintojen rinnakkaisista olemassaolosta, poissulkevuuksien ja vastakkainasettelun sijaan.”

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet:**

- 1) Luonnon monimuotoisuutta edistetään kokonaisvaltaisesti kestävyysnäkökulmien eri näkökulmat huomioiden julkisessa päätöksenteossa. Kansallista siirtymää toteutetaan yhdessä alueellisten ja sektorikohtaisten toimijoiden kanssa, ja tavoitteet ja toiminta ovat laajasti hyväksyttäviä. Ympäristökasvatusta ja kansalaisten luontotietoisuutta on lisätty ja tiedotuskampanjat, selvitykset ja hankkeet tukevat bio- ja kiertotaloutta, hiilineutraaliutta, ravinteiden kierrätystä, luonnonsuojelua, alueellista monimuotoisuutta ja asukkaiden lähiluontokokemuksia. Myös monimuotoisuuteen, hiilineutraaliuteen ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen toimintaedellytykset on turvattu.
- 2) Monimuotoisuusnäkökohdat huomioidaan muiden kestävyysnäkökulmien ohessa kaikissa alueiden ja maankäytön suunnittelussa. Maankäytön muutoksen kompensatio huomioidaan isoja hankkeita arvioitaessa (mm. infrastruktuuri, kaivostoiminta, tehtaat). Metsäkatoa on minimoitu ja hiiltä sidotaan ja varastoidaan metsiin ja maaperään monimuotoisuus- ja vesistöjen näkökulmat huomioiden (mm. luonnonhoito). Ravinnekäytöstä vesistöihin hillitään alueellisten vesienhoitosuunnitelmien mukaisesti.
- 3) Luonnon monimuotoisuutta turvaavien toimien, kuten esimerkiksi suojeluohjelmien, riittävyys ja jatkuvuus varmistetaan ja niiden pinta-alaa on nostettu kansainvälisten sopimusten mukaisesti, ja alueiden kytkeytyneisyyttä on vahvistettu yhteistyössä maanomistajien kanssa. Olemassa olevien

suojeluohjelmien (Metso, Helmi) rahoitusta on laajennettu ja on otettu käyttöön uusia vaikuttavia ja kustannustehokkaita vapaaehtoisuuteen perustuvia toimia luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi. Lisäksi monimuotoisuutta edistetään muilla vaikuttavilla keinoilla kuten luonnonhoidolla.

Näin muutos tapahtuu

Toimikunnan asettama visio ja tavoitteet saavutetaan käyttämällä johdonmukaisesti ja kattavasti hyväksi julkisen ohjauksen laajaa keinovalikoimaa sekä vahvistamalla ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista sekä monimuotoisuutta ja maan käyttöä koskevaa tietoa, osaamista ja koulutusta. Metsien, vesien ja maan käyttöä ohjaavat ja siitä päättävät monet eri tahot yhteiskunnassa. Tarvitaan kaupunkien ja kuntien, elinkeinoelämän, poliittisten päätöksentekijöiden ja maanomistajien vahvaa ja yhteistä sitoutumista.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Julkisen ohjauksen keinovalikoiman kattava ja johdonmukainen käyttö

Monimuotoisuuden turvaaminen edellyttää **monipuolisia, joustavia, vaikutuksiltaan kustannustehokkaita ja riittävän laajoja toimenpiteitä**. Monimuotoisuuden vahvistaminen ja hiilineutraalisuuden tavoittelu tulisi huomioida läpileikkaavina tavoitteina kaikessa lainsäädäntötyössä. Lainsäädännön nojalla tapahtuvan suojelun ohella **maankäytön suunnittelussa tulisi vahvistaa monitavoitteisuutta**, jotta maankäytön erilaiset vaikutukset esim. lajien suojeluun, metsien kestäväan käyttöön, biotalouteen sekä elinympäristöjen tilaan tulevat huomioiduiksi päätöksenteossa. Eri elinympäristöjen luonnonhoito- ja ennallistamistoimet ja kulttuuriympäristön kestävä kehittäminen tukevat osaltaan monimuotoisuuden vahvistamista ja monimuotoisuuden edellytysten säilymistä. **Luonnonympäristöjen, rakennettujen ympäristöjen ja kulttuuriympäristöjen väliset yhteydet tulee tunnistaa** ja ottaa läpäisevästi huomioon mm. kaavoituksessa ja rakentamisessa.

Lainsäädännön ja muun velvoittavan ohjauksen rinnalla tulisi jatkaa ja vahvistaa olemassa olevia ja toimiviksi todettuja **kannustimia ja vapaaehtoisen suojelun, luonnonhoidon ja ennallistamisen käytäntöjä** ja malleja, kuten Helmi- ja Metso-ohjelmia. Vapaaehtoisen suojelun ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen keinoja olisi myös syytä laajentaa, ja mm. laatia vapaaehtoisen kompensaaion mallille sen kokonaishyödyt varmistavat pelisäännöt. Luonnon monimuotoisuuden mittareita ja sen taloudellisen arvon määrittämistä tulisi kehittää, jotta monimuotoisuus voidaan ottaa

paremmin huomioon julkisen talouden suunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa. Digitalisaation ja paikkatiedon mahdollisuuksia tulee hyödyntää monimuotoisuuden edistämässä sekä ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa.

Elinkeinoelämän tukien vaikutuksia ilmastoon ml. kädenjälkeen, monimuotoisuuteen sekä kansainvälisen kilpailukykyyn on tarkasteltava säännöllisesti ja järjestelmällisesti. Tukea ja verotusta tulee tarpeen mukaan kohdentaa uudelleen tavalla, joka vähentää haitallisia ja lisää positiivisia vaikutuksia.

Julkisilla hankinnoilla on mahdollista tukea hiilineutraalisuuden toteutumista ja monimuotoisuuden vahvistamista. Julkisten hankintojen vaikutusta monimuotoisuuteen tulisi selvittää lisää, ja julkisten hankintojen hankintaohjeistusta ja hankintaosaamista vahvistaa niin, että hankinnoilla pystytään synnyttämään positiivisia (kädenjälki) vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen.

Kunnat ja kaupungit ovat keskeisessä roolissa metsien, vesien ja maan käyttöä koskevassa alueellisessa päätöksenteossa ja ohjauksessa. Valtion tulisi varmistaa kunnille riittävä tuki tulokselliselle monimuotoisuus- ja hiilineutraalisuustyölle. Tulisi myös varmistaa, että kuntien ja valtion väliset ohjausmekanismit ja säädösympäristö tukevat kuntien työtä.

Tiedon, osaamisen ja koulutuksen vahvistaminen

Monimuotoisuuden tilan ja vaikutusmekanismien tutkimus ja tutkittuun tietoon perustuva päätöksenteko on edellytys monimuotoisuuden ja hiilineutraalisuuden edistämiseksi. Hyvän ekologisen tilan ja monimuotoisuustavoitteiden saavuttaminen eri elinympäristöissä ja populaatioissa kuten metsissä ja vesistöissä sekä yhteys ihmisten hyvinvointiin, kasvatukseen ja ruokaturvaan vaatii tutkimustietoa päätöksenteon tueksi. Luontopääoman arvottaminen on tärkeää toteuttaa päätöksenteon kannalta. Uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön liittyvä tutkimus ja toisaalta ympäristön pitkäaikaisseurantojen rahoitus on varmistettava.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta edistävä maan käyttö edellyttää lisätiedon tuottamista ja tutkimusta **erilaisten maankäyttötapojen monimuotoisuus- ja ilmastovaikutuksista**. Tämä on tärkeää, jotta julkisen ohjauksen keinoilla voidaan ohjata ja kannustaa monimuotoisuuden ja hiilineutraaliuden kannalta vaikuttavimpien ja kustannustehokkaimpien menetelmien käyttöön mm. maa- ja metsätaloudessa.

Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen osana myös ympäristökasvatusta tulisi vahvistaa koko koulutusjärjestelmässä varhaiskasvatuksesta alkaen. Lisäksi tulisi tukea kestävää kehitystä edistävään koulutukseen liittyvien opetussuunnitelmakirjausten toimeenpanoa siten, että opetusta annetaan mahdollisimman yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea. Samoin tulisi vahvistaa ymmärrystä siitä, että talous on riippuvainen toimivista ekosysteemeistä. Ekososiaalisen sivistyksen käsitettä käytetään yhtenä työkaluna. Lisäksi tulee vahvistaa tietoa ja osaamista luonnon monimuotoisuuden, rakennetun ympäristön ja ilmastonmuutoksen välisistä suhteista.

Alkaneella **kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän kehittämishjelmalla** (2022-2023) vahvistetaan ammatillisen koulutuksen siirtymä kohti hiilineutraaliutta ja kestävää tulevaisuutta. Tavoite on laatia ammatillisen koulutuksen kestävyystiekartta, joka raamittaa paikallisten tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittelyä.

Yhteinen sitoutuminen

Kunnat ja kaupungit voivat mm. kaavoituksen, liikennesuunnittelun sekä rakentamisen kautta merkittävästi vaikuttaa monimuotoisuuden ja hiilineutraaliuden toteutumiseen alueellisesti. Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö edellyttää sekä

kuntien ja kaupunkien vahvaa sitoutumista, että riittävää tukea hiilineutraalisuutta ja monimuotoisuutta vahvistavien ratkaisujen ja toimintatapojen omaksumiseksi. Kunnilla ja kaupungeilla on merkittävä vastuu ja haastava tehtävä erilaisten maankäyttöön kohdistuvien tarpeiden yhteensovittamisessa, ja selkeän, läpinäkyvän ja ennustettavan päätöksenteon ja toimintaympäristön varmistamisessa.

Elinkeinoelämä voi aktiivisesti tukea monimuotoisuuden ja hiilineutraaliuden toteutumista omassa toiminnassaan. Toimialojen vähähiilisyystiekartat ovat osoittaneet vapaaehtoisen ja toimijalähtöisen suunnittelun toimivuuden. Vähähiilisyystiekarttojen päivityksen yhteydessä tulisi tarkastella monimuotoisuusnäkökulman sisällyttämistä tiekarttoihin, tai erillisten toimialakohtaisten tiekarttojen laatimista luontovaikutusten tunnistamiseksi luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseksi. Myös toimialojen vastuullisuusohjelmat ovat osoittautuneet hyväksi tavaksi tarkastella ja vahvistaa toimialan monimuotoisuus- ja hiilineutraaliustyötä.

Monimuotoisuus, hiilineutraalius ja maankäyttö liittyvät useisiin valmistelussa oleviin strategioihin ja lakeihin (mm. kaivoslaki, luonnonsuojelulaki, ilmastolaki, metsästrategia). Lakien monimuotoisuus- ja hiilineutraaliusvaikutuksia tulisi tarkastella systemaattisesti osana lakien valmistelua ja niiden käsittelyä eduskunnassa. Tarvitaan vahva **parlamentaarinen sitoutuminen** monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi ja tämän tavoitteen huomioimiselle kaikessa päätöksenteossa.

Kestävä energiajärjestelmä

Visio ja muutostavoitteet

Tämä teema määräytyi muutosalueeksi, koska energiasektori muodostaa noin 75% Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Energiasektorin päästöistä neljännes syntyy sähkön ja lämmön tuotannosta, jonka kasvihuonekaasupäästöt ovat puolittuneet 2010-luvulla. Toinen neljännes syntyy liikenteestä, jossa päästöt eivät ole merkittävästi laskeneet. Turpeen käytöllä on merkittäviä ilmasto- ja ympäristövaikutuksia. Bioenergia on uusiutuvaa ja parantaa huoltovarmuutta, mutta silläkin on monimuotoisuusvaikutuksia. Hiilineutraalisyntymisen ohella energiajärjestelmän merkittäviä käynnissä olevia murroksia ovat uudet mahdollisuudet tuottaa ja varastoida energiaa, rakennusten energiatehokkuuden parantaminen sekä sähkön osuuden nopea kasvu energian käytössä. Energian tuotannon ja käytön muutoksilla on sosiaalisia vaikutuksia, jotka ilmenevät esim. elinkeinotoiminnan muutosten ja energian hinnan kautta. Elinkeinotoiminnan muutoksiin kytkeytyvät työllisyyden muutokset sekä työntekijöiden uudenlaiset osaamis- ja koulutustarpeet. Oikeudenmukaisen siirtymän periaatteen noudattaminen parantaa energiamurroksen sosiaalista kestävyttä. Lisäksi kuluttajilta odotetaan aiempaa monipuolisempaa energiaosaamista ja osallistumista.

Tämä muutosalue kytkeytyy erityisesti Suomelle haasteellisiin Agenda2030 toimintaohjelman tavoitteisiin ja alatavoitteisiin, jotka koskevat ilmastonmuutoksen hillintää, luonnonvarojen kestävästä käytöstä, yhtiöiden kestäviä toimintatapoja, kestävästä infrastruktuurin kehittämistä ja uudistamista, uusiutuvan energian osuuden lisäämistä sekä turvallista ja kestävästä liikennejärjestelmästä.

Toimikunta määritteli tiekarttatyössä **muutosalueen vision seuraavasti:**

”Suomi on siirtynyt uusiutuvan ja päästöttömän energian talouteen ja pääsääntöisesti luopunut fossiilisen energian käytöstä. Sektori-integraatio, energiatehokkuuden kasvattaminen, toimivat energiamarkkinat sekä varastojen ja kulutusjoustojen kehittäminen takaavat riittävän omavaraisuuden osana eurooppalaista järjestelmää, sekä huolto- ja toimitusvarman energian Suomen kaikilla alueilla ja kaikille väestöryhmille. Suomi on proaktiivinen suunnannäyttävä, joka tarjoaa johtavia ratkaisuja globaaleihin energiasektorin haasteisiin, uusien teknologioiden kaupallistamiseen ja vientiin sekä kehittyvien maiden tukemiseen. Suomi kehittää jatkuvasti osaamistaan ja hyödyntää digitalisaatioon nojaavien uusien palveluiden, kansalaisten osallistumisen sekä uusimman tutkimuksen tarjoamat mahdollisuudet”.

Visiota konkretisoimaan toimikunta määritteli seuraavat **muutosaluetta koskevat tavoitteet:**

- 1) Suomi on luopunut energiantuotannosta ja -käytössä kokonaan kivihiilen käytöstä sekä vähentänyt merkittävästi fossiilisen öljyn ja -kaasun kulutusta, liikennekäyttö mukaan luettuna. Energiatehokkuutta ja energiansäästöä on parannettu merkittävästi. Toimet ovat vuonna 2030 puolittaneet energiajärjestelmän kasvihuonekaasupäästöt vuoteen 2020 verrattuna.
- 2) Tuuli- ja aurinkosähkön sekä ympäristölämmön ja geotermisen energian tuotanto on moninkertaistunut ja suurin osa energian loppukulutuksesta perustuu uusiutuvaan energiaan. Uusiutuvalla energialla tuotetaan vetyä ja synteettisiä polttoaineita.
- 3) Energian tuotanto ja jakelu ovat riittävän omavaraista osana eurooppalaista energiajärjestelmää ja markkinoita, ja energian siirto ja varastointi (myös lämpö) vastaavat energiantuotannon ja -käytön muuttuviin tarpeisiin.
- 4) Energian käyttäjän rooli joustavan energian hankinnassa kasvaa ja muuttuu suuremman määrin myös tuottajaksi ja varastojaksi. Yhteiskunnan osallisuus ja oikeudenmukaisuus toteutuvat kansalaisten mahdollisuuksissa osallistua aktiivisesti energiajärjestelmään.
- 5) Suomi on vakaa ja ennustettava ympäristö ilmasto- ja ympäristöhyötyjä tuottaville investoinneille. Riittävän korkeat TKI-panostukset tukevat uusia innovaatioita ja teknologioita, ja uusien energiajärjestelmien hallinta sisällytetään osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen.

Näin muutos tapahtuu

Muutos kohti visiota ja tavoitteita tapahtuu toimikunnan mukaan meneillään olevien energiamurrosta tukevien teknologiapolkujen toteuttamisen, sääntelyyn ja verotuksen uudistamisen, päästöttömän liikenteen mahdollistamisen sekä lisääntyvään innovaatio- ja TKI-tuen kautta. EU:n uuden ilmastopaketin toteuttaminen (Fit for 55) pitää sisällään suuren joukon energiamurrosta tukevia toimenpiteitä ja sen tavoitteet toimivat kirittäjänä myös Suomen kansallisessa työssä. Kestävä energiajärjestelmä vahvistaa kansalaisten yhdenvertaisuutta ja roolia myös energian tuottajina sekä varastoijina. Se myös kannustaa yrityksiä jatkamaan investointeja vähähiiliseen energiajärjestelmään ja toteuttamaan omia ilmastotavoitteitaan. Energiajärjestelmän kestävyysmurroksessa tulee huomioida murroksessa olevien alojen työntekijät. Jotta murroksen sosiaalinen kestävyys voidaan taata, työntekijöille tulee turvata riittävästi koulutusta ja tukea elinkeinorakenteen ja työnkuvien muutoksiin vastaamiseksi.

Meneillään olevat teknologiapolut varmistavat energiamurroksen toteutumisen

Muutokset energialähteiden käytössä

Hiilen, fossiilisen kaasun ja -öljyn sekä turpeen energiakäytön asemesta tuuli- ja aurinkosähkön sekä ympäristölämmön ja geotermisen energian tuotanto kasvaa merkittävästi koko 2030 luvun. Viides ydinvoimala kytketään verkkoon ja olemassa olevaa vesivoimaa tehostetaan.

Muutokset energiajärjestelmissä

Uusien ratkaisujen parantunut kilpailukyky vauhdittaa muutosta. Kulutuspäässä tapahtuu suuria muutoksia: Kulutusjoustojärjestelmät ja -palvelut valtavirtaistuvat nykyisestä pilotointi- ja start-up vaiheesta sekä sähkön että lämmön kulutuksessa. Energian tuotanto omaan käyttöön yleistyy. Rakennusten energiankäytön automaatio ja etähallinta yleistyvät, ja kauko- ja aluelämpöjärjestelmät uusiutuvat. Biomassan käyttö energiantuotantoon vähenee, vaikka bioenergiaa säilyy merkittävä määrä energiajärjestelmässä vuoteen 2030 asti. Biomassan riittävyyden varmistaminen ja resurssitehokas käyttö biotalouteen ja energiantuotantoon on keskeistä. Biomassan riittävyyden varmistamiseksi kehitetään polttoon perustumattomia lämmöntuotantomuotoja.

Päästötön liikenne toteutuu liikenteen infrastruktuurin uudistumisen kautta.

Tämä mahdollistaa julkisen liikenteen, erityisesti raideliikenteen, nopeuden ja tarjonnan lisääntymisen sekä henkilöautoliikenteen voimakkaan sähköistymisen latausinfra laajentuessa ja sähköautojen saatavuuden ja hintakehityksen edetessä kansainvälisesti. Päästöttömien autojen ja työkoneiden hankintaa ja liikkumista kaupungeissa edistetään hankintatuen avulla sekä poliittisin tukitoimin. Raskaalle liikenteelle sekä meri- ja lentoliikenteelle kohdistetaan uusiutuvia polttoaineita ja sähköisiä ratkaisuja, ja vahvistetaan lataus- ja jakeluinfraa. Yleistä yksityisen autoliikenteen tarvetta vähennetään kevyen liikenteen ohjelmien, joukkoliikenteen ja innovatiivisten jakelu- ja muiden palvelujen kautta.

Suomi toteuttaa omalta osaltaan EU:n ilmastopakettia (Fit for 55)

EU:n ilmastopakettiin (Fit for 55) kuuluvat lainsäädäntöehdotukset tulevat tällä vuosikymmenellä vaikuttamaan merkittävästi Suomen energiasektoriin. Lainsäädäntöehdotukset tulevat vaikuttamaan päästökauppa-, taakanjako että LULUCF-sektoreiden rakenteeseen ja nostavat merkittävästi hiilen hintaa. Paketti sisältää 12 ilmasto-, liikenne-, energia- ja verotuskysymyksiä käsittelevää lainsäädäntöehdotusta. Ilmastolainsäädännön ohjausvaikutuksen tehostamiseksi muutoksia esitetään EU:n päästökauppajärjestelmään, taakanjakoasetukseen ja maankäyttösektoria koskevaan LULUCF-asetukseen. Energialainsäädännön alalta esitetään muutoksia uusiutuvan energian direktiiviin ja energiatehokkuusdirektiiviin. Liikennelainsäädäntöä tarkistetaan vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuurin käyttöönottoa koskevan direktiivin ja henkilö- ja pakettiautojen hiilidioksidipäästönormeja koskevan asetuksen osalta. Lisäksi komissio ehdottaa energiaverodirektiivin tarkistamista. Uusia aloitteita ovat ehdotus hiilirajamekanismiksi, ehdotukset lentoliikenteen uusiutuvien lentopolttoaineiden ja meriliikenteessä käytettävien uusiutuvien polttoaineiden edistämiseksi sekä ehdotus sosiaalisen ilmastorahasto perustamisesta.

Tutkimuksen, innovaatioiden ja kuluttajien rooli

Tutkimus, kehitys- ja innovaatorahoitusta nostetaan 4 prosenttiin BKT:stä ja TKI ohjelmat tukevat erityisesti toimialojen vähähiilisyystyötä.

TKI rahoitusta kohdennetaan huomioiden yritysrahoitus ja korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten potentiaali. Rahoitus on mahdollisimman joustavaa sisältäen instrumentteja mm. älykkäiden ohjausjärjestelmien, digitalisaation ja uusien teknologioiden (kuten power-to-x) tukemiseksi sekä näiden vientipotentiaalin kehittämiseksi. Uusiin avauksiin, kuten synteettisten polttoaineiden, pienydinvoiman ja hiilinegatiivisten teknologioiden demonstraatioihin suhtaudutaan avoimesti. Hyödynnetään kansainvälisten (mm. EU) TKI-ohjelmien mahdollisuuksia toiminnassa ja kansallisesti mahdollistetaan niihin osallistuminen mahdollisia esteitä purkamalla

Energian käyttäjien aktiivinen rooli

Energian käyttäjät pyritään saamaa nykyistä laajemmin aktiivisiksi toimijoiksi pientuotannossa, joustopalveluissa, energiatehokkuusinvestoinneissa ja energiamurroksen vaatimien investointien rahoituksessa sekä yksilöinä että osana energiayhteisöitä.

Julkinen ohjaus ja neuvonta

Energiavero uudistetaan ja energiatehokkuusvaatimuksia kiristetään

Energiavero uudistetaan siten, että se mahdollistaa kannattavan energian sähköistämisen, joustomarkkinat, varastoimisen ja kannustaa kansalaisia, kuntia ja elinkeinoelämää uusiutuvan energian omatuotantoon. Energiatehokkuusvaatimuksia kiristetään ja niitä koskevia kannustimia parannetaan.

Alue- ja kuntakohtaiset erot sääntelyssä ja lupakäytännössä yhtenäistetään.

Energian tuotantoon liittyvää sääntelyä kehitetään siten, että alue- ja kuntakohtaiset erot sääntelyssä ja lupakäytännössä yhtenäistetään. Sähkön ja lämmön siirtämiseen ja hinnoitteluun liittyvän informaation oikea-aikainen saatavuus, läpinäkyvyys ja oikeudenmukainen hinnoittelu kaikille

osapuolille varmistetaan. Uusiutuvaa energiantuotantoa koskevaa sääntelyä kevennetään ja kantaverkko valmistautuu uuden teknologian ja sähköistymisen varalle.

Aktiivinen neuvonta ja viestintä

Nopeasti etenevässä energiamurroksessa on tärkeää, että kansalaisten ja päätöksentekijöiden toimet pohjaavat oikeaan tietoon ja parhaisiin arvioihin tulevasta kehityksestä myös keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Tämä edellyttää tiedonkeruun kehittämistä ja sen resursointia. **Aktiivinen neuvonta ja viestintä sekä ajantasaisen puolueettoman tiedon jako käyttäjille ja päätöksenteon tueksi** varmistaa energia-asioiden tasapuolisen keskustelun politiikassa ja mediassa.

Vakaa ja ennustettava ympäristö ilmastohyötyjä tuottaville investoinneille

Kaikki edellä mainitut kokonaisuudet ja toimenpiteet luovat toimintaympäristöä, joka on vakaa, ennustettava, kannustava. Toimintaympäristön tulee olla houkutteleva erilaisille yrityksille, sijoittajille ja julkisyhteisöille investoida Suomeen ilmastohyötyjä edistävien ratkaisujen ja palveluiden tuottamiseksi.

Tuki Agenda2030:n toteutumiselle globaalisti

Edellä käsitellyt kuusi muutosaluetta vastaavat Suomen kansallisiin kestävyysaasteisiin. Suomi on kuitenkin monin tavoin osa globaalia järjestelmää ja yhteisöä. Yhteisten luonnonjärjestelmien (kuten ilmastojärjestelmän tai ekosysteemien) toiminta ei noudata valtioiden rajoja, ja talouden globaalit rakenteet edellyttävät monien talouteen ja hyvinvointiin liittyvien kysymysten tarkastelua yli valtorajojen. Olemme myös kansainvälisten sopimusten myötä halunneet sitoutua edistämään monenkeskistä yhteistyötä maailmassa. Kestävään kehitykseen kytkeytyvien ongelmien ja ratkaisujen käsittelyä ei ole tästä syystä mahdollista rajata vain Suomeen.

Agenda2030:n mukaisesti jokainen valtio on osaltaan vastuussa kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisesta. Tavoitteet saavutetaan globaalisti, kun kaikki maat saavuttavat ne kansallisesti. Suomelle on tärkeää, että kaikki maat pyrkivät tähän tavoitteeseen. Samasta syystä on tärkeää, että Suomi omalta osaltaan pyrkii uskottavasti tavoitteiden saavuttamiseen. Kyse on globaalin vastuun kantamisesta.

On myös Suomen oman edun mukaista olla osa kestävyysaasteiden ratkaisemiseen tähtäävää kansainvälistä yhteistyötä. Kohdistamalla suomalaista osaamista ja voimavaroja globaalien ongelmien ratkaisemiseen vahvistamme myös suomalaisten toimijoiden osaamista ja toimintaedellytyksiä. Suomi tunnetaan osaavana, käytännönläheisenä ja ratkaisukeskeisenä maana sekä kestävä kehityksen edelläkävijänä. Olemalla osa globaalien kestävyysaasteiden ratkaisua myös tulevaisuudessa vahvistamme kansainvälistä asemaamme.

Visio ja kytkeytyminen Agenda2030:n tavoitteisiin

Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen ”Suomi, jonka haluamme 2050” päivityksen yhteydessä vuonna 2016 toimikunta totesi seuraavaa Suomen globaalista vastuusta:

”Suomella on mahdollisuus ottaa edelläkävijän rooli yhteisten ongelmien ratkaisemisessa tarjoamalla kestäviä ratkaisuja maailmanlaajuisesti sekä varmistamalla osaltamme kestävä toimintatavat globaaleissa tuotantoketjuissa. Suomen rooli kestävä kehityksen edistämässä voi olla moninkertainen verrattuna siihen, että vaikutukset ulottuvat vain kotimaahan. Globaalin vastuun kantaminen edellyttää oikeudenmukaisuutta: Suomen on varmistettava toiminnallaan myös muiden mahdollisuudet kestävään kehitykseen ja sitä kautta turvallisuuteen ja rauhaan. Panostamme kansainvälisesti sellaiseen yhteistyöhön, jossa asiantuntemuksellamme on kysyntää, merkitystä ja lisäarvoa myös paikallisesti. Toteutamme osaltamme kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten velvoitteet.”

Tämä vuonna 2016 laadittu visio on edelleen ajan tasalla.

Tuki Agenda2030:n toteutumiselle globaalisti kytkeytyy kaikkiin kestävä kehityksen tavoitteisiin. Erityisesti on syytä huomioida tavoitteet 16 ja 17, jotka koskevat rauhanomaisten yhteiskuntien sekä vakaiden ja vastuullisten instituutioiden rakentamista, oikeuspalveluiden saatavuutta, kestävä kehityksen toimeenpanotyön tukemista sekä globaalin kumppanuuden edistämistä.

Käytännön toteutus

Suomen tuki Agenda2030 toteutumiselle globaalisti rakentuu vaikuttavan ulko- ja turvallisuuspolitiikan, tuloksellisen kehityspolitiikan ja kehitysyhteistyön, EU:n kautta tapahtuvan vaikuttamisen, sekä yksityisen sektorin kehitystä ja sääntelyä edistävän toiminnan kautta. Kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan työllä on suuri merkitys Agenda2030 toteutumiselle.

Tuki Agenda2030 toteutumiselle globaalisti

Ulkoo- ja turvallisuuspolitiikka ja EU:n kautta tapahtuva vaikuttaminen

Ulkoo- ja turvallisuuspolitiikallaan Suomi tuottaa turvallisuutta, vastaa globaaleihin haasteisiin ja toimii turvallisen ja oikeudenmukaisen maailman puolesta tarkastellen turvallisuutta laajasta näkökulmasta. Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskuntien kehittämiseksi. Tavoitteena on vakaampi, ennakoitavampi ja turvallisempi maailma. Kansallisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan rinnalla Suomi edistää Agenda2030 globaalia toteutumista EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, kehityspolitiikan ja kauppapolitiikan kautta.

Kehitystä ja monenkeskisyttä vahvistava ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteita ovat ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön edistäminen, monenkeskisen yhteistyön vahvistaminen, globaalin vastuun kantaminen ja rauhan rakentaminen. Suomi korostaa ihmisoikeuksien, ilmastonmuutoksen hillinnän, globaalin terveysturvallisuuden, kestäväns kehityksen tavoitteiden saavuttamisen sekä muuttoliikkekysymysten kokonaisvaltaisen ymmärtämisen merkitystä.

Vaikuttaminen EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, kehityspolitiikkaan sekä kauppapolitiikkaan

Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) keskeisiä tavoitteita ovat unionin yhteisten arvojen turvaaminen, rauhan säilyttäminen, demokratian, ihmisoikeuksien, perusvapauksien ja oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen sekä unionin sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden vahvistaminen.

Kesäkuussa 2017 laaditun EU:n kehityspolitiikkaa koskevan linjauksen (kehityspoliittinen konsensus) ensisijaisena tavoitteena on köyhyyden vähentäminen. Konsensus perustuu Agenda2030 tavoitteisiin. Aktiivinen osallistuminen EU:n kehityspolitiikan päätöksentekoon antaa Suomelle kokoaan suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa kansainvälisen kehityspolitiikan tulevaisuuteen ja kehitysyhteistyön toteutukseen ympäri maailmaa. EU-jäsenmaat, kuten Suomi, panostavat yhteistyöhön myös maatasolla EU komission edustustojen kanssa EU:n kehitysyhteistyön tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

Suomen kauppapoliittinen vaikuttaminen tapahtuu osana EU:n yhteistä kauppapolitiikkaa. Komissio on antanut kauppapoliittisen tiedonannon helmikuussa 2021 (avoin, kestävä ja määrätietoinen kauppapolitiikka), jossa esitetään kauppapolitiikan keskipitkän aikavälin tavoitteiksi EU:n talouden

elpymisen ja perusteellisen muutoksen tukemista vihreiden ja digitaalisuutta koskevien tavoitteiden mukaisesti; monenvälisen kauppajärjestelmän vahvistamista kestäväen kehityksen tavoitteita tukien, sekä EU:n kyvykkyyden vahvistamisen omien etujen ja oikeuksien toteutumisen edistämässä ja valvomisessa. Suomen tavoitteena on vahvistaa EU:n kauppasopimuksiin sisältyvien kestäväen kehityksen tavoitteiden sitovuutta. Kauppa- ja investointisopimukset eivät saa estää jäsenvaltioiden oikeutta säätää syrjimättömästi esimerkiksi terveyden suojelua, kuluttajansuojaa, sosiaalista suojelua, työntekijöiden suojelua tai ympäristönsuojelua koskevaa lainsäädäntöä.

Valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevan selonteon mukaan EU:n on säilytettävä keskeinen asemansa kehityspolitiikassa ja humanitaarisessa avussa sekä globaali johtajuus kestäväen kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelman ja Pariisin ilmastopimuksen toimeenpanossa. On tärkeää, että EU:n kehityspolitiikka huomioitaisiin aiempaa paremmin osana EU:n ulkosuhdetoimintaa ja lisäksi, että jäsenvaltioiden kehityspolitiikan koordinaatiota tehostettaisiin Team Europe –lähestymistapaa toteuttamalla. EU:n yhtenäinen ulkosuhderahoitusväline (Global Europe) nivoo EU:n kehityspolitiikan aiempaa vahvemmin osaksi EU:n ulkosuhdetoimintaa.

Eri hallinnonalojen tekemä kansainvälinen yhteistyö

Valtioneuvoston ohjesäännön mukaisesti kukin ministeriö käsittelee oman toimialansa kansainväliset asiat. Usealla hallinnonalalla on aktiivista kansainvälistä yhteistyötä, joka osaltaan tukee kestäväen kehityksen ja Agenda2030 toteutumista kansainvälisesti.

Tuloksellinen kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö

Kehityspolitiikan ylivaalikautisen selonteon mukaan kehityspolitiikalla tarkoitetaan Suomen johdonmukaista toimintaa kaikilla niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla, joilla vaikutetaan kehittyvien maiden asemaan. Kehitysyhteistyön kansainvälisesti sovittuna päämääränä on köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen.

Tuloksellinen toiminta kehityspolitiikan päätavoitealueilla ja läpileikkaavissa tavoitteissa

Kehityspolitiikan ylivaalikautisessa selonteossa kehityspolitiikan päätavoitealueiksi määritellään seuraavat aihekokonaisuudet: naisten ja tyttöjen oikeudet; koulutus; kestävä talous ja ihmisarvoinen työ; rauhanomaiset, demokraattiset yhteiskunnat; ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus sekä luonnonvarojen kestävä hallinta ja käyttö. Suomi edistää kehityspolitiikassaan läpileikkaavina tavoitteina sukupuolten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, ilmastokestävää ja vähäpäästöistä kehitystä sekä ympäristön suojelua painottaen luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Tuloksellinen toiminta kehityspolitiikan päätavoitealueilla sekä läpileikkaavissa tavoitteissa tukee kehittyviä maita Agenda2030 tavoitteiden saavuttamisessa. Kehityspolitiikalla on lisäksi merkitystä Suomen omien Agenda2030 tavoitteiden saavuttamisessa, esimerkiksi liittyen oikeudenmukaisen siirtymän vahvistamiseen globaaleissa ruokaketjuissa.

Kehittyvien maiden omien resurssien mobilisointi, verotusosaaminen ja -tuki

Suomen kehityspolitiikan ja kehitysyhteistyön keskeisenä lähtökohtana on kehittyvien maiden oman toimintakyvyn ja kantokyvyn vahvistaminen. Maiden omistajuus, tarpeet ja kansalliset suunnitelmat ovat keskeisessä asemassa. Suomi suuntaa voimavaroja sellaisten järjestelmätason muutosten aikaansaamiseen, jotka vahvistavat kumppanimaan ja sen yhteiskunnan ja yhteisöjen mahdollisuuksia ja kykyä vastata maan hyvinvoinnista ja toimeentulosta paremmin ja kestävämmällä tavalla. Suomen Verotus ja kehitys -toimintaohjelmalla (2020-2023) tuetaan kehittyvien maiden pyrkimyksiä vahvistaa omia verojärjestelmiään ja saada äänensä kuuluviin myös globaalin veropolitiikan neuvotteluissa. Lisäksi tavoitteena on kehitysyhteistyövaroin tuettavien yritysten verovastuullisuuden ja avoimuuden varmistaminen.

Kumppanuuksiin perustuva toiminta

Suomi pyrkii olemaan kokoaan suurempi toimija vahvistamalla kotimaisia ja ulkomaisia kumppanuuksia sekä etsimällä aktiivisesti eri politiikka-, toiminta- ja tukimuotojen täydentävyyttä ja synergioita. Kaikessa toiminnassa arvioidaan, millä tavoin suomalainen osaaminen ja suomalaiset vahvuudet voivat tuoda lisäarvoa kehitysyhteistyössä. Kehityspolitiikan ja -yhteistyön keskeisiä kotimaisia kumppaneita ovat kansalaisyhteiskunta, yksityissektori ja yritykset, sekä korkeakoulut, opetusalan instituutiot ja tutkimuslaitokset. Keskeisiä kansainvälisiä kumppaneita puolestaan ovat kahdenvälisen kehitysyhteistyön kumppanimaat, Pohjoismaat, EU, YK ja monenkeskiset järjestöt sekä kansainväliset kehitysrahoituslaitokset.

Yksityisen sektorin yhteistyö, teknologian ja innovaatioiden hyödyntäminen

Ulkoministeriö tukee suomalaisten yritysten kumppanuuksia ja liiketoimintamahdollisuuksia kehittyvissä maissa. Toiminnan tavoitteena on kumppanimaiden taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöön liittyvän kehityksen edistäminen. Suoraan yrityksille suunnattuja rahoitusmuotoja on useita. Keskeisimpiä rahoitusta tarjoavia tahoja ovat kehitysrahoitusyhtiö Finnfund, liikekumppanuusohjelma Finnpartnership ja Investointituki kehitysmaille (PIF). Lisäksi Business Finlandin ja ulkoministeriön yhteinen alusta Developing Markets Platform (DevPlat) tarjoaa innovaatorahoitusta YK:n kestävän kehityksen mukaiseen liiketoimintaan. Suomi kehittää rahoitusinstrumentteja ja yhteistyömalleja, jotka tukevat yritysten, tutkimuksen ja kansalaisyhteiskunnan (Suomessa ja globaalisti) yhteistyötä Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseksi kehittyvissä maissa.

Teknologia ja innovaatiot sisältävät merkittäviä mahdollisuuksia kehityksen edistämiseksi. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan raportin (TuVJ 5/ 2020) mukaan kaikkiin Agenda2030-tavoitteisiin liittyy suuria teknologisia mahdollisuuksia. Suomen tulisi huolehtia siitä, että uudet ja radikaalit teknologiat tukevat myös kehittyviä maita Agenda2030 toimeenpanossa. Suomi on toiminut aktiivisesti digitaalisuuden, innovaatioiden ja kestävän kehityksen välisen yhteyden vahvistamiseksi. Tähän liittyvä kasvava YK-toimijoiden työ Suomessa tarjoaa myös mahdollisuuksia tukea kehittyviä maita Agenda 2030 toimeenpanossa.

Kehitysyhteistyörahoituksen taso

Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää moninkertaisesti suurempaa rahoituspanosta kuin mihin julkinen kehitysyhteistyörahoitus antaa mahdollisuuden. Virallinen, julkinen kehitysyhteistyörahoitus on kuitenkin tärkeä osa kehitysrahoituksen kokonaisuutta. Sen avulla voidaan ratkaista vaikeimpia kehityshaasteita olosuhteissa, joissa muuta rahoitusta ei ole käytettävissä. Sen avulla voidaan myös edistää muiden rahavirtojen kohdentumista kestävään kehitykseen sekä mahdollistaa kestäviä investointeja myös haasteellisemmissä olosuhteissa. Suomi on sitoutunut YK:ssa tavoitteeseen käyttää 0,7 % bruttokansantulosta (BKTL) kehitysyhteistyöhön sekä 0,2 % BKTL:stä tukena vähiten kehittyneille maille. Kehityspolitiikan ylivaalikautisen selonteon mukaan Suomen kehitysyhteistyörahoitusta tulee lisätä suunnitelmallisesti ja asteittain useamman vaalikauden aikana YK:ssa asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Tavoitevuodeksi 0,7 %:n tason saavuttamisessa on asetettu vuosi 2030. Vähiten kehittyneitä maita koskeva 0,2 % tavoite pyritään saavuttamaan mahdollisimman pian.

Yksityisen sektorin toiminta

Yksityissektori ja yritykset vaikuttavat merkittävästi kestävän kehityksen ja Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseen globaalisti. Vaikutus muodostuu ennen kaikkea globaalien arvoketjujen kautta, sekä yritysten oman toiminnan kautta.

Gloaalien arvoketjujen kautta syntyvien vaikutusten tunnistaminen ja kädenjäljen kasvattaminen

Gloaalit arvoketjut ovat suomalaisyritysten kotimaan ja ulkomaan liiketoiminnassa poikkeuksellisen tärkeitä. Valtaosa suomalaisyrityksistä toimii kansainvälisesti vertailtuna vastuullisesti. Ne voivat läsnäolollaan sekä yhteistyöllään parantaa ja vahvistaa myös globaalien arvoketjujen vastuullisuutta.

Yrityksissä vastuullisuus nähdään yhä laajemmin kilpailuetuna ja edellytyksenä pitkäjänteiseen menestyksekkääseen liiketoimintaan. Yhä useampi sidosryhmä, kuten yrityksen asiakkaat, henkilöstö ja sijoittajat, vaativat yrityksiltä vastuullista toimintaa. Tämä kannustaa suomalaisyrityksiä vastuullisuuden huomioimiseen globaaleissa arvoketjuissa. Vastuullista toimintaa tulee edistää myös sääntelyn kautta: huolellisuusvelvoitteeseen perustuvan yritys vastuulainsäädännön luominen on ensisijaisen tärkeää globaalien arvoketjujen vastuullisuuden kasvattamiseksi.

Arvon kerryttäminen kehittyviin maihin

Suomalaiset yritykset ovat merkittävässä roolissa kehittyvien maiden yhteiskunnallisen vakauden ja taloudellisen kehittymisen näkökulmasta. Yritykset edistävät kehittyvien maiden taloudellista toimintaa ulkomaankauppaa harjoittamalla ja investoimalla paikallisesti. Yksityisten vastuullisten investointien edistäminen kehittyvissä maissa on avainasemassa nykyaikaisen kehityspolitiikan ja -rahoituksen vaikuttavuuden ja ihmisarvoisten työpaikkojen luomisessa, köyhyyden vähentämisessä, tasa-arvon lisäämisessä sekä ilmastonmuutoksen vaikutusten hillinnässä. Esimerkiksi puhtaat energiatuotantoratkaisut ja niitä edistävä ilmatorahoitus ovat ratkaisevassa osassa kehittyvien markkinoiden ilmastotoimissa. Kehittyvien maiden näkökulmasta onkin tärkeää vahvistaa Suomen yksityisiä investointeja edistävän kehitysrahoituksen roolia osana kehityspolitiikan kokonaisuutta. Kehittyvien maiden kehityksen ja suomalaisten yritysten toimintamahdollisuuksien näkökulmasta on tärkeää vahvistaa myös kehittyvien maiden omaa yritystoimintaa.

Kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toiminta

Kansalaisjärjestöt tukevat toiminnallaan kehitysongelmien ratkaisemista ja köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämistä kehittyvissä maissa. Niiden paikallis- ja kenttätuntemus on tärkeä osa suomalaista kehityspolitiikkaa ja Suomen tukea Agenda2030 toteutumiselle globaalisti.

Vapaa, itsenäinen kansalaisyhteiskunta ja sananvapaus ovat keskeinen rauhanomaisen, vakaan ja hyvinvoivan yhteiskunnan elementti, myös kehittyvissä maissa. Kansalaisyhteiskunnan kyky nostaa esiin epäkohtia ja tuoda esiin ratkaisuja on tärkeä edellytys yhteiskuntien hyvinvoinnille ja demokraattiselle kehitykselle. Tämän vuoksi suomalaisten kansalaisjärjestöjen rooli on erityisen tärkeä tuettaessa kehittyvien maiden oman kansalaisyhteiskunnan asemaa ja toimintatilaa, samoin kuin edistäessä yleismaailmallisia ihmisoikeuksia näissä maissa.

3 Toteutusta ohjaavat läpileikkaavat periaatteet

Edellä kuvatut muutosalueet kuvaavat sitä, mitä pitäisi tehdä Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseksi. Muutosalueilla lähestytään konkreettisia tekemisiä ja muutosaskelia järjestelmänäkökulmasta.

Tarvitsemme myös yhteisen näkemyksen siitä, miten muutosalueilla tunnistettuja toimia toteutetaan. Suomen kestävä kehityksen työtä ovat ohjanneet politiikkaperiaatteet, jotka sisältyvät toimikunnan nykyiseen strategiaan. Myös hallitus on omassa toimeenpanosuunnitelmassaan (Agenda2030 selonteko, 2017 ja 2020) noudattanut pitkälti samoja periaatteita. Nämä politiikkaperiaatteet kuvaavat suomalaista tekemisen tapaa; sitä miten suomalaisessa yhteiskunnassa edistetään kestävä kehityksen tavoitteita.

Viisi läpileikkaavaa periaatetta

Tässä Agenda2030 tiekartassa toimeenpanoa ohjaaviksi, kaikkia kuutta muutosaluetta läpileikkaaviksi periaatteiksi on valittu seuraavat periaatteet:

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen

Kokemus oikeudenmukaisuudesta on edellytys pitkäjänteiselle ja osallisuuteen nojaavalle päätöksenteolle. Oikeudenmukaisuuden kokemus perustuu oikeuksien, vastuiden ja velvollisuuksien tasapainoon sekä yhdenvertaiseen huomioiduksi tulemiseen päätöksenteossa. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta henkilöön liittyvistä syistä. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa sukupuolilla on yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet, ja valta ja resurssit ovat jakautuneet tasapuolisesti.

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen kestävyysmurrosten toteutuksessa tarkoittaa sitä, että päätökset valmistellaan osallistavasti ja tasapuolisesti. Näin valmistellut päätökset voidaan kokea reiluiksi, vaikka niillä olisi erilaisia vaikutuksia eri ihmisiin tai ihmisryhmiin.

Pitkäjänteisyys, ennakointi ja johdonmukaisuus päätöksenteossa tukevat oikeudenmukaisuuden toteutumista. Kestävä kehitys edellyttää sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja solidaarisuutta. Luonnon ja ympäristön suojelu sekä maapallon kantokyvyn rajojen kunnioittaminen ovat edellytyksiä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden toteutumiselle.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus

Systeemisten kestävyysmurrosten toteuttaminen edellyttää kestävyysongelmien tarkastelua järjestelmänäkökulmasta, järjestelmän keskeisten toimijoiden yhteistä ymmärrystä ongelmista ja niiden ratkaisukeinoista, sekä yhteiskunnallisen dialogin kautta syntyvää omistajuutta ja halua olla osa ongelmien ratkaisua. Osallisuus rakentuu omistajuuden kautta syntyvästä halusta olla osa ratkaisua, sekä kyvystä tehdä ratkaisua edistäviä käytännön toimia.

Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no-one behind, LNOB)

Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen on kestävä kehityksen globaalin toimintaohjelman eli Agenda2030 kantava periaate. Kyse on niiden ryhmien ja yksilöiden tunnistamisesta, joille kestävyysmurrosten toteutuksessa kohdistuu erityistä haittaa, tai jotka kestävyysmurrosten toteutuksen vuoksi ovat jäämässä kehityksestä jälkeen, sekä oikeasuhtaisten

erityistoimien kohdistamisesta näihin ryhmiin ja henkilöihin. LNOB -periaate tulee huomioida niin kansallisessa kuin globaalissa kestävän kehityksen työssä.

Globaalisti Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen merkitsee erityishuomion kohdistamista kehittyviin maihin ja niissä köyhimpiin ja haavoittuvimpiin ihmisiin, lapsen ja nuoret mukana lukien.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen

Kestävyyismurrosten toteuttaminen edellyttää pitkäjänteistä päätöksentekoa. Poliitiikan pitkäjänteisyys edellyttää yli vaalikausien ulottuvaa, demokraattisissa prosesseissa muodostunutta yhteisymmärrystä keskeisistä kestävyyskysymyksistä ja niihin liittyvistä tavoitteista. Pitkäjänteinen politiikka luo edellytykset kestävyyttä edistävälle päätöksille ja toiminnalle laajasti yhteiskunnassa.

Politiikkajohdonmukaisuudella varmistetaan eri politiikkalohkojen väliset synergiat, tunnistetaan ristiriitoja (ja pyritään estämään niitä), sekä sovitetaan yhteen kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita. Lisäksi huomioidaan kansallisten politiikkojen vaikutukset muihin maihin ja tuleviin sukupolviin.

Globaalin vastuun kantaminen

Kestävyyismurrosten toteutuksessa on huolehdittava globaalin vastuun toteutumisesta. Se tarkoittaa Suomen toiminnasta johtuvien negatiivisten ulkoisvaikutusten (jalanjälki) minimoimista sekä positiivisten ulkoisvaikutusten (kädenjälki) maksimoimista. Globaali vastuu edellyttää päätöksenteon ja toiminnan arviointia tästä näkökulmasta. On pyrittävä siihen, että kestävyysaasteiden ratkaiseminen Suomessa vahvistaa myös muiden maiden kykyä ja edellytyksiä ratkaista kestävyysaasteita, tai ei ainakaan heikennä sitä.

Suomi kantaa globaalia vastuuta eri tavoin ja koko yhteiskunnan voimin. Yksi keskeisimmistä tavoista on vahvistaa kehittyvien, erityisesti kaikkein köyhimpien ja hauraimpien maiden edellytyksiä saavuttaa Agenda2030 tavoitteet johdonmukaisella, hallintorajat ylittävällä kehityspolitiikalla ja kehitysyhteistyöllä sekä kumppanuuksilla. Suomalaiset toimijat tarjoavat kestäviä ratkaisumalleja, noudattavat yritysvastuun periaatteita ja sijoittavat kehittyville markkinoille kestävän kehityksen mukaisesti.

Esimerkkejä läpileikkaavien periaatteiden soveltamisesta käytännössä

Tiekartan valmisteluprosessin yhteydessä käytiin keskustelua läpileikkaavien periaatteiden merkityksestä muutosalueiden kannalta sekä siitä, mitä ovat ne konkreettiset läpileikkaavien periaatteiden noudattamiseen liittyvät kysymykset, jotka nousevat esiin toimittaessa kullakin muutosalueella.

Seuraavaksi esitellään näitä havaintoja ja kysymyksiä. Seuraavilla sivuilla kuvatut esimerkit antavat viitteitä siitä, mihin kysymyksiin tiekartan toimeenpanossa tulisi kiinnittää huomiota, jotta toimitaan läpileikkaavien periaatteiden mukaisesti. Kyse ei ole kuitenkaan tyhjentävästä listauksesta. On kaikkien toimijoiden vastuulla jatkuvasti arvioida, toteutetaanko muutoksia läpileikkaavien periaatteiden mukaisesti, ja minkälaisiin asioihin läpileikkaavien periaatteiden noudattaminen kulloinkin konkretisoituu.

Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Poliittiset päättäjät ja suuret työnantajat viestivät aktiivisesti kestävyysmurrosten vaikutuksista yhteiskuntaan ja työpaikoille, jotta kansalaisilla, yrittäjillä ja työntekijöillä on edellytykset sopeutua muutoksiin.
- Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen työelämässä kiinnitetään erityistä huomiota, ja sitä edistetään erilaisilla keinoilla, esim. anonyymillä rekrytoinnilla ja palkka-avoimuudella.
- Tuotannon ulkoisvaikutuksia tehdään näkyväksi taloudessa ja ympäristövaikutuksia otetaan huomioon tuotteiden ja palveluiden hinnassa.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Yritykset, työntekijät ja kansalaiset ymmärtävät talouden rakennemuutosten vaikutukset omalle toiminnalleen ja omaavat taloudelliset ja tiedolliset edellytykset varautua muutoksiin.
- Kansalaiset voivat osallistua oman lähiympäristön kehittämiseen mm. osallistavan budjetoinnin kautta.
- Maahanmuuttajien integrointiin ja työllistymiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Turvataan työntekijöiden ja yrittäjien edellytykset pysyä mukana kestävyysmurrosten synnyttämässä työelämän ja elinkeinorakenteen muutoksissa.
- Kestävään kuluttamiseen ja mm. ympäristökuormituksen ja ylikulutuksen vähentämiseen tähtäävän ohjauksen taloudelliset vaikutukset eivät kohtuuttomasti kohdistu heikoimmassa asemassa oleviin.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Hyvinvointitaloutta ja kiertotaloutta kehitetään pitkäjänteisesti yli vaalikausien.
- Taloudellisia ohjauskeinoja käytetään johdonmukaisesti, ja mm. ympäristölle haitallisten tukien tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan jatkuvasti.
- Poliittiset päätökset ja viestintä luovat vakaata ja ennustettavaa toimintaympäristöä elinkeinoille.
- Kestävän kehityksen näkökulmaa syvennetään valtion talousarviovalmistelussa.
- Kauppa-, investointi-, rahoitus- ja verosääntöpolitiikoissa huomioidaan Suomen kantojen vaikutus kehittyviin maihin ja kehitystavoitteiden toteutumiseen.

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Lisätään yhteiskunnallista keskustelua kuluttamisesta ja siitä syntyvistä globaaleista vaikutuksista, sekä näiden välisestä ristiriidasta. Vahvistetaan kykyä mitata näitä vaikutuksia.
- Kiinnitetään enemmän huomiota tuotannon ja kulutuksen globaaleihin arvoketjuihin ja niiden kautta syntyviin negatiivisiin vaikutuksiin, ja pyritään pienentämään niitä. (jalanjälki, yritysvastuulaki).
- Synnytetään positiivisia vaikutuksia globaalien arvoketjujen kautta, ja tehdään niitä näkyviksi (kädenjälki) esimerkiksi sertifioidujen ympäristömerkintöjen avulla.
- Vahvistetaan sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää, vahvistetaan taloudellisen arvon kerryttämistä kehittyviin maihin.

Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Pääsy koulutukseen toteutuu yhdenvertaisesti yhteiskunnassa ja työpaikoilla.
- Kaikilla on mahdollisuus sivistyksen ja osaamisen kasvattamiseen sekä koulutusjärjestelmän että myös harrastus- ja kansalaistoiminnan kautta.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Kestävyysmurroksia ja tulevaisuutta kuvataan positiivisesti tavalla, joka kannustaa kansalaisia toimimaan kestävämmän yhteiskunnan puolesta.
- Kansalaisten mahdollisuuksia suosia kestäviä elämäntapoja ja tehdä kestäviä valintoja on tärkeää tukea systemaattisilla politiikkatoimilla. Kansalaisten kokemus elämän mielekkyydestä ja koettu hyvinvointi ovat kytköksissä kestäviin elämäntapoihin.
- Tuetaan kulttuuri-, liikunta-, nuoriso-, sivistys-, harrastus- ja kansalaisjärjestötoimintaa, joka lisää laajasti mahdollisuutta osallistua.
- Hyödynnetään taide- ja kulttuurialan osaamista laajasti eri yhteiskunnan osa-alueilla.
- Tuetaan sosiaalisia innovaatioita ja vertaistoimintaa, joiden kautta kansalaisyhteiskunta vahvistuu.
- Lisätään osallistavia suunnitteluprosesseja, jotka kotouttavat, sitouttavat ja innostavat asukkaita paikalliseen toimintaan.

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Heikoimmassa asemassa oleviin kohdistetaan erityistä tukea koulutusjärjestelmässä, ja harrastustoiminnassa.
- Oppimisen eriarvoistumiskehitys pysäytetään formaalissa koulutusjärjestelmässä (mm. sukupuolten väliset oppimiserot, segregaatiokehitys koulujen välillä).
- Ikääntyvän väestön sivistystarpeisiin kiinnitetään huomiota.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Koulutusjärjestelmän ohjaus on pitkäjänteistä. Opetussuunnitelmien sisältöjä ja muita koulutuksen sisältöjä valmistellaan ja toteutetaan pitkäjänteisesti ja yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijatahojen kanssa (ml elinkeinoelämä).
- Säilytetään koulutusjärjestelmän toimijoiden/ koulutuksen järjestäjien autonomia (esim. korkeakoulut) ja vapaus.
- Vahvistetaan TKI-rahoitusta.
- Turvataan riittävät resurssit varhaiskasvatukseen, opetuksen, koulutuksen, ja kolmannen sektorin toiminnalle.
- Vahvistetaan ja tuetaan jatkuvaa oppimista eri koulutusasteilla ja kansalaistoiminnassa.

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Varhaiskasvatuksessa, opetuksessa, koulutuksessa korostetaan globaalin vastuun ja toiminnan globaalien vaikutusten ymmärtämistä. Työkaluna hyödynnetään ekososiaalisen sivistyksen käsitettä.
- Tiedettä ja tutkimusta kehittyvissä maissa tuetaan.
- Media käsittelee globaaleja kysymyksiä laajasti ja moninäkökulmaisesti.

Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Varmistetaan yhdenvertainen pääsy terveys- ja hyvinvointipalveluihin asuinpaikasta riippumatta.
- Tuetaan ihmisten mahdollisuuksia osallistua harrastus- ja kansalaistoimintaan yhdenvertaisesti ja asuinpaikasta riippumatta.
- Ihmisten muutosvalmiutta tuettava (esim. Käytännön apua siirtymässä kasvispainotteiseen ruokavalioon).
- Varmistetaan syrjimättömyyden toteutuminen hyvinvointi ja terveyspalveluissa ja osallistumisissa yhteiskunnan toimintaan.
- Huolehditaan esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisesta.
- Tuetaan monimuotoista ja moniarvoista kansalaisyhteiskuntaa, joka on kytköksissä esimerkiksi rauhaan ja demokraatiakehitykseen.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Panostetaan syrjäytymistä ehkäisevään työhön varhaiskasvatuksesta lähtien.
- Lisätään osallistumista edistäviä kokeiluja ja prosesseja kunnissa ja kaupungeissa.
- Tuetaan paikallista kansalaisaktivismia ja ruohonjuuritason toimintaa, ja vahvistetaan kansalaisyhteiskunnan yleisiä toimintaedellytyksiä. Lisätään osallistumismahdollisuuksia päätöksentekoon (esim. kansalaisten kuuleminen lainvalmistelussa). Taataan tasavertaiset osallistumismahdollisuudet erityisryhmät ja erityistarpeet huomioiden. Tämä tarkoittaa mm. aktiivista työtä rakenteellisen rasmin kitkemiseksi sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisyä. Erityisesti nuoren sukupolven mukaanotto aidosti osallistavalla otteella on oleellista. Tämä edellyttää lasten ja nuorten kuulemista ja osallistumista vahvistavia rakenteita ja toimintatapoja.
- Kaikilla on riittävät tiedot demokraattisista instituutioista ja järjestelmästä. Yhä useampi kansalainen osallistuu alueelliseen (esim. aluevaalit hyvinvointialueilla) ja valtakunnalliseen päätöksentekoon.

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Katkaistaan ylisukupolvinen eriarvoisuuden kierre, jotta kaikilla on mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnallisiin toimintoihin ja päätöksentekoon.
- Palveluja kohdennetaan niihin ryhmiin ja yksilöihin, joilla on erityinen vaara jäädä kehityksestä jälkeen.
- Huolehditaan myös pienituloisten mahdollisuuksista hiilineutraaliin asumiseen, liikkumiseen ja syömiseen, ja siten osallisuudesta muutokseen.
- Erityinen huomio vammaisten henkilöiden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, ikäihmisten, alkuperäiskansojen, turvapaikanhakijoiden ja siirtolaisten hyvinvoinnin, terveyden ja yhteiskunnallisen osallisuuden turvaamiseen.
- Huolehditaan kaikkien ihmisryhmien digiosallisuudesta.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Kehitetään uusia mittareita ja tapoja mitata hyvinvointia .
- Varmistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpano käytännössä ja sosiaaliturva uudistuksen toteutuminen.
- Huolehditaan julkisen talouden kestävydestä, jotta terveys- ja hyvinvointipalvelut voidaan tuottaa myös tulevaisuudessa.

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Globaalisti haavoittuvimmassa asemassa olevien terveyttä ja hyvinvointia sekä oikeutta omaa terveyttä ja kehoa koskeviin päätöksiin vahvistetaan kansainvälisen yhteistyön, ulko- ja turvallisuus- sekä kehityspolitiikan keinoin.
- Laaja-alaisiin terveyteen, talouteen ja yhteiskuntiin vaikuttaviin haasteisiin kuten terveysturvallisuushkiin varaudutaan monenkeskisessä ja yhteiskunnan eri sektoreiden yhteistyössä. Globaali terveysturvallisuus edellyttää riittävää varautumisen ja vasteen kapasiteettia kaikkialla.
- Terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaaliturvan merkitys osana toimivaa yhteiskuntaa ja vakaata demokratiaa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kehitysyhteistyön panostuksissa ja priorisoinneissa.
- Naisten, tyttöjen ja muiden hauraassa asemassa olevien asemaa ja perus- ja ihmisoikeuksia parannetaan vahvistamalla perusterveydenhuoltojärjestelmää ja lisäämällä sen tarjoamia palveluita.
- Vahvistetaan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä kansainvälisesti.

Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Varmistetaan riittävä toimeentulo ruokajärjestelmään kytkeytyville tahoille.
- Varmistetaan että ruokajärjestelmän muutoksen luomat uudet työpaikat ovat osapuolille reiluja ja paikallinen ruoantuotanto on kannattavaa.
- Maatalouden taloudelliset kannustimet ja informaatio-ohjaus sekä maatalousteknologian TKI-toiminnan kehittäminen voivat osaltaan vahvistaa maatalouden siirtymän oikeudenmukaisuutta.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Tieto ruuan alkuperästä ja tuotannosta on kuluttajien saatavilla, ja kuluttajilla on näin mahdollisuus tehdä kestäviä ruokaan liittyviä valintoja.

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Kestävät ruokavalinnat ovat kaikkien saavutettavissa, mm. kasvisperäisten tuotteiden hinnoittelussa tulee huomioida kaikkien mahdollisuus hankkia terveellistä ja kestävästi tuotettua ruokaa ja käyttää tämän tavoitteen edistämisen kannalta tarkoituksenmukaisia ohjauskeinoja.
- Koko ruokaympäristö tukee siirtymistä kestävämpiin ja terveellisempiin ruokailutottumuksiin.
- Vahvistetaan ruokaosaamista ja ruoan arvostusta, jotta kaikilla olisi tiedot ja taidot hyvinvointia edistävästä syömisestä/ravitsemuksesta.
- EU:n kauppaa- ja maatalouspolitiikka tukevat kehittyvien maiden ruokaturvaa.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Vakaan ja ennustettavan ruoka(maatalous)politiikan, lainsäädännön ja kannustemekanismin kehittäminen.
- Alkutuotannon, elintarviketeollisuuden ja kaupan pitkäjänteiset (ja joustavat) sopimukset ja niihin sitoutuminen.
- Kotimaisen ruokaturvan ylläpitäminen (korkea omavaraisuusaste, huoltovarmuus).

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Tuetaan ruokaomavaraisuuden toteutumista ja vähennetään kehittyvien maiden riippuvuutta tuontiruuasta.
- Pienennetään ruoantuotannon globaalisti synnyttämää ekologista jalanjälkeä maapallon kantokyvyn rajoissa pysymiseksi.
- Edistetään laatu- ja vastuujärjestelmien käyttöä läpi tuotantoketjun yritysten toiminnassa ja huomioidaan tämä kauppasopimuksissa ja lainsäädännössä.

Monipuolisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Huolehditaan maanomistajien oikeuksien toteutumisesta maankäytön suunnittelun yhteydessä.
- Käydään avointa keskustelua oikeuksista maahan ja velvollisuuksista luonnon ekosysteemipalveluiden ylläpitoon.
- Varmistetaan saamelaisten oikeudet ja mahdollisuudet harjoittaa kulttuuriaan ja elinkeinoaan.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Asukkaita osallistetaan lähiympäristön käyttöä koskeviin prosesseihin.
- Maanomistajat kokevat omistajuutta, joka syntyy mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa monimuotoisuutta ja hiilineutraalisuutta tukevien maankäyttöön liittyvien toimenpiteiden valmisteluun.
- Tuodaan esille maa- ja metsätaloudessa jo tehtyjä monimuotoisuustoimia.
- Mahdollistetaan kansalaisten osallistumista monimuotoisuuden edistämistyöhön, esim. luontotiedon keräämiseen (luontokartoitukseen).

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Turvataan saamelaisten mahdollisuudet perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen.
- Varmistetaan mm. neuvonnalla ja koulutuksella maanomistajien osaaminen ja valmiudet monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta edistävien menetelmien käyttämiseen mm. viljelyssä ja metsänkasvatuksessa.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Monimuotoisuuden turvaamista ja hiilineutraalisuutta tarkastellaan läpileikkaavasti ja johdonmukaisella tavalla lainsäädännön valmistelussa.
- Kaikessa maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa kiinnitetään huomiota ekologisen kestävyuden vahvistamiseen.
- Maan ja alueiden käyttöä suunnitellaan ja toteutetaan pitkäjänteisesti ja alueelliset hallintorajat ylittävästi.

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Lisätään tietoisuutta maankäytön globaaleista vaikutuksista ilmastoon, ympäristöön, vesivaroihin (esim. tuotannon vaikutus maaperän laadun heikkenemiseen ja aavikoitumiseen).
- Varmistetaan YK:n biodiversiteettisopimuksen kansallinen toimeenpano ja tavoitteiden saavuttaminen.
- Vahvistetaan biodiversiteetin, ilmastomuutoksen ja ihmisoikeuksien yhteistarkastelua kotimassa ja kansainvälisessä yhteistyössä.

Kestävä energiajärjestelmä

Oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Varmistetaan saamelaisten oikeuksien toteutuminen ja paikallisyhteisöjen huomioiminen infrahankkeissa.
- Viestitään selvästi ja ajoissa energiajärjestelmän muutosten vaikutuksista työllisyyteen ja työpaikkoihin, ja tuetaan yritysten ja työntekijöiden valmiutta muutokseen.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Kuullaan laajasti ja tasapainoisesti eri sidosryhmiä energiapoliittisessa päätöksenteossa. Etsitään ja kehitetään ratkaisuja yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.
- Vahvistetaan kestävästä energiajärjestelmästä käyttöönottoa tukevaan osaamista yhteiskunnassa mm. ennakoimalla osaamistarpeita ja toteuttamalla tätä tukevia opetuskokonaisuuksia eri opetusasteilla ja työelämässä.
- Lisätään mahdollisuuksia vaikuttaa omaan energiantuotantoon.

Leave no-one behind -periaatteen noudattaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Huolehditaan kaikkien mahdollisuuksista ja osaamisesta uusien energiateknologioiden käyttöönottoon ja hyödyntämiseen liittyen.
- Varaudutaan energian hinnannousun aiheuttamaan energiahaavoittuvuuteen. Selvitetään ja ryhdytään seuraamaan energiaköyhyyden tilaa Suomessa.
- Huolehditaan siitä, että puolueetonta energianeuvontaa on kaikkien saatavilla ja kaikilla on valmiudet energiatukien hyödyntämiseen.

Pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Varmistetaan toimintaympäristön ennakoitavuus pitkän aikavälin energiainvestointien toteuttamiseksi.
- Toteutetaan johdonmukaista ja investointihakuista energiapolitiikkaa, joka edistää sosiaalista, taloudellista ja ekologista kestävyttä ja hiilineutraalisuustavoitteen toteutumista 2035.

Globaalin vastuun kantaminen tällä muutosalueella edellyttää muun muassa sitä, että...

- Liikenteen sähköistymiseen ja akkuteknologiaan tarvittavien mineraalien toimitukset on toteutettava oikeudenmukaisesti ja läpinäkyvästi, ja mineraalien kierrätystä tulee kehittää.
- Merkittävä osa suomalaisten yritysten vaikutuksista syntyy ulkomailla. Kannustetaan globaalisti toimivia yrityksiä raaka-aineiden hankintaketjujen ja niihin liittyvien sosiaalisten ja ympäristöllisten vaikutusten arvioimiseen, ja edistetään tämän toteutumista myös lainsäädännöllä.
- Suomessa tehtyjen energiaratkaisuiden tulee olla globaalisti yhteen sovitettavissa. Ymmärrystä tulee lisätä globaalin ja kansallisen tason kytköksistä.
- Varmistetaan alkuperäiskansojen oikeuksien toteutuminen ja paikallisyhteisöjen huomioiminen energiahankkeissa.

4 Jatkotyö – tiekartasta toimikunnan strategiaksi

Tiekartta konkretisoi ja suuntaa toimikunnan jäsenten työtä

Tiekartta toteutuu vain, mikäli yhteiskunta laajasti ja kestävästi kehityksen toimikunta ottaa tiekartan omakseen ja ryhtyy toteuttamaan sitä. Tilanne tiekartan toteuttamisessa on valoisa, sillä monia keskeisiä tiekartassa mainittuja toimenpiteitä toteutetaan jo eri puolilla yhteiskuntaa. Toimeenpanon johtoajatuksena on, että toimikunnan jäsentähdöt tunnistaivat oman roolinsa tiekartan toimeenpanossa ja kiinnittyvät niihin muutosalueisiin, jotka ovat kullekin organisaatioille luontaisia. Tiekartta on tuotettu yhdessä ja sitä toteutetaan yhdessä. Kukin toimikunnan toimijataho ottaa vastuuta tiekartan toimeenpanosta omien valtuuksiensa ja vastuidensa mukaisesti.

Tiekartasta toimikunnan uudeksi strategiaksi

Muutosalueet ja läpileikkaavat periaatteet muodostavat perustan toimikunnan uudelle strategialle. Tiekartasta muotoillaan kestävästi kehityksen toimikunnan uusi kansallinen strategia vuoden 2022 alkupuoliskolla.

Sitoumus2050 työkalu päivitetään niin, että se tukee toimeenpanotyötä muutosalueilla.

Kansalliset kestävästi kehityksen seurantaindikaattorit uudistetaan niin, että niiden avulla on mahdollista seurata edistymistä muutosalueissa.

Viestinnässä tullaan keskittymään toimikunnan uuden strategian ja muutosalueiden toimeenpanon edistymiseen.

5 Liitteet

Liite 1: Kuvaus Agenda2030 tiekartan laadintaprosessista

Liite 2: Esiselvitys kansallisen Agenda2030 –tiekartan laadinnasta 12 2020

Liite 3: Murrosareenatyöskentelyn loppuraportti lokakuu 2021

Liite 4: WWF Suomen täydentävä lausuma Agenda 2030 tiekarttaan 02 2022

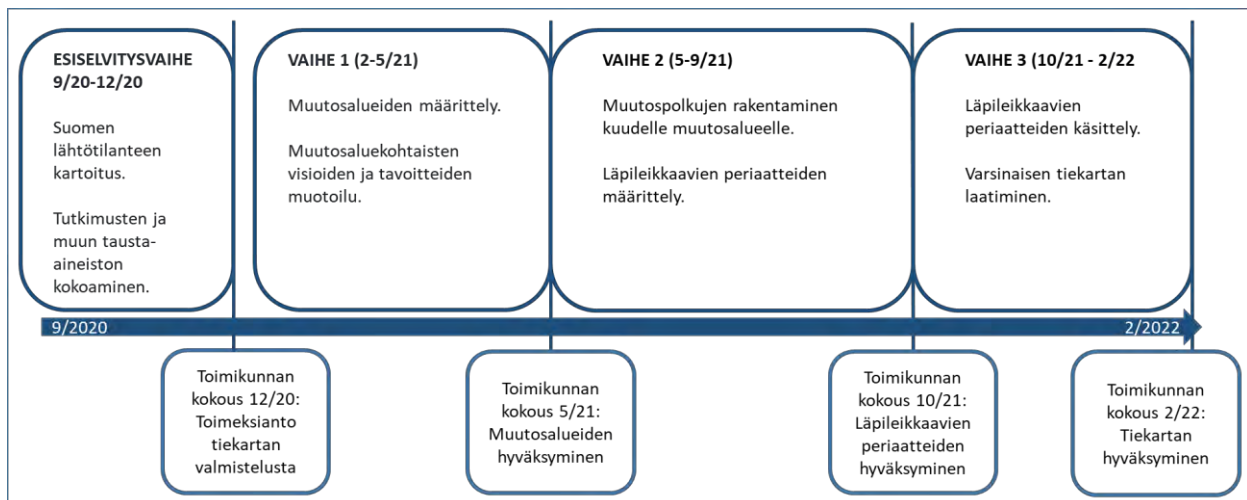
Kuvaus Agenda2030 -tiekartan laadintaprosessista

Agenda2030 -tiekartan liite 1

Vuoden 2021 aikana valmisteltu Agenda2030 -tiekartta hyväksyttiin Suomen kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa 7.2.2022. Agenda2030 -tiekartta on suunnitelma siitä, millaisilla toimilla suomalainen yhteiskunta etenee kohti globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030 tavoitteita.

Tiekartta on valmisteltu kestävän kehityksen toimikunnassa vuoden 2021 aikana pääministeri Sanna Marinin hallituksen toimeksiannosta. Valmis tiekartta on toimitettu hallitukselle vastauksena toimeksiantoon, ja toimikunta on päättänyt toimikunnan strategian päivittämisestä niin, että tiekartan muutosalueet muodostavat uuden strategian pääsisällön.

Tiekartan valmistelu toteutettiin kestävän kehityksen toimikunnassa kolmessa vaiheessa. Tiekartan laadintaa edelsi esiselvitysvaihe. Toimikunnan pääsihteeristö oli vastuussa tiekartan laadinnasta. Tämä asiakirja kuvaa tiekartan valmistelun vaiheet.

Kuva 1: Agenda2030 -tiekartan valmistelun vaiheet

Esiselvitysvaihe (syyskuu 2020 - joulukuu 2020)

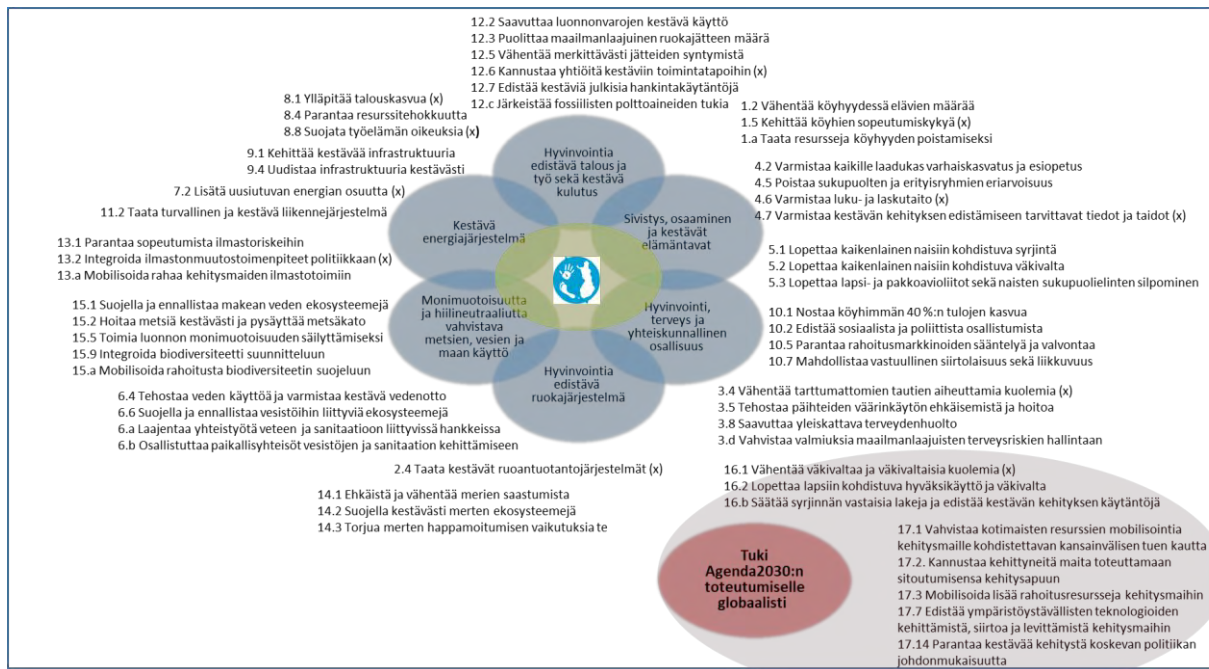
Kansallisen Agenda2030 tiekartan valmistelu juontaa juurensa vuonna 2019 toteutettuun Suomen kestävän kehityksen politiikan arviointiin (Polku2030), joka suositteli kansallisen tiekartan laatimista tukemaan pitkäjänteistä työtä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tiekartan laadinta sisällytettiin myös pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaan.

Valtioneuvoston kanslia käynnisti tiekartan laadinnan valmisteluvaiheen keväällä 2020 tilaamalla esiselvityksen¹, jonka tarkoituksena oli koota ajantasainen tieto Suomen tilanteesta Agenda2030:n alatavoitteiden toimeenpanossa; tehdä lisätoimia vaativien alatavoitteiden merkityksellisyyden arviointia; sekä kartoittaa muissa yhteyksissä tehtyä työtä ja tutkimuksia systeemistä murroksista ja niiden edistämisestä. Esiselvityksen toteutti Gaia consulting.

Esiselvityksessä tunnistettiin 44 alatavoitetta, joita Suomi ei ole vielä saavuttanut sekä 11 alatavoitetta, jotka on saavutettu, mutta joiden saavuttaminen on vaarantunut. Selvityksen pohjalta

¹ <https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Esiselvitys+kansallisen+Agenda2030+-tiekartan+laadinnasta+12-2020.pdf/0291b731-ab70-ec02-00ad-d5000b0c988c/Esiselvitys+kansallisen+Agenda2030+-tiekartan+laadinnasta+12-2020.pdf?t=1608547473707>

voitiin todeta, että Suomessa ihmisten hyvinvointi toteutuu globaalisti arvioiden hyvin, mutta nykyinen hyvinvointimme perustuu toiminnalle, joka ylittää maapallon kantokyvyn asettamat rajat.

Kuva 2: Tiekartan muutosalueet ja Agenda2030:n alatavoitteet, joita Suomi ei ole esiselvityksen mukaan saavuttanut tai joiden osalta myönteinen kehitys on vaarantunut (x)

Esiselvityksessä suositeltiin, että tiekartan rakentamisessa keskityttäisiin yksittäisten Agenda2030 alatavoitteiden ja niiden saavuttamisen sijaan kokonaisvaltaisiin järjestelmätason kysymyksiin ja murroksiin, joiden kautta voidaan varmistaa myös Agenda2030:n tavoitteiden saavuttaminen. Järjestelmäajattelu ja murroksiin keskittyminen oli johtajatuksena vuonna 2019 julkaistussa globaalissa kestävä kehityksen raportissa (GSDR²) sekä Suomen kestävyyspaneelin vuoden 2020 alussa julkaisemassa "Kuusi polkua kestävyteen" -raportissa³. Vastaava ajatus sisältyi myös kestävä elvytys -työryhmän loppuraporttiin⁴, jossa tunnistettiin kahdeksan murrosta, joiden vauhdittaminen luo pohjaa kestävälle palautumiselle koronakriisistä.

Valmisteluvaiheen tuloksia ja havaintoja käsiteltiin kestävä kehityksen toimikunnan kokouksessa 3.12.2020. Toimikunta sai Suomen hallitusta edustavalta puheenjohtajistoltaan toimeksiannon laatia ehdotus kansalliseksi Agenda2030 tiekartaksi vuoden 2021 loppuun mennessä. Kestävä kehityksen toimikunnan pääsihteeristö nimettiin Agenda2030 tiekartan valmistelun sihteeristöksi.

Vaihe 1 (helmikuu – toukokuu 2021)

Esiselvityksen, Suomen Kestävyyspaneelin ja kansainvälisten kestävyystutkijoiden suositusten mukaisesti tiekartan lähtökohdaksi otettiin järjestelmänäkökuja. Tiekartatyössä päätettiin fokuoittaa sellaisiin järjestelmätason kokonaisuuksiin, joiden vaikutus kestävä kehityksen haasteiden ratkaisemiselle on merkittävä.

Pääsihteeristö laati kolmivaiheisen suunnitelman tiekartatöön toteutuksesta. Ensimmäisessä vaiheessa, keuhällä 2021 pääsihteeristö valmisteli luonnoksen kuudesta muutosalueesta, jotka muodostaisivat

² https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

³ https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyyteen_julkaisu2020.pdf

⁴ https://ym.fi/documents/1410903/33891761/kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf/c8edf006-334f-ecd9-5364-9d55720823fe/kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf?t=1603343569943

tiekartan ytimen. Muutosalueita kommentoitiin ja tarkennettiin maaliskuussa järjestetyssä kestävyyspaneelin ja kestävyystutkijoiden työpajassa, jossa keskusteltiin myös läpileikkaavista periaatteista, jotka tulisi huomioida muutosalueissa ja tiekarttatyössä. Pääsihteeristö tarkensi muutosalueiden sisältöä työpajan keskustelujen pohjalta, ja tarkennettua versiota muutosalueista käsiteltiin toimikunnan jäsenille suunnatussa muutosalueityöpajassa huhtikuussa. Huhtikuun työpajassa käynnistettiin myös visioiden ja tavoitteiden määrittely kullekin muutosalueelle.

Pääsihteeristö tarkensi muutosalueiden sisältöä ja kuvausta huhtikuun työpajan pohjalta. Toimikunnan kokouksessa 3.5. käytiin keskustelu muutosalueista sekä alustavista visioista ja tavoitteista. Toimikunta sopi työn jatkamisesta kokouksessa käsiteltyjen muutosalueiden pohjalta.

Vaihe 2 (toukokuu – lokakuu 2021)

Toimikunnan jäsenten ymmärrystä kunkin muutosalueen keskeisistä kysymyksistä syvennettiin toukokuun alussa järjestetyssä aamukahvilitaisuusien sarjassa, jossa muutosalueiden teemoihin perehtyneet tutkijat ja asiantuntijat toimivat alustajina.

Toukokuun alkupuolella järjestettiin toimikunnan jäsenille työpaja, jossa kullekin muutosalueelle määriteltiin vuoteen 2030 ajoittuva visio sekä visiota konkretisoivat tavoitteet. Tämän jälkeen muutosalueiden käsittely jatkui Aalto-yliopiston ohjaamassa Murrosareena-prosessissa. Aalto-yliopiston tutkijoiden ja kullekin muutosalueelle nimettyjen asiantuntijafasilitaattoreiden johdolla kullekin muutosalueelle rakennettiin muutospolku, joka kuvasi keskeisiä toimia, jotka ovat edellytyksenä asetetun vision ja muutostavoitteiden saavuttamiseksi. Murrosareenatyöskentely sisälsi viisi vaihetta ja niihin liittyvät työpajat.

Murrosareenaprosessin tulokset esiteltiin kestävä kehityksen toimikunnan kokouksessa 11.10.2021. Tällöin esiteltiin myös sihteeristön valmistelemat tiekartan toteutusta ohjaavat läpileikkaavat periaatteet. Murrosareenatyön tulokset toimivat pohja-aineistona varsinaisen tiekartan laadinnalle.

Vaihe 3 (lokakuu 2021 – helmikuu 2022)

Toimikunnan kokouksen 11.10.2021 jälkeen siirryttiin tiekarttatyön kolmanteen vaiheeseen, jossa käsiteltiin läpileikkaavia periaatteita ja laadittiin varsinainen Agenda2030 tiekartta.

Läpileikkaavien periaatteiden osalta pääsihteeristö valmisteli periaatteiden määritelmäluonnokset sekä esimerkkejä kunkin periaatteen soveltamisesta kullakin muutosalueella. Läpileikkaavia periaatteita ja niiden soveltamista käsiteltiin toimikunnan sidosryhmien kanssa seuraavasti: Oikeudenmukaisuuden varmistamiseen liittyvää periaatetta käsiteltiin Ilmastopolitiikan pyöreän pöydän kanssa järjestetyssä työpajassa. Globaalia vastuuta ja johdonmukaisuutta käsiteltiin Kehityspoliittisen toimikunnan pääsihteeristön ja työvaliokunnan kanssa kehityspoliittisen toimikunnan tuottamien julkaisujen pohjalta. Pitkäjänteisyyttä ja politiikkajohdonmukaisuutta pääsihteeristö käsitelti eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kanssa. Lisäksi järjestettiin kestävä kehityksen toimikunnan ja kestävyyspaneelin yhteinen työpaja läpileikkaavista periaatteista ja niiden soveltamisesta eri muutosalueilla, ja vastaava keskustelu käytiin myös Nuorten Agenda2030 –ryhmän kanssa. Näiden keskustelujen ja eräiden kahdenvälisen tai pienempien ryhmien konsultaatioiden pohjalta pääsihteeristö laati läpileikkaavia periaatteita ja niiden käytännön soveltamista koskevan osan tiekartasta.

Loka-joulukuussa 2021 pääsihteeristö laati luonnoksen varsinaisesta tiekartta-asiakirjasta. Luonnosta käsiteltiin toimikunnan epävirallisessa kokouksessa 8.12.2021, minkä jälkeen pääsihteeristö toimitti luonnosversion toimikunnan jäsenille kirjallisille kommenteille 20.12.2021. Kommentointiajan päätyttyä 21.1.2022 pääsihteeristö laati uuden version, joka käsiteltiin ja hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa 7.2.2022.

gaia

Esiselvitys kansallisen Agenda2030 -tiekartan laadinnasta

15.12.2020

Mikko Halonen, Susanna Sepponen, Fanny Suominen, Matleena Moisio
ja Mari Hjelt
Gaia Consulting Oy

Table of contents

Yhteenveto	2
Sammanfattning	7
Summary	13
1 Johdanto	19
1.1 Työn tausta ja tavoite	19
1.2 Esiselvityksen toteutus ja rakenne	19
2 Tilannekatsaus Agenda2030:n toteutuksesta Suomessa	22
2.1 Johdanto tilannekatsaukseen – iso kuva	22
2.2 Alatavoitteista on kattavasti tietoa	23
2.3 Lähes puolet alatavoitteista on saavutettu, samoin lähes puolet saavuttamatta	25
2.4 Useat alatavoitteet vaativat lisätoimia	26
3 Hallitusohjelma ja suunnitellut elvytystoimet	33
3.1 Mihin hallitusohjelman toimet kohdistuvat	33
3.2 Miten koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus nivoutuvat SDG tavoitteisiin ...	36
4 Alatavoitteista järjestelmätason muutoksiin	38
4.1 Järjestelmätason murrokset ja muutospolut	38
4.2 Ristikkäisvaikutukset	41
5 Johtopäätökset ja suositukset tiekarttatyön valmisteluun	43
5.1 Johtopäätökset	43
5.2 Kohti Agenda2030-tiekarttaprosessia	45
Liite 1 Käytetty aineisto	49
Liite 2 Haastatellut	51
Liite 3 Kestävän kehityksen toimikunnan verkkokuuleminen ja työpaja	52
Liite 4 SDG-alatavoitteiden toteutuksen tila Suomessa	53
Liite 5 Alatavoitteiden olennaisuudesta	65
Liite 6 Kestävän kehityksen selonteon alatavoitekohtainen yhteenveto	66
Liite 7 Kestävän kehityksen tavoitteet elvytysraporteissa	71

Yhteenveto

Taustaa

Kansallisen kestävän kehityksen tiekartan tarkoituksena on tehdä näkyväksi minkälaista politiikkaa Suomessa tulisi systemaattisesti tehdä, jotta saavutamme kansallisesti kaikki Agenda2030:n tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Esiselvityksen tarkoituksena on luoda edellytyksiä menestyksekkäälle Agenda2030 tiekarttatyölle Suomessa. Esiselvityksen pohjalta on tarkoitus hahmotella kansallisen prosessin seuraavat vaiheet sekä käydä rakentavaa ja avointa keskustelua tiekartan valmistelusta mm. valtioneuvoston piirissä ja kestävän kehityksen toimikunnassa. Esiselvityksen on tilannut valtioneuvoston kanslia ja sen on toteuttanut Gaia Consulting Oy elo-marraskuussa 2020.

Esiselvityksessä on koottu tausta-aineistoa ja tehty tilanneanalyysia toimeenpanon statuksesta hyödyntäen julkisesti käytettävissä olevia tietolähteitä. Esiselvityksen tilannekatsaus nojaa vahvasti Suomen Agenda2030-maaraporttiin sekä Tilastokeskuksen tuoreimpaan SDG-indikaattorikatsaukseen tavoitteiden saavuttamisesta. Analyysissa on lisäksi nojaututtu pääministeri Marinin hallitusohjelmaan, valtioneuvoston kestävän kehityksen selontekoon eduskuntaan lokakuussa 2020 sekä Suomen korona-elvytyksen keskeisiin raportteihin. Työn aikana on haastateltu 20 asiantuntijaa. Alustavista tuloksista on keskusteltu ministeriöiden edustajista koostuvan kestävän kehityksen koordinaatioverkoston kokouksissa säännöllisesti sekä kestävän kehityksen komitean jäsenille järjestetyssä työpajassa lokakuun lopussa.

Esiselvityksen johtopäätökset

1. Alatavoitteista olemassa oleva tieto luo hyvän lähtökohdan tiekarttatyölle

Alatavoitteiden etenemistä seurataan Suomessa johdonmukaisesti ja kattavasti. Agenda2030-maaraportin ja Tilastokeskuksen SDG-indikaattorikatsauksen perusteella voi todeta, että Suomi on tähän mennessä saavuttanut noin puolet kaikista 169 alatavoitteista. Alatavoitekohtaisen tilannekatsauksen perusteella voidaan tunnistaa Suomen keskeiset kestävän kehityksen haasteet. Lisätoimenpiteitä olisi syytä kohdistaa erityisesti 44 alatavoitteelle, joita ei vielä ole saavutettu sekä 11 alatavoitteelle, jotka on jo Suomen seurannan mukaan saavutettu, mutta joihin kohdistuu uusia haasteita.

Alatavoitteiden tarkka tilannekuvaus ja tieto nykytilanteesta antaa hyvän perustan tiekarttatyölle, mutta esiselvityksen yhteydessä useat sidosryhmät painottavat tarvetta rakentaa tiekarttatyö korkeamman tason tavoitteiden ja muutospolkujen varaan.

1.2 Vähentää köyhyydessä elävien määrää

1.5 Kehittää köyhien sopeutumiskykyä

1.a Taata resursseja köyhyyden poistamiseksi

2.4 Taata kestävät ruoantuotantojärjestelmät

3.4 Vähentää tarttumattomien tautien aiheuttamia kuolemia

3.5 Tehostaa päihteiden väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa

3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto

3.d Vahvistaa valmiuksia maailmanlaajuisten terveysriskien hallintaan

4.2 Varmistaa kaikille laadukas varhaiskasvatus ja esiopetus

4.5 Poistaa sukupuolten ja erityisryhmien eriarvoisuus

4.6 Varmistaa luku- ja laskutaito

4.7 Varmistaa kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot

5.1 Lopettaa kaikenlainen naisiin kohdistuva syrjintä

5.2 Lopettaa kaikenlainen naisiin kohdistuva väkivalta

5.3 Lopettaa lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen

6.4 Tehostaa veden käyttöä ja varmistaa kestävä vedenotto

6.6 Suojella ja ennallistaa vesistöihin liittyviä ekosysteemejä

6.a Laajentaa yhteistyötä veteen ja sanitaatioon liittyvissä hankkeissa

6.b Osallistuttaa paikallisyhteisöt vesistöjen ja sanitaation kehittämiseen

7.2 Lisätä uusiutuvan energian osuutta

8.1 Ylläpitää talouskasvua

8.4 Parantaa resurssitehokkuutta

8.8 Suojata työelämän oikeuksia

9.1 Kehittää kestävää infrastruktuuria

9.4 Uudistaa infrastruktuuria kestävästi

10.1 Nostaa köyhimmän 40 %:n tulojen kasvua

10.2 Edistää sosiaalista ja poliittista osallistumista

10.5 Parantaa rahoitusmarkkinoiden sääntelyä ja valvontaa

10.7 Mahdollistaa vastuullinen siirtolaisuus sekä liikkuvuus

11.2 Taata turvallinen ja kestävä liikennejärjestelmä

12.2 Saavuttaa luonnonvarojen kestävä käyttö

12.3 Puolittaa maailmanlaajuinen ruokajätteen määrä

12.5 Vähentää merkittävästi jätteiden syntymistä

12.6 Kannustaa yhtiöitä kestäviin toimintatapoihin

12.7 Edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä

12.c Järkeistää fossiilisten polttoaineiden tukia

13.1 Parantaa sopeutumista ilmatoriskeihin

13.2 Integroida ilmastonmuutostoimenpiteet politiikkaan

13.a Mobilisoida rahaa kehitysmaiden ilmastotoimiin

14.1 Ehkäistä ja vähentää merten saastumista

14.2 Suojella kestävästi merten ekosysteemejä

14.3 Torjua merten happamoitumisen vaikutuksia

15.1 Suojella ja ennallistaa makean veden ekosysteemejä

15.2 Hoitaa metsiä kestävästi ja pysäyttää metsäkatko

15.5 Toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi

15.9 Integroida biodiversiteetti suunnitteluun

15.a Mobilisoida rahoitusta biodiversiteetin suojeluun

16.1 Vähentää väkivaltaa ja väkivaltaisia kuolemia

16.2 Lopettaa lapsiin kohdistuva hyväksikäyttö ja väkivalta

16.b Säättää syrjinnän vastaisia lakeja ja edistää kestävä kehityksen käytäntöjä

17.1 Vahvistaa kotimaisten resurssien mobilisointia

kehitysmaille kohdistettavan kansainvälisen tuen kautta

17.2 Kannustaa kehittyneitä maita toteuttamaan

sitoutumisensa kehitysapuun

17.3 Mobilisoida lisää rahoitusresursseja kehitysmaihin

17.7 Edistää ympäristöystävällisten teknologioiden

kehittämistä, siirtoa ja levittämistä kehitysmaihin

17.14 Parantaa kestävä kehitystä koskevan politiikan

johdonmukaisuutta

Kuvassa: Esiselvityksen mukaan lisätoimenpiteitä olisi syytä kohdistaa erityisesti 44 alatavoitteelle, joita ei vielä ole saavutettu sekä 11 alatavoitteelle, jotka on jo Suomen seurannan mukaan saavutettu, mutta joihin kohdistuu uusia haasteita. Nämä on listattu kuvassa. Saavutetut 11 alatavoitetta on korostettu paksulla fontilla. Nykyisestä hallitusohjelmasta löytyy toimenpiteitä lähes kaikille näille 55 alatavoitteelle. Vain kahden alleviivatun alatavoitteen osalta (alatavoitteet 6.4 ja 12.6) esiselvitys ei tunnistanut näihin alatavoitteisiin kohdistettuja kirjauksia hallitusohjelmassa.

2. Hallitusohjelma tunnistaa kestävä kehityksen kipupisteemme

Pääministeri Marinin hallitusohjelma rakentuu kestävälle kehitykselle. Hallitusohjelma sisältää kirjauksia kaikille 17 kestävä kehityksen tavoitteelle.

Hallitusohjelma luo hyvät edellytykset kohdistaa toimenpiteitä Suomen kestävä kehityksen kipupisteisiin. Ohjelmassa löytyy toimenpiteitä lähes kaikille niille 55 alatavoitteelle, joihin esiselvityksen mukaan olisi syytä kohdistaa lisätoimenpiteitä. Useimmat näistä haasteista ovat

jo pitkään olleet toimijoiden tiedossa ja varsinainen hallitusohjelman menestyksen mittari on toimenpiteiden vaikuttavuudessa.

3. Kestävän kehityksen selonteon tilannekatsaus vahvistaa hallitusohjelman panostusten suunnan

Kestävän kehityksen selonteon perusteella voidaan todeta, että toimenpiteitä on käynnissä tai suunnitteilla johdonmukaisesti hallitusohjelman prioriteettien mukaisesti. Vain alatavoitteiden 1a, 12c sekä 16b osalta selonteko ei kuvaa selkeästi miten näitä ollaan viemässä eteenpäin. Selonteko tunnistaa nousevia haasteita ja mahdollisia uusia uhkakuvia, joiden perusteella lisätoimia on syytä edelleen kohdentaa myös jo saavutettuihin alatavoitteisiin. Selonteko vahvistaa, että Suomen oma tavoitetaso on monen alatavoitteen kohdalla korkeammalla kuin kansainvälisesti sovitut tavoitetasot.

Kokonaisuutena selonteko tarjoaa tiiviin tilannepäivityksen Suomen Agenda2030-maaraporttiin arvioon kestävän kehityksen tilasta. Selonteko painottaa, että Agenda2030:n toimeenpano on kesken, ja vaikka edistystä on monessa suhteessa tapahtunut, on toimia huomattavasti nopeutettava ja skaalattava, jotta tavoitteet saavutetaan määräaikaan mennessä. Esiselvityksen yhteydessä useat haastatellut asiantuntijat myös muistuttavat, että Agenda2030 tavoitteiden saavuttaminen toteutuu vain laajalla kansallisella ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Suuri joukko toimenpiteitä on käynnissä, monien eri toimijoiden taholta, ja tässä kokonaisuudessa Suomen hallituksen toimet muodostavat yhden tärkeän osan.

4. Elvytysuunnitelmat tunnistavat kestävän kehityksen reunaehdoja, mutta lopulliset päätökset tulevana kuukausina ratkaisevat todellisen SDG-vaikuttavuuden

Koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen tueksi laaditut selvitykset eivät eksplisiittisesti käsittele Agenda2030 – tavoitteita, mutta kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta löytyvät kaikista esiselvityksessä tarkastelluista raporteista. Taloudellinen kestävyys painottuu kaikissa raporteissa kriisinhoidossa ja välittömässä jälkihoidossa. Ympäristön ja yhteiskunnan kestävyys nousee taas vahvemmin esiin jälleenrakennuksen ja pidemmän aikavälin tarkastelussa. Erityisesti energiakysymyksiä ja siirtymää vähähiiliseen talouteen osana ilmastomuutoksen ratkaisua painotetaan jälleenrakennusvaiheessa. Lisäksi painotetaan luonnon monimuotoisuuden turvaamista, ja tarvetta huomioida tämä kaikissa elvytystoimissa. Sosiaalinen kestävyys korostuu raporteissa vähiten. Työllisyysratkaisut käsitellään raporteissa lähinnä talouden palauttajana, mutta koulutus ja osaaminen korostuu myös sosiaalisen kestävyuden turvaajana.

Elvytyksen oikeudenmukainen toteuttaminen ja sen yhdenmukaisuus ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteiden kanssa on keskeistä usean Agenda2030 (ala)tavoitteen saavuttamisen kannalta. Moni esiselvityksessä kuultu asiantuntija korostaa myös, että elvytystoimien yhdenmukaisuus kestävän kehityksen tavoitteiden ja EU:n kestävän rahoituksen taksonomian kanssa ovat kriittisiä kysymyksiä paitsi resurssien vastuulliseksi kohdistamiseksi, myös kestävän kehityksen rahoituksen varmistamiseksi tarvittaville lisätoimenpiteille tulevaisuudessa.

Esiselvityksen suositukset

1. Agenda2030 tiekartta luotava murrospolkujen kautta

Esiselvityksessä kuulleet asiantuntijat näkevät tarpeelliseksi tulevan tiekarttaprosessin rakentamisen läpinäkyvästi ja osallistavasti järjestelmätason muutos/murrospolkujen varaan. Suomessa on viime vuosina useissa eri prosesseissa tunnistettu tällaisia kestävän hyvinvointivaltion tarvitsemia yhteiskunnallisia murroksia. Kestävyyspaneeli kuvaa evästyksissään systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa kuutta kestävyiden polkua: kansalaisten hyvinvointi ja toimintamahdollisuudet, kestävä ja oikeudenmukainen talous, kestävät ruokajärjestelmät ja terveelliset ruokatottumukset, kestävä energia saanti kaikille, kaupunkien ja kaupunkiseutujen kestävyys, globaalien luonnonjärjestelmien turvaaminen.

Esiselvityksen aikana voitiin tunnistaa laajaa konsensusta tarvittavista murrospoluista Kestävyyspaneelin sekä esim. Kestävä elvytys - työryhmän ja kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen teemojen ympärillä, joiden pohjalta tiekartan murrospolkuja voidaan lähteä hahmottelemaan. Murrospolut voivat myös tarjota hedelmällisen tavan keskustella eri tavoitteiden ristikkäis- ja yhteisvaikutuksista sekä vahvistaa eri sidosryhmien laajalti peräänkuultamaa politiikkajohdonmukaisuutta.

2. Yhdessä omaksutut kriteerit tiekarttaprosessin onnistumisen edellytyksenä

Tiekarttaprosessissa on tärkeää kiinnittää huomiota yhdessä sovittaviin kriteereihin tärkeiden valintojen ja priorisoinnin tekemiseksi. Priorisoinnissa olisi syytä kiinnittää huomiota erityisesti

- kestävä kehityksen kipupisteisiin, eli tavoitteisiin, joita ei vielä olla saavutettu tai tavoitteisiin, joihin kohdistuu merkittäviä uusia uhkia
- ratkaisuihin ja toimenpiteisiin joilla voidaan saavuttaa useampia kestävä kehityksen tavoitteita, eli joilla voi olla laajempaa vaikuttavuutta ja muutosvoimaisuutta
- toimenpiteisiin, joiden kautta avautuu näkymää suomalaiselle kädenjäljelle ja globaalivastuun kantamiselle
- toimenpiteisiin, jotka auttavat varmistamaan että Agenda2030 keskeiset periaatteet, erityisesti ”Ketään ei jätetä” – periaate tulevat täytetyiksi
- toimenpiteisiin, joilla edistetään kestävä kehityksen politiikkajohdonmukaisuutta
- toimenpiteisiin, joilla on potentiaalia pidemmän aikavälin sitoutumisen ja omistajuuden luomisessa
- toimenpiteisiin, joiden edistymistä voidaan läpinäkyvästi seurata ja joiden tavoitteiden asetantaa voidaan tarvittaessa tiedepohjaisesti päivittää ja kiristää

Esiselvityksen aikana useat toimijat painottivat maapallon kantokyvyn kunnioittamista priorisoinnin lähtökohtana. Tämä näkemys on lähtökohtana myös Suomen Agenda2030-maara-portissa. Tiekarttaprosessin valmistelussa on tärkeää tarkentaa mitä tämän lähtökohdan hyväksyminen todellisuudessa merkitsisi.

3. Sitoutuminen ja omistajuus mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen

Tiekarttaprosessissa on tärkeää asemoida ja onnistuneesti synkronoida tiekartta kansallisesti suhteessa muihin merkittäviin tiekartta- ja strategiaprosesseihin (huomioiden mm. strategisen kiertotalouden edistämishjelma, vähähiilisuuden tiekartat, keväällä 2021 valmistuvat taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyys-tiekartat jne.). Suomen valtio on sitoutunut kansainvälisen yhteisön osana Agenda2030 tavoitteiden saavuttamiseen ja tulevalle tiekartalla on edellytyksiä myös nousta ”tiekarttojen kartaksi”, mikäli tämä nähdään toivottavana lähestymistapana. Poliittisella tasolla on useita keinoja ankkuroida ja profiloida tuleva tiekarttaprosessi valjastaen parlamentaarisen valmistelun vaihtoehtoja, kestävä kehityksen selonteon tarjoamia mahdollisuuksia valtiopäiväasiakirjana ja kestävä kehityksen toimikunnan mandaattia ja osaamista. Tiekartan valmistelu voi rakentaa laajaa yhteiskunnallista sitoutumista yli hallituskausien, panostamalla

- osallistavaan ja kunnianhimoiseen tavoitteiden asetantaan, joka luo motivaatiota sekä luottamusta siihen että ketään ei jätetä ja murrokset toteutetaan oikeudenmukaisesti
- kestävä kehityksen osaamisen ja kulttuurin kehittämiseen, tarvittavien murrosten mahdollistajana ja ristikkäisvaikutusten hyvän hallinnan keinona
- uskottavaan, läpinäkyvään seurantaan, jossa hyödynnetään kattavaa suomalaista kestävä kehityksen tietopohjaa ja indikaattoridata, räätälöiden sopivat indikaattorikorit palvelemaan nimenomaan tiekartan priorisoimien tavoitteiden etenemistä
- säännölliseen tavoitteiden tilannekatsaukseen, jossa voidaan hyödyntää mm. oppeja ilmastolain vuosiraportoinnin kehittämisestä, osallistavia menetelmiä sekä kansallisia olemassa olevia riippumattomia toimijoita, esimerkiksi Ilmastopaneelia, Luontopaneelia ja Kestävyyspaneelia
- innovaatioihin, kokeiluihin ja pilotointeihin, joiden avulla tunnistetaan ratkaisuja jo pitkään vaivanneisiin kipupisteisiin ja negatiivisiin kehitystrendeihin

Esiselvityksen aikana useat sidosryhmät painottivat, että haasteiden ja kipupisteiden rinnalla on tunnistettava eri toimijoiden rooleja ja vahvuuksia ratkaisujen toteuttajina. Negatiivisten vaikutusten rinnalla on aiempaa vahvemmin nostettava esiin eri positiivisia vaikutuksia kestävään kehitykseen ja jaettava onnistumisen esimerkkejä Suomesta ja maailmalta. Näiden avulla luodaan johtajuutta ja konkretiaa toimeenpanolle.

Sammanfattning

Bakgrund

Syftet med den nationella färdplanen för hållbar utveckling är att klargöra hurdan politik Finland systematiskt bör bedriva för att uppnå alla mål för Agenda 2030 på nationell nivå före 2030. Denna preliminära utredning har gjorts för att skapa förutsättningar för ett framgångsrikt färdplansarbete för Agenda 2030 i Finland. Tanken är att utifrån den preliminära utredningen skissera upp de följande faserna i den nationella processen och att föra en konstruktiv och öppen diskussion om beredningen av färdplanen inom bland annat statsrådet och kommissionen för hållbar utveckling. Utredningen har beställts av statsrådets kansli, och den har genomförts av Gaia Consulting Oy under perioden augusti–november 2020.

I den preliminära utredningen har man sammanställt bakgrundsmaterial och gjort en lägesanalys av verkställandet med hjälp av offentligt tillgängliga datakällor. Lägesanalysen bygger till stor del på Finlands Agenda 2030-landsrapport och på Statistikcentralens senaste rapport över SDG-indikatorer, som visar hur målen har uppnåtts. Analysen utgår också från statsminister Marins regeringsprogram, statsrådets redogörelse för hållbar utveckling, som överlämnades till riksdagen i oktober 2020, samt centrala rapporter om Finlands stimulansåtgärder på grund av coronaviruset. Sammanlagt 20 experter har intervjuats. De preliminära resultaten har diskuterats regelbundet med representanter för ministerierna som sammanträtt i form av ett samordningsnätverk för hållbar utveckling samt även i en workshop som ordnades för medlemmarna i kommissionen för hållbar utveckling i slutet av oktober.

Slutsatser av den preliminära utredningen

1. Befintlig information om delmålen skapar ett bra utgångsläge för färdplansarbetet

I Finland följs delmålen upp på ett konsekvent och heltäckande sätt. Utifrån Agenda 2030-landsrapporten och Statistikcentralens rapport över SDG-indikatorerna kan det konstateras att Finland hittills har uppfyllt ungefär hälften av alla 169 delmål. Den delmålsspecifika lägesanalysen visar vilka centrala utmaningar Finland har när det gäller hållbar utveckling. Vidare åtgärder bör vidtas i fråga om särskilt 44 delmål, som ännu inte har uppnåtts, och 11 delmål som enligt Finlands uppföljning har uppnåtts men som är förknippade med nya utmaningar.

Den specifika lägesanalysen över delmålen och kunskapen om nuläget skapar en bra grund för färdplansarbetet, men i samband med den preliminära utredningen betonar flera intressentgrupper att färdplansarbetet bör bygga på målsättningar på högre nivå och förändrings-scenarier.

1.2 Minska antalet människor som lever i fattigdom

1.5 Utveckla de fattigas anpassningsförmåga

1.a Säkra resurser för att avskaffa all form av fattigdom

2.4 Säkra resurser för att avskaffa all form av fattigdom

3.4 Minska antalet människor som dör i förtid av icke smittsamma sjukdomar

3.5 Stärka insatserna för att förebygga och behandla drogmissbruk

3.8 Åstadkomma allmän hälso- och sjukvård för alla

3.d Stärka alla länders kapacitet när det gäller hantering av globala hälsorisker

4.2 Säkerställa att alla har tillgång till högklassig småbarnspedagogik och förskoleundervisning

4.5 Avskaffa köns- och specialgruppernas ojämlika ställning

4.6 Säkerställa att alla lär sig läsa, skriva och räkna

4.7 Säkerställa att alla får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling

5.1 Avskaffa alla former av diskriminering av kvinnor

5.2 Avskaffa alla former av våld mot kvinnor

5.3 Avskaffa barn- och tvångsäktenskap samt kvinnlig könsstympning

6.4 Effektivisera vattenanvändningen och säkerställa en hållbar vattenförsörjning

6.6 Skydda och återställa de vattenrelaterade ekosystemen

6.a Utöka samarbetet inom vatten- och sanitetsrelaterade projekt

6.b Stödja och stärka lokalsamhällenas deltagande i arbetet med att förbättra vatten- och sanitetshanteringen

7.2 Öka andelen förnybar energi

8.1 Upprätthålla ekonomisk tillväxt

8.4 Förbättra resurseffektiviteten

8.8 Skydda arbetstagarnas rättigheter

9.1 Bygga ut hållbar infrastruktur

9.4 Rusta upp infrastrukturen på ett hållbart sätt

10.1 Öka inkomsttillväxten för de 40 procent av befolkningen som har lägst inkomst

10.2 Främja social och politisk delaktighet

10.5 Förbättra regleringen och övervakningen av finansmarknaderna

10.7 Underlätta ansvarsfull migration och rörlighet

11.2 Säkerställa ett säkert och hållbart transportsystem

12.2 Uppnå ett effektivt nyttjande av naturresurser

12.3 Halvera det globala matsvinnet

12.5 Minska mängden avfall väsentligt

12.6 Uppmuntra företag att införa hållbara metoder

12.7 Främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder

12.c Rationalisera subventioner av fossila bränslen

13.1 Stärka förmågan till anpassning till klimatrelaterade faror

13.2 Integrera klimatåtgärder i politik

13.a Mobilisera pengar för utvecklingsländernas klimatåtgärder

14.1 Förebygga och minska föroreningar i havet

14.2 Skydda marina ekosystem på ett hållbart sätt

14.3 Minimera havsförsurningens konsekvenser

15.1 Bevara och återställa ekosystem i sötvatten

15.2 Främja hållbart brukande av skogar och stoppa avskogningen

15.5 Vidta åtgärder för att hejda förlusten av biologisk mångfald

15.9 Integrera den biologiska mångfaldens värden i planeringen

15.a Mobilisera de finansiella resurserna för att bevara den biologiska mångfalden

16.1 Minska alla former av våld och dödligt våld

16.2 Eliminera utnyttjande och övergrepp mot barn

16.b Genomdriva icke-diskriminerande lagstiftning och främja politik för en hållbar utveckling

17.1 Stärka den inhemska resursmobiliseringen genom internationellt stöd till utvecklingsländerna

17.2 Uppmana de utvecklade länderna att fullfölja sina åtaganden i fråga om utvecklingsbistånd

17.3 Mobilisera additionella finansiella resurser till utvecklingsländerna

17.7 Främja utveckling, överföring och spridning av miljövänlig teknik till utvecklingsländerna

17.14 Föra en mer samstämmig politik för hållbar utveckling

Bild: Enligt den preliminära utredningen bör vidare åtgärder vidtas i fråga om särskilt 44 delmål, som ännu inte har uppnåtts, och 11 delmål som enligt Finlands uppföljning har uppnåtts men som är förknippade med nya utmaningar. Bilden visar en förteckning över dessa. De 11 delmål som redan har uppnåtts anges med fet stil. Det gällande regeringsprogrammet omfattar åtgärder som täcker nästan alla dessa 55 delmål. I den preliminära utredningen identifieras endast två delmål (de understreckade delmålen 6.4 och 12.6) som inte berörs i regeringsprogrammet.

2. Regeringsprogrammet identifierar våra smärtpunkter i fråga om hållbar utveckling

Statsminister Marins regeringsprogram bygger på hållbar utveckling. Regeringsprogrammet innehåller föresatser om alla 17 mål för hållbar utveckling.

Regeringsprogrammet skapar goda förutsättningar för att åtgärda Finlands smärtpunkter för hållbar utveckling. Det omfattar åtgärder som täcker så gott som alla de 55 delmål som enligt den preliminära utredningen kräver vidare åtgärder. Aktörerna har varit medvetna om de flesta av dessa utmaningar redan en längre tid, och åtgärdernas genomslagskraft är det som i sista hand visar hur framgångsrikt regeringsprogrammet är.

3. Redogörelsen för hållbar utveckling bekräftar riktningen för de satsningar som anges i regeringsprogrammet

På basis av redogörelsen för hållbar utveckling kan det konstateras att åtgärder konsekvent har inletts eller planeras enligt prioriteringarna i regeringsprogrammet. Redogörelsen beskriver tydligt vilka åtgärder som vidtagits för att främja alla andra delmål förutom delmålen 1.a, 12.c och 16.b. I redogörelsen identifieras framtida utmaningar och eventuella nya hotbilder, som gör det motiverat att alltjämt rikta vidare åtgärder även till sådana delmål som redan har uppnåtts. Redogörelsen bekräftar att Finlands målnivå i fråga om många delområden är högre än de målnivåer som överenskommits på internationellt plan.

Som helhet erbjuder redogörelsen en koncis uppdatering av den bedömning av läget i fråga om hållbar utveckling som görs i Finlands Agenda 2030-landsrapport. Det betonas att arbetet med att genomföra Agenda 2030 fortfarande pågår; trots att framsteg har gjorts i många avseenden gäller det att snabba upp utvecklingen och vidta åtgärder i större skala för att målen ska uppnås inom utsatt tid. I samband med den preliminära utredningen påpekade flera av de intervjuade experterna också att Agenda 2030-målen endast kan uppnås genom omfattande nationellt och internationellt samarbete. Ett stort antal åtgärder har redan inletts av många olika aktörer, och Finlands regerings åtgärder utgör en viktig del av denna helhet.

4. Stimulansplanerna ger akt på specialvillkoren för hållbar utveckling, men den verkliga SDG-effekten avgörs av de beslut som fattas under de kommande månaderna

De utredningar som sammanställts till stöd för uppföljningen och återuppbyggandet efter coronaviruskrisen tar inte explicit upp Agenda 2030-målen, men de tre dimensionerna av hållbar utveckling återfinns i alla rapporter som granskats i samband med den preliminära utredningen. Ekonomisk hållbarhet framhävs i alla rapporter när det gäller hanteringen och den omedelbara uppföljningen av krisen. Den ekologiska och sociala hållbarheten kommer tydligare fram i bedömningarna av återuppbyggandet och hanteringen av konsekvenserna på lång sikt. I återuppbyggnadsskedet betonas i synnerhet energifrågorna och övergången till en koldioxidsnål ekonomi som en del av åtgärderna för att bekämpa klimatförändringen. Därtill framhävs bevarandet av den biologiska mångfalden, och behovet av att beakta detta i alla stimulansåtgärder. Den sociala hållbarheten betonas minst i rapporterna. Sysselsättningslösningar anses i rapporterna främst främja ekonomins återhämtning, men utbildning och kunnande lyfts också fram som faktorer som tryggar den sociala hållbarheten.

Det är viktigt med tanke på flera av Agenda 2030-(del)målen att stimulansåtgärderna genomförs rättvist på ett sätt som är förenligt med klimatmålen och målen om att bevara den biologiska mångfalden. Många av de experter som intervjuats i samband med den preliminära utredningen betonar också att stimulansåtgärdernas förenlighet med målen för hållbar utveckling och EU:s taxonomi för hållbara ekonomiska aktiviteter är kritiska frågor, inte bara med tanke på att resurser måste allokeras på ett ansvarsfullt sätt men också för att det säkert ska finnas finansiering för hållbar utveckling då vidare åtgärder blir nödvändiga i framtiden.

Rekommendationer enligt den preliminära utredningen

1. Färdplanen för Agenda 2030 bör bygga på samhälleliga omställningar

De experter som intervjuats i samband med den preliminära utredningen anser att färdplansprocessen på ett transparent och inkluderande sätt måste bygga på omställningsscenarioer på systemnivå. I Finland har man under de senaste åren i flera olika processer identifierat denna typ av omställningar som behövs i en hållbar välfärdsstat. Hållbarhetspanelen beskriver i sina anvisningar om att främja en systemisk förändring för hållbar utveckling sex områden i Finland där omställning är nödvändig: medborgarnas välbefinnande och möjligheter att agera, hållbar och rättvis ekonomi, hållbara livsmedelssystem och hälsosamma matvanor, tillgång till hållbar energi för alla, städernas och stadsregionernas hållbarhet samt trygghet av de globala naturliga systemen.

Den preliminära utredningen kom fram till att det finns omfattande konsensus om de omställningar som behövs i anslutning till de teman som lyfts fram av Hållbarhetspanelen och t.ex. av arbetsgruppen för hållbar stimulans och inom samhällsåtagandet för hållbar utveckling. De kan användas som grund för planeringen av färdplanens vägar till omställning. Omställningsscenarioer kan också erbjuda en bra metod för att diskutera olika måls korseffekter och sammanlagda effekter och stärka koherensen i politiken, vilket många olika intressentgrupper har efterlyst.

2. Gemensamt överenskomna kriterier är en förutsättning för att färdplansprocessen ska lyckas

Det är viktigt att man i färdplansprocessen fäster vikt vid gemensamt överenskomna kriterier som ska iakttas i samband med viktiga val och prioriteringar. Prioriteringar bör göras med särskild fokus på

- smärtpunkterna för hållbar utveckling, dvs. de mål som ännu inte har uppnåtts eller mål som är förknippade med betydande nya hotbilder
- lösningar och åtgärder som gör det möjligt att uppnå flera mål för hållbar utveckling, dvs. som kan ha mer omfattande genomslagskraft och förändringskraft
- åtgärder som visar prov på finländskt avtryck och globalt ansvar
- åtgärder som bidrar till att säkerställa att de centrala principerna för Agenda 2030 uppfylls, i synnerhet principen om att ingen lämnas utanför

- åtgärder som främjar politisk koherens i fråga om hållbar utveckling
- åtgärder som har potential att skapa långsiktiga åtaganden och ägarskap
- åtgärder som möjliggör en transparent uppföljning av utvecklingen och vid behov en vetenskapligt grundad uppdatering och skärpning av målen

Under den preliminära utredningen betonade flera aktörer att prioriteringar ska göras med respekt för jordens bärkraft. Även Finlands Agenda 2030-landsrapport utgår från denna syn. I beredningen av färdplansprocessen är det viktigt att precisera vad det i verkligheten skulle betyda om denna syn accepterades som utgångsläge.

3. Genom åtagande och ägarskap kan målen uppnås

Det är viktigt att positionera och framgångsrikt synkronisera färdplanen på nationell nivå i förhållande till andra betydande färdplans- och strategiprocesser (med beaktande av bl.a. det strategiska programmet för främjande av cirkulär ekonomi, färdplanerna för ett koldioxidsnålt samhälle samt de färdplaner för ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet som färdigställs under våren 2021). Finska staten har som en del av det internationella samfundet förbundet sig till att uppnå Agenda 2030-målen, och den aktuella färdplanen har också förutsättningar att bli en ”plan för framtida färdplaner”, om detta betraktas som önskvärt. På politisk nivå finns det flera metoder för att förankra och profilera den kommande färdplansprocessen genom att ge den parlamentariska beredningen alternativ och stärka såväl de möjligheter som redogörelsen för hållbar utveckling ger i form av riksdagsdokument som mandatet för och kunnandet hos kommissionen för hållbar utveckling. Beredningen av färdplanen kan leda till ett omfattande samhällsåtagande över valperioderna, om man satsar på

- inkluderande och ambitiös måluppsättning, som skapar motivation och förtroende för att ingen lämnas utanför och att förändringarna genomförs på ett rättvist sätt
- utveckling av kunnandet inom och kulturen för hållbar utveckling, som en faktor som möjliggör nödvändiga förändringar och en metod för effektiv hantering av korseffekter
- trovärdig, transparent uppföljning, där man utnyttjar det omfattande finländska kunskapsunderlaget för hållbar utveckling och indikatordata så att lämpliga indikatorer skraddarsys för att tjäna uttryckligen de målsättningar som prioriteras i färdplanen
- regelbundna lägesrapporter över måluppfyllelsen, där bl.a. erfarenheterna av utvecklingen av årsrapporterna enligt klimatlagen kan utnyttjas, delaktighetsfrämjande metoder och befintliga oberoende aktörer på nationell nivå, såsom Klimatpanelen, Naturpanelen och Hållbarhetspanelen
- innovationer, försök och pilotprojekt, genom vilka man kan hitta lösningar på smärtpunkter och negativa utvecklingstrender som man känt till redan länge.

I samband med den preliminära utredningen betonade flera intressentgrupper att det är viktigt att vid sidan av utmaningar och smärtpunkter även identifiera de olika aktörernas roller och styrkor som genomförare av lösningar. Det gäller att parallellt med de negativa konsekvenserna tydligare lyfta fram olika positiva effekter när det gäller hållbar utveckling och att

sprida exempel på framgångshistorier från Finland och andra länder. På så sätt skapar man ledarskap och konkreta förutsättningar för verkställandet.

Summary

Background

The purpose of the national roadmap for sustainable development is to highlight the systematic policies that Finland should pursue in order to achieve the goals of the 2030 Agenda for Sustainable Development at the national level by 2030. The objective of this preliminary study is to create the conditions for successful work on the 2030 Agenda roadmap in Finland. It will be used to identify the next stages of the national process and as a basis for constructive and open discussion on the preparation of the roadmap within e.g. the Government and the National Commission on Sustainable Development. The preliminary study was commissioned by the Prime Minister's Office and implemented by Gaia Consulting Ltd. in August–November 2020.

The preliminary study has compiled background material and analysed the status of Finland's implementation of the goals using publicly available sources. The progress report provided in the study relies heavily on Finland's 2030 Agenda Voluntary National Review and Statistics Finland's latest SDG indicator survey on the achievement of the goals. The analysis has also relied on the Programme of Prime Minister Marin's Government, the Government Report on Sustainable Development submitted to Parliament in October 2020 and key reports on Finland's COVID-19 recovery. Interviews were conducted with 20 different experts as part of the work. The preliminary results have been discussed regularly at meetings of the sustainable development coordination network made up of representatives from different ministries and were the focus of a workshop for members of the National Commission on Sustainable Development at the end of October.

Findings of the preliminary study

1. Existing data on the SDG targets provides a good starting point for roadmap work

Progress on the targets is monitored consistently and comprehensively in Finland. According to the Voluntary National Review and the Statistics Finland SDG indicator survey, Finland has so far achieved about half of all the 169 targets. The progress report for each target can be used to identify Finland's main challenges when it comes to sustainable development. In particular, additional measures should be targeted at the 44 targets that have not yet been reached and at 11 that have already been achieved according to Finland's monitoring data but are now facing new challenges.

A detailed description of Finland's progress on the targets and information on the current state of play provide a good basis for work on the roadmap, but several stakeholders have underlined the need for the work to take into account higher-level targets and paths of change in connection with the preliminary study.

- 1.2 Reduce the number of people living in poverty
- 1.5 Improve the resilience of the poor**
- 1.a Ensure sufficient resources to eradicate poverty
- 2.4 Implement resilient food production systems**
- 3.4 Reduce the number of deaths caused by non-communicable diseases**
- 3.5 Strengthen the prevention and treatment of substance abuse
- 3.8 Achieve universal health coverage
- 3.d Strengthen capacity to manage global health risks.
- 4.2 Ensuring access to high-quality early childhood development, care and pre-primary education for all
- 4.5 Eliminate gender disparities and ensure equal access for all special groups
- 4.6 Ensure literacy and numeracy**
- 4.7 Ensure that all learners acquire the knowledge and skills needed to promote sustainable development**
- 5.1 End all forms of discrimination against women
- 5.2 Eliminate all forms of violence against women
- 5.3 Eliminate child and forced marriage and female genital mutilation

6.4 Increase water-use efficiency and ensure sustainable withdrawals of freshwater

- 6.6 Protect and restore water-related ecosystems
- 6.a Expand international cooperation in water and sanitation projects
- 6.b Strengthen the participation of local communities in improving water and sanitation management

7.2 Increase the share of renewable energy

8.1 Sustain per-capita economic growth

- 8.4 Improve resource efficiency
- 8.8 Protect labour rights**
- 9.1 Develop sustainable infrastructure
- 9.4 Upgrade infrastructure sustainably
- 10.1 Achieve and sustain income growth for the poorest 40%
- 10.2 Promote social and political inclusion
- 10.5 Improve the regulation and monitoring of financial markets
- 10.7 Facilitate responsible migration and mobility
- 11.2 Ensure access to a safe and sustainable transport system

- 12.2 Achieve the sustainable use of renewable natural resources.
- 12.3 Halve per capita global food waste
- 12.5 Substantially reduce waste generation

12.6 Encourage companies to adopt sustainable practices

- 12.7 Promote sustainable public procurement practices
- 12.c Rationalise inefficient fossil-fule subsidies
- 13.1 Strengthen resilience and adaptability to climate-related hazards
- 13.2 Integrate climate change measures into policy**
- 13.a Mobilise funds for climate action in developing countries

- 14.1 Prevent and significantly reduce marine pollution
- 14.2 Sustainably manage and protect marine ecosystems
- 14.3 Minimise and address the effects of ocean acidification

- 15.1 Ensure the conservation and restoration of freshwater ecosystems
- 15.2 Manage forests sustainably and halt deforestation
- 15.5 Take urgent action to preserve biodiversity

- 15.9 Integrate ecosystem and biodiversity values into planning
- 15.a Mobilise financial resources to conserve biodiversity

16.1 Reduce all forms of violence and violent deaths

- 16.2 End abuse, exploitation and all forms of violence against children
- 16.b Promote and enforce non-discriminatory laws and policies for sustainable development

- 17.1 Strengthen domestic resource mobilisation, including through international support for developing countries
- 17.2 Encourage developed countries to implement their official development assistance commitments

- 17.3 Mobilise additional financial resources for developing countries
- 17.7 Promote the development, transfer and dissemination of environmentally friendly technologies to developing countries
- 17.14 Enhance policy coherence for sustainable development

Figure: According to the preliminary study, additional measures should be targeted in particular at the 44 targets that have not yet been reached and at 11 that have already been achieved according to Finland's monitoring data but are now facing new challenges. These are listed in the figure above. The 11 targets that have already been achieved are emphasised in bold. The current Government Programme includes measures connected to almost all of these 55 targets. There were only two targets (6.4 and 12.6, underlined) for which the preliminary study did not identify entries in the Government Programme.

2. The Government Programme identifies the areas most in need of attention with regard to sustainable development in Finland

The programme of Prime Minister Marin's Government is built on sustainable development. The Government Programme includes entries addressing all 17 Sustainable Development Goals.

The Government Programme provides a good foundation for targeting measures at the areas most in need of attention when it comes to sustainable development in Finland. The Programme addresses almost all of the 55 targets that require further action according to the preliminary study. Most of the challenges identified in the study have long been known to the relevant stakeholders, and the actual measure of the success of the Government Programme is the effectiveness of the measures to address them.

3. The sustainable development progress report affirms the direction of the measures laid down in the Government Programme

According to the Government's Report on the Global 2030 Agenda for Sustainable Development, a wide variety of measures are currently under way or are being planned consistently in line with the priorities of the Government Programme. There were only three targets, 1a, 12c and 16b, for which measures were not clearly described in the report. The report identifies emerging challenges and potential new threat scenarios, based on which further measures should be targeted at the targets Finland has already achieved. The report confirms that Finland's national target level is higher for many targets than the internationally agreed target levels.

As a whole, the report provides a concise update on the state of sustainable development in Finland as assessed in the 2030 Agenda Voluntary National Review. The report stresses that Finland's implementation of the 2030 Agenda is still under way. Although progress has been made in many respects, measures should be considerably accelerated and scaled up if Finland wants to achieve the goals by the envisaged deadline. Several of the experts interviewed in connection with the preliminary study also point out that the goals set in the 2030 Agenda can be achieved only through extensive national and international cooperation. A large number of measures are currently being carried out by a variety of different actors. In this context, the actions of the Finnish Government play an important role.

4. COVID-19 recovery plans recognise the conditions for sustainable development, but the final decisions in the coming months will determine their real impact with regard to the SDGs

The studies prepared to support aftercare and reconstruction following the COVID-19 crisis do not explicitly address the goals set in the 2030 Agenda, but the three dimensions of sustainable development are addressed in all reports examined in the preliminary study. Financial sustainability is emphasised in all of the reports in connection with crisis management and immediate aftercare. Environmental and social sustainability, on the other hand, features more prominently when it comes to the reconstruction phase and the longer-term

assessment of recovery. In particular, energy issues and the transition to a low-carbon economy as part of the solution to climate change are emphasised in connection with the reconstruction phase. In addition, emphasis is placed on safeguarding biodiversity and the need to take this into account in all recovery measures. Social sustainability features the least prominently in the reports. Solutions related to employment are mainly discussed in the reports as a way to rehabilitate the economy, but education and skills are also emphasised as a way to safeguard social sustainability.

The fair implementation of recovery and its consistency with the goals related to climate and biodiversity is central to achieving several of the goals (and targets) set in the 2030 Agenda. Many experts consulted for the preliminary study also emphasise that the consistency of recovery measures with the Sustainable Development Goals and the EU Taxonomy for sustainable financing are critical issues, not only when it comes to the responsible allocation of resources but also for measures needed to ensure financing for sustainable development in the future.

Recommendations of the preliminary study

1. The 2030 Agenda roadmap should be built on transformation paths

According to the experts consulted for the preliminary study, the future roadmap process should be built in a transparent and participatory manner based on systemic transition or transformation paths. In recent years, a number of different social transformation processes have been identified as necessary for a sustainable welfare state. In its recommendations, the Sustainability Panel describes six entry points for promoting systemic sustainability in Finland: human well-being and capabilities, sustainable and just economies, food systems and nutrition patterns, energy decarbonisation and universal access, sustainable urban and peri-urban development, and safeguarding global environmental commons.

The preliminary study identified a broad consensus on the necessary transformation paths connected to the themes raised by the Sustainable Panel and the Sustainable Recovery Working Group, and in society's commitment to sustainability. These should be used as a basis for conceptualising the transformation paths in the roadmap. Transformation paths can also provide a fruitful way to discuss the interlinkages and synergies between different objectives and to strengthen policy coherence, which was widely advocated by various stakeholders.

2. Jointly adopted criteria are a prerequisite for a successful roadmap process

The roadmap process must be based on jointly agreed criteria used in prioritisation and when making important choices. The prioritisation should focus especially on:

- areas that require special attention when it comes to sustainable development, i.e. goals that have not yet been achieved or that face significant new threats
- solutions and measures that contribute to achieving more than one sustainable development goal, i.e. that have a wider potential impact and force for change

- measures that open up prospects for Finland to make an impact and fulfil its global responsibilities
- measures that help to ensure that the key principles of the 2030 Agenda are met, in particular the principle of leaving no one behind
- measures that promote policy coherence in sustainable development
- measures that have the potential to create longer-term commitment and ownership
- measures for which progress can be monitored transparently and for which the objectives can be updated and intensified if necessary based on scientific evidence.

During the preliminary study, several stakeholders emphasised respect for the Earth's carrying capacity as a starting point for prioritisation. This view is also the starting point for Finland's 2030 Agenda Voluntary National Review. In preparing the roadmap process, it is important to specify what adopting this premise would mean in practice.

3. Commitment and ownership make it possible to achieve the goals

The 2030 Agenda roadmap process must be synchronised and positioned successfully in relation to other national roadmap and strategy processes, taking into account the strategic programme to promote a circular economy, the roadmaps towards a low-carbon economy, the new roadmaps for economic, social and ecological sustainability to be completed in spring 2021, and other similar initiatives. As part of the international community, the State of Finland is committed to achieving the goals set in the 2030 Agenda, and the new roadmap has the potential to become a "roadmap of roadmaps" if this is seen as a desirable approach. At the political level, there are several ways of anchoring and profiling the new roadmap process by harnessing options for parliamentary preparation, seizing the opportunities offered by the Report on the Global 2030 Agenda for Sustainable Development as a parliamentary document, and making use of the mandate and competence of the National Commission on Sustainable Development. Drawing up the roadmap can be instrumental in building a broad-based social commitment across parliamentary terms by investing in

- an inclusive and ambitious set of objectives that creates motivation and confidence that no one will be left behind and that the transformations will be implemented fairly
- the development of competence and culture for sustainable development as a way to facilitate the necessary transformations and manage their interlinking effects
- credible, transparent monitoring that utilises the comprehensive Finnish knowledge base of sustainable development and indicator data, tailoring suitable sets of indicators to best serve the objectives prioritised by the roadmap
- a regular report on the progress of the goals that can draw on lessons learned from the development of annual reporting on the Climate Change Act, participatory methods, and existing independent national operators such as the Climate Change Panel, the Nature Panel and the Sustainability Panel.

- innovations, experiments and pilots to identify solutions to negative trends in development and areas that have long been in need of additional attention.

During the preliminary study, several stakeholders stressed the need to identify the roles and strengths of different participants in implementing the solutions alongside the challenges and areas in need of attention. In addition to the negative impacts, it is important to highlight the various positive effects on sustainable development more strongly and to share success stories from Finland and the world. This will help to create leadership and ensure a more concrete approach to implementation.

1 Johdanto

1.1 Työn tausta ja tavoite

Suomi ja suomalaiset ovat panneet toimeen globaalia kestävän kehityksen toimintaohjelmaa – Agenda2030:a vuodesta 2016 lähtien. Vaikka Suomella on pitkät perinteet kestävän kehityksen kokonaisvaltaisessa edistämisessä, ja Suomi on säännöllisesti muiden pohjoismaiden joukossa kansainvälisten kestävän kehityksen vertailujen kärjessä, monet tavoitteet ovat edelleen Suomen osalta saavuttamatta, ja uusia haasteita nousee jatkuvasti ratkaistavaksemme.

Suomi tarvitsee yhteisen vision ja toimeenpanoa kannustavan suunnitelman, joka auttaa meitä saavuttamaan Agenda2030:n tavoitteet tämän vuosikymmenen aikana. Agenda2030 tavoitteet ovat kunnianhimoisen kokonaisuus, jonka toteutuminen ei riipu pelkästään Suomen omista toimenpiteistä, mutta tähän päämäärään Suomi on sitoutunut.

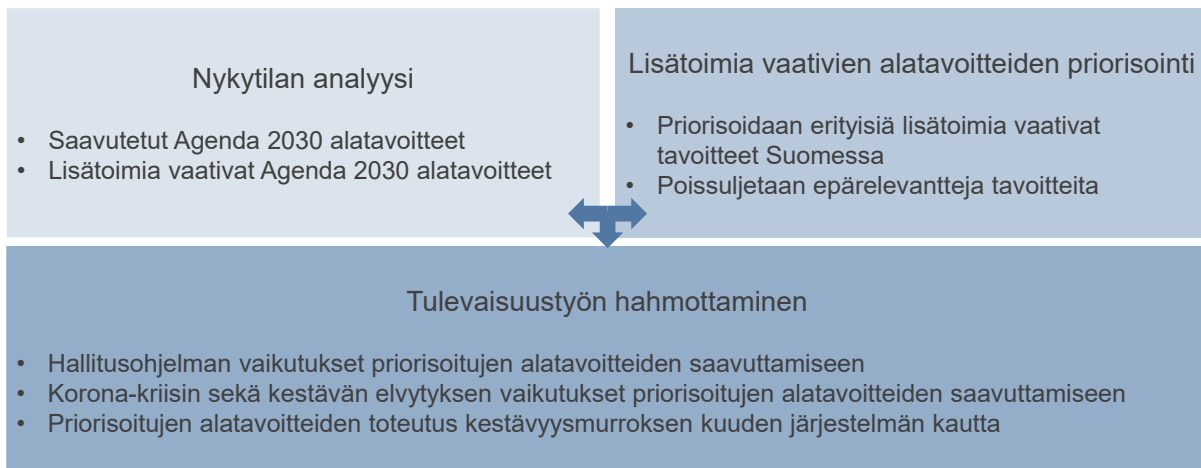
Tämän esiselvityksen tarkoituksena on luoda edellytyksiä menestyksekkäälle Agenda2030 tiekarttatyölle Suomessa. Kansallisen kestävän kehityksen tiekartan tarkoituksena on tehdä näkyväksi, minkälaista politiikkaa Suomessa tulisi systemaattisesti tehdä, jotta saavutamme kansallisesti kaikki Agenda2030:n tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Esiselvityksessä kootaan tausta-aineistoa ja tehdään tilanneanalyysia toimeenpanon statuksesta hyödyntäen julkisesti käytettävissä olevia tietolähteitä.

Tämän esiselvityksen pohjalta on tarkoitus hahmotella kansallisen Agenda2030 -tiekarttaprosessin seuraavat vaiheet sekä käydä rakentavaa ja avointa keskustelua tiekartan valmistelusta mm. valtioneuvoston piirissä ja kestävän kehityksen toimikunnassa. Myös tiekartan ylivaalikautisuus on tärkeä tavoite, mikä edellyttää keskustelua kaikkien poliittisten puolueiden kanssa.

Tämän esiselvityksen on tilannut valtioneuvoston kanslia. Sen on toteuttanut Gaia Consulting Oy elo-marraskuussa 2020. Sisällöstä, johtopäätöksistä ja suosituksista vastaavat selvityksen tekijät, eivätkä ne välttämättä vastaa valtioneuvoston kanslian tai esiselvityksen aikana kuulujen sidosryhmien näkemyksiä.

1.2 Esiselvityksen toteutus ja rakenne

Esiselvitys on toteutettu kolmessa, toisiaan täydentävässä vaiheessa, kattaen i) nykytilan analyysin, ii) lisätoimenpiteitä edellyttävien alatavoitteiden tunnistamisen, sekä iii) tulevaisuustyön hahmottamista tukevan tarkastelun (Kuva 1).

Kuva 1. Esiselvityksen lähestymistapa ja analyysin vaiheet

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa on tarkasteltu Agenda2030 alatavoitteiden nykytilaa arvioimalla alatavoitteiden saavuttamisen tasoa ja niiden oleellisuutta Suomen kannalta. Analyysin keskeisen lähdeaineiston muodostavat Suomen Agenda2030 -maaraportti¹ sekä Tilastokeskuksen tuorein SDG-indikaattorikatsaus². Nykytilan analyysissä yksittäisten alatavoitteiden edistymistä on tarkasteltu siitä näkökulmasta onko kyseinen alatavoite saavutettu Suomessa/Suomen osalta. Näkökulmaa on laajennettu **analyysin toisessa vaiheessa**, jossa tarkoituksena on ollut löytää ne alatavoitteet, joita tulisi harkita priorisoitaviksi jatkotyössä, jotta Suomen Agenda2030 panostus olisi optimaalinen. Toisen vaiheen analyysissä on tiedostettu, että useiden tavoitteiden saavuttaminen ei ole mahdollista ilman yhteispeliä maiden sisällä ja välillä. Eri maiden ja tavoitteiden keskinäisriippuvuuksien huomioiminen tulee olla keskeinen osa tiekarttatyön laatimista ja toimeenpanoa. **Analyysin kolmannessa vaiheessa** on tarkennettu lisätoimia vaativien alatavoitteiden todennäköistä kehitystä Suomessa arvioiden hallitusohjelman ja elvytystoimien kohdentumista tavoitteisiin. Kolmannen vaiheen tarkastelussa on hyödynnetty ensimmäisten kahden vaiheen tuloksia tiekarttatyön keskeisten elementtien hahmottamiseksi ja priorisoimiseksi sekä tarjottu elementtejä keskusteluun tiekarttatyön strategisista painopisteistä.

Työn toteutuksessa on hyödynnetty dokumenttianalyysin ja haastatteluiden yhdistelmää. Ensimmäisen vaiheen tilannekatsaus nojaa vahvasti dokumenttianalyysiin (liite 1), haastatteluiden roolin (liite 2) kasvaessa hankkeen toisessa ja kolmannessa vaiheessa. Hankkeen aikana alustavia tuloksia on esitelty ministeriöiden edustajista koostuvan kestäväen kehityksen koordinaatioverkoston jäsenille ja 26.10.2020 kestäväen kehityksen toimikunnan jäsenille verkkokokouksen ja työpajan avulla.

¹ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Report on the implementation of the 2030 agenda for sustainable development, voluntary national review 2020:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162268/VNK_2020_8_Voluntary_National_Review_Finland.pdf?sequence=4&isAllowed=y

²Tilastokeskus, 2020, Sustainable development goals indicators for Finland: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sdg_201900_2020_23445_net_p2.pdf

Tässä loppuraportissa esitetään tiiviissä muodossa esiselvityksen analyysin tulemia.

Luku 2 sisältää ensimmäisten analyysivaiheiden tilannekatsauksen Agenda2030 edistymisestä sekä lisäpanostusta vaativista alatavoitteista. Analyysi on luonteeltaan tekninen tarkastelu ja hyödyntää julkisesti käytettävissä olevaa dataa alatavoitteiden statuksen kuvaamiseksi. Analyysin tuloksia on pyritty visualisoimaan taulukoin ja kuvin, selkeästi indikoiden lähtödatan ja niihin liittyvät oletukset ja/tai rajoitteet.

Luvussa 3 tarkastellaan hallitusohjelman³ ja tuoreen Agenda2030 selonteon⁴ näkökulmasta miten nykyiset politiikkatoimet ja suunnitelmat kohdistuvat kestävän kehityksen tavoitteidemme näkökulmasta. Esiselvityksen laatiminen on ajoittunut poikkeukselliseen ajankohintaan, jolloin koronapandemian vaikutukset näkyvät monin tavoin kansalaisten arjessa, yritysten toiminnassa ja läpileikkaavasti Suomen kansallisessa Agenda2030 toimeenpanossa. Tästä syystä luvussa 3 tarkastellaan myös millä tavoin keskeiset elvytystä tarkastelevat selvitykset integroivat kestävän kehityksen näkökulman.

Luvussa 4 tarkastelu nostetaan alatavoitteista ja tavoitteista kohti yhteiskunnallisia murroksia ja polkuja, joiden kautta kestävän kehityksen tavoitteita voitaisiin kokonaisvaltaisesti edistää. Analyysissa hyödynnetään mm. Kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin (Kestävyyspaneeli) käyttämää viitekehystä⁵ tarkastelemaan vaihtoehtoisia murrospolkuja sekä eri tavoitteiden riskikäisvaikutuksia, joita olisi tärkeä huomioida tiekarttaprosessissa.

Luvussa 5 on esitetty hankkeen keskeisiä johtopäätöksiä sekä suosituksia tiekarttaprosessin viemiseksi eteenpäin.

³ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta

⁴ Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta: Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa, 8.10.2020

⁵ Kestävyyspaneeli, 2020, Kuusi polkua kestävyteen: evästyksen systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa: https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polku-kestavyteen_julkaisu2020.pdf

2 Tilannekatsaus Agenda2030:n toteutuksesta Suomessa

2.1 Johdanto tilannekatsaukseen – iso kuva

Useat kansalliset ja kansainväliset selitykset ja vertailut piirtävät johdonmukaisen ja selkeän kokonais kuvan Suomen kestävä kehityksen tilasta ja kontribuutiosta globaalin Agenda2030 saavuttamiseen. Esimerkiksi Bertelsmann-säätiön ja UN Sustainable Development Solutions Networkin vuosittaisessa maavertailussa⁶ Suomi on useana vuonna sijoittunut kärkikolmikkoon Ruotsin ja Tanskan jälkeen. Tämän tarkastelun mukaan Suomi on jo saavuttanut tai on saavuttamassa ne Agenda2030:n päätavoitteet, jotka liittyvät köyhyyden poistamiseen, terveyteen ja hyvinvointiin, laadukkaaseen koulutukseen, puhtaaseen veteen, energian saataavuuteen ja puhtauteen, säälliseen työhön ja talouskasvuun, teollisuuteen ja innovaatioihin, eriarvoisuuden vähentämiseen, kaupunkien ja paikallisyhteisöjen kestävyteen, sekä instituutioiden ja oikeusjärjestelmän toimivuuteen.

Kuten vuoden 2020 Kestävän kehityksen tila -raportti⁷, Suomen Agenda2030 -maaraportti⁸ sekä tuore valtioneuvoston selonteko Agenda2030n toimeenpanosta⁹ selkeästi toteavat, Suomen haasteet liittyvät erityisesti kulutus- ja tuotantotapojen muutostarpeeseen, ilmastotoimiin, merien ja vesistöjen tilaan, luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen sekä globaaliin vastuunkantoon Agenda2030:n toimeenpanossa. Eurostatin vuosittainen indikaattoriraportti¹⁰ sekä OECD:n laatima vertailuraportti¹¹ tukevat näitä havaintoja. Samoilla linjoilla on vuoden 2019 alussa valmistunut kansallisen kestävä kehityksen politiikan kokonaisarvio Polku2030¹², joka tunnistaa tarpeen vahvistaa panostuksia energijärjestelmän kestävyteen, metsien kestävään käyttöön, vesiekosysteemien kestävyteen, kestävään ruokajärjestelmään, yhteiskunnallisen osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen, sekä kokonaisuutena suomalaisen kulutuksen globaalin jalanjäljen pienentämiseen.

⁶Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. 2020. The Sustainable Development Goals and COVID-19. Sustainable Development Report 2020. Cambridge: Cambridge University Press. [Sustainable Development Report - Sustainable Development Report \(sdgindex.org\)](https://www.sustainabledevelopmentreport.org/)

⁷ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Towards the Finland we want by 2050 - The state of sustainable development in 2020 in light of indicators and comparative studies <https://kestavakehitys.fi/kestavan-kehityksen-tila-raportti>

⁸ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Report on the implementation of the 2030 agenda for sustainable development, voluntary national review 2020:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162268/VNK_2020_8_Voluntary_National_Review_Finland.pdf?sequence=4&isAllowed=y

⁹ Valtioneuvoston selonteko kestävä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta: Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa, 8.10.2020

¹⁰ Eurostat, 2019, Sustainable development in the European Union: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9940483/KS-02-19-165-EN-N.pdf/1965d8f5-4532-49f9-98ca-5334b0652820>

¹¹ OECD, 2019, Measuring Distance to the SDG Targets 2019: <http://www.oecd.org/publications/measuring-distance-to-the-sdg-targets-2019-a8caf3fa-en.htm>

¹² Valtioneuvoston kanslia, 2019, POLKU2030 – Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161458>

Seuraavissa luvuissa 2.2-2.4 tarkastelemme yksityiskohtaisemmin miltä tilanne näyttää yksittäisten SDG tavoitteiden ja 169 alatavoitteen näkökulmasta. Tarkastelun tarkoituksena on täydentää ja tarkentaa tilannekuvaa alatavoitteista, erityisesti i) jo saavutetuista alatavoitteista, joiden varaan voidaan jatkossa mahdollisesti rakentaa tulevia toimenpiteitä, ii) alatavoitteista, jotka ovat kipupisteitä Suomen Agenda2030 työssä ja täten edellyttävät selkeitä lisäpanostuksia, sekä iii) alatavoitteista, jotka ovat mahdollisesti tällä hetkellä hyvällä mallilla, mutta joita uhkaavat uudet haasteet.

2.2 Alatavoitteista on kattavasti tietoa

2.2.1 Indikaattoridatan ja kansallisten arvioiden kattavuus ja johdonmukaisuus

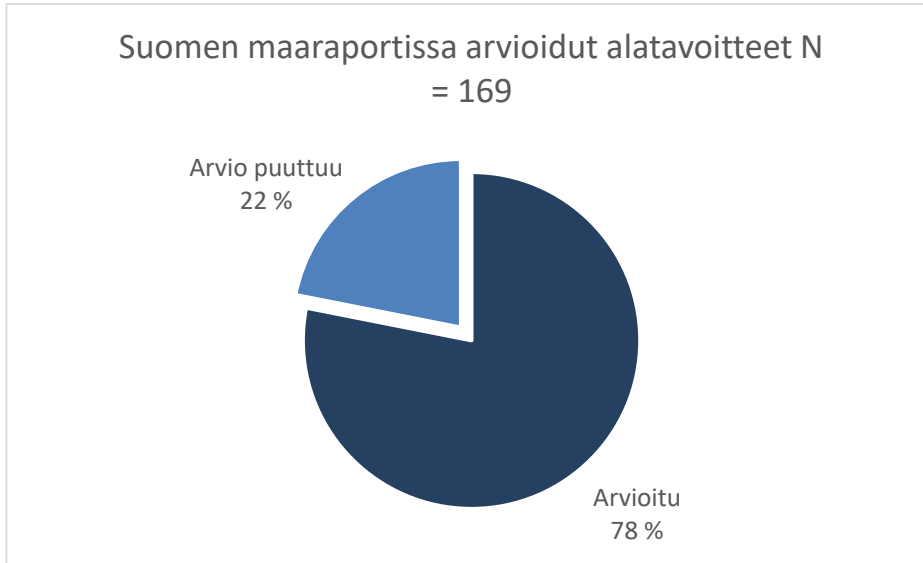
Tilastokeskus on muodostanut kansallisen SDG indikaattoreiden alustan¹³, joka lanseerattiin vuoden 2019 helmikuussa. Suomen indikaattoritietokanta sisältää kansallista dataa n. 160 indikaattorille, yhteensä n. 240 globaalista indikaattorista. Indikaattorikehikko kehittyy koko ajan ja osa alatavoitteiden indikaattoreista palvelee samanaikaisesti useamman alatavoitteen seuranta¹⁴.

Tilastokeskuksen indikaattoriaineisto tarjoaa pohjaa alatavoitteiden edistymisen seurantaan melko kattavasti. Reilun 30% alatavoitteen (51 kpl) osalta globaalin järjestelmän mukaista indikaattoridataa ei ole käytettävissä. Suomen Agenda2030 -maaraportti hyödyntää Tilastokeskuksen indikaattoridatan lisäksi myös muuta dataa¹⁵, ja tästä syystä sen tarjoama kattavuus 169 alatavoitteen suhteen on astetta laajempi. Kun tarkastellaan Suomen Agenda2030 -maaraportin arvioita alatavoitteiden mukaisessa edistymisessä, vain 38 alatavoitteen osalta (vastaten reilua 22% kaikista alatavoitteista) arvioita ei ole käytettävissä (Kuva 2). Ristikkäis-tarkastelu paljastaa kuitenkin että vain seitsemälle (7%) prosentille alatavoitteista ei ole Tilastokeskuksen tai maaraportin arviota (Kuva 3).

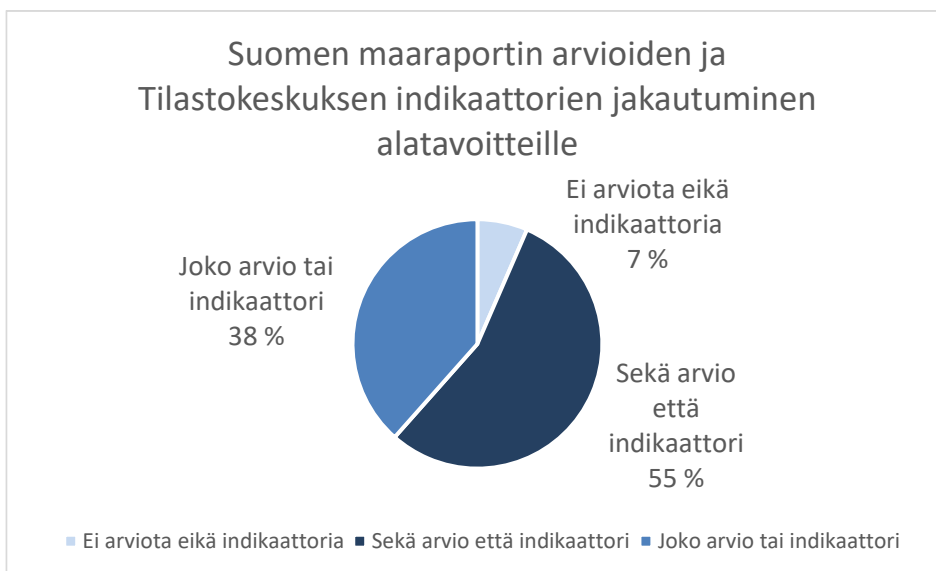
¹³Tilastokeskus, kansallinen SDG indikaattorien alusta: http://www.stat.fi/tup/kestavan-kehityksen-yk-indikaattorit-agenda2030_en.html

¹⁴ Osa indikaattoreista palvelee useamman alatavoitteen seuranta (The global indicator framework includes 231 unique indicators. Please note that the total number of indicators listed in the global indicator framework of SDG indicators is 247. United Nations, SDG indikaattorien kokonaislistaus: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>)

¹⁵ On hyvä todeta että pääosa lähtödatasta on ajanjaksolta ennen COVID-19 pandemiaa.

Kuva 2. Suomen Agenda2030 maaraaportti tarjoaa kansallisen arvio alatavoitteiden edistymisestä, kattaen lähes 80% alatavoitteista.

Kuva 3. Suomen Agenda2030 toimeenpanon seuranta mahdollistaa lähes kaikkien alatavoitteiden edistymisen seurannan.

Esiselvityksen perusteella voidaan todeta että Suomen Agenda2030 -maaraaportin arviot alatavoitteista ovat johdonmukaisia Tilastokeskuksen indikaattoridatan kanssa, eikä mitään dramaattisia eroavaisuuksia voida tunnistaa siitä huolimatta että maaraaportin arvio hyödyntää myös muuta datapohjaa.¹⁶

¹⁶ Suomen maaraaportin arviointikriteerit ovat selkeät ja kolmiportaiset koskien sekä tavoitteiden saavuttamista (saavutettu, ei saavutettu mutta lähellä, ei saavutettu) sekä trendiä (hyvä trendi kohti tavoitetta, vakaa kehitys, tavoite karkaamassa), mutta jättävät jonkin verran tulkinnanvaraa sen suhteen milloin portaalta siirrytään toiselle.

Sen sijaan selkeä sävyero on nähtävissä Suomen Agenda2030 maaraportissa siinä, miten kansalaisyhteiskunta arvioi kehitystä kokonaisuutena kunkin päätavoitteen osalta¹⁷. Maaraportin arvioissa kansalaisyhteiskunnan arvio on keskimäärin kriittisempi tavoitteiden saavuttamisen tasosta sekä vallitsevasta trendistä. Mahdollisina selittävinä tekijöinä nousee esiin globaalin perspektiivin ja politiikkajohdonmukaisuuden vahvempi painotus kansalaisyhteiskunnan kirjaamissa kokonaisarvioissa.

2.2.2 Olennaisuuden tarkastelun mielekkyys

Mikäli alatavoitteita ja niiden saavuttamista tarkastellaan tiukan teknisesti ja kapeasti Suomen näkökulmasta, voidaan eräät alatavoitteet tulkita Suomen kannalta vähemmän olennaisiksi kuin toiset. Jos alatavoite on jo saavutettu Suomessa, voisi ajatella, että se ei ole enää niin olennainen Suomen omien jatkotoimenpiteiden näkökulmasta. Joidenkin alatavoitteiden olennaisuutta voisi myös pitää alhaisena, koska esimerkiksi maantieteellisestä syystä niiden seuraaminen Suomen perspektiivistä ei tuo lisäarvoa Agenda2030 toimeenpanoon nimenomaan Suomessa. Esiselvityksen yhteydessä tällaisia alatavoitteita tunnistettiin yhteensä 18, ts. 11% alatavoitteista (liite 5). On hyvä todeta että näistä 18 alatavoitteesta yhteensä 13 on jo saavutettu Suomessa, ja viidelle ei tällä hetkellä ole käytettävissä seurantatietoa.¹⁸

Tällaiseen olennaisuuden tarkasteluun ei ole kansallisesti sovittuja pelisääntöjä tai kriteereitä. Kyseinen tarkastelu voi tarjota näkökulmia tiekarttaprosessissa tarvittavaan priorisointiin, mutta ilman yhdessä sovittuja kriteereitä olennaisuuden määrittelyyn se on helppo kyseenalaistaa. Lähes poikkeuksetta kaikki esiselvityksen aikana haastatellut asiantuntijat pitivät tällaista tarkastelua vähän lisäarvoa tuottavana harjoituksena, ottaen huomioon että Suomi on sitoutunut saavuttamaan kaikki kestävä kehityksen tavoitteet. Haastatellut painottivat, että tavoitteiden välillä on monia ristikkäisvaikutuksia, niitä ei voi tarkastella täysin erillään toinen toisistaan, ja että Suomella on globaalin vastuunsa kautta velvollisuus osallistua mahdollisimman kattavasti kaikkien tavoitteiden saavuttamiseen.

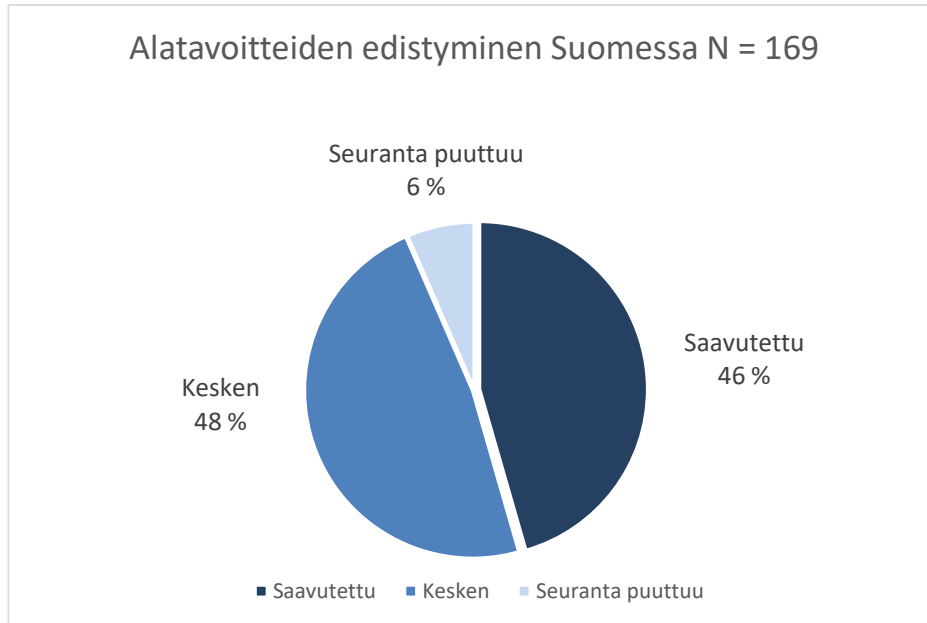
2.3 Lähes puolet alatavoitteista on saavutettu, samoin lähes puolet saavuttamatta

Alatavoitteiden saavuttamisen astetta on Suomen Agenda2030 -maaraportissa arvioitu asteikolla "saavutettu", "kesken" ja "ei tietoa". Lisäksi erityisesti kesken olevien tavoitteiden kohdalla arvioidaan kehityssuuntaa (vaihtoehtoina positiivinen, tilanne pysynyt samana, tai negatiivinen kehitys). Kokonaisuutena lähes puolet kestävä kehityksen alatavoitteista, yhteensä 71 alatavoitetta on Suomessa jo saavutettu (Kuva 4). Saavutettujen alatavoitteiden

¹⁷ Kansalaisyhteiskunnan arvio on laadittu per tavoite (ei alatavoitetasolla)

¹⁸ Näiden 18 alatavoitteena osalta 11:lle löytyy arvio maaraportista, 10:lle Tilastokeskuksen indikaattori (ei kaikki samoja alatavoitteita) ja siis 5:lle alatavoitteelle ai lainkaan arviota, mikä samalla kuvastaa että kyseiselle alatavoitteelle ei ole nähty tarvetta laatia kansallista arviota.

yksityiskohtainen listaus on esitetty liitteessä 4 ja kattaa alatavoitteita kaikista 17 kestävän kehityksen tavoitteista.

Kuva 4. Suomi on saavuttanut 46% alatavoitteista ja vastaavasti 48% alatavoitteista on vielä saavuttamatta (työ on kesken). Yhteensä 6% alatavoitteista on sellaisia, joille ei löydy seurantatietoa.

Yhteensä 81 alatavoitteen osalta Suomi ei ole vielä saavuttanut asetettuja tavoitteita (liite 4). Suomen Agenda2030 maaraportissa esitetään myös arvioita kehityssuunnasta ja 34 kesken olevan alatavoitteen osalta kehityksen arvioidaan etenevän tavoitetta kohti. Sen sijaan 40 alatavoitteen osalta nähdään tarpeita lisätoimille, koska tilanne ei ole kehittynyt toivotulla tavalla. Neljän kesken olevan alatavoitteen osalta maaraportti arvioi kehityksen olleen negatiivinen.

2.4 Useat alatavoitteet vaativat lisätoimia

Esiselvitys pyrkii täydentämään olemassa olevia arvioita ja tunnistamaan alatavoitteita, joihin olisi perusteltu suunnata lisätoimenpiteitä. Kuten yllä on kuvattu, Suomen Agenda2030 maaraportti tunnistaa joukon alatavoitteita, joita ei vielä ole saavutettu mutta näkee osan näistä etenevän kuitenkin jo oikeaan suuntaan. Samoin maaraportin arvioissa nähdään alatavoitteita, joissa edistys ei ole ollut toivottua ja tavoitteiden saavuttaminen näin ollen edellyttää jatkotoimia.

Tässä luvussa nostetaan esiin esiselvityksessä tunnistettuja tarpeita lisätoimenpiteille. Osa ehdotetuista lisätoimenpiteistä kohdistuu alatavoitteisiin, joita ei vielä ole saavutettu, mutta osa myös sellaisiin alatavoitteisiin jotka on jo saavutettu, mutta joihin kohdistuu uusia ja/tai voimistuneita uhkia.

2.4.1 Tavoitteet, joita Suomi ei vielä ole saavuttanut

Taulukkoon 1 on listattu 44 ei saavutettua alatavoitetta, jotka esiselvityksen yhteydessä tunnistetaan sellaisiksi, joihin lisätoimenpiteitä tulisi kohdistaa. Listaus on tehty asiantuntija-arviona, hyödyntäen luokittelukriteereinä esiselvityksen haastatteluissa ja työpajoissa esiin nostettuja tärkeiksi pidettyjä priorisointikriteereitä. Sen lisäksi että kyseistä tavoitetta ei ole saavutettu, kriteereinä on käytetty alatavoitteen linkittymistä muihin tavoitteisiin (huomioiden sen potentiaali edistää myös muita alatavoitteita) sekä alatavoitteen kautta avautuvaa näkymää suomalaiselle kädenjäljelle ja globaalivastuun kantamiselle (huomioiden potentiaali tarjota SDG ratkaisuja Suomessa ja maailmalla). Mm. näistä syistä tässä esitetty lisätoimenpiteiden kohdentaminen tarjoaa täydentävää näkökulmaa maaraportin arvioon.¹⁹

On erittäin tärkeä tässä yhteydessä todeta, että itse alatavoitteet on SDG-kehikossa kuvattu teksteinä melko löyhästi, ja kunkin alatavoitteen saavuttamista voi edistää monin eri toimenpitein. Tästä syystä luvuissa 2.4.1 ja 2.4.2 esitettyä alatavoitekohtaista analyysiä on syytä hyödyntää rakentavan kriittisesti tiekarttaprosessin valmistelussa.

Taulukko 1 Alatavoitteita, joita ei vielä ole saavutettu ja joihin lisätoimia tulisi erityisesti kohdistaa.

	<p>1.2 Vähentää vuoteen 2030 mennessä ainakin puolella niiden kaikenikäisten ihmisten määrää, jotka kansallisten määritelmien mukaan elävät köyhyydessä.</p> <p>1.a Taata merkittävä resurssien mobilisointi eri lähteistä, esimerkiksi tehostetun kehitys yhteistyön kautta, jotta kehitysmailla, erityisesti vähiten kehittyneille maille, voidaan tarjota riittävät ja ennakoitavissa olevat keinot toimeenpanna ohjelmia ja politiikkoja, jotka tähtäävät köyhyyden poistamiseen kaikissa muodoissaan.</p>
	<p>3.5 Tehostaa päihteiden, mukaan lukien huumeiden ja alkoholin, väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa.</p> <p>3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto, mukaan lukien turva taloudellisilta riskeiltä, pääsy laadukkaiden ja olennaisten terveydenhoitopalvelujen piiriin sekä turvalliset, tehokkaat, laadukkaat ja edulliset välttämättömät lääkkeet ja rokotukset kaikille.</p> <p>3.d Vahvistaa kaikkien maiden, erityisesti kehitysmaiden, valmiuksia kansallisten ja maailmanlaajuisten terveysriskien ennakkovaroituksiin, minimointiin ja hallintaan.</p>
	<p>4.2 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus laadukkaaseen varhaislapsuuden kehitykseen ja hoitoon sekä perusasteen koulutukseen valmistavaan esiopetukseen.</p> <p>4.5 Poistaa vuoteen 2030 mennessä sukupuolten eriarvoisuus koulutuksessa ja varmistaa heikossa asemassa oleville, kuten vammaisille, alkuperäiskansoille ja huonosuorisille lapsille, yhtäläinen mahdollisuus kaiken tasoiseen koulutukseen ja ammatilliseen valmennukseen.</p>

¹⁹ Esiselvityksen yhteydessä on voitu myös hyödyntää eräitä tuoreempia arvioita kestävästä kehityksen tilasta, jotka eivät olleet vielä käytettävissä maaraportin ja Tilastokeskuksen indikaattoriliitettä laadittaessa (perustuen pääosin dataan ennen vuotta 2020), ja tämä selittää myös eräitä eroja ehdotetuissa priorisoinneissa luvuissa 2.4.1 ja 2.4.2 suhteessa maaraportin avioon. Katso liite 1, Käytetty aineisto.

	<p>5.1 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla.</p> <p>5.2 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta julkisissa ja yksityisissä yhteyksissä, kuten ihmiskauppa ja seksuaalinen tai muu hyväksikäyttö.</p> <p>5.3 Lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen.</p>
	<p>6.4 Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vedenkäytön tehokkuutta kaikilla sektoreilla, varmistaa kestävä vedenotto ja makean veden riittävyys vesipulan ehkäisemiseksi sekä vähentää merkittävästi vesipulasta kärsivien määrää.</p> <p>6.6 Suojella ja ennallistaa vuoteen 2020 mennessä vesistöihin liittyviä ekosysteemejä, kuten vuoria, metsiä, kosteikkoja, jokia, pohjavesiä ja järviä.</p> <p>6.a Laajentaa vuoteen 2030 mennessä kansainvälistä yhteistyötä ja valmiuksien kehittämiseen liittyvää tukea kehitysmaille veteen ja sanitaatioon liittyvissä toimenpiteissä ja ohjelmissa, jotka koskevat esimerkiksi veden talteenottoa, suolanpoistoa, vedenkulutuksen tehostamista, jätevesien käsittelyä sekä kierrätys- ja uudelleenkäyttökäytännöitä.</p> <p>6.b Tukea ja vahvistaa paikallisyhteisöjen osallistumista vesistöjen ja sanitaation hallinnan kehittämiseen.</p>
	<p>8.4 Parantaa vuoteen 2030 saakka asteittain maailmanlaajuisia resurssitehokkuutta kuluksessa ja tuotannossa ja pyrkiä erottamaan talouskasvu ja ympäristön pilaantuminen toisistaan kestävästä kulutuksesta ja tuotannosta koskevan kymmenvuotisen ohjelmakehyksen mukaisesti.</p>
	<p>9.1 Kehittää laadukasta, luotettavaa ja kestävästä infrastruktuuria, kuten alueellista ja rajat ylittävää infrastruktuuria, taloudellisen kehityksen ja ihmisten hyvinvoinnin tueksi panostamalla sen edulliseen ja yhtäläiseen saantiin kaikille.</p> <p>9.4 Uudistaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja jälkiasennusaloja kestävästä kehityksen mukaisiksi, tehostaa resurssien käyttöä ja lisätä puhtaiden sekä ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönottoa jokaisen maan omien valmiuksien mukaisesti.</p>
	<p>10.1 Nostaa vuoteen 2030 mennessä väestön köyhimmän 40 %:n tulojen kasvu asteittain korkeammalle tasolle kuin kansallinen keskiarvo ja pitää se siellä.</p> <p>10.2 Edistää vuoteen 2030 mennessä kaikkien sosiaalista, taloudellista ja poliittista osallistumista ja kannustaa siihen iästä, sukupuolesta, vammaisuudesta, rodusta, etnisyydestä, alkuperästä, uskonnosta tai taloudellisesta tai muusta asemasta riippumatta.</p> <p>10.5 Parantaa globaalien rahoitusmarkkinoiden ja -instituutioiden sääntelyä ja valvontaa sekä tukea tällaisen sääntelyn käyttöönottoa.</p> <p>10.7 Mahdollistaa ihmisten turvallinen, järjestelmällinen ja vastuullinen siirtolaisuus sekä liikkuvuus esimerkiksi suunnitelmallisten ja hyvin hallintoitujen siirtolaispolitiikkojen avulla</p>
	<p>11.2 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille turvallinen, edullinen, luotettava ja kestävä liikennejärjestelmä, parantaa liikenneturvallisuutta erityisesti lisäämällä julkista liikennettä ja kiinnittämällä erityistä huomiota huono-osaisten, naisten, lasten, vammaisten ja ikään-tyneiden tarpeisiin.</p>
	<p>12.2 Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö.</p> <p>12.3 Puolittaa vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuinen ruokajätteen määrä jälleenympyyttä- ja kuluttajatasolla sekä vähentää ruokahävikkiä tuotanto- ja jakeluketjuissa sadonkorjuun jälkeinen hävikki mukaan lukien.</p> <p>12.5 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi jätteiden syntymistä ennaltaehkäisy-, kierrätys- ja uudelleenkäytön keinoin.</p> <p>12.7 Edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä kansallisten lakien ja prioriteettien mukaisesti.</p>

	<p>12.c Järkeistää tehottomia ja tuhlailevaan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoainetukien poistamalla markkinoiden vääristymiä paikallisten olosuhteiden mukaisesti, esimerkiksi uudistamalla verotusta ja karsimalla haitallisia tukia niiden ympäristövaikutusten perusteella ottaen kuitenkin huomioon kehitysmaiden erityistarpeet ja tilanne sekä minimoiden niiden kehitykselle mahdollisesti aiheutuvat haitat siten, että köyhien ja toimenpiteille altistuvien yhteisöjen asema voidaan turvata.</p>
	<p>13.1 Parantaa kaikkien maiden kykyä sopeutua ilmastoon liittyviin riskeihin ja luonnonkatastrofeihin.</p>
	<p>13.a Panna täytäntöön YK:n ilmastonmuutosta koskevaan puitesopimukseen osallistuvien kehittyneiden maiden lupaus mobilisoida vuoteen 2020 mennessä vuosittain 100 miljardia dollaria kehitysmaiden ilmastotoimiin ja varmistaa vihreän ilmastorahaston läpinäkyvä täytäntöönpano ja toiminnan aloittaminen pääomittamisen kautta mahdollisimman pian.</p>
	<p>14.1 Ehkäistä ja vähentää vuoteen 2025 mennessä merkittävästi merten saastumista erityisesti maalla tapahtuvien toimintojen vaikutuksesta, kuten meriin päätyvien jätteiden ja ravinnekuormituksen kautta.</p>
	<p>14.2 Suojella ja hallita vuoteen 2020 mennessä kestävästi merten ja rannikkoalueiden ekosysteemejä merkittävien haittavaikutusten ehkäisemiseksi esimerkiksi vahvistamalla niiden kestokykyä sekä ryhtyä ennallistamistoimiin terveiden ja tuottavien merialueiden turvaamiseksi.</p>
	<p>14.3 Minimoida ja torjua merten happamoitumisen vaikutuksia esimerkiksi tehostamalla tieteellistä yhteistyötä kaikilla tasoilla.</p>
	<p>15.1 Suojella ja palauttaa vuoteen 2020 mennessä ennalleen maanpäällisiä ja sisämaassa sijaitsevia makean veden ekosysteemejä ja niiden tarjoamia palveluja, erityisesti metsiä, kosteikkoja, vuoria ja kuivan maan alueita, sekä turvata niiden kestävä käyttö kansainvälisiin sopimuksiin sisältyvien velvoitteiden mukaisesti.</p>
	<p>15.2 Edistää vuoteen 2020 mennessä kaiken tyyppisten metsien kestävien hoitomenetelmien käyttöönottoa, pysäyttää metsäkato, ennallistaa turmeltuneita metsäalueita ja lisätä maailmanlaajuisista metsitystä merkittävästi.</p>
	<p>15.5 Ryhtyä kiireellisiin ja merkittäviin toimenpiteisiin luontaisten elinympäristöjen turmelutuksen vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuuden katoamisen pysäyttämiseksi ja uhanalaisten lajien suojelemiseksi sekä niiden sukupuuttoon kuolemisen estämiseksi vuoteen 2020 mennessä.</p>
	<p>15.9 Integroida vuoteen 2020 mennessä ekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuden liittyvät arvot kansalliseen ja paikalliseen suunnitteluun, kehitysprosesseihin ja köyhyyden vähentämisstrategioihin sekä -toimenpiteisiin.</p>
	<p>15.a Mobilisoida ja merkittävästi lisätä rahoitusta kaikista lähteistä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojeluun sekä kestäväan käyttöön.</p>
	<p>16.2 Lopettaa kaikki lapsiin kohdistuva pahoinpitely, hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja kaikki väkivallan muodot sekä lasten kiduttaminen.</p>
	<p>16.b Edistää ja panna täytäntöön syrjinnän vastaisia lakeja ja kestäväan kehityksen käytäntöjä.</p>
	<p>17.1 Vahvistaa kotimaisten resurssien mobilisointia esimerkiksi kehitysmailla kohdistettavan kansainvälisen tuen kautta, jotta ne voivat kehittää valmiuksiaan verojen ja muiden tuottojen keräämiseen.</p>
	<p>17.2 Kannustaa kehittyneitä maita toteuttamaan täysimääräisesti sitoutumisensa viralliseen kehitysapuun, esimerkiksi monien kehittyneiden maiden sitoutuminen tavoitteeseen siitä, että 0,7 prosentin osuus BKT:stä käytetään viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) kehitysmailla ja 0,15–0,2 prosenttia viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) vähiten kehittyneille maille.</p>
	<p>17.3 Mobilisoida lisää rahoitusresursseja kehitysmaihin useista lähteistä.</p>

17.7 Edistää ympäristöystävällisten teknologioiden kehittämistä, siirtoa ja levittämistä kehitysmaihin suotuisin ehdoin, myös ilman täyttä vastiketta ja etuoikeutetusti, jos näin keskinäisesti sovitaan.

17.14 Parantaa kestävästä kehityksestä koskevan politiikan johdonmukaisuutta.

2.4.2 Alatavoitteet, jotka Suomi on jo saavuttanut, mutta...

Esiselvityksessä on pyritty tarkastelemaan kriittisesti myös niitä alatavoitteita, joiden osalta indikaattoridata ja/tai maaraaportin arvio kuvaavat alatavoitetta saavutetuksi. Tämän tarkastelun näkökulmana on huomioida mahdolliset uudet haasteet ja viimeaikaiset muutokset kehitystrendeissä, joiden takia jo saavutetut alatavoitteet saattavat olla uhattuina.²⁰ On syytä myös huomioida, että alatavoitteille asetetut tavoitetasot ovat kansainvälisesti yhdessä sovituita ja tästä syystä kunniahimon tasoltaan jotkin niistä edustavat kompromisseja, jotka eivät vielä takaa Agenda2030:n perimmäisten tavoitteiden saavuttamista.²¹

Taulukkoon 2 on nostettu esiin 11 alatavoitetta, jotka on jo periaatteessa Suomen näkökulmasta saavutettu, mutta joihin esiselvityksen perusteella olisi syytä kohdistaa lisätoimia, jotta kehitys ei kyseisten alatavoitteiden osalta kääntyisi negatiiviseksi ja tämä vaikutus mahdollisesti säteilisi myös muihin tärkeisiin tavoitteisiin.

Taulukko 2. Alatavoitteita, jotka on jo saavutettu, mutta joita uhkaa trendin kääntyminen negatiiviseksi. Analyysissä on nostettu esiin eräitä mahdollisia uhkatekijöitä. Taulukossa on esitetty näkökulmia, joiden perusteella voidaan kunkin alatavoitteen suhteen harkita lisätoimenpiteiden tarpeellisuutta, siitä huolimatta että tavoitetta voidaan Suomen näkökulmasta pitää saavutettuna.

1.5 Kehittää köyhien ja huono-osaisten sopeutumiskykyä vuoteen 2030 mennessä ja vähentää heidän alttiuttaan ja haavoittuvuuttaan ilmastoon liittyville ääri-ilmiöille ja muille taloudellisille, sosiaalisille ja ympäristöön liittyville tuhoille sekä katastrofeille.

Syitä lisätoimille: Ilmastonmuutoksen valtavirtaistaminen päätöksentekoon on ollut hidasta varsinkin kansainvälisessä yhteistyössä, huomioiden siitä huolimatta että mm. sään ääri-ilmiöiden vaikutukset ja niiden moninaiset ristikkäisvaikutukset ovat jo realisoituneet. Erityisesti köyhien ja huono-osaisten resilienssin kokonaisvaltainen vahvistaminen voi tarjota tehokkaan keinon edistää useita SDG tavoitteita samanaikaisesti.

2.4 Taata vuoteen 2030 mennessä kestävät ruoantuotantojärjestelmät ja toteuttaa sopeutuvia maanviljelykäytäntöjä, jotka lisäävät tuottavuutta ja tuotantoa, auttavat ekosysteemien suojelussa, vahvistavat kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen, äärimmäisiin sääoloihin, kuivuuteen, tulviin ja muihin tuhoihin ja parantavat asteittain maaperän laatua.

²⁰ Kuten tekstissä on todettu, tiettyjen alatavoitteiden osalta tietopohja on vuoden 2020 aikana tarkentunut (maaraaportti perustuu pääosin vuoteen 2019 mennessä kerättyyn ja/tai raportoituun dataan) ja uusia globaaleja haasteita on noussut esiin. Korona-elvytystä käsitellään erikseen luvussa 3.2.

²¹ Osa näistä huolista nousi myös esiin Kestävän kehityksen kansalaisraadien arvioissa, katso <https://kestavakehitys.fi/kansalaisraati>.

	<p>Syitä lisätoimille: Kestävä maatalous ja ruokajärjestelmä ovat Suomen kansallisten tavoitteiden keskiössä, saavat huomiota myös Suomen kehitysyhteistyössä, mutta ilmastonmuutoksen vaikutusten kiihtyminen ja luonnon monimuotoisuuden nopea köyhtyminen muodostavat entistäkin kriittisemmän haasteen tavoitteen saavuttamiselle kansallisesti ja kansainvälisesti.</p>
	<p>3.4 Vähentää vuoteen 2030 mennessä kolmanneksella tarttumattomien tautien aiheuttamia ennenaikaisia kuolemia ennaltaehkäisyn ja hoidon avulla sekä edistää henkistä terveyttä ja hyvinvointia.</p> <p>Syitä lisätoimille: Vaikka edistystä on kokonaisuutena tapahtunut tarttumattomien tautien aiheuttamia ennenaikaisen kuolemien ennaltaehkäisyssä, kasvavaa huolta herättää tautien alueellinen ja sosiaalinen eriarvoistuminen /kohdentuminen.</p>
	<p>4.6 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki nuoret ja merkittävä osa aikuisista ovat luku- ja laskutaitoisia.</p> <p>Syitä lisätoimille: Hyvästä yleistilanteesta huolimatta osaaminen matematiikassa ja lukutaidossa on Suomessa laskenut. Toimia tunnistettu ja valmisteilla, joiden avulla pyritään vaikuttamaan näihin trendeihin ja myös viime aikoina havaittuihin oppimiseroihin koulutuksellisen tasa-arvon varmistamiseksi</p> <p>4.7 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot esimerkiksi kestävää kehitystä ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta.</p> <p>Syitä lisätoimille: Kestävän kehityksen valtavirtaistaminen koulutukseen on Suomessa kansainvälisessä vertailussa edennyt hyvin mutta SDG koulutuksen merkitys tulee kasvamaan tällä vuosikymmenellä kun tarvittavat yhteiskunnalliset muutokset on kyettävä viemään käytäntöön. Parempien "SDG-spesialistien"²² rinnalle tarvitaan osaajia, jotka kykenevät nykyistä paremmin myös tunnistamaan ja hallitsemaan ristikkäisvaikutuksia ja hyödyntämään synergioita eri tavoitteiden välillä</p>
	<p>7.2 Lisätä vuoteen 2030 mennessä uusiutuvan energian osuutta merkittävästi maailmanlaajuisessa energialähteiden yhdistelmässä.</p> <p>Syitä lisätoimille: Suomen kunnianhimoisen hiilineutraalisuutavoitteen saavuttaminen edellyttää uusiutuvien energialähteiden panostusten lisäksi ratkaisuja yhteiskunnan sähköistymisen toteuttamiseen sekä tavoitteen yhteensovittamista luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja hiilen sitomisen ratkaisujen kanssa. Näiden ratkaisujen löytäminen avaisi Suomelle myös merkittäviä mahdollisuuksia kestävä kädensijän tarjoamiseen kansainvälisesti.</p>
	<p>8.1 Ylläpitää kaikkia koskevaa talouskasvua kansallisten olosuhteiden mukaisesti ja erityisesti vähintään 7 % BKT:n vuosittaista kasvua vähiten kehittyneissä maissa.</p> <p>Syitä lisätoimille: Talouskasvun vauhtiin ja laatuun liittyvät ratkaisut ovat Agenda2030:n ja Suomen hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta avainkysymyksiä tällä vuosikymmenellä, ja huomioitava systemaattisesti kestävä elvytyksen ja oikeudenmukaisen siirtymän mahdollistamiseksi Suomessa ja kansainvälisesti.</p> <p>8.8 Suojata työelämän oikeuksia ja taata turvallinen työympäristö kaikille työntekijöille, mukaan lukien siirtotyöläisille, erityisesti naisille ja epävarmassa työsuhteessa oleville.</p> <p>Syitä lisätoimille: Vaikka alatavoite on maaportin mukaan saavutettu Suomessa ja kansainvälisestä näkökulmasta nämä tavoitteet integroitu Suomen kehitysyhteistyön periaatteisiin, viimeaikainen kehitys haavoittuvien väestöosien, mm. maahanmuuttajien osalta herättää kysymyksen lisätoimenpiteiden tarpeesta.</p>
	<p>12.6 Kannustaa erityisesti suuria ja kansainvälisiä yhtiöitä ottamaan käyttöön kestävä käytännöt ja sisällyttämään kestävä kehitystä koskevat yritys vastuutiedot raportointiinsa.</p>

Syitä lisätoimille: Vaikka eräät suomalaiset yritykset menestyvät hyvin kansainvälisissä vastuullisuusvertailuissa, suhteellisen harvat yritykset ovat integroineet kestävän kehityksen tavoitteet strategiaansa ja vieneet SDG vaikuttavuutensa seurannan käytännön tasolle. Yksityisen sektorin osaamisen ja resurssien parempi valjastaminen SDG haasteiden ratkaisemiseksi Suomessa ja kansainvälisesti tarjoaa merkittävän potentiaalin suomalaisen kädenjäljen ja globaalin vastuun toteuttamiselle. Valtion omistaja-ohjauksen puitteissa useilla yrityksillä on vielä merkittävää parantamisen varaa kestävän kehityksen tavoitteiden integroinnissa strategiaansa ja päivittäiseen toimintaansa.

13.2 Integroida ilmastonmuutosta koskevat toimenpiteet kansalliseen politiikkaan, strategiaihin ja suunnitteluun. * Ottaen huomioon, että YK:n ilmastonmuutoksen puitesopimus on pääasiallinen kansainvälinen ja hallitusten välinen foorumi ilmastonmuutoksen vastaisista maailmanlaajuisista toimista neuvoteltaessa.

Syitä lisätoimille: Suomen kansainvälisessä tarkastelussa erittäin kunnianhimoinen ilmastopolitiikka, ja sille viime vuosina luotu tiedepohjainen ja osallistava valmistelijärjestelmä tarjoaa poikkeuksellisen mahdollisuuden politiikkatavoitteiden viemiseen myös käytäntöön. Toimien viemisessä käytäntöön erityisesti synergioissa ja ristikkäisvaikutuksissa, mm. hilyn ja sopeutumisen välillä sekä ilmasto- ja monimuotoisuustavoitteiden välillä, sekä ilmastotoimenpiteiden (kansalaisten näkökulmasta) oikeudenmukaisuusnäkökulmien huomiomisessa on edelleen merkittävää työsarkaa.²³

16.1 Vähentää merkittävästi kaikkia väkivallan muotoja ja niihin liittyviä kuolemantapauksia kaikkialla.

Syitä lisätoimille: Henkirikosten määrän vähenemisen pysähtyminen vuonna 2018, uusien väkivallan muotojen nouseminen esiin (mm. nettikiusaamisen ja tietomurtojen kautta), sekä uhkien kohdistuminen nuoriin ja haavoittuviin väestöosiin ovat perusteluja lisätoimenpiteille alatavoitteen saavuttamisen turvaamiseksi tulevaisuudessa.

Taulukkoon 2 listatuista alatavoitteista myös maaportti nostaa esiin negatiivisen trendin esimerkiksi alatavoitteiden 3.4, 4.6, 8.1 sekä 16.1 osalta. Esiselvityksen yhteydessä asiantuntijat nostivat myös esiin potentiaalisina uhkina tekoälyn ja digitalisaation mahdolliset haitalliset vaikutukset demokratialle ja yhteiskunnalliselle polarisaatiolle, samoin kuin ylivelkaantumiseen liittyvät riskit yksilöiden ja kansantalouden tasolla. Lisäpanostuksia voidaan perustella yllä esitetyillä uhilla, mutta on huomattava, että lisäpanostukset voivat myös luoda edellytyksiä ja avata ovia ”suomalaiselle SDG-kädenjäljelle” kansainvälisenä kestävän kehityksen ratkaisujen tuottajana ja toimittajana. Tämä näkökulma nousi esiselvityksen yhteydessä esiin useissa asiantuntijahaastattelussa sekä työpajassa.

²² Vaikka kestävä kehitys on läpileikkaavana teemana lyönyt itsensä läpi koulutuksessa kokonaisuutena, löytyy myös selkeitä puutteita osaamisessa, jonka avulla SDG tavoitteita viedään käytäntöön. Yhtenä esimerkkinä puutteista voidaan mainita SDG:hen liittyvä talousosaaminen, esim. kestävän kehityksen rahoitusosaaminen tai kestävän kehityksen budjetoitiossaaminen (ks. esim. Työ- ja elinkeinoministeriön kestävän kehityksen rahoitus-ekosysteemi: <https://tem.fi/fi/kestavan-kehityksen-rahoitusekosysteemi>)

²³ Nämä kysymykset linkittyvät erottamattomasti myös mm. alatavoitteen 8.1 yhteydessä esiin nousevaan kysymykseen talouskasvun laadusta ja sisällöstä. Esimerkiksi Global Commission on Adaptation, 2019, Adapt Now: a Global call for Leadership on Climate Resilience: https://cdn.gca.org/assets/2019-09/GlobalCommission_Report_FINAL.pdf arvioi suunnitelmallisten, noin US\$1.8 miljardin sopeutumisinvestointien tällä vuosikymmenellä voivan tuottaa reilun US\$7 miljardin kokonaishyödyt globaalisti.

3 Hallitusohjelma ja suunnitellut elvytystoimet

3.1 Mihin hallitusohjelman toimet kohdistuvat

3.1.1 Hallitusohjelman kirjausten analyysi

Esiselvityksessä on tarkasteltu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaa analysoimalla sen kirjauksia SDG-alatavoitteiden näkökulmasta. Kunkin alatavoitteen osalta on etsitty hallitusohjelmasta kirjauksia ja/tai sitoumuksia, joiden voidaan olettaa kohdentuvan tiettyyn alatavoitteeseen.

Hallitusohjelma sisältää tavoite- ja/toimenpidekirjauksia kaikille 17 kestävän kehityksen tavoitteelle, eli mikään päätavoitteista ei jää huomioimatta hallitusohjelmassa.²⁴ Yksittäisiin alatavoitteisiin kohdistuvia kirjauksia voidaan tunnistaa noin 50 %:lle kaikista alatavoitteista.

Seuraava esiselvityksen luokittelun vaihe voi tarjota astetta mielenkiintoisemman näkökulman hallitusohjelman tavoite- ja toimenpidekirjausten kohdentumisesta. Luvussa 2 kuvatun mukaisesti esiselvityksessä tunnistettiin yhteensä 55 alatavoitetta (44 kesken olevaa ja jo 11 saavutettua) sellaisiksi, jotka tarvitsevat lisätoimenpiteitä, mikäli haluamme tällä vuosikymmenellä saavuttaa Agenda2030 tavoitteet. Kun tarkastellaan hallitusohjelman kirjausten kohdentumista suhteessa näihin priorisoiuihin alatavoitteisiin²⁵, voidaan todeta että hallitusohjelma kirjaa tavoitteita ja/tai toimenpiteitä reiluun 90%:iin esiselvityksen alustavasti priorisoiduista alatavoitteista (Kuva 5).

On tärkeää todeta että tämän esiselvityksen puitteissa ei ole ollut mahdollista analysoida yksityiskohtaisemmin mitä kunkin kirjauksen takana on, mitä siihen liittyviä toimenpiteitä on ollut jo käynnissä ennen hallitusohjelman laatimista tai millä tavoin nykyisen hallitusohjelman kirjausta on tulkittu ja viety käytäntöön tällä hallituskaudella. Vaikka kyseessä on kvalitatiivinen analyysi hallitusohjelman kirjauksista, on kuitenkin mielenkiintoista todeta että kirjaukset kohdentuvat melko johdonmukaisesti alatavoitteisiin, joita voidaan pitää Suomen kannalta erityisen merkittävinä Agenda2030:n saavuttamisen näkökulmasta.

²⁴ Valtioneuvoston selontekoa Kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta on käsitelty erikseen seuraavassa luvussa 3.1.2.

²⁵ Tässä on hyvä todeta että esiselvityksen eri vaiheet toteutettiin yllä kuvatussa kronologisessa järjestyksessä. Näin pyrittiin varmistamaan että hallitusohjelman tarkastelu ei pääse vaikuttamaan esiselvityksen luvussa 2 tekemään analyysiin ja priorisointiin lisätoimenpiteitä edellyttävistä alatavoitteista.

1.2 Vähentää köyhyydessä elävien määrää

1.5 Kehittää köyhien sopeutumiskykyä

1.a Taata resursseja köyhyyden poistamiseksi

2.4 Taata kestävät ruoantuotantojärjestelmät

3.4 Vähentää tarttumattomien tautien aiheuttamia kuolemia

3.5 Tehostaa päihteiden väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa

3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto

3.d Vahvistaa valmiuksia maailmanlaajuisten terveysriskien hallintaan

4.2 Varmistaa kaikille laadukas varhaiskasvatus ja esiopetus

4.5 Poistaa sukupuolten ja erityisryhmien eriarvoisuus

4.6 Varmistaa luku- ja laskutaito

4.7 Varmistaa kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot

6.4 Tehostaa veden käyttöä ja varmistaa kestävä vedenotto

6.6 Suojella ja ennallistaa vesistöihin liittyviä ekosysteemejä

6.a Laajentaa yhteistyötä veteen ja sanitaatioon liittyvissä hankkeissa

6.b Osallistuttaa paikallisyhteisöt vesistöjen ja sanitaation kehittämiseen

5.1 Lopettaa kaikenlainen naiseen kohdistuva syrjintä

5.2 Lopettaa kaikenlainen naiseen kohdistuva väkivalta

5.3 Lopettaa lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen

7.2 Lisätä uusiutuvan energian osuutta

8.1 Ylläpitää talouskasvua

8.4 Parantaa resurssitehokkuutta

8.8 Suojata työelämän oikeuksia

9.1 Kehittää kestävää infrastruktuuria

9.4 Uudistaa infrastruktuuria kestävästi

10.1 Nostaa köyhimmän 40 %:n tulojen kasvua

10.2 Edistää sosiaalista ja poliittista osallistumista

10.5 Parantaa rahoitusmarkkinoiden sääntelyä ja valvontaa

10.7 Mahdollistaa vastuullinen siirtolaisuus sekä liikkuvuus

11.2 Taata turvallinen ja kestävä liikennejärjestelmä

12.2 Saavuttaa luonnonvarojen kestävä käyttö

12.3 Puolittaa maailmanlaajuisen ruokajätteen määrä

12.5 Vähentää merkittävästi jätteiden syntymistä

12.6 Kannustaa yhtiöitä kestäviin toimintatapoihin

12.7 Edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä

12.c Järkeistää fossiilisten polttoaineiden tukia

13.1 Parantaa sopeutumista ilmatoriskeihin

13.2 Integroida ilmastonmuutostoimenpiteet politiikkaan

13.a Mobilisoida rahaa kehitysmaiden ilmastotoimiin

14.1 Ehkäistä ja vähentää merten saastumista

14.2 Suojella kestävästi merten ekosysteemejä

14.3 Torjua merten happamoitumisen vaikutuksia

15.1 Suojella ja ennallistaa makean veden ekosysteemejä

15.2 Hoitaa metsiä kestävästi ja pysäyttää metsäkatko

15.5 Toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi

15.9 Integroida biodiversiteetti suunnitteluun

15.a Mobilisoida rahoitusta biodiversiteetin suojeluun

16.1 Vähentää väkivaltaa ja väkivaltaisia kuolemia

16.2 Lopettaa lapsiin kohdistuva hyväksikäyttö ja väkivalta

16.b Säättää syrjinnän vastaisia lakeja ja edistää kestävä kehityksen käytäntöjä

17.1 Vahvistaa kotimaisten resurssien mobilisointia kehitysmailla kohdistettavan kansainvälisen tuen kautta

17.2 Kannustaa kehittyneitä maita toteuttamaan sitoutumisensa kehitysapuun

17.3 Mobilisoida lisää rahoitusresursseja kehitysmaihin

17.7 Edistää ympäristöystävällisten teknologioiden kehittämistä, siirtoa ja levittämistä kehitysmaihin

17.14 Parantaa kestävä kehitystä koskevan politiikan johdonmukaisuutta

Kuva 5. Hallitusohjelma esittää tavoitteita ja/tai toimenpiteitä lähes kaikkiin esiselvityksen priorisoimaan 55 alatavoitteeseen. Vain kahden alleviivatun alatavoitteen osalta (alatavoitteet 6.4 ja 12.6) esiselvitys ei tunnistanut näihin alatavoitteisiin kohdistettuja kirjauksia hallitusohjelmassa. Kuvassa korostettuna 11 suomessa jo saavutettua tavoitetta, jotka analyysin perusteella tunnistettiin vaarantuneiksi.

Suomella on kansainvälisesti poikkeuksellisen pitkät perinteet kestävä kehityksen haasteiden kansallisesta edistämisestä, johon on kuulunut laajasti osallistava ja tiedepohjainen lähestymistapa, jota on edustanut mm. pääministerin johtama kestävä kehityksen toimikuntatyö. Ottaen huomioon hallitusohjelman laadintaprosessi ja lähtökohta integroida kestävä kehitys läpileikkaavasti hallitusohjelmaan, ei ole poissuljettua että tämä ainakin osin selittää hallitusohjelman hyvää ”osumatarkkuutta” tämän hetken kipupisteisiin. Tässä yhteydessä on

hyvä samalla todeta, että hallitusohjelman todellinen kestävä kehityksen vaikuttavuus voidaan mitata vasta toimenpiteiden toteutuksen jälkeen.

3.1.2 Kestävän kehityksen selonteon tilannearvio

Valtioneuvoston kestävä kehityksen selonteko eduskuntaan²⁶ valmistui esiselvityksen aikana lokakuussa 2020 antaen mahdollisuuden täydentää analyysia siitä miten hallitusohjelman kirjaukset etenevät käytäntöön ja miten hallituksen toimenpiteet edistävät asetettuja tavoitteita. Selonteko toteaa, että vaikka hallituksen lyhyen aikavälin talouspolitiikan agenda on koronaviruspandemian johdosta muuttunut, ovat pitkän aikavälin haasteet pitkälti samoja kuin aiemminkin.

Selonteko nostaa esiin hallituksen seitsemän strategisen kokonaisuuden puitteissa toimenpiteitä kaikkien 17 tavoitteen mukaisesti, tarkastellen minkälaisia toimia eri alatavoitteiden osalta on saatu aikaiseksi tai suunnitteilla. Selonteko myös painottaa, että Agenda2030:n toimeenpano on kesken. Vaikka edistystä on monessa suhteessa tapahtunut, on toimia huomattavasti nopeutettava ja skaalattava, jotta tavoitteet saavutetaan määräaikaan mennessä. Tässä luvussa esitetään yhteenveto siitä, miten alatavoitteita on edistetty hallitusohjelman laatimisen jälkeen ja mihin toimenpiteet ovat selonteon mukaan kohdistuneet. Yksityiskohdaisempi kuvaus analyysista on esitetty liitteessä 6.

Selonteko tarjoaa tietoa kaikista seitsemästätoista tavoitteesta ja alatavoitteiden osalta lähes kaikista alatavoitteista – vain muutamien alatavoitteiden osalta erillistä statuskirjausta ei ole käytettävissä. Selonteon perusteella toimenpiteitä on käynnissä tai suunnitteilla johdonmukaisesti hallitusohjelman prioriteettien mukaisesti.²⁷ Vain alatavoitteiden 1.a²⁸, 12.c²⁹ sekä 16b³⁰ osalta selonteko ei eksplisiittisesti kuvaa miten hallitusohjelman tavoitteita näiden suhteen ollaan viemässä eteenpäin. Toisaalta myös näiden alatavoitteiden kannalta olennaisia toimia on käynnissä kansallisesti ja osana Suomen kehitysyhteistyön panostuksia, vaikka erillisiä kirjauksia selonteossa ei ole tarjolla.

Kun tarkastellaan esiselvityksen aiemmissa vaiheissa (luku 2) tunnistettuja alatavoitteita, joihin luvussa 2.4 käytetyin kriteerein olisi perusteltua suunnata lisätoimenpiteitä (Kuva 2, Kuva 3, luku 2.2.1.), voidaan todeta samanlainen johdonmukaisuus. Esiselvityksessä priorisoitujen alatavoitteiden osalta selonteko päivittää hallituksen toimenpiteitä mm. alatavoitteen 3.d

²⁶ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Valtioneuvoston selonteko kestävä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta : Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162475>

²⁷ Vain muutamien alatavoitteiden (jotka kuvattu alatavoitteiden listauksessa numero -ja kirjainyhdistelmällä) osalta voidaan hallitusohjelmassa tunnistaa jonkinlainen kirjaus kyseiselle alatavoitteelle, jota ei eksplisiittisesti mainita 8.10.2020 selonteossa.

²⁸ 1.a Taata merkittävä resurssien mobilisointi eri lähteistä, esimerkiksi tehostetun kehitysyhteistyön kautta, jotta kehitysmaille, erityisesti vähiten kehittyneille maille, voidaan tarjota riittävät ja ennakoitavissa olevat keinot toimeenpanna ohjelmia ja politiikkoja, jotka tähtäävät köyhyyden poistamiseen kaikissa muodoissaan.

²⁹ 12.c Järkeistää tehottomia ja tuhlailevaan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoaineiden tukia poistamalla markkinoiden vääristymiä paikallisten olosuhteiden mukaisesti

³⁰ 16.b Edistää ja panna täytäntöön syrjinnän vastaisia lakeja ja kestävä kehityksen käytäntöjä.

osalta, kuvaten toimenpiteitä, jotka on käynnistetty esim. koronapandemiaan vastaamiseksi, joita ei hallitusohjelman laadinnan aikana ollut mahdollista suunnitella³¹. Selonteko listaa toimenpiteitä lähes poikkeuksetta myös alatavoitteille, jotka Suomi on jo periaatteessa saavuttanut (Taulukko 2, luku 2.4.2). Tästä näkökulmasta myös nousevia haasteita ja mahdollisia uusia uhkakuvia tunnistettu ja huomioitu toimenpiteiden kohdentamisessa.

Selonteon tarkastelu nostaa esiin Suomen sitoutumisen kansainvälisesti sovittuihin tavoitteisiin ja näiden perustana oleviin globaaleihin perusarvoihin. Samanaikaisesti analyysi paljastaa, että usean alatavoitteen osalta Suomi pyrkii saavuttamaan aiempaa paremman tason, koska lähtökohtaisesti kansainvälisesti linjausten tavoitetasot eivät ole sopusoinnussa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteenasetannan kanssa. Kansainvälisesti asetettu rima toimii jonkinlaisena ”perustasona” mutta Suomen kansallinen tavoitteenasetanta perustuu suomalaisen yhteiskunnan asettamiin tavoitteisiin. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoon tai osaamiseen ja koulutukseen liittyvien tavoitteiden osalta Suomi on saavuttanut useat näihin liittyvät alatavoitteet, mutta rima on hallitusohjelmassa asetettu korkeammalle ja selonteko kuvaa toimenpiteitä, joilla näitä ”Suomen omia” tavoitteita pyritään saavuttamaan.

Kokonaisuutena selonteko tarjoaa tiiviin tilanpäivityksen maaraportin arvioon, mutta merkittävää eroa kipupisteiden ja tarvittavien lisätoimenpiteiden kannalta näissä ei ole havaittavissa. Samalla on tärkeää todeta, että kansallisen kokonaiskuvan kannalta tavoitteiden saavuttaminen toteutuu laajalla yhteistyöllä ja suuri joukko toimenpiteitä on käynnissä eri toimijoiden toimesta, joista hallituksen toimet muodostavat yhden tärkeän osan.

3.2 Miten koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus nivoutuvat SDG tavoitteisiin

Koronaviruspandemian vaikutukset näkyvät loppuvuodesta 2020 kaikkialla, niin paikallisesti kuin globaalisti. Kriisin akuutti hoito ja tulevan jälleenrakennuksen toteutus tulee vaikuttamaan merkittävästi siihen miten Agenda2030 tavoitteita tullaan saavuttamaan tällä vuosikymmenellä. Suomen kannalta merkittäviä toimenpiteitä tullaan toteuttamaan EU:n puitteissa ja Suomi pyrkii käyttämään EU:n rahoitusinstrumenttien tarjoamat mahdollisuudet täysimääräisesti hyväkseen.

Kestävän kehityksen selonteko toteaa että koronakriisin hallintaan, jälkihoitoon ja jälleenrakennukseen tähtäävien toimenpiteiden tulisi edistää vihreää siirtymää Suomessa hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti ja hyödyntäen täysimääräisesti EU:n rahoitusinstrumenttien tarjoamat mahdollisuudet. Tässä luvussa tarkastellaan neljää koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen tueksi laadittua selvitystä siitä näkökulmasta, miten kestävän kehityksen tavoitteet on niissä huomioitu. Tarkastellut selvitykset ovat *Talouspolitiikan strategia*

³¹ Selonteko toteaa, että ”Suomi on liittynyt vuoden 2020 aikana useaan rokotekehitys- ja yhteistyötä edistävään järjestöön (ml. CEPI, GAVI, IVI). Näitä järjestöjä tukemalla Suomi on osaltaan mukana vahvistamassa kaikkien maiden, ja erityisesti kehittyvien maiden valmiuksia kansallisten ja maailmanlaajuisen terveysriskien ennakointiin, minimointiin ja hallintaan.”

*koronakriisissä*³², Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti *Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus*³³, *Kestävä elvytys - kohti koronakriisistä toipuvaa, menestyvää ja ekologisti kestävää Suomea*³⁴ sekä *Koronan jälkeinen aika – Ilmastotoimet ja vihreä elvytys*³⁵. Tässä on esitetty keskeiset huomiot ja johtopäätökset analyysistä, joka on kuvattu yksityiskohdaisemmin raportin liitteessä 7.

Kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta löytyvät kaikista yllä kuvatuista raporteista mutta painotukset vaihtelevat niiden välillä, myös mandaattiansa mukaisesti. Taloudellinen aspekti painottuu kaikissa raporteissa kriisinhoidossa ja välittömässä jälkihoidossa, muiden teemojen noustessa vahvemmin esiin tarkastelun kääntyessä jälleenrakennukseen ja pidemmän aikavälin tarkasteluun. Kokonaisuutena ympäristöllinen kestävyys nousee asteittain taloudellisen näkökulman rinnalle, erityisesti korostaen energiakysymyksiä ja siirtymää vähähiiliseen talouteen osana ilmastomuutoksen ratkaisua jälleenrakennusvaiheessa. Kestävä elvytys -raportti painottaa luonnon monimuotoisuuden turvaamista, ja tarvetta huomioida se kaikissa elvytystoimissa. Samoin Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti linjaa, että kaikkia jälkihoitosuunnitelman toimia tulisi arvioida miten ne tukevat talous-, työllisyys- ja ilmastotavoitteiden saavuttamisen lisäksi luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämistä.

Julkisen liikenteen edistäminen ja vähähiiliset liikenneratkaisut nousee läpileikkaavasti kaikissa analyysissä vahvasti esiin. Sosiaalinen vastuu korostui raporteissa kolmesta kestävyuden ulottuvuudesta vähiten. Toki työllisyysratkaisut ovat raporteissa keskeinen elementti, mutta pääsääntöisesti sen merkitys nähtiin ennen kaikkea talouden palauttajana, ei niinkään sosiaalisen kestävyuden edistäjänä. Koulutus kokonaisuutena korostuu raporttien analyysissä. Erityisesti sosiaalisesta kestävyudesta puhuttaessa analyysi nostaa esiin vahvan peruskoulutuksen tärkeyden ja toisaalta kiertotalous- ym. ilmasto-osaamisen kasvattamisen tarpeen.

³² Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman, Roope Uusitalo, 2020, Talouspolitiikan strategia koronakriisissä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162224/VN_2020_13.pdf. Työ- ja elinkeinoministeriö ja valtiovarainministeriö antoivat tehtäväksi laatia asiantuntija-arvion koronakriisin vaikutuksista ja toimenpiteistä, joilla Suomen taloudelle aiheutuvia vaurioita voidaan korjata ja palauttaa Suomi kestävä kasvun, korkean työllisyyden ja kestävä julkisen talouden uralle.

³³ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162272>. Kriisin akuuttiin vaiheeseen liittyvien rajoittamistoimien asteittaiseen luopumiseen ja kriisin jälkihoitoon liittyen Valtioneuvoston kanslia asetti -- koronakriisin välittömien vahinkojen rajoittamisesta, tehtyjen toimenpiteiden oikea-aikaisesta irtaantumisesta sekä Suomen jälleenrakennuksen suunnittelusta vastaavan valmisteluryhmän. -- Valmisteluryhmän toisen vaiheen tehtävänä oli valmistella 31.5.2020 mennessä strategisen tason suunnitelma kriisin jälkihoitoa koskevista toimenpiteistä ja niiden valmistelusta yhteiskunnan eri sektoreita koskien.

³⁴ Kestävän elvytyksen työryhmä 2020. Kestävä elvytys kohti koronakriisistä toipuvaa, menestyvää ja ekologisti kestävä Suomea. kestävä elvytyksen loppuraportti. Ympäristöministeriö 2020. [kestava elvytys loppuraportti-2110.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162272). Ympäristö- ja ilmastoministeri Krista Mikkosen 15.4.2020 asettaman ryhmän tehtäväksi asetettiin valmistella ehdotuksia valtioneuvoston strategisen tason suunnitelmaan sisällytettäväksi toimenpiteiksi sekä lisätalousarviota varten kohdennetuiksi, nopeiksi ja määräaikaiksi elvytystoimiksi. Lisäksi ryhmä kartoitti pitemmän aikavälin toimia hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymisen vauhdittamiseksi ja hahmotteli EU-tason toimia, jotka ovat EU:n vihreän kehityksen ohjelman mukaisia.

³⁵ Ollikainen, M., Seppälä, J., Savolainen, H., Lund P., Weaver, S., Lounasheimo, J., Sironen, S., Honkatukia, J. & Arasto, A., 2020. Koronan jälkeinen aika: ilmastotoimet ja vihreä elvytys. Suomen Ilmastopaneeli, Raportti 3/2020. Raportissa tarkastellaan, millaisia ilmastotoimia voitaisiin liittää kansalliseen vihreään elvytyspakettiin ja mitkä niistä olisivat tehokkaimmat edistämään yhtä aikaa työllisyyttä ja vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä.

Kun tarkastellaan raporttien suosituksia suhteessa kestäväen kehityksen alatavoitteisiin, jotka ovat tässä esiselvityksessä aiemmissa luvuissa nousseet esiin lisätoimenpiteitä edellyttävinä (katso kuva 7), voidaan todeta että erityisesti kestäväen kehityksen tavoitteisiin SDG12, SDG11, SDG4 ja SDG7 liittyviin alatavoitteisiin kohdistuvia toimenpiteitä löytyy elvytysraporteista. Kaikkiin näihin tavoitteisiin kohdistuu myös hallitusohjelmassa tavoitteita ja elvytystoimenpiteet ovat melko hyvin linjassa hallitusohjelman sisältämien kestäväen kehityksen tavoitteiden kanssa. Yksityiskohtaisempi analyysi, jossa elvytysraportteja tarkastellaan alatavoitekohtaisesti, paljastaa tiettyjä painotuseroja sen suhteen mitä hallitusohjelma priorisoi vuonna 2019, ja mitä myös tämän esiselvityksen analyysi suosittelee lisätoimenpiteiden kohteeksi (katso liite 7).

Erot ovat ymmärrettäviä poikkeuksellisen koronapandemian maailmassa vuonna 2020. Elvytystoimet kohdistuvat selkeästi taloudellisen kestävyuden ulottuvuuteen, joka kriisinhoidossa on toki turvattava. Painotuserojen tunnistaminen ja seuranta tiekarttaprosessin yhteydessä on suositeltavaa, jotta varmistetaan että jälkihoito ja varsinkin jälleenrakennustoimet ovat kansallisten Agenda2030-prioriteettien mukaiset.

4 Alatavoitteista järjestelmätason muutoksiin

Tiekarttaprosessin onnistuneisuutta tulee määrittämään se, missä määrin pystytään tunnistamaan merkityksellisyys ja sitä kautta sitouttamaan toimijoita yhteisten päätösten ja kriteerien äärelle. Olennaisten alatavoitteiden analyysistä on siksi päästävä yhteisten suurten kysymysten äärelle.

Esiselvityksen osana kuullut sidosryhmien edustajat näkevät lähes poikkeuksetta tarpeen rakentaa tulevaa tiekarttaprosessia läpinäkyvästi ja osallistavasti järjestelmätason muutos/murrospolkujen varaan. Olemassa oleva indikaattoridata ja alatavoitekohtainen tieto edistymisestä, nähdään hyvin tärkeänä pohjatietona tiekarttaprosessin suunnittelulle ja toteutukselle. Tämä pohja ei kuitenkaan riitä rakentamaan ylivaalikautista sitoutumista ja priorisointia Agenda2030-tiekarttaprosessissa.

4.1 Järjestelmätason murrokset ja muutospolut

Agenda2030-tavoitteiden saavuttaminen edellyttää useita, oikeudenmukaisesti toteutettuja murroksia yhteiskuntajärjestelmässämme tällä vuosikymmenelle. Suomessa on eri prosesseissa tunnistettu tällaisia tarvittavia yhteiskunnallisia murroksia.

Kansallinen kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus vuodelta 2016³⁶ sisältää kestävä kehityksen toimikunnan tulkinnan siitä, mitä kestävä kehitys tarkoittaa käytännön toimien näkökulmasta. Yhteiskuntasitoumuksen sisällöt ja seurantaindikaattorit on ryhmitelty kahdeksan ylätavoitteen alle:

1. Yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin
2. Vaikuttavien ihmisten yhteiskunta
3. Työtä kestävästi
4. Kestävät yhdyskunnat ja paikallisyhteisöt
5. Hiilineutraali yhteiskunta
6. Resurssiviisas talous
7. Luonnon kantokykyä kunnioittavat elämäntavat
8. Luontoa kunnioittava päätöksenteko

Globaali kestävä kehityksen raportti³⁷ toteaa, että etenemme kohti kestävä kehityksen tavoitteita mutta aivan liian hitaasti. Suunnan kääntämiseksi on tarpeen tunnistaa keskinäiset riippuvuudet ja luoda yhteiskuntajärjestelmissä kokonaisvaltainen murros kestävä suuntaan ja tätä analyysia on hyödynnetty myös Suomessa. Suomen Kestävyyspaneelin mukaan systeeminen kestävyysmurros Suomessa on mahdollista toteuttaa muuttamalla samanaikaisesti kuutta järjestelmää³⁸, jotka ovat:

1. kansalaisten hyvinvointi ja toimintamahdollisuudet
2. kestävä ja oikeudenmukainen talous
3. kestävät ruokajärjestelmät ja terveelliset ruokatottumukset
4. kestävä energian saanti kaikille
5. kaupunkien ja kaupunkiseutujen kestävyys
6. globaalien luonnonjärjestelmien turvaaminen

Vuonna 2020 COVID19-pandemia ja sen taloudelliset ja laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset uhkaavat monin tavoin kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista. Kestävä elvytyksen työryhmä (katso luku 3.2) toteaa loppuraportissaan³⁹, että kestävässä elvytyksessä sekä kansallisesti että EU-elpymisinstrumenttien kautta rahoitettavien toimenpiteiden on

³⁶ Kestävä kehityksen toimikunta 2016. Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus. Hyväksytty 20.4.2016 kestävä kehityksen toimikunnan kokouksessa. [Yhteiskuntasitoumus - Kestävä kehitys - Kestävä kehitys \(kestavakehitys.fi\)](#)

³⁷ Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019).

³⁸ Kestävyyspaneeli, 2020, Kuusi polkua kestävyteen: evästyksesi systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa

³⁹ Kestävä elvytyksen työryhmä 2020. Kestävä elvytys kohti koronavuoden toipuvaa, menestyvää ja ekologisesti kestävä Suomea. kestävä elvytyksen loppuraportti. Ympäristöministeriö 2020. [kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

tuettava yhteiskuntamme kokonaisvaltaista murrosta kohti hiilineutraalia, luonnon monimuotoisuutta varjelevaa kiertotalousyhteiskuntaa. Työryhmän analyysissa kestävä kehitys kiteytyy kahdeksaan yhteiskunnalliseen murrokseen:

1. Energiajärjestelmän murros
2. Yhdyskuntien ja liikenteen murros
3. Ruokajärjestelmän murros
4. Teollisuuden murros
5. Monimuotoinen luonto ja luontopohjaisten ratkaisujen murros
6. Yksityinen kulutus ja kansalaisten osallisuuden murros
7. Julkisen sektorin murros
8. Työelämän ja osaamisen murros

Esiselvityksen sidosryhmäkuulemisessa on käytetty alustavaa visualisointia mahdollisista poluista ja niiden kytköksistä Lähtökohtana on hyödynnetty Kestävyyspaneelin kuutta polkua ja niihin on yhdistetty sekä yhteiskuntasitoumuksen teemat, että kestävän elvytyksen murrokset (Kuva 6).

Kuva 6. Mahdollisia murrospolkuja ja niiden välisiä kytköksiä tiekarttaprosessissa jalostettavaksi. Polut on poimittu yhteiskuntasitoumuksen, Kestävyyspaneelin sekä kestävän elvytyksen työryhmän aineistoista. On

huomattava, että kuvassa polut eivät etene kronologisesti (vasemmalta oikealle) ja että eri aiheiden kytkökset ovat havainnollistavia eivätkä vielä perustu syvällisempään keskinäisriippuvuuksien analyysiin.⁴⁰

Esiselvityksen osana kuullut sidosryhmien edustajat näkevät tarpeen rakentaa tuleva tiekarttaprosessi läpinäkyvästi ja osallistavasti järjestelmätason murrospolkujen ja sitä kautta muodostuvan tavoitteen asetannan varaan. Olemassa oleva indikaattoridata ja alatavoitekohtainen tieto edistymisestä (luvut 2-3) nähdään hyvin tärkeänä pohjatietona tiekarttaprosessin suunnittelulle ja toteutukselle. Kansallista priorisointia tai ylivaalikautista sitoutumista ei kuitenkaan suositella tehtävän alatavoitekohtaisen tilanneanalyysin perusteella.

4.2 Ristikkäisvaikutukset

Kestävän kehityksen tavoitteet linkittyvät monin tavoin toisiinsa ja näiden ristikkäisvaikutusten parempi ymmärtäminen on välttämätöntä, mikäli haluamme saavuttaa kaikki Agenda2030-tavoitteet tällä vuosikymmenellä – Suomessa ja globaalisti. Tutkimustieto näistä ristikkäisvaikutuksista⁴¹ on viime vuosina lisääntynyt ja mahdollistaa entistä paremmin eri tavoitteiden ja alatavoitteiden synergioiden hyödyntämisen, samoin negatiivisten ristikkäisvaikutusten (”trade-offien”) tunnistamisen ja hallinnan (Kuva 7).⁴²

Kuva 7. Visualisointi eri (ala)tavoitteiden ristikkäisvaikutuksista. Vesistöihin liittyvien ekosysteemien, kuten vuorien, metsien, kosteikkojen pohjavesien, järvien ja/tai jokien ennallistaminen (6.6) voi samanaikaisesti merkittävästi edistää myös paikallisyhteisön kykyä sopeutua ilmastoon liittyviin riskitekijöihin ja luonnonkatastrofeihin

⁴⁰Kestävyyspaneeli, 2020, Kuusi polkua kestävyteen: evästyksiset systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa: https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyteen_julkaisu2020.pdf

Kestävän kehityksen toimikunta 2016. Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutumus. Hyväksytty 20.4.2016 kestävä kehityksen toimikunnan kokouksessa. [Yhteiskuntasitoutumus - Kestävä kehitys - Kestävä kehitys \(kestavakehitys.fi\)](https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyteen_julkaisu2020.pdf)

Kestävän elvytyksen työryhmä 2020. Kestävä elvytys kohti koronaviruksesta toipuvaa, menestyvää ja ekologisesti kestävä Suomea. kestävä elvytyksen loppuraportti. Ympäristöministeriö 2020. [kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyteen_julkaisu2020.pdf)

⁴¹ Lyytimäki, J., Lonkila, K-M, Furman, E., Korhonen-Kurki, K. and Lähteenoja, S. (2020). Untangling the interactions of sustainability targets: synergies and trade-offs in the Northern European context Environment, Development and Sustainability <https://doi.org/10.1007/s10668-020-00726-w>

⁴² The New Division and SEI, 2019, SDG Synergies: An approach for coherent 2030 Agenda implementation: <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/04/sei-brief-2019-sdg-synergies-2.pdf>

(13.1), ja tätä kautta myös tukea sosiaaliturvajärjestelmien toimivuutta ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (1.3) ottaen huomioon että usein heikoimmassa asemassa olevat kärsivät eniten ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Toisaalta vahva riippuvuus vesivoimasta uusiutuvan energian tavoitteen saavuttamisessa (7.2) voi olla pahasti ristiriidassa vesistöihin liittyvän tavoitteen (6.6) kanssa, samanaikaisesti kun se edistää tavoitetta taata turvallinen ja edullinen asunto kaikille (11.1).

Useat esiselvityksen aikana kuullut sidosryhmien edustajat näkivät tarpeen panostaa tutkimukseen sekä tiiviimpään yhteistyöhön julkisen sektorin, yritysten, kansalaisjärjestöjen, rahoitussektorin, kansalaisten ja tutkimustahojen välillä jotta syntyisi parempi ymmärrys keskeisistä ristikkäisvaikutuksista. Tämä palvelisi päätöksentekoa ja edesauttaisi SDG-murrosten johdonmukaista ja oikeudenmukaista toteuttamista.⁴³ Kokonaisuutena tutkimustieto ristikkäisvaikutuksista antaa ymmärtää että suuri osa kestäväen kehityksen toimenpiteistä tarjoaa positiivisia synergiapotentiaaleja, mutta koska merkittäviä negatiivisia ristikkäisvaikutuksia on myös tunnistettu, nämä on hyvä mahdollisimman ennakoivasti ja läpinäkyvästi ottaa huomioon kestäväen kehityksen päätöksenteossa.⁴⁴

Samanaikaisesti kun ymmärrys kansainvälisistä riippuvuussuhteista on lisääntynyt mm. eri toimijoiden jalanjälki- ja kädenjälkitarkastelujen myötä, myös ymmärrys eri kestäväen kehityksen haasteiden nopeasta globaalista siirtymisestä yli kansallisten rajojen on noussut uudelle tasolle. Esim. kyberturvallisuuteen liittyvien haasteiden lisäksi ilmastonmuutosten vaikutusten salamannopea heijastuminen⁴⁵ toiselle puolella maapalloa ovat koronapandemian myötä nousemassa osaksi kansallista keskustelua yhteiskuntamme huoltovarmuudesta ja resilienssistä, uusien kehityshaasteiden ja turvallisuusuhkien edessä.

Esiselvityksessä kuullut toimijat nostivat esiin eräitä Suomen kannalta tärkeitä ristikkäisvaikutuksia. Nämä linkittyvät yhteyksiin mm. ilmastotoimenpiteiden ja luonnon monimuotoisuuden sekä veden laadun turvaamisen välillä sekä biotalouden edistämisen ja uusiutuvien energialähteiden hyödyntämisen välillä. Suurin osa esiselvityksen aikana kuulluista sidosryhmistä näki haasteiden rinnalla merkittävää potentiaalia valjastaa positiivisia ristikkäisvaikutuksia ja erilaisia synergieitoja kestäväen kehityksen (ala-)tavoitteiden välillä.

⁴³ Messerli, P., Kim, E. M., Lutz, W., Moatti, J.-P., Richardson, K., Saidam, M., Smith, D., Eloundou-Enyegue, P., Foli, E., Glassman, A., Hernandez Licona, G., Murniningtyas, E., Kazimieras Staniškis J., van Ypersele, J.-P. Furman, E. (2019). Expansion of sustainability science needed for the SDGs. *Nature Sustainability* 2(October) 892-894. www.nature.com/natsustain

⁴⁴ Katso esimerkiksi OKKA, Erkka Laininen, kuva 3 <https://peda.net/kansanopistot/kansanopistoyhdistys/esol/oppiminen-luonnos/kky2>

⁴⁵ Mikael Hilden ym. 2016, Ilmastonmuutoksen heijastevaikutukset Suomeen: <https://researchportal.helsinki.fi/sv/publications/crossborder-effects-of-climate-change-in-finland>

5 Johtopäätökset ja suositukset tiekarttatyön valmisteluun

5.1 Johtopäätökset

5.1.1 Alatavoitteista olemassa oleva tieto luo hyvän lähtökohdan tiekarttatyölle

Esiselvitys on tarkastellut yksityiskohtaisesti kestävän kehityksen alatavoitteiden etenemistä koskevaa raportointia, erityisesti Suomen Agenda2030-maaraporttia ja Tilastokeskuksen kestävän kehityksen indikaattoridataa, ja sen perusteella voidaan todeta, että:

- Alatavoitteiden etenemistä seurataan Suomessa johdonmukaisesti ja kattavasti
- Arviointiprosessi Suomessa on laajasti osallistava, esimerkiksi kansalaisyhteiskunta tuottaa maaraportissa kansalaisyhteiskunnan tekemän (vertais-)arvion ja kestävän kehityksen kansalaisraati kontribuoi arviointiin tavoitteiden etenemisestä
- Kokonaisuutena Suomi on tähän mennessä saavuttanut noin puolet kaikista 169 alatavoitteista, noin puolet ovat vielä saavuttamatta
- Esiselvitys tunnistaa lisätoimenpiteiden tarpeen reilulle 50 alatavoitteista. Lisätoimenpiteitä olisi syytä kohdistaa erityisesti 44 alatavoitteelle, joita ei vielä ole saavutettu sekä 11 alatavoitteelle, jotka on jo Suomen seurannan mukaan saavutettu, mutta joihin kohdistuu uusia haasteita
- Esiselvityksen alatavoitekohtaisen tilannekatsauksen perusteella voidaan tunnistaa Suomen keskeiset kestävän kehityksen haasteet

Alatavoitteiden tarkka tilannekuvaus ja tieto nykytilanteesta antaa hyvän perustan tiekarttatyölle, mutta esiselvityksen yhteydessä useat sidosryhmät painottavat tarvetta rakentaa tiekarttatyö korkeamman tason tavoitteiden ja muutospolkujen varaan.

5.1.2 Pääministeri Marinin hallitusohjelma tunnistaa kestävän kehityksen kipupisteemme

Esiselvityksessä on tarkasteltu pääministeri Marinin hallitusohjelmaa analysoimalla sen kirjauksia kestävän kehityksen alatavoitteiden näkökulmasta. Hallitusohjelman linjausten ja kirjausten perusteella voidaan todeta, että:

- Pääministeri Marinin hallitusohjelma rakentuu kestäväälle kehitykselle
- Hallitusohjelma sisältää kirjauksia kaikille 17 kestävän kehityksen tavoitteelle
- Ohjelmassa löytyy toimenpiteitä lähes kaikille niille 55 alatavoitteille, joihin esiselvityksen mukaan olisi syytä kohdistaa lisätoimenpiteitä

- Esiselvityksen puitteissa ei ole analysoitu hallitusohjelman varsinaista toimeenpanoa mutta selvityksen perusteella voidaan todeta, että hallitusohjelma luo hyvät edellytykset kohdistaa toimenpiteitä Suomen kestävän kehityksen kipupisteisiin.

Ottaen huomioon Suomen poikkeuksellisen pitkä kokemus kestävän kehityksen järjestelmällisestä ja osallistavasta edistämisestä, ei ole yllättävää että sen kautta kansalliseen suunnitteluun ja poliittiseen päätöksentekoon nousee hyvin perustellusti priorisoituja tavoitteita. Useimmat näistä haasteista ovat jo pitkään olleet toimijoiden tiedossa ja varsinainen hallitusohjelman menestyksen mittari on toimenpiteiden vaikuttavuudessa.

5.1.3 Kestävän kehityksen selonteon tilannekatsaus vahvistaa hallitusohjelman panostusten suunnan

Valtioneuvoston kestävän kehityksen selonteko eduskuntaan valmistui esiselvityksen laadinnan aikana lokakuussa 2020, antaen mahdollisuuden täydentää analyysia siitä josko/miten priorisoinnissa olisi tapahtunut muutoksia ja hallitusohjelman kirjaukset etenevät käytäntöön. Selonteon kirjausten analyysin perusteella voidaan todeta, että:

- Toimenpiteitä on käynnissä tai suunnitteilla johdonmukaisesti hallitusohjelman prioriteettien mukaisesti. Vain muutaman alatavoitteen (1a, 12c sekä 16b) osalta selonteko ei kuvaa selkeästi miten näitä ollaan viemässä eteenpäin
- Toimenpiteitä on käynnissä kohdistuen niin alatavoitteisiin joita ei vielä ole saavutettu kuin jo saavutettuihin alatavoitteisiin. Kipupisteiden lisäksi selonteko tunnistaa nousuvia haasteita ja mahdollisia uusia uhkakuvia, joiden perusteella lisätoimia on syytä edelleen kohdentaa myös jo saavutettuihin alatavoitteisiin
- Selonteko vahvistaa, että Suomen oma tavoitetaso on monen alatavoitteen kohdalla korkeammalla kuin kansainvälisesti sovitut tavoitetasot. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoon tai osaamiseen ja koulutukseen liittyvien tavoitteiden osalta rima on hallitusohjelmassa asetettu korkealle ja selonteko kuvaa johdonmukaisesti toimenpiteitä, joilla näitä kansallisia tavoitetasoja pyritään saavuttamaan.

Kokonaisuutena selonteko tarjoaa tiiviin tilannepäivityksen Suomen Agenda2030-maaraportin arvioon kestävän kehityksen tilasta. Mitään merkittävää eroa kipupisteiden ja tarvittavien lisätoimenpiteiden kannalta ole havaittavissa maaraportin, hallitusohjelman ja selonteon välillä. Selonteko painottaa, että Agenda2030:n toimeenpano on kesken, ja vaikka edistystä on monessa suhteessa tapahtunut, on toimia huomattavasti nopeutettava ja skaalattava, jotta tavoitteet saavutetaan määräaikaan mennessä. Esiselvityksen yhteydessä useat haastatellut asiantuntijat myös muistuttavat, että Agenda2030-tavoitteiden saavuttaminen toteutuu vain laajalla kansallisella ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Suuri joukko toimenpiteitä on käynnissä, monien eri toimijoiden taholta, ja tässä kokonaisuudessa Suomen hallituksen toimet muodostavat yhden tärkeän osan.

5.1.4 Elvytyssuunnitelmat tunnistavat kestävän kehityksen reunaehdoista, mutta toimeenpano ratkaisee

Esiselvityksessä on tarkasteltu neljää koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen tueksi laadittua selvitystä siitä näkökulmasta, miten kestävän kehityksen tavoitteet on niissä huomioitu. Analyysin perusteella voidaan todeta, että:

- Selvitykset eivät eksplisiittisesti käsittele Agenda2030-tavoitteita, mutta kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta löytyvät kaikista esiselvityksessä tarkastelluista raporteista. Painotukset vaihtelevat niiden välillä mandaattiansa mukaisesti.
- Taloudellinen kestävyys painottuu kaikissa raporteissa kriisinhoidossa ja välittömässä jälkihoidossa. Ympäristön ja yhteiskunnan kestävyys nousee taas vahvemmin esiin jälleenrakennuksen ja pidemmän aikavälin tarkastelussa. Erityisesti energiakysymyksiä ja siirtymää vähähiiliseen talouteen osana ilmastonmuutoksen ratkaisua painotetaan jälleenrakennusvaiheessa.
- Kestävä elvytys -raportti painottaa luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja tarvetta huomioida tämä kaikissa elvytystoimissa. Raportin mukaan kaikkia valtion elvytystoimia tulisi päätöksenteossa arvioida niiden ilmasto- ja luontovaikutusten näkökulmasta, ja kaikissa määrärahojen kohdentamisissa tulisi noudattaa ”Do no significant harm” -periaatetta ja Pariisin ilmastopöytäkirjan mukaisuutta. Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti linjaa, että kaikkia jälkihoidosuunnitelman toimia tulisi arvioida miten ne tukevat talous-, työllisyys- ja ilmastotavoitteiden saavuttamisen lisäksi luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämistä.
- Kestävän kehityksen sosiaalinen ulottuvuus korostuu raporteissa vähiten. Työllisyysratkaisut ovat raporteissa keskeinen elementti, mutta pääsääntöisesti sen merkitys nähdään talouden elvyttäjänä.
- Koulutus ja osaaminen korostuu myös sosiaalisen kestävyden turvaajana. Analyysit nostavat esiin vahvan peruskoulutuksen tärkeyden ja toisaalta kohdennettumman kiertotalous- ym. ilmasto-osaamisen kasvattamisen tarpeen.

Elvytyksen oikeudenmukainen toteuttaminen ja sen yhdenmukaisuus ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteiden kanssa on keskeistä usean Agenda2030-(ala)tavoitteen saavuttamisen kannalta tällä vuosikymmenellä. Moni esiselvityksessä kuultu asiantuntija korostaa, että elvytystoimien yhdenmukaisuus kestävän kehityksen tavoitteiden ja EU:n kestävän rahoituksen taksonomian kanssa ovat kriittisiä kysymyksiä paitsi resurssien vastuulliseksi kohdistamiseksi, myös kestävän kehityksen rahoituksen varmistamiseksi tarvittaville lisätoimenpiteille tulevaisuudessa.

5.2 Kohti Agenda2030-tiekarttaprosessia

Esiselvityksen vaiheittaisen analyysin sekä työn aikana kuultujen asiantuntijanäkemyksen pohjalta voidaan tunnistaa suosituksia kolmen temaattisen kokonaisuuden suhteen, liittyen

tiekartan valmistelun lähestymistapaan, työn aikana käytettäviin kriteereihin ja priorisointitapoihin sekä tavoitteenasetantaan ja ylivaalikautisen sitoutumisen luomiseen.

5.2.1 Agenda2030-tiekartta on luotava murrospolkujen kautta

Koskien tiekartan valmistelua ja sen lähestymistapaa

- lähes poikkeuksetta työn aikana kuulleet asiantuntijat näkevät tarpeelliseksi tulevan tiekarttaproessin rakentamisen läpinäkyvästi ja osallistavasti järjestelmätason muutos/murrospolkujen varaan.
- olemassa oleva indikaattoridata ja alatavoitekohtainen tieto edistymisestä toimii tärkeänä pohjatietona tiekarttaproessin suunnittelulle ja toteutukselle mutta niiden pohjalta ei ole perusteltua lähteä rakentamaan päätavoitteita, ylivaalikautista sitoutumista ja priorisointia Agenda2030-tiekarttaprosessissa.
- Suomessa on viime vuosina useissa eri prosesseissa tunnistettu tällaisia kestävän hyvinvointivaltion tarvitsemia yhteiskunnallisia murroksia. Esiselvityksen aikana voitiin tunnistaa laajaa konsensusta tarvittavista murrospoluista Kestävyyspaneelin sekä esim. Kestävä elvytys - työryhmän ja kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen teemojen ympärillä, joiden pohjalta tiekartan murrospolkuja voidaan lähteä hahmottelemaan.

Murrospolut voivat myös tarjota hedelmällisen tavan keskustella eri tavoitteiden ristikkäis- ja yhteisvaikutuksista sekä vahvistaa eri sidosryhmien laajalti peräänkuuluttamaa politiikkajohdonmukaisuutta.

5.2.2 Yhdessä omaksutut kriteerit tiekarttaproessin onnistumisen edellytyksenä

Tiekarttaprosessissa on tärkeää kiinnittää huomiota yhdessä sovittaviin kriteereihin tärkeiden valintojen ja priorisoinnin tekemiseksi. Priorisoinnissa olisi syytä kiinnittää huomiota erityisesti

- kestävän kehityksen kipupisteisiin, eli tavoitteisiin, joita ei vielä olla saavutettu tai tavoitteisiin, joihin kohdistuu merkittäviä uusia uhkia
- ratkaisuihin ja toimenpiteisiin, joilla voidaan saavuttaa useampia kestävän kehityksen tavoitteita eli niihin joilla voi olla laajempaa vaikuttavuutta ja muutosvoimaisuutta
- toimenpiteisiin, joiden kautta avautuu näkymää suomalaiselle kädenjäljelle ja globaalivastuun kantamiselle
- toimenpiteisiin, jotka auttavat varmistamaan että Agenda2030-keskeiset periaatteet, erityisesti ”Ketään ei jätetä” – periaate tulevat täytetyiksi
- toimenpiteisiin, joilla edistetään kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuutta
- toimenpiteisiin, joilla on potentiaalia pidemmän aikavälin sitoutumisen ja omistajuiden luomisessa

- toimenpiteisiin, joiden edistymistä voidaan läpinäkyvästi seurata ja joiden tavoitteiden asetantaa voidaan tarvittaessa tiedepohjaisesti päivittää ja kiristää

Tiekarttaprosessin yhteydessä käytävä keskustelu siitä mitkä polut valitaan ja millä kriteerein toimenpiteitä ja toimenpidekokonaisuuksia priorisoidaan on keskeinen osa eri toimijoiden sitoutumista Agenda2030:n saavuttamiseen tähtäävälle matkalle. Priorisoinnin kriteerien valinnassa on otettava kantaa myös niiden hierarkiaan. Esiselvityksen aikana useat toimijat painottivat maapallon kantokyvyn kunnioittamista priorisoinnin lähtökohtana. Vaikka tämä näkemys on laajalti hyväksytty, ja siihen viitataan lähtökohtana tiekarttatyölle myös esimerkiksi Suomen Agenda2030-maaraportissa, tiekarttaprosessin valmistelussa on tärkeää tarkentaa mitä tämän lähtökohdan hyväksyminen todellisuudessa merkitsisi.

5.2.3 Sitoutumisen ja omistajuuden luomisen taito

Agenda2030-tiekartan tarkoituksena on tehdä näkyväksi se, minkälaista politiikkaa Suomessa tulisi tehdä, jotta saavutamme kansallisesti kaikki Agenda2030:n tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Tiekarttaprosessissa on tärkeää

- asemoida ja onnistuneesti synkronoida tiekartta kansallisesti suhteessa muihin merkittäviin tiekartta- ja strategiaprosesseihin (huomioiden mm. strategisen kiertotalouden edistämishjelma, vähähiilisuuden tiekartat, keväällä 2021 valmistuvat taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden tiekartat jne.)
 - Suomen valtio on sitoutunut kansainvälisen yhteisön osana Agenda2030-tavoitteiden saavuttamiseen ja tulevilla tiekartalla on edellytyksiä myös nousta ”tiekarttojen kartaksi”, mikäli tämä nähdään toivottavana lähestymistapana
 - poliittisella tasolla on useita keinoja ankkuroida ja profiloida tuleva tiekarttaprosessi valjastaen parlamentaarisen valmistelun vaihtoehtoja, kestävä kehityksen selonteon tarjoamia mahdollisuuksia valtiopäiväasiakirjana ja kestävä kehityksen toimikunnan mandaattia ja osaamista ja kansanedustajien Agenda2030-aktiivisuutta
- varmistaa että tiekartan valmistelu rakentaa laajaa yhteiskunnallista sitoutumista yli vaalikausien, panostamalla
 - osallistavaan ja kunnianhimoiseen tavoitteiden asetantaan, joka luo motivaatiota sekä luottamusta siihen että ketään ei jätetä ja murrokset toteutetaan oikeudenmukaisesti
 - kestävä kehityksen osaamisen ja kulttuurin kehittämiseen, tarvittavien murrosten mahdollistajana ja ristikkäisvaikutusten hyvän hallinnan keinona
 - uskottavaan, läpinäkyvään seurantaan, jossa hyödynnetään kattavaa suomalaista kestävä kehityksen tietopohjaa ja indikaattoridata, räätälöiden sopivat indikaattorikorit (kattaen rajallisen määrän indikaattoreita) palvelemaan nimenomaan tiekartan priorisoimien tavoitteiden etenemistä

- o säännölliseen tavoitteiden tilannekatsaukseen, jossa voidaan hyödyntää mm. oppeja ilmastolain vuosiraportoinnin kehittämistä, osallistavia menetelmiä sekä kansallisia olemassa olevia riippumattomia toimijoita, esimerkiksi Ilmastopaneelia, Luontopaneelia ja Kestävyyspaneelia.
- o innovaatioihin, kokeiluihin ja pilotointeihin joiden avulla tunnistetaan ratkaisuja jo pitkään vaivanneisiin kipupisteisiin ja negatiivisiin kehitystrendeihin

Esiselvityksen aikana useat sidosryhmät painottivat, että haasteiden ja kipupisteiden rinnalla on tunnistettava eri toimijoiden rooleja ja vahvuuksia ratkaisujen toteuttajina. Negatiivisten vaikutusten rinnalla on aiempaa vahvemmin nostettava esiin eri positiivisia vaikutuksia kestävään kehitykseen ja jaettava onnistumisen esimerkkejä Suomesta ja maailmalta. Näiden avulla luodaan johtajuutta ja konkretiaa toimeenpanolle.

Liite 1 Käytetty aineisto

Eurostat, 2019, Sustainable development in the European Union: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9940483/KS-02-19-165-EN-N.pdf/1965d8f5-4532-49f9-98ca-5334b0652820>

Global Commission on Adaptation, 2019, Adapt Now: a Global call for Leadership on Climate Resilience: https://cdn.gca.org/assets/2019-09/GlobalCommission_Report_FINAL.pdf

Hilden ym. 2016. Hilden Mikael, Groundstroem Fanny Marie, Carter Timothy, Halonen Mikko, Perrels Adriaan, Gregow Hilppa 2016, Ilmastomuutoksen heijastevaikutukset Suomeen: <https://researchportal.helsinki.fi/sv/publications/crossborder-effects-of-climate-change-in-finland>

Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019): https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf

Kestävän elvytyksen työryhmä 2020. Kestävä elvytys kohti koronaviruksesta toipuvaa, menestyvää ja ekologisesti kestävä Suomea. kestävän elvytyksen loppuraportti. Ympäristöministeriö 2020. [kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf](https://www.ymparisto.fi/documents/download/12110/kestava_elvytys_loppuraportti-2110.pdf) ([valtioneuvosto.fi](http://www.valtioneuvosto.fi))

Kestävän kehityksen toimikunta 2016. Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutuminen. Hyväksytty 20.4.2016 kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa. [Yhteiskuntasitoutuminen - Kestävä kehitys - Kestävä kehitys \(kestavakehitys.fi\)](https://www.ymparisto.fi/documents/download/12110/yhteiskuntasitoutuminen-kestava-kehitys-kestava-kehitys-kestavakehitys.fi)

Kestävyyspaneeeli, 2020, Kuusi polkua kestävyteen: evästyksen systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa: <https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polkua-kestavyyspaneelin-julkaisu2020.pdf>

Lyytimäki, J., Lonkila, K-M, Furman, E., Korhonen-Kurki, K. and Lähteenoja, S. (2020). Untangling the interactions of sustainability targets: synergies and trade-offs in the Northern European context Environment, Development and Sustainability <https://doi.org/10.1007/s10668-020-00726-w>

Messerli, P., Kim, E. M., Lutz, W., Moatti, J.-P., Richardson, K., Saidam, M., Smith, D., Eloundou-Enyegue, P., Foli, E., Glassman, A., Hernandez Licona, G., Murniningtyas, E., Kazimieras Staniškis J., van Ypersele, J.-P., Furman, E. (2019). Expansion of sustainability science needed for the SDGs. Nature Sustainability 2(October) 892-894. www.nature.com/natsustain

OECD, 2019, Measuring Distance to the SDG Targets 2019: <http://www.oecd.org/publications/measuring-distance-to-the-sdg-targets-2019-a8caf3fa-en.htm>

Ollikainen, M., Seppälä, J., Savolainen, H., Lund P., Weaver, S., Lounasheimo, J., Sironen, S., Honkatukia, J. & Arasto, A., 2020. Koronan jälkeinen aika: ilmastotoimet ja vihreä elvytys. Suomen ilmastopaneeli, Raportti 3/2020. https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2020/09/Ilmastopaneeli_raportti_vihrea-elvytys_final.pdf

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019: <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>

Sachs ym 2020. Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. 2020. The Sustainable Development Goals and COVID-19. Sustainable Development Report 2020. Cambridge: Cambridge University Press. [Sustainable Development Report - Sustainable Development Report \(sdgindex.org\)](https://www.sustainabledevelopmentreport.org/)

Suomen Luontopaneeli: https://www.luontopaneeli.fi/fi-FI/Julkaisut_ja_materiaalit

The New Division and SEI, 2019, SDG Synergies: An approach for coherent 2030 Agenda implementation: <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/04/sei-brief-2019-sdg-synergies-2.pdf>

Tilastokeskus, 2020, Sustainable development goals indicators for Finland: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sdg_201900_2020_23445_net_p2.pdf

Valtioneuvoston kanslia, 2020, Towards the Finland we want by 2050 - The state of sustainable development in 2020 in light of indicators and comparative studies <https://kestavakehitys.fi/kestavan-kehityksen-tila-raportti>

Valtioneuvoston kanslia, 2020, Report on the implementation of the 2030 agenda for sustainable development, voluntary national review 2020: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162268/VNK_2020_8_Voluntary_National_Review_Finland.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Valtioneuvoston kanslia, 2020, Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162272>

Valtioneuvoston kanslia, 2020, Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta : Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162475>

Valtioneuvoston kanslia, 2019, POLKU2030 – Suomen kestävän kehityksen politiikan arviointi: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161458>

Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman, Roope Uusitalo, 2020, Talouspolitiikan strategia koronakriisissä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162224/VN_2020_13.pdf

World Economic Forum, 2020, The Global risk report 2020: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020>

Liite 2 Haastattelut

Nimi	Organisaatio	Titteli
Annika Lindblom	Kestävän kehityksen toimikunta	Pääsihteeri
Eeva Furman	Kestävyyspaneeli	Puheenjohtaja
Erkka Laininen	OKKA	Suunnittelupäällikkö
Helena Kekki	Finnish Business & Society FIBS	Toimitusjohtaja
Jarmo Heinonen	Business Finland	Johtaja
Juho Saari	Kestävyyspaneeli	Dekaani
Jussi Nikula	WWF Suomi	Ohjelmapäällikkö
Kimmo Tiilikainen	Valtioneuvosto	Valtiosihteeri
Laura Hilden	Nuorten Agenda2030 ryhmä	Puheenjohtaja
Liisa Rohweder	WWF Suomi	Pääsihteeri
Marikki Stocchetti	Kehityspoliittinen toimikunta	Pääsihteeri
Olli Hietanen	Tulevaisuusvaliokunta	Valiokuntaneuvos
Päivi Laitila	Motiva	Johtaja, energiatehokkuus
Pasi Laitala	Espoon kaupunki	Kestävän kehityksen johtaja
Paula Lehtomäki	Pohjoismaiden Ministerineuvosto	Pääsihteeri
Rilli Lappalainen	Fingo	Johtaja, vaikuttaminen ja kestävä kehitys
Sari Puustinen	Tulevaisuuden tutkimuskeskus	Erikoistutkija
Ulla Rosenström	VNK	Johtava asiantuntija
Vesa Silfver	Motiva	Toimitusjohtaja
Ville Taajamaa	Espoon kaupunki	Kestävän kehityksen Projektipäällikkö

Liite 3 Kestävän kehityksen toimikunnan verkkokuuleminen ja työpaja

Kestävän kehityksen toimikunnan jäsenille järjestettiin verkkokuuleminen viikoilla 44-45. Toimikunnan jäseniä kutsuttiin kommentoimaan esiselvityksen alustavia tuloksia sekä jakamaan näkemyksiään tulevan tiekarttatyön sisällöstä ja prioriteeteista virtuaalisella Howspace-alustalla. **Verkkokuulemiseen osallistui yhteensä 54 henkilöä.**

Verkkokuulemisen osana järjestettiin myös virtuaalinen työpaja maanantaina 26.10.2020 klo 11-12. Työpajassa Gaia Consulting kävi lyhyesti läpi Howspace-alustalla esitetyjä alustavia tuloksia ja käytiin keskustelua sekä kirjallisesti, että suullisilla puheenvuoroilla.

Verkkokuulemisen kysymykset:

- 1. Mitä ajatuksia tilannekuva Suomen edistymisestä SDG-tavoitteiden saavuttamisessa herättää?** *Kun Suomen edistymistä tarkastellaan 17 SDG:n yhteensä 169 alatavoitteen valossa, voidaan huomata että noin puolet alatavoitteista on saavutettu ja noin puolet on edelleen saavuttamatta.*
- 2. Minkälaisia toimia tarvitaan alatavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä?** *Yhteensä 44 kesken olevalle alatavoitteelle esiselvityksessä on tunnistettu lisätoimenpiteiden tarve.*
- 3. Minkälaisiin kehitystrendeihin ja uhkiin meidän olisi kyettävä erityisesti vastaamaan?** *Osaa jo saavutetuista alatavoitteista saattavat kuitenkin uhata jo uudet haasteet sekä kehitystrendin mahdollinen kääntyminen negatiiviseksi. Esiselvityksessä tunnistettiin 11 tällaista alatavoitetta.*
- 4. Minkälaisten muutospolkujen varaan Suomen kannattaisi rakentaa Agenda2030 – tiekartta?** *Agenda 2030 tavoitteiden saavuttaminen edellyttää useita, oikeudenmukaisesti toteutettuja murroksia yhteiskuntajärjestelmässämme tällä vuosikymmenelle. Kuvassa on esimerkkejä tällaisista temaattisista kokonaisuuksista ja/tai järjestelmätason murroksista ja murrospoluista, jotka esiselvityksen tekijät ovat alustavasti ryhmitelleet huomioiden niiden yhteneväisyyksiä*
- 5. Minkälaisin kriteerein priorisointia tulisi mielestänne tehdä?** *Vaikka Suomi on sitoutunut agendan kaikkiin tavoitteisiin, tulevassa tiekarttatyössä on tehtävä jonkinlaista priorisointia sen suhteen mihin alatavoitteisiin fokusoidaan.*

Liite 4 SDG-alatavoitteiden toteutuksen tila Suomessa

Liitteessä on kootusti listattu kaikki kestävän kehityksen alatavoitteet. Ne on tässä ryhmitelty kahteen pääkategoriaan, eli kansainvälisten mittareiden mukaan Suomessa saavutettuihin ja kesken oleviin alatavoitteisiin. Esiselvityksen analyysiin perusteella molemmissa ryhmissä on tunnistettu alatavoitteita joihin tulisi kohdistaa lisätoimenpiteitä.

I a Suomessa saavutetut alatavoitteet

1.1 Poistaa vuoteen 2030 mennessä äärimmäinen köyhyys (nykymittarien mukaan ihmiset, jotka elävät alle 1,25 dollarilla päivässä).

1.3 Toteuttaa kansallisesti asianmukaiset sosiaaliturvajärjestelmät ja -toimenpiteet, sosiaaliturvan vähimmäistasot mukaan lukien, sekä saavuttaa merkittävä vakuutusuoja köyhille ja huono-osaisille vuoteen 2030 mennessä.

1.4 Taata vuoteen 2030 mennessä, että kaikilla, erityisesti köyhillä ja huono - osaisilla, on yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin sekä mahdollisuus peruspalveluihin, maan ja muunlaisen omaisuuden omistukseen sekä hallintaan, perintöön, luonnonvaroihin, uuteen teknologiaan ja rahoituspalveluihin, esimerkiksi mikrorahoitukseen.

2.1 Poistaa vuoteen 2030 mennessä nälkä ja varmistaa, että kaikki, erityisesti köyhät ja huono-osaiset, mukaan lukien pikkulapset, saavat riittävästi turvallista ja ravinteikasta ruokaa ympäri vuoden.

2.2 Poistaa vuoteen 2030 mennessä kaikki aliravitsemuksen muodot esimerkiksi saavuttamalla vuoteen 2025 mennessä alle 5-vuotiaiden lasten kasvun hidastumista ja kuihtumista koskevat kansainvälisesti sovitut tavoitteet, sekä vastata murrosikäisten tyttöjen, raskaiden ja imettävien naisten sekä ikääntyneiden ihmisten ravitsemuksellisiin tarpeisiin.

2.3 Tuplatua vuoteen 2030 mennessä maatalouden tuottavuus ja pienruoantuottajien, erityisesti naisten, alkuperäiskansojen, perheviljelijöiden, paimentolaisten ja kalastajien, tulot esimerkiksi takaamalla yhtäläinen oikeus maahan, muihin tuotantoresursseihin ja -panoksiin, tietoon, rahoituspalveluihin, markkinoihin ja arvonluontimahdollisuuksiin sekä työllistymiseen maatalouden ulkopuolella.

2.5 Säilyttää vuoteen 2020 mennessä siementen, viljelykasvien ja tuotantoeläinten sekä niiden sukuisten villien lajien geneettinen monimuotoisuus esimerkiksi järkevästi hallintoitujen ja hajautettujen kansallisen, alueellisen ja kansainvälisen tason siemen- ja kasvipankkien avulla sekä edistää geeniresurssien ja niihin liittyvien perinnetietojen saantia ja niiden käytöstä aiheutuvien hyötyjen oikeudenmukaista sekä yhtäläistä jakamista kansainvälisesti sovitulla tavalla.

3.1 Vähentää vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuisia äitiyskuolleisuutta niin, että alle 70 äitiä kuolee 100 000 elävänä syntyneitä lasta kohden.

3.2 Lopettaa vuoteen 2030 mennessä vastasyntyneiden ja alle 5-vuotiaiden lasten ehkäistävissä olevat kuolemat; tavoitteena on, että jokaisessa maassa tuhannesta elävänä syntyneestä lapsesta enintään 12 kuolee vastasyntyneinä ja enintään 25 kuolee ennen 5 vuoden ikää.

3.3 Lopettaa vuoteen 2030 mennessä AIDS-, tuberkuloosi- ja malariaepidemioiden sekä hoitamattomien trooppisten tautien epidemiat ja estää hepatiitin, veden välityksellä tarttuvien tautien ja muiden tarttuvien tautien leviäminen.

3.9 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vaarallisista kemikaaleista ja ilman, veden ja maaperän saastumisesta sekä pilaantumisesta johtuvia kuolemia ja sairauksia.

- 4.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki saavat päätökseen ilmaisen, tasa-arvoisen ja laadukkaan perus- ja keskiasteen koulutuksen, joka johtaa olennaisiin ja tehokkaisiin oppimistuloksiin.
- 4.3 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus edulliseen ja laadukkaaseen tekniseen, ammatilliseen ja kolmannen asteen koulutukseen korkea - asteen koulutus mukaan lukien.
- 4.4 Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi niiden nuorten ja aikuisten määrää, joilla on työllistymiseen, säällisiin työpaikkoihin ja yrittäjyyteen tarvittavat taidot, kuten tekninen ja ammatillinen osaaminen.
- 4.a Rakentaa ja uudistaa lapset, vammaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon huomioon ottavia koululaitoksia sekä tarjota turvallisia, väkivallattomia, osallistavia ja tehokkaita oppimisympäristöjä kaikille.
- 5.4 Tunnustaa palkaton hoito- ja kotityö sekä antaa sille arvo tarjoamalla julkisia palveluja, infrastruktuuri ja sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä sekä edistämällä jaettua vastuuta kodista ja perheestä kansallisten erityispiirteiden mukaisesti.
- 5.6 Taata yhtäläiset mahdollisuudet seksuaali- ja lisääntymisterveyteen sekä lisääntymisoikeudet kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman ja Pekingin toimintaohjelman sekä niiden arviointikonferenssien päätösasiakirjojen mukaisesti sovitulla tavalla.
- 5.a Toteuttaa uudistuksia, joilla naiset saavat yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin, maan ja muunlaisen omaisuuden omistajuuteen sekä hallintaan, rahoituspalveluihin, perintöön ja luonnonvaroihin kansallisten lakien mukaisesti.
- 5.b Tehostaa mahdollistavan teknologian, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, käyttöä naisten oikeuksien ja mahdollisuuksien vahvistamiseksi.
- 6.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä turvallisen ja edullisen juomaveden saatavuus kaikille.
- 6.2 Taata vuoteen 2030 mennessä riittävä ja yhtäläinen sanitaatio ja hygienia kaikille ja lopettaa avokäymälät kiinnittäen erityistä huomiota naisten ja tyttöjen sekä huono-osaisten tarpeisiin.
- 6.5 Toteuttaa vuoteen 2030 mennessä integroitu vesivarojen hallinta kaikilla tasoilla esimerkiksi valtioiden välisellä yhteistyöllä tarpeen mukaan.
- 7.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä edulliset, luotettavat ja uudenaikaiset energiapalvelut kaikille.
- 7.3 Tuplata vuoteen 2030 mennessä energiatehokkuuden maailmanlaajuinen parantumisvauhti.
- 8.3 Edistää kehityslähtöisiä käytäntöjä, jotka tukevat tuottavaa toimintaa, säällisten työpaikkojen luontia, yrittäjyyttä, luovuutta ja innovointia sekä kannustavat mikro- ja pienyritysten sekä keskusuurten yritysten perustamiseen ja kasvattamiseen, esimerkiksi takaamalla rahoituspalvelujen saanti.
- 8.7 Ryhtyä välittömiin ja tehokkaisiin toimiin pakkotyön, modernin orjuuden ja ihmiskaupan poistamiseksi, varmistaa lapsityön pahimpien muotojen, kuten lapsisotilaiden värväämisen ja käytön, kieltäminen ja poistaminen sekä lopettaa lapsityö kaikissa muodoissaan vuoteen 2025 mennessä.
- 8.9 Laatia ja toimeenpanna vuoteen 2030 mennessä käytäntöjä työpaikkoja luovan ja paikallista kultuuria sekä tuotteita edistävän kestävän matkailun edistämiseksi.
- 8.10 Tukea kotimaisten rahoituslaitosten kykyä tarjota pankki-, vakuutus- ja rahoituspalveluja kaikille.
- 9.c Lisätä merkittävästi tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta ja pyrkiä tarjoamaan yhtäläinen ja edullinen Internetin käyttömahdollisuus vähiten kehittyneissä maissa vuoteen 2020 mennessä.
- 10.3 Taata yhtäläiset mahdollisuudet ja vähentää eriarvoista kohtelua muun muassa poistamalla syrjinnän mahdollistavat lait, politiikat ja käytännöt sekä edistämällä asianmukaista lainsäädäntöä, politiikkoja ja toimenpiteitä.

10.4 Toteuttaa erityisesti finanssipoliittisia, palkkaan ja sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä ja edistää tasa-arvoa asteittain.

11.1 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille riittävä, turvallinen ja edullinen asunto ja peruspalvelut sekä parantaa slummialueita.

11.4 Tehostaa hankkeita maailman kulttuuri- ja luontoperinnön suojelemiseksi.

11.5 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi katastrofien, kuten vesistöjen pilaantumisen, aiheuttamia kuolemantapauksia ja niille altistuvien ihmisten määrää sekä niihin liittyviä suoria taloudellisia tappioita suhteessa maailmanlaajuiseen bruttokansantuotteeseen panostaen erityisesti köyhien ja huono-osaisten suojelemiseen.

11.6 Vähentää vuoteen 2030 mennessä kaupunkien haitallisia ympäristövaikutuksia kiinnittämällä erityistä huomiota esimerkiksi ilmanlaatuun sekä yhdyskunta- ja muiden jätteiden käsittelyyn.

11.7 Taata vuoteen 2030 mennessä yhtäläinen pääsy turvallisiin, osallistaviin, vihreisiin ja julkisiin tiloihin erityisesti naisille ja lapsille, ikääntyneille sekä vammaisille.

11.a Tukea kaupunkialueiden, niiden lähialueiden ja maaseudun välisiä positiivisia taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä yhteyksiä tukemalla kansallisia ja alueellisia kehityssuunnitelmia.

11.b Lisätä vuoteen 2020 mennessä merkittävästi kaupunkien ja asuinyhdyskuntien määrää laatimalla ja toteuttamalla osallistamiseen, resurssitehokkuuteen, ilmastonmuutoksen vaikutusten lievittämiseen ja niihin sopeutumiseen sekä katastrofeista selviytymiseen tähtääviä yhtenäisiä politiikkoja ja suunnitelmia, sekä kehittää ja toteuttaa kokonaisvaltaisia katastrofiriskien hallintatoimia kaikilla tasoilla katastrofiriskien vähentämistä koskevan Sendain toimintakehyksen 2015 – 2030 puitteissa.

12.1 Panna täytäntöön kestävää kulutusta ja tuotantoa koskeva kymmenvuotinen ohjelmakehys kaikissa maissa kehittyneiden maiden johdolla kehitysmaiden kehitystaso ja valmiudet huomioiden.

12.4 Varmistaa vuoteen 2020 mennessä ympäristön kannalta kestävä kemikaalien ja jätteiden käsittely niiden koko elinkaaren ajan sovittujen kansainvälisten toimintakehysten mukaisesti ja vähentää merkittävästi niiden vapautumista ilmaan, veteen tai maahan, jotta haitalliset vaikutukset terveyteen ja ympäristöön voidaan minimoida.

12.b Kehittää ja ottaa käyttöön työkaluja, joilla voidaan valvoa kestävä kehityksen vaikutusta työpaikkoja luovan ja paikallista kulttuuria ja tuotteita edistävän kestävä matkailun kannalta.

13.b Edistää mekanismeja, joilla lisätään tietoisuutta tehokkaasta ilmastonmuutokseen liittyvästä suunnittelusta ja hallinnasta vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyvissä saarivaltiossa, painopisteinä erityisesti naiset, nuoret ja paikalliset sekä marginalisoituneet yhteisöt.

14.4 Säännellä kalastusta tehokkaasti vuoteen 2020 mennessä ja lopettaa liikakalastus, laitton, raportoimaton ja sääntelemätön kalastus sekä tuhoisat kalastuskäytänteet ja toteuttaa tiedepohjaisia hallintasuunnitelmia, jotta kalakannat voidaan palauttaa mahdollisimman lyhyessä ajassa vähintään tasolle, joilla voidaan taata suurin mahdollinen kestävä tuotto kalakantojen biologisten ominaisuuksien mukaisesti.

14.5 Suojella vuoteen 2020 mennessä vähintään 10 % rannikko- ja merialueista kansallisten ja kansainvälisten lakien sekä parhaan käytettävissä olevan tutkimustiedon mukaisesti.

14.6 Kieltää vuoteen 2020 mennessä tietyt kalastustukien muodot, jotka edistävät liikakapasiteettia ja -kalastusta, poistaa tuet, jotka edistävät laitonta, raportoimatonta ja sääntelemätöntä kalastusta ja pidättyä uusista vastaavanlaisista tuista ottaen huomioon, että kehitysmaita ja vähiten kehittyneitä maita koskevan asianmukaisen ja tehokkaan erityisen ja eriytetyn kohtelun tulisi olla kiinteä osa Maailman kauppajärjestön kalastusalan tukia koskevia neuvotteluja.

14.a Lisätä tutkimustietoa, kehittää tutkimuskapasiteettia ja siirtää meriteknologiaa ottaen huomioon Hallitustenvälisen meritieteellisen komission meriteknologian siirtämistä koskevat ehdot ja ohjeet, jotta merten tilaa voidaan parantaa ja merten biologisen monimuotoisuuden positiivista vaikutusta kehitysmaiden, erityisesti pienten kehittyvien saarivaltioiden ja vähiten kehittyneiden maiden, kehitykseen voidaan lisätä.

14.b Tarjota pienimuotoisen kalastuksen harjoittajille mahdollisuus käyttää merten tarjoamia luonnonvaroja ja pääsy merimarkkinoille.

14.c Tehostaa merten ja niiden tarjoamien luonnonvarojen suojelua ja kestäväää käyttöä panemalla täytäntöön YK:n merioikeusyleissopimuksessa kuvattu kansainvälinen lainsäädäntö, joka tarjoaa oikeudellisen kehyksen merten ja niiden tarjoamien luonnonvarojen suojelulle ja kestäväälle käytölle, kuten "The future we want" -loppuasiakirjan 158 kappaleessa palautetaan mieliin.

15.6 Edistää geeniresurssien hyödyntämisestä saatavien hyötyjen oikeudenmukaista ja tasavertaista jakautumista sekä edistää tällaisten resurssien asianmukaisia käyttömahdollisuuksia kansainvälisesti sovitulla tavoilla.

15.7 Ryhtyä kiireellisiin toimenpiteisiin suojeltujen kasvien ja eläinten salametsästyksen ja -kaupan pysäyttämiseksi sekä puuttua laittomien villieläinperäisten tuotteiden kysyntään ja tarjontaan.

15.8 Otaa vuoteen 2020 mennessä käyttöön menetelmiä, joilla voidaan estää ja merkittävästi vähentää haitallisten vierasperäisten lajien vaikutuksia maa- ja vesiekosysteemeihin sekä pitää ensisijaisten lajien määrä kurissa tai karsia niitä.

16.3 Edistää oikeusturvaa kansallisilla ja kansainvälisillä tasoilla sekä varmistaa kaikille yhtäläinen pääsy oikeuspalveluiden piiriin.

16.4 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi rahan sekä aseiden laittomia siirtoja, tehostaa varastetun omaisuuden palauttamista ja taistella kaikkea järjestäytyneen rikollisuuden muotoja vastaan.

16.5 Vähentää merkittävästi korruptiota ja lahjontaa kaikissa muodoissaan.

16.6 Kehittää tehokkaita, vastuullisia ja läpinäkyviä instituutioita kaikilla tasoilla.

16.7 Varmistaa joustava, kaikkia koskeva, osallistava ja edustava päätöksenteko kaikilla tasoilla.

16.9 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille laillinen henkilöllisyys, kuten rekisteröinti syntyessä.

16.10 Taata julkinen tietojen saanti ja turvata perusvapaudet kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

16.a Vahvistaa tärkeimpiä kansallisia instituutioita esimerkiksi kansainvälisen yhteistyön avulla, jotta väkivallan ehkäisemiseen ja terrorismin sekä rikollisuuden torjumiseen tarvittavia valmiuksia voidaan kehittää kaikilla tasoilla, erityisesti kehitysmaissa.

17.10 Edistää yleismaailmallista, sääntöihin perustuvaa, avointa, syrjimätöntä ja yhdenvertaista monenvälistä Maailman kauppajärjestön alaisuudessa toimivaa kauppaa muun muassa viemällä päätökseen Dohan kehitysohjelman alaiset neuvottelut.

17.11 Lisätä merkittävästi kehitysmaiden vientiä siten, että erityisesti vähiten kehittyneiden maiden osuus maailmanlaajuisesta viennistä voidaan kaksinkertaistaa vuoteen 2020 mennessä.

17.12 Taata vähiten kehittyneille maille viipymättä tulliton ja kiintiötön, pysyvä pääsy markkinoille Maailman kauppajärjestön päätösten mukaisesti esimerkiksi varmistamalla, että vähiten kehittyneistä maista tapahtuvaa tuontia koskevat etuuskohteluun oikeuttavat alkuperäsäännöt ovat läpinäkyviä ja

yksinkertaisia sekä markkinoille pääsyä edistäviä. Järjestelmän ongelmat Poliittinen ja institutionaalinen yhtenäisyys

17.13 Parantaa maailmanlaajuisia makrotalouden vakautta muun muassa poliittisen koordinoinnin ja johdonmukaisuuden avulla.

17.15 Kunnioittaa kunkin maan poliittista liikkumisvaraa ja johtoa köyhyyden poistamiseen ja kestäväan kehitykseen tähtäävän politiikan laatimisessa ja toteuttamisessa. Useiden sidosryhmien kumppanuudet

17.16 Tehostaa kestäväan kehityksen globaalia kumppanuutta ja täydentää sitä useiden sidosryhmien kumppanuuksilla, jotka jalkauttavat ja jakavat tietoja, asiantuntemusta, teknologiaa ja rahoitusresursseja kestäväan kehityksen tavoitteiden tueksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa.

17.17 Kannustaa ja edistää tehokkaita julkisia, julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan välisiä kumppanuuksia niiden oman asiantuntemuksen ja resursointistrategioiden pohjalta. Tiedot, valvonta ja vastuut

I b. Suomessa saavutetut alatavoitteet, joihin tulisi kohdistaa lisätoimenpiteitä

1.5 Kehittää köyhien ja huono-osaisten sopeutumiskykyä vuoteen 2030 mennessä ja vähentää heidän alttiuttaan ja haavoittuvuuttaan ilmastoon liittyville ääri-ilmiöille ja muille taloudellisille, sosiaalisille ja ympäristöön liittyville tuhoille sekä katastrofeille.

2.4 Taata vuoteen 2030 mennessä kestävät ruoantuotantojärjestelmät ja toteuttaa sopeutuvia maanviljelykäytäntöjä, jotka lisäävät tuottavuutta ja tuotantoa, auttavat ekosysteemien suojelussa, vahvistavat kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen, äärimmäisiin sääoloihin, kuivuuteen, tulviin ja muihin tuhoihin ja parantavat asteittain maaperän laatua.

3.4 Vähentää vuoteen 2030 mennessä kolmanneksella tarttumattomien tautien aiheuttamia ennenaikaisia kuolemia ennaltaehkäisy- ja hoidon avulla sekä edistää henkistä terveyttä ja hyvinvointia.

4.6 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki nuoret ja merkittävä osa aikuisista ovat luku- ja laskutaitoisia.

4.7 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestäväan kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot esimerkiksi kestäväa kehitystä ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurien monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta.

7.2 Lisätä vuoteen 2030 mennessä uusiutuvan energian osuutta merkittävästi maailmanlaajuisessa energialähteiden yhdistelmässä.

8.1 Ylläpitää kaikkia koskevaa talouskasvua kansallisten olosuhteiden mukaisesti ja erityisesti vähintään 7 % BKT:n vuosittaista kasvua vähiten kehittyneissä maissa.

8.8 Suojata työelämän oikeuksia ja taata turvallinen työympäristö kaikille työntekijöille, mukaan lukien siirtotyöläisille, erityisesti naisille ja epävarmassa työsuhteessa oleville.

12.6 Kannustaa erityisesti suuria ja kansainvälisiä yhtiöitä ottamaan käyttöön kestävät käytännöt ja sisällyttämään kestäväa kehitystä koskevat yritys vastuutiedot raportointiinsa.

13.2 Integroida ilmastonmuutosta koskevat toimenpiteet kansalliseen politiikkaan, strategioihin ja suunnitteluun. * Ottaen huomioon, että YK:n ilmastonmuutoksen puitesopimus on pääasiallinen

kansainvälinen ja hallitusten välinen foorumi ilmastonmuutoksen vastaisista maailmanlaajuisista toimista neuvoteltaessa.

16.1 Vähentää merkittävästi kaikkia väkivallan muotoja ja niihin liittyviä kuolemantapauksia kaikkialla.

II a Alatavoitteet, joita ei Suomessa vielä ole saavutettu

2.a Lisätä muun muassa tehostetun kansainvälisen yhteistyön avulla panostuksia maaseudun infrastruktuuriin, maatalouden tutkimus- ja laajennuspalveluihin, teknologian kehitykseen ja kasvien sekä tuotantoeläinten geenipankkeihin, jotta kehitysmaiden, erityisesti vähiten kehittyneiden maiden, maatalouden tuotantokapasiteettia voidaan kasvattaa.

2.b Oikaista ja estää kaupan rajoituksia ja vääristymiä maailman maatalousmarkkinoilla esimerkiksi poistamalla samanaikaisesti kaikki maatalouden vientitukien muodot ja vaikutukseltaan vastaavanlaiset vientitoimet Dohan kehityskierroksen mandaatin mukaisesti.

3.6 Puolittaa vuoteen 2020 mennessä maailmanlaajuisen liikenneonnettomuuksista johtuvien kuolemien ja vammojen määrää.

3.7 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille pääsy seksuaali- ja lisääntymisterveyden hoitopalvelujen, kuten perhesuunnittelun, tiedottamisen ja koulutuksen, piiriin sekä varmistaa lisääntymisterveyden ottaminen mukaan kansallisiin strategioihin ja ohjelmiin.

3.a Tukea tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön (WHO) puitesopimuksen täytäntöönpanoa kaikissa maissa tarpeen mukaan.

3.b Tukea pääasiassa kehitysmaihin vaikuttaviin tarttuviin ja tarttumattomiin tauteihin tarkoitettujen rokotteiden sekä lääkkeiden tutkimusta ja kehitystä, taata edullisten ja välttämättömien lääkkeiden ja rokotteiden saanti TRIPS-sopimusta ja kansanterveyttä koskevan Dohan julistuksen mukaisesti, joka vahvistaa kehitysmaiden oikeuden hyödyntää täysimääräisesti teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehtyyn sopimukseen sisältyviä määräyksiä, jotka koskevat kansanterveyden turvaamiseen liittyviä joustoja, ja erityisesti varmistaa lääkkeiden saanti kaikille.

3.c Lisätä merkittävästi terveyteen kohdennettavaa rahoitusta ja terveydenhuollon työvoiman rekrytointia, kehittämistä, kouluttamista ja säilyttämistä kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyvissä saarivaltioissa.

4.b Lisätä vuoteen 2020 mennessä merkittävästi kehitysmaiden, erityisesti vähiten kehittyneiden maiden, pienten kehittyvien saarivaltioiden ja Afrikan maiden saatavilla olevia stipendejä, joiden turvin voidaan hakeutua korkeamman asteen koulutukseen, esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen sekä tieto- ja viestintäteknologian, tekniikan, konerakennuksen ja tieteen koulutusohjelmiin kehittyneissä maissa ja muissa kehittyvissä maissa.

5.5 Taata naisille täysivaltainen ja tehokas osallistuminen sekä yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä.

5.c Kehittää ja vahvistaa järjeviä käytäntöjä ja täytäntöönpanokelpoista lainsäädäntöä, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja naisen sekä tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia kaikilla tasoilla.

6.3 Parantaa vuoteen 2030 mennessä veden laatua vähentämällä saastumista, lopettamalla kaatopaikat ja minimoimalla vaarallisten kemikaalien ja materiaalien päästöt, puolittamalla käsittelemättömän jäteveden määrä ja lisäämällä merkittävästi maailmanlaajuisesta kierrätyksestä ja turvallista uudelleenkäyttöä.

7.a Tehostaa vuoteen 2030 mennessä kansainvälistä yhteistyötä, joka tarjoaa mahdollisuuksia puhtaan energian tutkimukseen ja teknologiaan, uusiutuvan energian käyttö, energiatehokkuus ja

edistynyt sekä entistä puhtaampi fossiilisten polttoaineiden käyttökäytännöt mukaan lukien, sekä edistää investointeja energiainfrastruktuuriin ja puhtaan energian teknologiaan.

7.b Laajentaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja uudistaa teknologioita uudenaikaisten ja kestävien energiapalvelujen tarjoamiseksi kaikille kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa, pienissä kehittyvissä saarivaltioissa ja kehittyvissä sisämaavaltioissa niiden omien tukiohjelmien mukaisesti.

8.2 Saavuttaa korkeampi taloudellisen tuottavuuden taso monipuolistamisen, teknologian uudistamisen ja innovaatioiden avulla, esimerkiksi panostamalla lisäarvoa luoviin ja työvoimavaltaisiin aloihin.

8.5 Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä täysi ja tuottava työllisyys ja säällinen työ kaikille, mukaan lukien nuorille ja vammaisille, sekä sama palkka samanarvoisesta työstä.

8.6 Vähentää vuoteen 2020 mennessä merkittävästi niiden nuorten määrää, jotka eivät käy työssä tai opiskele.

8.a Lisätä kauppaa tukevaa kehitysapua kehitysmailla, erityisesti vähiten kehittyneille maille, esimerkiksi vähiten kehittyneille maille suunnattua kauppaaan liittyvää teknistä apua koskevan laajennetun integroidun toimintakehyksen kautta.

9.2 Edistää laajamittaista ja kestävä teollistumista ja nostaa vuoteen 2030 mennessä merkittävästi teollisuuden osuutta työllistäjänä ja bruttokansantuotteessa kansallisten olosuhteiden mukaisesti sekä tuplata sen osuus vähiten kehittyneissä maissa.

9.3 Lisätä pienimuotoisten teollisuus- ja muiden yritysten pääsyä rahoituspalvelujen, kuten edullisten luottojen, piiriin erityisesti kehitysmaissa ja niiden integroitumista arvoketjuihin sekä markkinoille.

9.5 Lisätä tieteellistä tutkimusta, uudistaa teollisuudenalojen teknologisia valmiuksia kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa, esimerkiksi kannustamalla innovointiin ja lisäämällä merkittävästi tutkimus- ja kehityshenkilöstön määrää miljoonaa ihmistä kohti sekä julkista ja yksityistä rahoitusta tutkimus- ja kehitystoimintaan vuoteen 2030 mennessä.

9.a Mahdollistaa kestävä ja joustava infrastruktuurin kehittäminen kehitysmaissa Afrikan maille, vähiten kehittyneille maille, kehittyville sisämaavaltioille ja pienille kehittyville saarivaltioille tarjottavan tehostetun rahoituksellisen, teknologisen ja teknisen tuen avulla.

9.b Tukea kehitysmaiden omaa teknologista kehitystä, tutkimusta ja innovaatioita esimerkiksi varmistamalla suotuisa toimintaympäristö teollisuuden monipuolistamiseksi ja hyödykkeiden jalostusarvon lisäämiseksi.

10.6 Turvata kehitysmaiden parempi edustus ja ääni kansainvälisten talous- ja rahoitusinstituutioiden päätöksenteossa entistä tehokkaampien, uskottavampien, vastuullisempien ja legitiimiempien instituutioiden kehittämiseksi.

10.b Kannustaa viralliseen kehitysapuun ja rahansiirtoihin, kuten ulkomaisiin suoriin sijoituksiin valtioille, joissa tarve on suurin, erityisesti vähiten kehittyneille maille, Afrikan maille, pieniin kehittyviin saarivaltioihin ja kehittyviin sisämaavaltioihin niiden kansallisten suunnitelmien ja ohjelmien mukaisesti.

11.3 Lisätä vuoteen 2030 mennessä laajamittaista ja kestävä kaupungistumista ja mahdollisuuksia osallistavaan, integroituun ja kestäväan asuinyhdyskuntien suunnitteluun sekä hallinnointiin kaikissa maissa.

11.c Tukea vähiten kehittyneitä maita kestävien ja joustavien, paikallisista materiaaleista tehtyjen rakennusten pystyttämisessä esimerkiksi rahoituksen ja teknisen avun keinoin.

12.8 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kestävästä kehityksestä ja luontoa suosivista elämäntavoista ollaan tietoisia kaikkialla.

12.a Tukea kehitysmaita tieteellisten ja teknologisten valmiuksiensa vahvistamisessa, jotta ne voivat siirtyä kestävämpiin kulutus- ja tuotantotapoihin.

13.3 Parantaa ilmastonmuutoksen hidastamiseen, sopeutumiseen, vaikutusten lievittämiseen ja ennakkovaroituksiin liittyvää koulutusta, tietämyksen lisäämistä sekä kansalaisten ja instituutioiden valmiuksia.

15.b Mobilisoida merkittävästi resursseja kaikista lähteistä ja kaikilla tasoilla kestävä metsänhoidon rahoittamiseen sekä tarjota riittäviä kannustimia kehitysmaille tällaisen metsänhoidon sekä suojele- ja metsitystoimien edistämiseksi.

17.4 Auttaa kehitysmaita saavuttamaan pitkän aikavälin velanhoitokyky koordinoituilla käytännöillä, joiden tavoitteena on edistää velkarahoitusta, velkahelpotuksia ja velkojen uudelleenjärjestelyä tarpeen mukaan sekä puuttua erittäin velkaantuneiden köyhien maiden ulkoiseen velkaan velkakierro-riskin pienentämiseksi.

17.5 Ottaa vähiten kehittyneitä maita varten käyttöön investointien edistämiseen tähtäviä ohjelmia.

17.6 Tehostaa pohjois-etelä- ja etelä-etelä-akselilla tapahtuvaa sekä kolmenvälistä alueellista ja kansainvälistä tieteeseen, teknologiaan ja innovaatioihin liittyvää yhteistyötä ja valmiuksia sekä kehittää tietojen jakamista keskinäisesti sovituin ehdoin, esimerkiksi parantamalla nykyisten mekanismien keskinäistä koordinoitua erityisesti YK:n tasolla sekä maailmanlaajuisen teknologiansiirtoa helpottavan mekanismin avulla.

17.8 Ottaa täysimääräisesti käyttöön teknologiapankki sekä tutkimus-, teknologia- ja innovaatiovalmiuksia kehittävä mekanismi vähiten kehittyneille maille vuoteen 2017 mennessä ja lisätä mahdollistavan teknologian, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, käyttöä. Valmiuksien kehittäminen

17.9 Tarjota kehitysmaille vahvistettua kansainvälistä apua tehokkaaseen ja kohdistettuun valmiuksien kehittämiseen, jotta kansallisia suunnitelmia kestävä kehityksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi voidaan tukea esimerkiksi pohjoisetelä- ja etelä-etelä-akselilla tapahtuvan sekä kolmenvälisen yhteistyön kautta.

17.18 Tehostaa vuoteen 2020 mennessä tukea kehitysmaiden, mukaan lukien vähiten kehittyneiden maiden ja pienten kehittyvien saarivaltioiden, valmiuksien kehittämiseksi siten, että laadukkaiden, ajantasaisen ja luotettavien, tulotason, sukupuolen, iän, rodun, etnisyyden, maahanmuuttaja-aseman, vammaisuuden, maantieteellisen sijainnin ja muiden kansallisissa konteksteissa merkittävien ominaisuuksien perusteella eriytettyjen tietojen saatavuutta voidaan merkittävästi parantaa.

17.19 Kehittää vuoteen 2030 mennessä kestävä kehityksen etenemistä koskevia mittareita bruttokansantuotteen täydennykseksi nykyisten hankkeiden pohjalta sekä tukea tilastointivalmiuksien kehittämistä kehitysmaissa.

II b Alatavoitteet, joita ei Suomessa vielä ole saavutettu, ja joihin tulisi erityisest in kohdistaa lisätoimenpiteitä

1.2 Vähentää vuoteen 2030 mennessä ainakin puolella niiden kaikenikäisten ihmisten määrää, jotka kansallisten määritelmien mukaan elävät köyhyydessä.

1.a Taata merkittävä resurssien mobilisointi eri lähteistä, esimerkiksi tehostetun kehitysyhteistyön kautta, jotta kehitysmaille, erityisesti vähiten kehittyneille maille, voidaan tarjota riittävät ja

ennakoitavissa olevat keinot toimeenpanna ohjelmia ja politiikkoja, jotka tähtäävät köyhyyden poistamiseen kaikissa muodoissaan.

3.5 Tehostaa päihteiden, mukaan lukien huumeiden ja alkoholin, väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa.

3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto, mukaan lukien turva taloudellisilta riskeiltä, pääsy laadukkaiden ja olennaisten terveydenhoitopalvelujen piiriin sekä turvalliset, tehokkaat, laadukkaat ja edulliset välttämättömät lääkkeet ja rokotukset kaikille.

3.d Vahvistaa kaikkien maiden, erityisesti kehitysmaiden, valmiuksia kansallisten ja maailmanlaajuisten terveysriskien ennakkovaroituksiin, minimointiin ja hallintaan.

4.2 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus laadukkaaseen varhaislapsuuden kehitykseen ja hoitoon sekä perusasteen koulutukseen valmistavaan esiopetukseen.

4.5 Poistaa vuoteen 2030 mennessä sukupuolten eriarvoisuus koulutuksessa ja varmistaa heikossa asemassa oleville, kuten vammaisille, alkuperäiskansoille ja huono-osaisille lapsille, yhtäläinen mahdollisuus kaiken tasoiseen koulutukseen ja ammatilliseen valmennukseen.Parannetaan työttömien mahdollisuuksia opiskella sivutoimisesti työnhaun ohessa (4.5).

5.1 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla.

5.2 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta julkisissa ja yksityisissä yhteyksissä, kuten ihmiskauppa ja seksuaalinen tai muu hyväksikäyttö.

5.3 Lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen.

6.4 Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vedenkäytön tehokkuutta kaikilla sektoreilla, varmistaa kestävä vedenotto ja makean veden riittävyys vesipulan ehkäisemiseksi sekä vähentää merkittävästi vesipulasta kärsivien määrää.

6.6 Suojella ja ennallistaa vuoteen 2020 mennessä vesistöihin liittyviä ekosysteemejä, kuten vuoria, metsiä, kosteikkoja, jokia, pohjavesiä ja järviä.

6.a Laajentaa vuoteen 2030 mennessä kansainvälistä yhteistyötä ja valmiuksien kehittämiseen liittyvää tukea kehitysmailla veteen ja sanitaatioon liittyvissä toimenpiteissä ja ohjelmissa, jotka koskevat esimerkiksi veden talteenottoa, suolanpoistoa, vedenkulutuksen tehostamista, jätevesien käsittelyä sekä kierrätys- ja uudelleenkäyttöteknologioita.

6.b Tukea ja vahvistaa paikallisyhteisöjen osallistumista vesistöjen ja sanitaation hallinnan kehittämiseen.

8.4 Parantaa vuoteen 2030 saakka asteittain maailmanlaajuista resurssitehokkuutta kulutuksessa ja tuotannossa ja pyrkii erottamaan talouskasvu ja ympäristön pilaantuminen toisistaan kestävä kulutusta ja tuotantoa koskevan kymmenvuotisen ohjelmakehyksen mukaisesti, kehittyneet valtiot eturintamassa.

9.1 Kehittää laadukasta, luotettavaa ja kestävästä infrastruktuuria, kuten alueellista ja rajat ylittävää infrastruktuuria, taloudellisen kehityksen ja ihmisten hyvinvoinnin tueksi panostamalla sen edulliseen ja yhtäläiseen saantiin kaikille.

9.4 Uudistaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja jälkiasennusaloja kestävä kehityksen mukaisiksi, tehostaa resurssien käyttöä ja lisätä puhtaiden sekä ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönottoa jokaisen maan omien valmiuksien mukaisesti.

10.1 Nostaa vuoteen 2030 mennessä väestön köyhimmän 40 %:n tulojen kasvu asteittain korkeammalle tasolle kuin kansallinen keskiarvo ja pitää se siellä.

10.2 Edistää vuoteen 2030 mennessä kaikkien sosiaalista, taloudellista ja poliittista osallistumista ja kannustaa siihen iästä, sukupuolesta, vammaisuudesta, rodusta, etnisyydestä, alkuperästä, uskonnosta tai taloudellisesta tai muusta asemasta riippumatta.

10.5 Parantaa globaalien rahoitusmarkkinoiden ja -instituutioiden sääntelyä ja valvontaa sekä tukea tällaisen sääntelyn käyttöönottoa.

10.7 Mahdollistaa ihmisten turvallinen, järjestelmällinen ja vastuullinen siirtolaisuus sekä liikkuvuus esimerkiksi suunnitelmallisten ja hyvin hallintoitujen siirtolaispolitiikkojen avulla

11.2 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille turvallinen, edullinen, luotettava ja kestävä liikennejärjestelmä, parantaa liikenneturvallisuutta erityisesti lisäämällä julkista liikennettä ja kiinnittämällä erityistä huomiota huono-osaisten, naisten, lasten, vammaisten ja ikääntyneiden tarpeisiin.

12.2 Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö.

12.3 Puolittaa vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuinen ruokajätteen määrä jälleenmyyjä- ja kullattajatasolla sekä vähentää ruokahävikkiä tuotanto- ja jakeluketjuissa sadonkorjuun jälkeinen hävikki mukaan lukien.

12.5 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi jätteiden syntymistä ennaltaehkäisyyn, kierrätyksen ja uudelleenkäytön keinoin.

12.7 Edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä kansallisten lakien ja prioriteettien mukaisesti.

12.c Järkeistää tehottomia ja tuhlailevaan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoaineiden tukia poistamalla markkinoiden vääristymiä paikallisten olosuhteiden mukaisesti, esimerkiksi uudistamalla verotusta ja karsimalla haitallisia tukia niiden ympäristövaikutusten perusteella ottaen kuitenkin huomioon kehitysmaiden erityistarpeet ja tilanne sekä minimoiden niiden kehitykselle mahdollisesti aiheutuvat haitat siten, että köyhien ja toimenpiteille altistuvien yhteisöjen asema voidaan turvata.

13.1 Parantaa kaikkien maiden kykyä sopeutua ilmastoon liittyviin riskitekijöihin ja luonnonkatastrofeihin.

13.a Panna täytäntöön YK:n ilmastonmuutosta koskevaan puitesopimukseen osallistuvien kehittyneiden maiden lupaus mobilisoida vuoteen 2020 mennessä vuosittain 100 miljardia dollaria kehitysmaiden ilmastotoimiin ja varmistaa vihreän ilmastorahaston läpinäkyvä täytäntöönpano ja toiminnan aloittaminen pääomittamisen kautta mahdollisimman pian.

14.1 Ehkäistä ja vähentää vuoteen 2025 mennessä merkittävästi merten saastumista erityisesti maalla tapahtuvien toimintojen vaikutuksesta, kuten meriin päätyvien jätteiden ja ravinnekuormituksen kautta.

14.2 Suojella ja hallita vuoteen 2020 mennessä kestävästi merten ja rannikkoalueiden ekosysteemejä merkittävien haittavaikutusten ehkäisemiseksi esimerkiksi vahvistamalla niiden kestokykyä sekä ryhtyä ennallistamistoimiin terveiden ja tuottavien merialueiden turvaamiseksi.

14.3 Minimoida ja torjua merten happamoitumisen vaikutuksia esimerkiksi tehostamalla tieteellistä yhteistyötä kaikilla tasoilla.

15.1 Suojella ja palauttaa vuoteen 2020 mennessä ennalleen maanpäällisiä ja sisämaassa sijaitsevia makean veden ekosysteemejä ja niiden tarjoamia palveluja, erityisesti metsiä, kosteikkoja, vuoria ja kuivan maan alueita, sekä turvata niiden kestävä käyttö kansainvälisiin sopimuksiin sisältyvien velvoitteiden mukaisesti.

15.2 Edistää vuoteen 2020 mennessä kaiken tyyppisten metsien kestävien hoitomenetelmien käyttöönottoa, pysäyttää metsäkato, ennallistaa turmeltuneita metsäalueita ja lisätä maailmanlaajuisia metsitystä merkittävästi.

15.5 Ryhtyä kiireellisiin ja merkittäviin toimenpiteisiin luontaisten elinympäristöjen turmeltumisen vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuuden katoamisen pysäyttämiseksi ja uhanalaisten lajien suojelemiseksi sekä niiden sukupuuttoon kuoleminen estämiseksi vuoteen 2020 mennessä.

15.9 Integroida vuoteen 2020 mennessä ekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuden liittyvät arvot kansalliseen ja paikalliseen suunnitteluun, kehitysprosesseihin ja köyhyyden vähentämisstrategioihin sekä -toimenpiteisiin.

15.a Mobilisoida ja merkittävästi lisätä rahoitusta kaikista lähteistä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojeluun sekä kestäväan käyttöön.

16.2 Lopettaa kaikki lapsiin kohdistuva pahoinpitely, hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja kaikki väkivallan muodot sekä lasten kiduttaminen.

16.b Edistää ja panna täytäntöön syrjinnän vastaisia lakeja ja kestäväan kehityksen käytäntöjä.

17.1 Vahvistaa kotimaisten resurssien mobilisointia esimerkiksi kehitysmailla kohdistettavan kansainvälisen tuen kautta, jotta ne voivat kehittää valmiuksiaan verojen ja muiden tuottojen keräämiseen.

17.2. Kannustaa kehittyneitä maita toteuttamaan täysimääräisesti sitoutumisensa viralliseen kehitysapuun, esimerkiksi monien kehittyneiden maiden sitoutuminen tavoitteeseen siitä, että 0,7 prosentin osuus BKT:stä käytetään viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) kehitysmailla ja 0,15–0,2 prosenttia viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) vähiten kehittyneille maille.

17.3 Mobilisoida lisää rahoitusresursseja kehitysmaihin useista lähteistä.

17.7 Edistää ympäristöystävällisten teknologioiden kehittämistä, siirtoa ja levittämistä kehitysmaihin suotuisin ehdoin, myös ilman täyttä vastiketta ja etuoikeutetusti, jos näin keskinäisesti sovitaan.

17.14 Parantaa kestäväan kehitystä koskevan politiikan johdonmukaisuutta.

III Alatavoitteet joiden seuranta ei ole systemaattista tai on puutteellista

1.b Luoda kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla järkevät, köyhien asemaa edistäviin ja sukupuolten tasa-arvon huomioiviin kehitysstrategioihin perustuvat toimintakehykset, jotka tukevat tehostettuja investointeja köyhyyden poistamiseen.

2.c Ottaa käyttöön menetelmiä, joilla voidaan taata elintarvikkeiden raaka - ainemarkkinoiden ja niiden johdannaisten toimivuus ja mahdollistaa ajantasaisten markkinatietojen saanti muun muassa elintarvikevarastoista, jotta elintarvikehintojen voimakasta heilahtelua voitaisiin rajoittaa.

4.c Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi pätevien opettajien tarjontaa kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyvissä saarivaltioissa, esimerkiksi kansainvälisen opettajankoulutusta koskevan yhteistyön avulla.

8.b Kehittää ja ottaa vuoteen 2020 mennessä käyttöön maailmanlaajuinen strategia nuorten työllistämiseksi ja panna ILO:n kansainvälinen työllisyysopimus täytäntöön.

10.a Ottaa kehitysmaita, erityisesti vähiten kehittyneitä maita, varten käyttöön erityisen ja eriytetyn kohtelun periaate Maailman kauppajärjestön sopimusten mukaisesti.

10.c Pienentää vuoteen 2030 mennessä maahanmuuttajien tekemien rahalähetysten käsittelykuluja alle 3 prosenttiin ja poistaa rahalähetyskanavat, joiden kulut ovat yli 5 prosenttia.

14.7 Kasvattaa vuoteen 2030 mennessä pienille kehittyville saarivaltioille ja vähiten kehittyneille maille kertyviä taloudellisia hyötyjä kestävästä meriresurssien käytöstä esimerkiksi kalastuksen, vesiviljelyn ja matkailun kestäväan hallinnoinnin keinoin.

15.3 Taistella vuoteen 2030 mennessä aavikoitumista vastaan, ennallistaa pilaantunut maaperä esimerkiksi aavikoitumiselle, kuivuudelle ja tulville altistuneilla alueilla ja pyrkiä saavuttamaan nollataso maaperän pilaantumisessa.

15.4 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä vuoriekosysteemien ja niiden biologisen monimuotoisuuden suojelu, jotta voidaan tukea niiden kykyä tarjota kestävän kehityksen kannalta olennaisia hyötyjä.

15.c Lisätä maailmanlaajuisia tukea suojeltujen lajien salametsästyksen ja -kaupan vastaiseen taisteluun esimerkiksi parantamalla paikallisten yhteisöjen valmiuksia hankkia elantonsa kestäväillä tavoilla.

16.8 Laajentaa ja vahvistaa kehitysmaiden osallistumista maailmanlaajuisiin hallinnointijärjestelmiin.

Liite 5 Alatavoitteiden olennaisuudesta

Tässä liitteessä on esitetty esimerkkejä alatavoitteista, joita eri syistä eri toimijat pitävät vähemmän olennaisina Suomen näkökulmasta. Syynä voi olla esimerkiksi se että kyseinen alatavoite on jo Suomessa saavutettu, eikä siihen kohdistu välittömiä uhkia tai muita syitä tarkalle seurannalla tai lisätoimenpiteille. Tietyissä tapauksissa alatavoitetta pidetään vähemmän merkityksellisenä, koska siinä kuvatut tavoitteet eivät sovellu Suomeen, ja usein myös tästä syystä kyseiselle alatavoitteelle ei ole tuotettu Suomessa seurantatietoa.

Esimerkkejä alatavoitteiden olennaisuudesta:

- 1.1 Poistaa vuoteen 2030 mennessä äärimmäinen köyhyys (nykymittarien mukaan ihmiset, jotka elävät alle 1,25 dollarilla päivässä).
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso esim. Suomen Agenda2030 - maaraportti)
- 3.1 Vähentää vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuisia äitiyskuolleisuutta niin, että alle 70 äitiä kuolee 100 000 elävänä syntyynyttä lasta kohden.
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso esim. Suomen Agenda2030 - maaraportti)
- 5.a Toteuttaa uudistuksia, joilla naiset saavat yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin, maan ja muunlaisen omaisuuden omistajuuteen sekä hallintaan, rahoituspalveluihin, perintöön ja luonnonvaroihin kansallisten lakien mukaisesti.
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso Tilastokeskuksen indikaattorikatsaus 2020)
- 6.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä turvallisen ja edullisen juomaveden saatavuus kaikille.
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso esim. Suomen Agenda2030 - maaraportti)
- 7.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä edulliset, luotettavat ja uudenaikaiset energiapalvelut kaikille.
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso esim. Suomen Agenda2030 - maaraportti)
- 8.10 Tukea kotimaisten rahoituslaitosten kykyä tarjota pankki-, vakuutus- ja rahoituspalveluja kaikille.
 - Tavoite saavutettu Suomessa (katso Tilastokeskuksen indikaattorikatsaus 2020)
- 14.7 Kasvattaa vuoteen 2030 mennessä pienille kehittyville saarivaltioille ja vähiten kehittyneille maille kertyviä taloudellisia hyötyjä kestävästä meriresurssien käytöstä esimerkiksi kalastuksen, vesiviljelyn ja matkailun kestävä hallinnoinnin keinoin.
 - Ei indikaattoridataa tai arviota erikseen Suomen Agenda2030 - maaraportissa
- 15.4 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä vuorikosysteemien ja niiden biologisen monimuotoisuuden suojele, jotta voidaan tukea niiden kykyä tarjota kestävä kehityksen kannalta olennaisia hyötyjä.
 - Ei indikaattoridataa tai arviota erikseen Suomen Agenda2030 - maaraportissa

Liite 6 Kestävän kehityksen selonteon alatavoitekohtainen yhteenveto

Tässä liitteessä on esitetty yhteenveto selonteossa kuvatusista statuksesta kestävän kehityksen 17 tavoitteen osalta, sekä toimista joilla alatavoitteita pyritään saavuttamaan. Luvussa 3.1.2.

Tavoitteen 1 (Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta) osalta, selonteko kuvaa useita toimia, jotka ovat käynnissä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Toimenpiteet kohdistivat johdonmukaisesti hallitusohjelmassa kuvattuihin tavoitteisiin ja esiselvityksessä priorisoitujen alatavoitteiden (1.2, 1.5 sekä 1.a) osalta voidaan tunnistaa monia konkreettisia käynnissä olevia toimenpiteitä, jotka voivat edistää näiden alatavoitteiden saavuttamista.

Tavoitteen 2 (Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävästä maataloutta) osalta, selonteko tilannekuva keskittyy hallitusohjelmassa painotettuun, ja myös esiselvityksessä priorisoituun alatavoitteeseen 2.4 kestävästä ruokajärjestelmän edistämiseksi. Muiden alatavoitteiden osalta selonteko toteaa tavoitteiden olevan pääosin saavutetut Suomessa (2.1-2.3) tai tulevan edistetyiksi osana Suomen kansainvälistä yhteistyötä.

Tavoitteen 3 (Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille) osalta, selonteko kuvaa usean alatavoitteen tulleen pääosin saavutetuksi Suomessa (3.1-3.3). Alatavoitteen 3.4 osalta selonteko kuvaa useita toimenpiteitä, joilla hallitus pyrkii edistämään hyvinvointia ja vähentämään eriarvoisuutta. Alatavoitteen 3.5 osalta selonteko kuvaa hallituksen toimia mielenterveys- ja päihdepalvelulainsäädännön uudistamisessa, päihteiden väärinkäytön ehkäisemiseksi. Alatavoitteen 3.6 osalta selonteko toteaa liikennekuolemien vähenemisen olleen liian hidasta mutta ei kuvaa tarkemmin toimia joilla tähän puututtaisiin. Selonteko toteaa hallituksen käynnistäneen sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen valmistelun, jolla on kokonaistavoitteena parantaa peruspalveluiden laatua ja saatavuutta (3.8). Vuoden 2020 aikana Suomi on liittynyt useaan rokotekehitys- ja yhteistyötä edistävään järjestöön, joita tukemalla Suomi on mukana vahvistamassa kaikkien maiden, ja erityisesti kehittyvien maiden valmiuksia kansallisten ja maailmanlaajuisten terveysriskien ennakointiin, minimointiin ja hallintaan. Näillä toimenpiteillä edistetään myös alatavoitteita 3.b ja 3.d, joista esiselvitys nosti alatavoitteen 3.d priorisoitavaksi viimeaikaisten trendien perusteella.

Tavoite 4 (Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet) tarjoaa esimerkin kestävästä kehityksen tavoitteesta, joka suurelta osin Suomessa on saavutettu mutta johon Suomi haluaa suunnata merkittäviä lisäpanostuksia hyvinvointivaltion tulevaisuuden turvaamisen näkökulmasta. Esim. alatavoite 4.1 on jo saavutettu mutta mm. vuoden 2021 alussa valmistuvan koulutuspoliittisen selonteon myötä Suomen koulutuksen tasoa pyritään jatkossa edelleen kehittämään. Selonteko esittelee myös toimenpiteitä, jotka kohdistuvat alatavoitteisiin 4.2 ja 4.5, joita ei vielä ole saavutettu. Alatavoitteen 4.2 osalta Oikeus oppia –kehittämishojelmilla turvataan tasa-arvoista alkua oppimiseen sekä parannetaan hyvinvointia, tavoitteena kaventaa ja ennaltaehkäistä oppimiseroja sekä vahvistaa oppimisen tukea. Alatavoitteen osalta selonteko nostaa esiin useita toimia tavoitteen 4 sekä eriarvoisuuden vähentämiseen tähtäävän tavoitteen 10 puitteissa.

Tavoitteen 5 (Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia) mukaisia, hallitusohjelmassa kirjattuja toimia on viety eteenpäin tavoitteena edesauttaa vielä kesken olevien alatavoitteiden 5.1-5.3 saavuttamista. Selonteko kirjaa myös useita muita käynnissä olevia toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi, myös tavoitteille jotka on

periaatteessa SDG indikaattoreiden mukaan jo saavutettu Suomessa, mutta joiden tilaa ei kuitenkaan pidetä hyväksyttävänä/riittävänä.

Vaikka **tavoitteen 6** (Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille) osalta Suomi on saavuttanut monet alavoitteet (6.1, 6.2 ja 6.5) ja/tai kehityssuunta on selkeästi positiivinen hallituksen toimenpidelistalla on mm. kansallinen vesihuoltouudistus, jolla etsitään ratkaisuja Suomen vesihuollon uudistamiseen ja toimintaympäristön muutosten ennakointiin, sekä veden kiertotalouden edistäminen toteuttamalla ravinnekierron toimenpidekokonaisuus, jonka avulla hallitus pyrkii lisäämään biokaasun tuotantoa ja kulutusta sekä synnyttämään markkinat kierrätyslannoitteelle. Itämeren tilan parantamiseksi (6.3) selonteko kuvaa useita toimenpiteitä ja vedenkäytön tehokkuuden suhteen (alavoite 6.4) selonteko toteaa että edistymistä on tapahtunut jonkin verran mutta veden kierrätyksen suhteen on vielä parannettavaa (myös esiselvitys nostaa tämän alavoitteen lisätoimien kohteeksi luku 2.4.1 ja taulukko 1) .Tämä tukee myös alavoitteiden 6.a ja 6.b saavuttamista huomioiden Suomen tavoite edistää vesivastuullisuutta myös kansainvälisesti tuotantonsa ja kulutuksensa arvoketjujen ja kehitysyhteistyönsä kautta. Selonteon mukaan vesistöihin liittyvien ekosysteemien suojelu (6.6.) on edistynyt, mutta alueista riippuen täydennettävää on vielä. Esiselvityksen lisäksi useat muut selvitykset tunnistavat tarpeen lisäpanostuksille tämän alavoitteen osalta.⁴⁶

Tavoitteen 7 (Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille) osalta selonteko toteaa alavoitteet 7.1-7.3 Suomen osalta saavutetuiksi (Suomessa on kattava energian saatavuus, Suomi on onnistunut kasvattamaan uusiutuvan energian osuutta sekä saavuttanut EU:n energiatehokkuustavoitteen) ja toimet kohdistuvat mm. toimitusvarmuuden parantamiseen, sähköjärjestelmän älykkyyden nostamiseen, energiatehokkuuden parantamiseen edelleen sekä hiilestä irtautumisen mahdollistamiseen. Kansainvälinen näkökulma (alavoitteet 7.a ja 7.b), esimerkiksi suomalaisten ilmastoratkaisujen kädenjäljen kautta ja/tai kehitysyhteistyön yhtenä suomalaisena fokusalueena olevat uusiutuvat energiaratkaisut eivät nouse erikseen esiin (esiselvitys ehdottaa lisätoimia kohdennettavan alavoitteen 7.2 myös tästä näkökulmasta)

Tavoitteen 8 (Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja) osalta selonteko toteaa talouskasvun (8.1) hidastumisen ja tuottavuuden (8.2) heikentymisen mutta ei erikseen linjaa miten nämä haasteet taklataan. Selonteon mukaan hallitus vauhdittaa siirtymistä bio- ja kiertotalouteen uudella kestävä kasvun strategialla. Tavoitteena on monipuolistaa elinkeinorakennetta, vahvistaa vientiä, auttaa yrityksiä uudistumaan ja vahvistamaan toimintaedellytyksiä sekä synnyttää kansainvälisiä miljardiluokan ekosysteemejä (8.2, 8.3). Tämä nähdään myös Suomen keinona vauhdittaa maailmanlaajuisia resurssitehokkuutta (8.4). Selonteko kuvaa useita hallituksen toimenpiteitä työllisyysasteen nostamiseksi, työhyvinvoinnin parantamiseksi ja kaikille, erityisesti epävarmassa työsuhteessa oleville, turvallisen työympäristön luomiseksi (8.5-8.8).

Tavoitteen 9 (Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävä teollisuutta ja innovaatioita) osalta hallituksen toimia kohdentuu infrastruktuurin parantamiseen mm kohdentamalla investointeja liikenneverkon ja digitalisaation kehittämiseen ja suuntaamalla, tukemalla teollisuuden mahdollisuuksia parantaa kestävyytään ja ilmastovaikutuksiaan, sekä suuntaamalla innovaatiotukea tuotantoprosessien ja ilmastoystävällisempien tuotteiden kehittämiseen (9.1-9.2), joilla voi myös olla kansainvälistä kädenjälkipotentiaalia mikäli skaalautuminen ja kansainvälistyminen onnistuu (9.3.). Merkittävä kysymys Korona-elvytyksen yhteydessä on miten kestävästi infrastruktuuriin kohdistuvat

⁴⁶ Valtioneuvoston kanslia, 2019, POLKU2030 – Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161458>

elvytysinvestoinnit osataan suunnata, tavalla joka mahdollistaa jatkossa tarvittavat kestävyysmurrokset (9.4). Selonteko toteaa Suomen menestyksen perustuneen koulutukseen, tutkimus- ja kehittämis-toimintaan, teknologiseen osaamiseen ja innovaatioihin, sekä hallituksen tavoitteen merkittävästi lisätä tk-intensiteettiä kasvattamalla julkisia ja yksityisiä panostuksia tutkimus-, ja kehitystoimintaan keväällä 2020 valmistuneen TKI-tiekartan mukaisesti (9.5).

Tavoitteen 10 (Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä) osalta selonteko kuvaa toimenpiteitä hyvinvoinnin edistämiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi, kattaen mm. kolmannen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelua, työelämän eriarvoisuutta vähentäviä toimenpiteitä, yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta sekä vammaispalvelulain uudistusta (10.1, 10.2, 10.3). Globaalit rahoitusmarkkinat ja niiden ”SDG-mukaisuus” ovat keskeisessä roolissa Agenda2030 tavoitteiden saavuttamisessa, mutta vaikka selonteko toteaa että rahoitusmarkkinoiden ja -instituutioiden sääntely on pitkään ollut Suomen agendalla, konkreettisia toimenpiteitä tavoitteen edistämiseksi ei erikseen esitetä (10.5) kuten ei alatavoitteelle 10.6. Sääntöperustaisen ja vastuullisen maahanmuuttopolitiikan suhteen selonteko kuvaa useita toimenpiteitä ja niiden edistymistä (10.7).

Tavoitteen 11 (Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä yhdyskunnat) osalta Suomi on saavuttanut suurimman osan alatavoitteista ja selonteossa kuvatut toimenpiteet kohdistuvat erityisesti asunnottomuuden vähentämiseen sekä vähäpäästöisen ja turvallisen liikennejärjestelmän edistämiseen. Mm- maankäytön suunnittelun kehittämisellä (kattaen esim. maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen sekä suurimmille kasvuseuduille laadittavat MAL-sopimukset) ja kansallisen kaupunkistrategian laadinnan avulla, pyritään edistämään kestävää ja osallistavaa yhdyskuntarakenteen kehittämistä (11.2 ja 11.3, joissa alatavoitteita ei vielä ole saavutettu).

Tavoitteen 12 (Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys) osalta selonteko painottaa kiertotalousratkaisuja uuden kestävämmän talouden perustana ja keinona tukea kulutus- ja tuotantotapojen kestävyttä, nostaen esiin mm. valmisteilla olevan strategisen kiertotalouden edistämishajonnan, joka ulottuu vuoteen 2035 (12.1, 12.2). Tähän linkittyy erottamattomasti selvityksen toteuttaminen kestävä kehitys verouudistuksesta (12.c). Erillisiä toimenpidekokonaisuuksia on käynnissä mm. muovin kulutuksen (kansallisen muovitiekartan mukaan) sekä ruokahävikin vähentämiseksi. Valtakunnallinen jätesuunnitelma (Kierrätyksestä kiertotalouteen) pyrkii ohjaamaan toimia rakentamisen jätteille, biohajoaville jätteille, yhdyskuntajätteille sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromulle (12.2, 12.3, 12.5). Syksyllä 2020 valmistunut kansallinen julkisten hankintojen strategia 2020 pyrkii edistämään noin 35 miljardilla vuosittain tehtävien julkisten hankintojen avulla saavutettavaa taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyttä (12.7).

Tavoitteen 13 (Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan) osalta selonteko toteaa Suomen etenevän kohti hiilineutraalisuustavoitetta 2035, ja hiilinegatiivisuutta pian tämän jälkeen, mm. panemalla käytäntöön 2020 valmistuneita toimialakohtaisia vähähiilisyystiekarttoja. Ilmastonmuutoksen sopeutumisen suhteen selonteko kirjaa useita toimia, mm kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumis suunnitelman toimeenpanon lisäksi muun muassa maankäyttösektorin ilmastotoimenpiteillä, osana kansallista vesihuoltouudistusta, tulvasuojelua- ja peltojen vesienhallintaa ja tulvariskien hallinnan kehittämistä sekä osana huoltovarmuuden parantamista ja maankäyttö- ja rakennuslain uudistusta (13.1). Vuonna 2021 uudistettava ilmastolaki nähdään tärkeänä keinona vahvistaa ilmastopolitiikan johdonmukaisuutta ja lakiin otetaan mukaan myös hiilinieluja koskeva tavoite, samalla kun hallituskaudella kehitetään ohjauskeinoja ja kannustimia metsien ja maaperän hiilinielujen ja -varastojen vahvistamiseksi. Hallituksen tärkeimmät toimet integroida ilmastotoimet kansalliseen politiikkaan, strategioihin ja suunnitteluun ovat vahvistaa ilmastolain ohjausvaikutusta, päivittää keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma ja kansallinen ilmasto- ja energiastrategia sekä valmistella uutena ohjauskeinona maankäyttösektorin ilmasto-ohjelma (13.2). Ekososiaalinen sivistys on lisätty kansallisiin varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmiin ja hallitus myös vahvistaa Ilmastopaneelin roolia tieteellisenä ja riippumattomana asiantuntijaelimenä (13.3).

Kansainvälisten tavoitteiden saavuttaminen, ilmastorahoituksen mobilisoimisesta ja kehotusmaiden sopeutumis- ja toimintavalmiuden nostamisessa (13.a, 13.b) selonteko kuvaa useita toimia rahoituksen kohdentumisesta mm. Vihreän Ilmastorahaston, Finnfundin ja NDF:n kautta, joissa edellytyksenä myös lisätä sopeutumiseen kohdistuvaa rahoitusta. Selonteko tunnistaa myös pyrkimyksen hyödyntää vähähiilisyystiekarttojen tunnistamaa potentiaalia suomalaisille ratkaisuille (kädenjäljelle) myös kansainvälisesti.

Tavoitteen 14 (Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestäväää käyttöä) osalta selonteko toteaa että Suomi ei ole viime vuosina onnistunut vähentämään merkittävästi kuormitusta ja useat luontotyytit ovat taantuneet (alatavoitteet 14.1, 14.2 ja 14.3 saavuttamatta) ja toimenpiteinä hallitus mm. jatkaa tehostettua Itämeren ja vesiensuojelun ohjelmaa, vähentää Itämeren ravinnekuormitusta Suomessa laajentamalla peltojen kipsi- ja rakennekalkki- ja ravinnekuutukäsittelyä, edistää kotimaisen luonnonkalan käyttöä ja itämerirehun käyttöä kalankasvatuksessa, luo kannustimia ravinnepäästöjä vähentäville ja kiertotalouteen perustuville ratkaisuille kalankasvatuksessa, kehittää kalakasvatuksen ympäristölupajärjestelmää. Selonteko painottaa Suomen vahvaa sitoutumista alueelliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, keskeisenä edellytyksenä tavoitteiden saavuttamiselle. HELCOMin puitteissa tehtävän Itämeriyhteistyön lisäksi Suomi on aktiivisesti osallistunut meriympäristön tilan parantamiseen tähtäävään kansainväliseen yhteistyöhön YK:n ympäristöohjelman ja -kokouksen alaisuudessa, esimerkiksi liittyen merten roskaantumisen ja mikromuovien vähentämiseen.

Tavoitteen 15 (Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestäväää käyttöä; edistää metsien kestäväää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden) selonteko kuvaa laajaa joukkoa toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi, mutta toteaa että useat alatavoitteet mm. 15.1., 15.2 ja 15.5 vaativat merkittäviä lisätoimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Hallitus on mm. käynnistänyt heikentyneiden elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävän Helmi-ohjelman, jossa kunnostetaan, hoidetaan ja suojellaan luonnon monimuotoisuudelle arvokkaimpia elinympäristöjä (15.1, 15.5, 15.a). METSO ohjelmaa jatketaan ja sen rahoitusta on nostettu ja soidensuojelun täydennysohjelmaa jatketaan osana Helmi-ohjelmaa. (15.5.) Hallitus kasvattaa luonnonsuojelun rahoitusta kokonaisuudessaan 100 miljoonalla eurolla vuositasona ja isää ympäristötutkimuksen ja ympäristöhallinnon resursseja. (15.a.) Hallitus on päivittänyt Metsähallituksen omistajapoliittiset linjaukset huomioiden paremmin metsien moninaiset ekosysteemipalvelut (15.5) ja pilotoi ekologisen kompensaation käyttöä (15.2). Kansainvälisesti mm. tukee YK:n biodiversiteettisopimuksen uusien tavoitteiden hyväksymistä, edistää naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa YK:n aavikoitumisen torjuntasopimuksessa, ja kontribuoi osaamisellaan kestävään metsänhoidon edellytyksien parantamiseen kansainvälisessä yhteistyössä ja kehitysyhteistyössään.

Tavoitteen 16 (Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla) puitteissa hallitus toteuttaa seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen, laajentaa seksuaalirikosten uhrien tukikeskusten palvelutarjontaa ja valtakunnallista kattavuutta sekä laatii naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman (16.1). Hallitus on laatinut kansallisen toimeenpanosuunnitelman lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan ehkäisemiseksi ja edistää Lastenasiantalo-mallin laajentamista seksuaalista hyväksikäyttöä ja väkivaltaa kokeneiden lasten auttamiseksi. (16.2.) Hallitus vahvistaa lainvalmistelijoiden osallisuutta perus- ja ihmisoikeuksissa (16.3) ja pyrkii ehkäisemään taloudellista rikollisuutta uudella harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategialla ja sitä toteuttavalla toimintaohjelmalla (16.4). Hallituksen demokratiaohjelman tavoitteena on edistää jokaisen yhdenvertaisia mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja että osallisuus on julkisen hallinnon strategian keskiössä. (16.10.) Selonteko toteaa myös, että ministeriöiden rajat ylittävää tukea lisätään, jotta lakien vaikutukset myös ihmisten toimeentuloon, ympäristöön, tasa-arvoon, ihmisoikeuksiin ja yritysten toimintaedellytyksiin voidaan arvioida perusteellisesti. (16.b.)

Tavoitteen 17 (Tukea vahvemmin kestäväen kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta) osalta hallitus on sitoutunut edistämään globaalia kumppanuutta mm. nostamalla kehitysyhteistyön rahoitusta ja luomalla aikataulutetun tiekartan 0,7-tavoitteen saavuttamiseksi. Rahoituksen mobiilisoitua ja kumppanuuksien kokonaisvaikuttavuutta edistetään mm. kumppanimaiden verojärjestelmän kapasiteettia vahvistamalla, kehityspoliittisia finanssisijoituksia hyödyntämällä (myös yksityisen rahoituksen mobilisointiin), toimimalla aktiivisesti aggressiivisen verosuunnittelun, veronkierron ja haitallisen verokilpailun hillitsemiseksi (17.1, 17.2, 17.3) sekä edistämällä kansainvälisesti avointa ja reilua kauppaa (17.10). Suomi toimii kestäväen kehitystä toteuttavien innovaatioiden sekä vaikuttavuussijoittamisen edistämiseksi, mm Suomessa toimintansa aloittaneiden YK:n innovaatiolaboratorio UNTIL:in sekä UNOPS:in sosiaalisen vaikuttavuussijoittamisen (S3I) ohjelmatoimiston kautta (17.7). Kehityspoliitikassa sekä humanitaarisessa avussa selonteko kuvaa toimenpiteitä institutionaalisen kapasiteetin vahvistamiseen kehitysmaissa. Hallitus on sitoutunut laatimaan kehitystä tukevaa eri alojen politiikkajohdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta edistävät ylivaalikautiset periaatteet (17.14).

Liite 7 Kestävän kehityksen tavoitteet elvytysraporteissa

Tässä liitteessä tarkastellaan neljää koronakriisin jälkihoidon ja jälleenrakennuksen tueksi laadittua selvitystä siitä näkökulmasta, miten kestävän kehityksen tavoitteet on niissä huomioitu. Tarkastellut selvitykset ovat Talouspolitiikan strategia koronakriisissä, Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus, Kestävä elvytys - kohti koronakriisistä toipuvaa, menestyvää ja ekologisesti kestävää Suomea sekä Koronan jälkeinen aika – Ilmastotoimet ja vihreä elvytys.

Neljän elvytystä käsittelevän raportin tarkastelu

Talouspolitiikan strategia koronakriisissä⁴⁷ -julkaisussa talouskehityksen merkitys korostuu, mitä voidaan pitää luonnollisena koska kyseessä on nimensä mukaisesti talouspolitiikan strategia. Sosiaalista kestävyttä käsiteltäessä keskitytään pandemian vaikutuksiin erityisesti yhteiskuntamme heikossa asemassa oleviin (ml. lapset ja nuoret, ikääntyneet) ja ekologisessa kestävyudessa fokus on ilmastoon erityisesti energiaratkaisujen kautta vaikuttamisessa.

Julkaisussa esitetyt elvytystoimet kontribuivat Suomelle olennaisten alatavoitteiden saavuttamisessa erityisesti tavoitteeseen 8.1, ”Ylläpitää kaikkia koskevaa talouskasvua kansallisten olosuhteiden mukaisesti –”, sillä talouspolitiikan strategiassa pohja-ajatuksena on talouskasvun palauttaminen koronan jälkeisessä ajassa. Strategiassa puhutaan innovaatiotoiminnasta esim. energiaa puhtaasti tuottavien ratkaisujen parissa. Ilmastotoimiin liittyen viitataan myös reiluun siirtymään mainittaessa mahdollisten ympäristöverojen tulonjakovaikutuksista kärsivät väestöryhmät. Keinoina sekä työllisyyttä että ympäristöä tukevana elvytyksinä tarjotaan mm. asumisen energiatehokkuutta, lämmitystaparemontteja, päästötöntä liikennettä sekä raide- ja verkkoinvestointeja.⁴⁸

Sosiaalisia vaikutuksia käsiteltäessä raportissa painotetaan erityisesti lasten ja nuorten tilannetta ja etenkin heidän tulevaisuuttaan (kysymys taakanjaosta sukupolvien välillä). Strategia korostaa koulutuksen merkitystä etenkin pitkän aikavälin vaikutuksissa: etenkin lasten mahdollisuus varhaiskasvatukseen ja koulutukseen on raportissa tärkeää. Toisaalta tunnistetaan, että riittävä koulutus on työllistymisen välttämätön edellytys. Toisen asteen koulutusta vaille jääneiden työllistyminen on vaikeaa, ja toisen asteen koulutuksen varmistaminen nousee usein esiin strategiassa. Varhaiskasvatus, peruskoulu ja toinen aste ovat julkisen rahoituksen suhteen prioriteettillisten kärjessä.⁴⁹ Strategiassa tunnistetaan myös lomauttamistoimien osuminen erityisesti nuoriin ja naisiin, mikä haittaa sukupuolten tasa-arvoon ja eriarvoisuuteen liittyviä kestävän kehityksen tavoitteita, mutta juuri näiden ryhmien tilanteen parantamiseen ei raportissa esitetä erityisiä ratkaisuja.

⁴⁷ Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman, Roope Uusitalo, 2020, Talouspolitiikan strategia koronakriisissä. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162224/VN_2020_13.pdf. Työ- ja elinkeinoministeriö ja valtiovarainministeriö antoivat tehtäväksi laatia asiantuntija-arvion koronakriisin vaikutuksista ja toimenpiteistä, joilla Suomen taloudelle aiheutuvia vaurioita voidaan korjata ja palauttaa Suomi kestävän kasvun, korkean työllisyyden ja kestävän julkisen talouden uralle.

⁴⁸ Nämä voivat osaltaan tukea tavoitetta 9.4, ”Uudistaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja jälkiasennusaloja kestävän kehityksen mukaisiksi, tehostaa resurssien käyttöä ja lisätä puhtaiden sekä ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönottoa jokaisen maan omien valmiuksien mukaisesti.”

⁴⁹ Selvityksessä on tunnistettu Suomelle olennaiseksi alatavoitteeksi 4.2, ”Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus laadukkaaseen varhaislapsuuden kehitykseen ja hoitoon sekä perusasteen koulutukseen valmistavaan esiopetukseen”.

Talouden korostaminen voi myös olla kestävä kehityksen kokonastavoitteita heikentävä tekijä, mikäli päädytään elvytystoimenpiteisiin, jotka esimerkiksi tuottavat ilmastopäästöjä. Ilmastopolitiikka kuitenkin mainitaan strategiassa laajempuna politiikkakäsitteenä, ja strategian mukaan valittavan politiikan tulisi tukea ilmastomuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista. Elvytyksestä puhuttaessa investointeja ympäristö- ja ilmastopolitiikkaan sekä energiatehokkuuteen kuvataan ”luontevana elvytyskohteena”. Keskeisiin alatavoitteisiin liittyvinä keinoina esitelläänkin haitallisista verotuista eroon pääsemistä samalla kun fossiilisten polttoaineiden verotusta edelleen kiristettäisiin.⁵⁰

Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus⁵¹, painottaa että toimien tulee edistää pitkän aikavälin tavoitteita sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunnan rakentamisesta, Marinin hallitusohjelman mukaisesti. Raportissa onkin oma lukunsa jälleenrakennuksen suhteesta sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä yhteiskunnan rakentamiseen.

Raportissa käsitellään lyhyen aikavälin talousvaikutusten lisäksi myös lyhyen aikavälin ympäristövaikutuksia. Pitkällä aikavälillä tunnistetaan laajasti vaikutuksia niin taloudessa ja työmarkkinoissa, terveydessä ja yleensä sosiaalisessa kehityksessä sekä ilmastomuutoksen hillinnässä ja yleensä ympäristössä. Luottamus yhteiskuntaan nousee raportissa tärkeäksi kantavaksi tekijäksi. Raportin mukaan lyhyen aikavälin jälkihoitotoimien tulee tukea nopeasti talouden elpymistä. Pidemmän aikavälin toimissa tärkeäksi nousevat myös TKI-panostukset vihreään siirtymään. Tällöin on tärkeää panostaa erityisesti vähähiilistä taloutta tukevaan ja bio- ja kiertotaloutta luovaan TKI:hin. Tutkimus-, koulutus- ja infrastruktuuri-investoinnit mm. bio- ja kiertotalouteen.⁵²

Sosiaalisissa vaikutuksissa huomioidaan niin koronakriisin kuin taloudellisen kriisin moniulotteiset vaikutukset sairaudenhoitoon, mielenterveyteen, sosiaalihuollon lisääntyvät haasteet (erityisryhminä ikääntyneet, vammaiset, lapset) sekä työttömyyden negatiiviset sosiaaliset vaikutuksiin niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. Köyhyyden aktiivinen torjunta nousee raportissa vahvasti esille ja esiteyillä toimilla on suoraa kytkentää mm. alatavoitteisiin, joiden avulla pyritään edistämään kansallisin määritelmien köyhyydessä elävien määrän pienentämistä (1.2), huono-osaisten sopeutumiskykyä ja alttiutta mm. sosiaalisille katastrofeille (1.5) amoin ehkäisemään päihteiden käyttöä (3.5) ja tarttumattomien tautien ehkäisemistä (3.4). Ylipäätään lapsiköyhyyden torjuminen, sosiaalisen osallisuuden edistäminen, sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja mielenterveytyksen edistäminen mainitaan tarvittavina välittöminä toimenpiteinä. Myös jälkihoidossa ja pidemmällä aikavälillä, kohdennetuilla toimilla voidaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä ja edistää osallisuutta (10.2).⁵³ Nuorten ja työmarkkinoille tulevien

⁵⁰ Tämä edistäisi alatavoitetta 12.c, ”Järkeistää tehottomia ja tuhlailevan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoaineiden tukia poistamalla markkinoiden vääristymiä paikallisten olosuhteiden mukaisesti, esimerkiksi uudistamalla verotusta ja karsimalla haitallisia tukia niiden ympäristövaikutusten perusteella...”

⁵¹ Valtioneuvoston kanslia, 2020, Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162272>. Kriisin akuuttiin vaiheeseen liittyvien rajoittamistoimien asteittaiseen luopumiseen ja kriisin jälkihoitoon liittyen Valtioneuvoston kanslia asetti -- koronakriisin välittömien vahinkojen rajoittamisesta, tehtyjen toimenpiteiden oikea-aikaisesta irtaantumisesta sekä Suomen jälleenrakennuksen suunnittelusta vastaavan valmisteluryhmän. -- Valmisteluryhmän toisen vaiheen tehtävänä oli valmistella 31.5.2020 mennessä strategisen tason suunnitelma kriisin jälkihoitoa koskevista toimenpiteistä ja niiden valmistelusta yhteiskunnan eri sektoreita koskien.

⁵² Tämä kontribuoi alatavoitteeseen 12.2: ”Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö. Sitä tukevat myös kirjaukset kestävä kasvun reunaehdoista: luonnonvarojen kulutusta tulee vähentää ja tuotanto ja kulutus suunnata kestävästi.”

⁵³ Raportissa todetaan lähestymistapana, että jälkihoitotoimia pitäisi arvioida myös väestöryhmävaikutusten, eriarvoisuuden ja sukupuolten tasa-arvon kannalta.

vähähiilisen liikenteen mahdollistajiksi. Kiertotalouden ja vesiensuojelun edistämiseksi ehdotetaan vesihuoltolaitoksia parantavia hankkeita (6.4⁵⁹), jotka paitsi vähentävät haitta-aineita, myös parantavat energiatehokkuutta. Tämän voi osaltaan nähdä edistävän alatavoitetta 6.4,

Luontopohjaiset ratkaisut ja luonnon monimuotoisen murroksen tavoitteena on auttaa pysäyttämään monimuotoisuuden köyhtyminen mm. vähentämällä maankäytön paineita ja tukemalla toimialojen ekologista kestävyttä. Luonnon monimuotoisuuteen liittyvät resurssit tulee turvata ja organisaatioille ehdotetaan biodiversiteettiohjelmaa, minkä lisäksi luonnonsuojelualueverkostoa tulisi täydentää ja sen suojelua parantaa.⁶⁰ Raportti esittää luontokadon pysäyttämisen määrärahojen turvaamista ja yksityisen rahoituksen nykyistä parempaa mobilisointia ilmastoneutraaliin kiertotalouteen siirtymiseksi.⁶¹ Työryhmä toistaa myös Vihriälän raportin ehdotuksen ympäristölle haitallisten tukien karsimisesta (12.c).

Ruokajärjestelmän murroksen edistämiseksi työryhmä ehdottaa kansallista strategiaa, joka korostaa kestävyttä ja tunnistaa ruokajärjestelmän toimintaympäristön muutokset (2.4) ja jostaa esiin julkisten hankintojen merkityksen edistää tarvittavaa murrosta myös ruokajärjestelmässä (12.7).

Julkisen sektorin roolin lisäksi myös yritysten merkitys tunnistetaan työryhmän loppuraportissa. Työryhmä toteaa, että yrityksiä tulee kannustaa raportoimaan mm. toimintansa ilmastovaikutuksista ja yritystuen saajan olisi sitouduttava esimerkiksi toimintansa ilmasto- tai biodiversiteettihaittojen vähentämiseen (12.6)..

Koulutuksen merkitys nähdään raportissa ennen kaikkea keinona ja mahdollistajana hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymisessä ja kestävä kulutuksen murroksessa (4.7). Raportti toteaa, että lasten ja aikuisten ymmärrystä kestävä kulutuksen teoista on lisättävä opetuksella ja kasvatuksella. Hiilineutraalin kiertotalouden osaaminen tulee raportin mukaan integroida kaikkiin koulutusasteisiin ja -ohjelmiin.

Työryhmän mukaan kestäväällä elvytyksellä oni myös tuettava teollisuuden hankkeita, jotka tukevat vihreää siirtymää; erityisesti teollisia symbiooseja, puhdasta sähköntuotantoa ja korkeampaa jalostusastetta edistäviä toimia (9.4)⁶². Tämä tukee teollisuuden murrosta, jossa tarvitaan nopeasti ilmasto- ja kiertotalousinvestointeja, ja tässä yhteydessä kansallisen ilmastorahaston perustaminen nähdään kii-reellisenä.

Koronan jälkeinen aika – Ilmastotoimet ja vihreä elvytys⁶³ raportissa esitellään viisi vihreää elvytyspakettia, jotka tulisi toteuttaa 1-3 vuoden kuluessa: rakennusten energiatehokkuusremontit,

⁵⁹ "Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vedenkäytön tehokkuutta kaikilla sektoreilla, varmistaa kestävä vedenotto ja makean veden riittävyys vesipulan ehkäisemiseksi sekä vähentää merkittävästi vesipulasta kärsivien määrää."

⁶⁰ Tämä edistäisi alatavoitteita 15.5 "Ryhtyä kiireellisiin ja merkittäviin toimenpiteisiin luontaisten elinympäristöjen turmeltumisen vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuuden katoamisen pysäyttämiseksi ja uhanalaisten lajien suojelemiseksi sekä niiden sukupuuttoon kuoleminen estämiseksi vuoteen 2020 mennessä" sekä 15.9 "Integroida vuoteen 2020 mennessä ekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuden liittyvät arvot kansalliseen ja paikalliseen suunnitteluun, kehitysprosesseihin ja köyhyyden vähentämisstrategioihin sekä -toimenpiteisiin." Myös tavoitetta 15.2, joka liittyy kaiken tyyppisten metsien kestävien hoitomenetelmien käyttöönottoon ja metsäkadon pysäyttämiseen, edistetään mm. esittämällä luonnon monimuotoisuuden painokkaampaa huomioon ottamista metsätaloudessa, maataloudessa, muussa luonnonvarojen käytössä sekä maankäytön suunnittelussa.

⁶¹ 15.a, "Mobilisoida ja merkittävästi lisätä rahoitusta kaikista lähteistä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojeluun sekä kestävään käyttöön."

⁶² Tämä edistää alatavoitetta: "Uudistaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja jälkiasennusaloja kestävä kehityksen mukaisiksi, tehostaa resurssien käyttöä ja lisätä puhtaiden sekä ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönottoa jokaisen maan omien valmiuksien mukaisesti."

⁶³ Ollikainen, M., Seppälä, J., Savolainen, H., Lund P., Weaver, S., Lounasheimo, J., Sironen, S., Honkatukia, J. & Arasto, A., 2020. Koronan jälkeinen aika: ilmastotoimet ja vihreä elvytys. Suomen ilmastopaneeli, Raportti 3/2020. https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2020/09/Ilmastopaneeli_raportti_vihrea-elvytys_fi-nal.pdf. Tässä raportissa tarkastellaan, millaisia ilmastotoimia voitaisiin liittää kansalliseen vihreään

rakennusten lämmitystaparemontit, sähkölatausasemat, raitiotieinvestoinnit ja uusiutuvan energian pilotit. Ilmastopaneelin raportissa ilmastotoimet ovat luonnollisesti keskiössä (13.2)⁶⁴ ja hahmotellut toimenpidepaketit edistävät Suomen hiilineutraaliustavoitetta 2035 sekä Ilmastopaneelin esittämää hiileneigatiivisuustavoitetta 2050.

Työllisyyspotentiaali on huomioitu analyysissa mutta sen merkitys nähdään ennen kaikkea talouden palauttajana ja edelleen kehittäjänä. Elvytyspakettein arvioinnissa on annettu arvoa vaihtoehtojen innovaatiopotentiaalille, oppimisen kautta saataville hyödyille ja sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle.⁶⁵

Priorisoiduista alatavoitteista sähkölatausasemapaketti sekä raitiotieinvestoinnit kontribuoivat tavoitteeseen 11.2, jossa taataan vuoteen 2030 mennessä kaikille turvallinen, edullinen, luotettava ja kestävä liikennejärjestelmä. Uusiutuvan energian pilotit tukevat onnistuessaan alatavoitetta 7.2, lisätä uusiutuvan energian osuutta merkittävästi. Raportissa mainitaan erityisesti julkisen sektorin rakennusten energiatehokkuustoimenpiteet nopeasti toteutettavina toimina. Raitiotieinvestointien ehdotetaan muovaavan yhdyskuntarakennetta ja arkiliikkumista pitkällä aikavälillä kestävämmäksi. Sähkölatausasemien ja rakennusten energiatehokkuus- ja lämmitystapamuutosten taloudelliset vaikutukset nähdään myönteisinä myös pidemmällä aikavälillä.

Yhteenveto elvitystä käsitteleviä raporttien painotuksista kestävä kehityksen tavoitteiden ja alatavoitteiden suhteen

Talukossa on esitetty esiselvityksen arvio siitä, kuinka alatavoitteita edistäviä toimenpiteitä voidaan tunnistaa elvytysraporteissa ja mihin kestävä kehityksen tavoitteisiin ne linkittyvät.

Taulukossa on merkitty **paksulla fontilla** ne alatavoitteet joita esiselvityksen perusteella on tunnistettu lisätoimenpiteitä edellyttäväksi. Tällaisista esiselvityksessä priorisoiduista alatavoitteista eniten mainintoja saavat 11.2 (4 tunnistettua yhteyttä), 7.2 (3), 2.4 (2), 9.4 (2), 10.2 (2) ja 12.7 (2). Kun katsotaan kaikkia 169 kestävä kehityksen alatavoitteita, eniten korostuvat elvytysraporteissa SDG:t 7, 8, 11. SDG11 ja erityisesti julkisen liikenteen edistämiseen liittyvät kirjaukset sekä SDG7 ja erityisesti energiatehokkuus korostuvat sekä yleensä raporteissa että esiselvityksessä priorisoituna.

	<i>Talouspolitiikan strategia koronakriisissä</i>	<i>Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus,</i>	<i>Koronan jälkeinen aika – Ilmastotoimet ja vihreä elvytys</i>	<i>Kestävä elvytys - kohti koronakriisistä toipuvaa, menestyvää ja ekologisesti kestävää Suomea</i>	<i>Yhteensä “SDG-mainintoja”</i>
SDG1	1.3	1.2, 1.3 1.5 (=3)			4
SDG2		2.4		2.4	2
SDG3		3.4, 3.5 (=2)			2

elvytyspakettiin ja mitkä niistä olisivat tehokkaimmat edistämään yhtä aikaa työllisyyttä ja vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä.

⁶⁴ Raportin laskelmissa elvytystoimien päästövähennysvaikutuksista ei ole arvioitu muita ympäristövaikutuksia, kuten vesistö- monimuotoisuus- tai ilmastonmuutoksen sopusuhteita.

⁶⁵ Raportissa sosiaalisella oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea alueellista tasa-arvoa.

SDG4	4.1, 4.2 (II), 4.3 (=4)	4.3, 4.4., 4.5 (=3)	4.4	4.4, 4.7 (=2)	10
SDG5					
SDG6				6.3 (II), 6.4 (=3)	3
SDG7	7.3	7.2 , 7.3 (=2)	7.1 (II), 7.2 , 7.3 (=4)	7.2 , 7.3 (III), 7.a (III) (=7)	14
SDG8	8.1, 8.3, 8.5 (=3)	8.2, 8.3 (II), 8.4 , 8.5, 8.6 (=7)	8.4	8.4	12
SDG9	9.4	9.4 , 9.5 (III) (=4)	9.1	9.2, 9.4 (=2)	7
SDG10		10.4 (II), 10.2 (=3)			3
SDG11	11.2	11.2 , 11.3, 11.4, 11.7 (=4)	11.2 , 11.a (=2)	11.2 , 11.7(II), 11.b, (=4)	11
SDG12	12.7			12.6, 12.7, 12.c (=3)	4
SDG13		13.2		13.1, 13.2 (=2)	3
SDG14					
SDG15				15.5, 15.9, 15.a (=3)	3
SDG16		16.7, 16.10 (II) (=3)			3
SDG17		17.17 (II) (=2)		17.17	3

Raporttimme perustuu kyseisen toimeksiannon suorittamisen yhteydessä saamiimme tietoihin ja ohjeisiin huomioiden toimeksiannon suorittamisen aikana vallitsevat olosuhteet. Oletamme, että kaikki meille toimitetut tiedot ovat oikeita ja virheettömiä. Emme ole vastuussa raportin tietojen täsmällisyydestä tai täydellisyydestä, emmekä anna niitä koskevia vakuutuksia, ellei toisin ole mainittu.

Emme ota vastuuta siitä, olemmeko tunnistaneet kaikki toimitettuihin asiakirjoihin sisältyvät seikat, joilla voi olla merkitystä, mikäli näitä asiakirjoja käytetään myöhemmin tehtävien sopimusten osana. Toimitetun materiaalin ja asiakirjojen läpikäynti on toteutettu siten kuin olemme katsoneet asiassa asianmukaiseksi tarjouksessa sovitun työn laajuuden ja tarkoituksen valossa. Emme ole vastuussa raportin päivittämisestä myöhempien tapahtumien osalta (päivämäärä raportin etusivulla).

Gaia Group Oy

Bulevardi 6 A,
FI-00120
HELSINKI, Finland

Tel +358 9686 6620
Fax +358 9686 66210

ADDIS ABABA | BEIJING | BUENOS
AIRES | GOTHENBURG | HELSINKI |
SAN FRANCISCO | TURKU | ZÜRICH

You will find the presentation of our staff,
and their contact information, at www.gaia.fi

gaia

Kuusi muutospolkua Agenda2030 -tavoitteisiin

Agenda2030 -murrosareenatyön tulokset

Satu Lähteenoja, Sampsa Hyysalo, Tatu Marttila (toim.)

Aalto-yliopisto

Sisäinen muistio kestävän kehityksen toimikunnalle

Lokakuu 2021

A! Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun
korkeakoulu

Suomen kestävän
kehityksen toimikunta

Finlands kommission
för hållbar utveckling

Finnish National Commission
on Sustainable Development

Sisällys

Johdanto: Agenda2030-tiekartan valmistelua murrosareenamenetelmällä	3
2. Agenda2030 -murrosareenan toteutus	4
2.1. Kuuden muutosalueen määrittely	4
2.2. Murrosareenatyön fasilitaattorit ja osallistujat	6
2.3. Visioiden ja tavoitteiden muodostaminen	7
2.4. Muutospolkujen muodostaminen	7
3. Kuusi muutospolkua, joilla Suomi pääsee Agenda2030 -tavoitteisiin	8
3.1. Kestävä ruokajärjestelmä	8
Muutostarina	9
3.2. Kestävä energiajärjestelmä	13
Muutostarina	14
3.3. Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö	17
Muutostarina	18
3.4. Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat	22
Muutostarina	23
3.5. Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus	30
Muutostarina	31
3.6. Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus	34
Muutostarina	35
4. Yhteenveto polkujen tuloksista	39
Liite 1. Agenda2030 -murrosareenan fasilitaattorit ja kirjurit	41
Liite 2. Poliittikkaperiaatteiden toteutuminen -keskustelun apukysymykset	43
Liite 3. Muutospolkukuvat	43

1. Johdanto: Agenda2030-tiekartan valmistelua murrosareenamenetelmällä

Suomen kestävä kehityksen politiikasta toteutettiin vuonna 2019 kokonaisvaltainen arviointi (Polku2030). Yksi arvioinnin pääsuosituksista oli, että Suomi laatisi kansallisen Agenda2030-tiekartan, joka viitoittaa tietä sille, miten Suomi saavuttaa kaikki Agenda2030-tavoitteet vuoteen 2030 mennessä, ja samalla tukee tavoitteiden saavuttamista globaalisti. Arvioinnin suosituksen mukaan tiekartassa tulisi keskittyä ilmiöihin, joissa on erityisiä haasteita tai mahdollisuuksia kestävä kehityksen tavoitteiden näkökulmasta. Polku2030-arvioinnin tiekartan laatimista koskeva suositus huomioitiin nykyistä hallitusohjelmaa valmisteltaessa ja hallitusohjelma sisältää kirjauksen tiekartan laatimisesta.

Kestävä kehityksen toimikunnan kokouksessa joulukuussa 2020 toimikunnalle annettiin tehtäväksi valmistella vuoden 2021 loppuun mennessä ehdotus kansalliseksi Agenda2030-tiekartaksi. Kansallinen Agenda2030-tiekartta kertoo, mihin asioihin Suomen tulisi keskittyä, jotta saavutamme kaikki kestävä kehityksen tavoitteet vuoteen 2030 mennessä.

Tiekartan johtoajatuksena on, että Agenda2030:n tavoitteet saavutetaan järjestelmätason muutosten kautta. Tunnistamalla kestävyysnäkökulmasta keskeiset järjestelmätason kysymykset ja asettamalla niille konkreettisia muutostavoitteita 2030-luvulle, voimme näitä muutostavoitteita edistämällä saavuttaa Agenda2030:n tavoitteet.

Kestävä kehityksen toimikunta käytti tiekartan valmistelun tukena Aalto-yliopiston Murrosareena-menetelmää. Murrosareenaprosessi pohjaa systeemisen muutoksen suuntaamisen malliin, jonka juuret ovat 2000-luvun vaihteen Hollannissa (eng. *Transition Management*). Kyse on tavoitteellisesta toimintatavasta kestävyysmurrosten edistämiseksi. Lähtökohtana on, ettei systeemistä muutosta voi koskaan täysin hallita, mutta aktiivisella työllä sitä voidaan ohjata ja vauhdittaa aiempaa kestävämpään suuntaan. Murrosareenatyön pääelementteihin kuuluu tiiviin ryhmän yhteinen tarkastelu ilmiön nykytilasta, yhteisen vision ja tulevaisuuteen asetettavien tavoitteiden tekeminen sekä tulevaisuuspolkujen laatiminen tavoitteisiin pääsemiseksi. Nykyisessä muodossaan murrosareenamenetelmää on kehitetty erityisesti Strategisen tutkimusneuvoston STN-tutkimushankkeissa (mm. SET, CORE ja BlueAdapt). Ympäristöministeriö käytti menetelmää osana Suomen biodiversiteettistrategian valmistelua alkuvuonna 2021.

Agenda2030-murrosareenatyötä toteutettiin vuoden 2021 keväästä alkusyksyyn. Aalto-yliopiston fasilitoimassa prosessissa työstettiin muutospolkuja kuudessa teemaryhmässä, joiden osallistajat olivat kestävä kehityksen toimikunnan jäseniä ja varajäseniä. Tässä raportissa kuvataan murrosareenan keskeiset vaiheet (luku 2) ja tulokset (luku 3). Luvun 3 muutospolkutarinat ovat kirjoittaneet asiantuntijafasilitaattorit: Anu Reinikainen (ruoka, luku 3.1); Jukka Uosukainen (energia, luku 3.2); Elina Peltomaa (monimuotoisuus, luku 3.4); Petteri Muukkonen (sivistys ja oppiminen, luku 3.4), Nella Savolainen (terveys ja hyvinvointi, luku 3.5)

sekä Timo Järvensivu (talous ja työ, luku 3.6). Raportin liitteenä on kuvat kuudesta muutospolusta sekä työpajojen osallistujalistat ja politiikkaperiaatekeskustelussa käytetyt apukysymykset.

Kiitämme areenan osallistujien ja fasilitaattoreiden lisäksi kestävän kehityksen asiantuntijapaneelin, Nuorten Agenda2030-ryhmän jäseniä sekä kaikkia muita jotka antoivat arvokkaita kommentteja areenatyön eri vaiheissa.

2. Agenda2030 -murrosareenan toteutus

Tässä luvussa käydään läpi murrosareenatyön kulku vaihe vaiheelta: kuuden muutosalueen määrittely, fasilitaattorien ja osallistujien valinta, visioiden ja tavoitteiden muodostaminen sekä muutospolkujen muodostaminen ja polkujen ristiintarkastelu.

2.1. Kuuden muutosalueen määrittely

Tiekartan valmistelu käynnistyi 13.4.2021 toimikunnan jäsenille suunnatulla työpajalla. Työpajassa keskusteltiin toimikunnan Agenda2030-tiekarttatyön ytimen muodostavista muutosalueista ja siitä, minkälaisia konkreettisia muutoksia näillä muutosalueilla tulisi 2030-lukuun mennessä saavuttaa. Työpajatyöskentelyn lähtökohtana oli toimikunnan pääsihteeristön tuottama alustava ehdotus muutosalueista. Ehdotusta oli valmisteltu maaliskuussa mm. HELSUS:in ja kestävyyspaneelin tutkijoiden kanssa järjestetyssä työpajassa. Toimikunnan työpajan jälkeen kestävän kehityksen pääsihteeristö valmisteli esityksen muutosalueista, joka hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa 3.5.2021. Muutosalueet ovat seuraavat:

1. Kestävä ruokajärjestelmä

Ruokajärjestelmä vaikuttaa luonnonvarojen käyttöön, ilmastoon, ympäristökuormaan, maankäyttöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä ihmisten ja eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Se kytkeytyy vahvasti mm. energiajärjestelmään ja kiertotalouteen. Ruokajärjestelmään liittyviä kysymyksiä ovat mm. ruokaketjun elinvoimaisuus ja tulonjakautuminen ruokaketjussa (myös kansainvälisesti), ruokahävikki, maaperän ja vesien tila, ruokakulttuuri ja -osaaminen, turvallisuus- ja huoltovarmuusnäkökulmat, julkisen ruokapalvelujen rooli ja kulutustottumusten muutokset. Iso osa suomalaisten ruoasta tuotetaan muualla, sillä ruokaketjut ovat usein globaaleja.

2. Kestävä energiajärjestelmä

Energiasektori muodostaa noin 75% Suomen kasvihuonekaasupäästöistä. Sähkön ja lämmön tuotannon kasvihuonekaasupäästöt ovat puolituneet 2010-luvulla. Liikenteen päästöt eivät ole

vielä merkittävästi laskeneet. Bioenergian tuotannolla ja turpeen käytöllä on huomattavia ympäristö- ja monimuotoisuusvaikutuksia. Hiilineutraalisyönteilyn ohella energiajärjestelmän merkittäviä käynnissä olevia murroksia ovat uudet mahdollisuudet tuottaa ja varastoida energiaa, rakennusten energiatehokkuuden parantaminen sekä sähkön osuuden nopea kasvu energian käytössä. Energian tuotannon ja käytön muutoksilla on sosiaalisia vaikutuksia, jotka ilmenevät esim. elinkeinotoiminnan muutosten ja energian hinnan kautta.

3. Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Maapallon yhteisten luonnonjärjestelmien – veden, maaperän, ilman ja luonnon monimuotoisuuden – horjumisen vaarantaa ihmisen hyvinvoinnin. Suomessa luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä ei ole saatu pysäytettyä huolimatta kansallisista ja kansainvälisistä tavoitteista. Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen juurisyyt ovat muun muassa kasvava maankäyttö sekä maa- ja metsätalous. Kulutus- ja tuotantotavoilla on suuri merkitys monimuotoisuudelle.

4. Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

Muutos kohti kestävämpää yhteiskuntaa mahdollistuu uusien tietojen ja taitojen sekä maailmankuvan muutoksista. Sivistys näkyy ja vaikuttaa yhteiskunnassa osaamisena, luovuutena, vastuuntuntona ja vastuunkantona. Sivistys ei siis ole vain ajattelua tai pohdintaa vaan käytännön tekoja. Sivistys ja kulttuurinen muutos johtavat kohti kestävämpiä elämäntapoja. Kestävien elämäntapojen arvoperusta on ajatuksessa, että ihminen on osa luontoa ja riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Kestävä elämäntapa voi kuvata ekososiaalisen sivistyksen (ihmisarvo, ekosysteemit, ilmastonmuutos, globaali vastuu), kulutuksen (tuotantotavat, raaka-aineet, energia ja luonnon monimuotoisuutta tuhlavat materiaalivalinnat), toimintatapojen ja yhteiskunnallisen vastuun kautta. Elämäntavoillamme on merkitystä, esimerkiksi noin 66% Suomen kaikista khk-päästöistä liittyy asumiseen, liikkumiseen, syömiseen ja kuluttamiseen. Suomalaisten koulutustaso on hyvä ja hienoisessa nousussa. Huolta aiheuttaa osaamistason lasku lukutaidossa, matematiikassa ja luonnontieteissä sekä sukupuolten väliset oppimiserot. Sosioekonomisen taustan ja yksilön osaaminen välinen yhteys on myös voimistunut. Vailla toisen asteen tutkintoa olevien määrä on vähentynyt, mutta edelleen jokaisesta nuorisokäluokasta jää noin 15 prosenttia perusasteen varaan. Suomalaisilla on vahva luontosuhde ja positiivinen suhtautuminen elinikäiseen oppimiseen.

5. Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus

Suomessa olemme hyvinvoinnin osa-alueilla (elintaso, sosiaaliset suhteet, mielekäs tekeminen) mitattuna korkeammalla kuin koskaan aikaisemmin, mutta osa väestöstä ei ole päässyt mukaan myönteiseen kehitykseen. Sosiaalinen huono-osaisuus siirtyy elämänvaiheesta mutta myös sukupolvelta toiselle. Väestön köyhyys- tai syrjäytymisriski kohdentuu pienituloisuuden myötä erityisesti nuoriin aikuisiin, yksin asuviin sekä yli 75-vuotiaisiin. Lapsiperheköyhyys on kääntynyt kasvuun. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15-24-vuotiaiden nuorten osuus on hienoisessa laskussa. Terveys- ja hyvinvointierot ovat väestö- ja aluetasolla merkittäviä. Työikäisten työkykyongelmat, psyykinen kuormittuneisuus ja mielenterveysongelmat sekä ikääntyvän väestön toimintarajoitteisuudet ovat yleistyneet. Elämään tyytyväisyyttä ja

onnellisuutta selittävät erityisesti koettu terveys ja ihmissuhteet. Lähes 10% aikuisista ja nuorista kärsii yksinäisyydestä. Suurimmalle osalle arki on turvallisempaa kuin koskaan aiemmin. Naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta ovat edelleen sitkeä ongelma. Syrjintä ja viharikokset kohdistuvat ennen kaikkea erilaisiin vähemmistöihin.

6. Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Kansantalouden tehtävänä on tuottaa hyvinvointia kansalaisille. Kestävän kehityksen ajattelussa talous on väline sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden toteutumiseksi. Korkean elintason maissa materiaaliset edellytykset kattavan hyvinvoinnin toteutumiseksi ovat olemassa, eikä talouskasvu automaattisesti tarkoita hyvinvoinnin lisääntymistä. Oleellista on taloudellisten voimavarojen jakautuminen niin, että ne vahvistavat tasaisesti kaikkien hyvinvointia ja elämänlaatua. Uusien työpaikkojen luominen ja niihin liittyvän osaamisen varmistaminen ovat talouden murroksen avainkysymyksiä. Korkea työllisyysaste on edellytys kattavan hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamiseksi. Haasteena on mm. työkykyä vastaavan työn tarjonta kaikille sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsy työmarkkinoille. Työn tekemisen tavat ja ammattirakenteet muuttuvat vauhdilla ja se vaikuttaa mm. työntekijöiden henkiseen kuormittuneisuuteen ja työkykyyn. Talouden arvonluonti on enenevässä määrin aineetonta tai materiaalien kiertoon ja uudelleenkäyttöön perustuvaa ja tätä kehitystä pitää edelleen vauhdittaa. Tuotannon ympäristökustannukset tulisi huomioida nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja kohdentaa enenevästi tuottajan tai hyötyjän maksettaviksi. Kestävillä kulutusvalinnoilla on merkitystä. Julkiset toimijat voivat edistää niitä monin tavoin.

2.2. Murrosareenatyön fasilitaattorit ja osallistujat

Murrosareena koostuu useasta työpajasta, joiden aikana ryhmän jäsenet rakentavat muutospolun kohti asetettuja visioita ja tavoitteita fasilitaattoreiden ohjaamana. Tässä murrosareenatyössä oli kuusi teemaryhmää ja jokaisella ryhmällä oli kaksi fasilitaattoria. Aalto-yliopiston tekninen fasilitaattori vastasi aikataulusta ja työskentelyn teknisestä etenemisestä etätyöskentelyssä käytetyllä miro-polkutaalulla. Asiantuntijafasilitaattori johti keskustelua ja oli alan asiantuntijana vastuussa siitä, että faktat ovat oikein ja että aihetta käsiteltiin riittävän monipuolisesti. Pääsihteeristö toimi ryhmissä kirjureina tekemässä muistiinpanoja, mutta myös osallistuen keskusteluun tarpeen mukaan. Fasilitaattorit ja kirjurit muodostivat murrosareenatiimin, joka vastasi työstöstä myös työpajojen välillä.

Teemaryhmien osallistujien yhteinen ymmärrys asiasta kehittyi työpajakeskustelujen aikana, ja muutospolun tekemisen aikana ryhmä joutuu tekemään erilaisia valintoja. Siksi on tärkeää, että teemaryhmien osallistujat pysyvät samoina koko murrosareenaprosessin ajan. Kestävän kehityksen toimikunnan jäsenet (tai heidän ollessaan estyneitä varajäsenet) saivat ilmoittautua haluamaansa teemaan. Ryhmät muodostettiin pääsihteeristön tuella niin, että jokaisessa

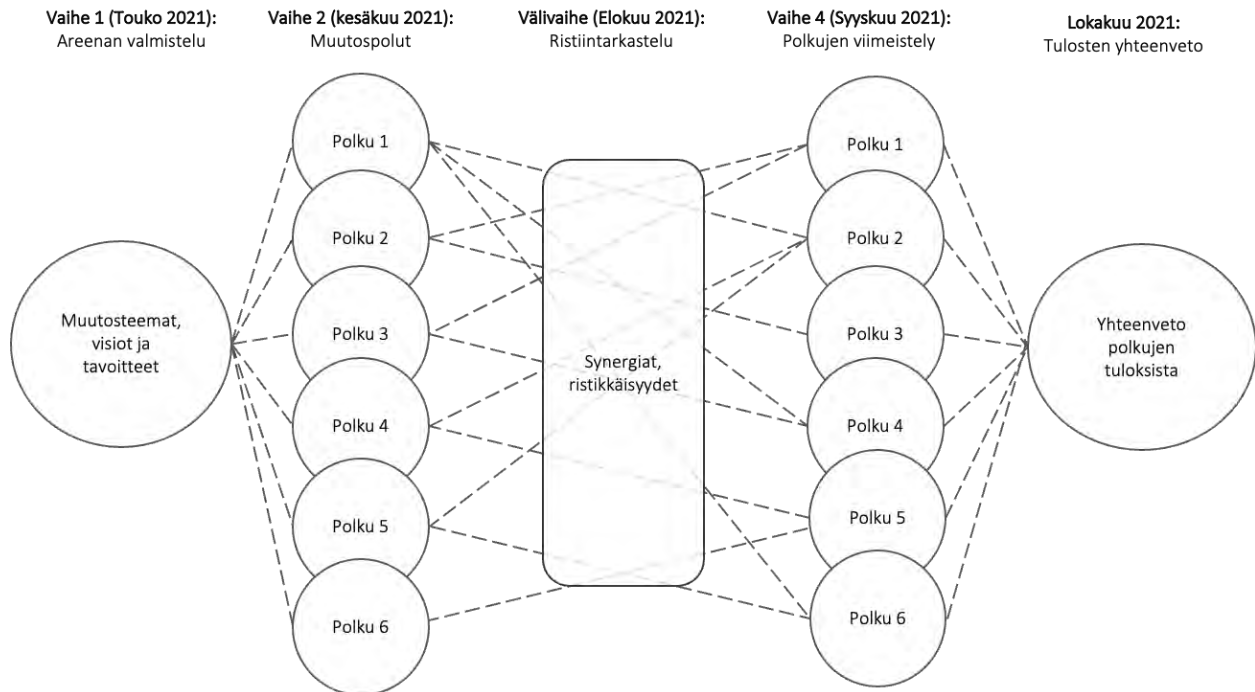
ryhmässä on 6-8 osallistujaa ja monipuolisesti osallistujia yhteiskunnan eri tahoilta. Teemaryhmien osallistujat on listattu liitteessä.

2.3. Visioiden ja tavoitteiden muodostaminen

Toimikunta valmisteli Agenda2030-murrosareenaprosessia maaliskoukuussa 2021 valmistelemalla muutosteemat sekä järjestämällä kustakin teemasta aamukahvitilaisuuden. Toimikunnan pääsihteeristö ja Aalto-yliopisto tuottivat areenaa varten taustaraportin, joka jaettiin Howspace-alustalla. 10.5. järjestettiin tavoitetyöpaja toimikunnan jäsenille. Tavoitetyöpajassa muotoiltiin 2030-luvun tavoitelaan kullakin muutosalueella kuvaileva visio, sekä noin 5 kpl mahdollisimman konkreettisia ja mieluusti määrällisiä tavoitteita, jotka konkretisoivat visiota. Sekä visioita että tavoitteita kommentoitiin Howspace-alustalla ja muokattiin kommenttien pohjalta. Valmiit visiot ja tavoitteet on kuvattu kunkin muutospolun yhteydessä luvussa 3.

2.4. Muutospolkujen muodostaminen

Varsinainen murrosareenatyö sisälsi neljä vaihetta (kuva 1). Polkutyöskentelyä tehtiin erillisissä ryhmissä kussakin muutosalueessa. Pandemiasta johtuen koko murrosareena järjestettiin etätyöskentelynä.

Kuva 1. Murrosareenatyöskentelyn neljä vaihetta.

Ensimmäisessä vaiheessa 26.5. Teemaryhmät työstivät eteenpäin jo ennalta valmisteltuja teeman **visioita ja tavoitteita**. Visioluonnoksiin oli saatu kommentteja Howspaceessa. Agenda2030 -alatavoitteita on paljon ja aiheet ovat laajoja, joten ryhmien tehtävänä oli myös tiivistää ja priorisoida tavoitteita. Lopulta kussakin teemassa oli 5-8 päätavoitetta ja niille mahdollisesti alatavoitteita.

Kesäkuussa 2021 järjestettiin **ensimmäiset polkutyöpajat**, missä ryhmät työstivät muutosaskeleita kohti yhdessä määritellyjä tavoitteita. Työskentely toteutettiin Aalto-yliopiston miro-pohjaisilla polkutauluilla. Työpajassa syntyi ensimmäiset, vielä keskeneräiset versiot muutospoluista. Murrosareenatiimi täydensi polkuja kesän aikana.

Elokuussa polkuaihiot ladattiin Howspaceen kaikkien toimikunnan jäsenten ja varajäsenten kommentoitavaksi ja täydennettäväksi. 25.8. järjestettiin **ristiintarkastelutyöpaja**, missä tarkasteltiin eri polkujen välisiä yhteyksiä, synergioita, ristiriitoja ja mahdollisia päällekkäisyyksiä. Myös kestävän kehityksen asiantuntijaneeli kommentoi polkuja sekä kirjallisesti että työpajassa.

Teemaryhmät käsittelivät välivaiheessa saadut kommentit ja viimeistelivät muutospolut syyskuussa toisissa polkutyöpajoissa. Lisäksi keskusteltiin lyhyesti kestävän kehityksen politiikkaperiaatteista sekä niiden toteutumisen varmistamisesta kyseisellä polulla. Tässä osioissa käytetyt apukysymykset on listattu liitteeseen 2. Työpajan jälkeen fasilitaattorit kirjoittivat muutospoluista muutostarinat, jotka ryhmät saivat vielä luettavaksi ja kommentoitavaksi. Muutospolut ja -tarinat esiteltiin ja käsiteltiin kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa 11.10. Polut ja tarinat esitellään seuraavassa luvussa.

3. Kuusi muutospolkua, joilla Suomi pääsee Agenda2030 -tavoitteisiin

3.1. Kestävä ruokajärjestelmä

Visio:

"2030-luvulla suomalainen ruokajärjestelmä tarjoaa kokonaiskestävästi, kilpailukykyisesti ja eettisesti tuotettua, kuluttajien arvostamaa, terveellistä ja turvallista ruokaa. Suomalainen ruokajärjestelmä on kannattava, sosiaalisesti oikeudenmukainen, ilmasto- ja ympäristöystävällinen ja toimii yhden planeetan rajoissa. Ruokajärjestelmän toimijat (ml kuluttajat) ovat yhteisöllisiä sopeutuneet ympäröivässä yhteiskunnassa, luonnossa ja ilmastossa tapahtuneisiin muutoksiin."

Muutostavoitteet vuoteen 2030:

1. Ruokajärjestelmän **haitalliset ilmasto- ja ympäristövaikutukset ovat vähentyneet ja resurssitehokkuus on kasvanut. Ruokahävikki** puolitetaan vuoteen 2030 mennessä.
2. Suomalainen ruokajärjestelmä on **kannattava ja kilpailukykyinen**. Tuki- ja verotusjärjestelmä sekä julkiset hankinnat edistävät kokonaiskestävyyttä ruokajärjestelmässä
3. Suomalaiset **syövät ravitsemussuosituksen mukaan, ja ravitsemussuositukset ovat linjassa yhden planeetan kestävyystavoitteiden kanssa. Joukkoruokailu edistää kestävä ja terveellisen ruokavalion mukaan syömistä. Jokaisella on mahdollisuus syödä terveyden ja ympäristön kannalta hyvin.**
4. **Ruokaturvallisuus ja ruokaturva** ovat edelleen maailman parhaita ja perustuvat kotimaiseen tuotantoon ja kotimaisiin resursseihin kuten raaka-aineisiin ja energiaan. Ruokajärjestelmässä hyödynnetään kestävästi muitakin suomalaisen tuotanto- ja toimintaympäristön vahvuuksia kuten mittavia vesivaroja.
5. Suomalaisen **ruokajärjestelmän innovaatioiden** avulla Suomen ympäristökädenjälki on kasvanut globaalisti. Kestävä ruokajärjestelmän **tutkimusta ja innovaatioita tuetaan**, ja niiden avulla parannetaan myös globaalia ruokaturvaa.

Muutostarina

Kestävä ja hyvinvointia tuottavan ruokajärjestelmän mahdollistamiseksi tarvitaan muutoksia niin tuotannon kuin kulutuksen kestävyysparantamiseksi. Muutosta ovat mahdollistamassa tutkimus ja kehitys, innovaatiot ja investoinnit, digitalisaatio sekä neuvonta sekä koulutus ja kasvatus.

Ruokajärjestelmän kestävyys olennaiset muutosaskeleet koskevat **ruokajärjestelmän arvoketjujen** ympäristökestävyysparantamista. Negatiivisten ympäristövaikutusten pienentäminen erityisesti ilmastopäästöjen vähentäminen, vesistökuormituksen hallinta (rehvöityminen) sekä monimuotoisuuden lisääminen ovat keskeisiä tavoitteita. Alkutuotannon osuus ympäristövaikutusten synnyssä on merkittävä panosten käytön ja myös biologisten prosessien vuoksi. Vaikutusten vähentämiseen tarvitaan koko ketjun toimijoiden yhteistyötä ja tukea.

Monimuotoisuuden turvaamisen osalta monet EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteet liittyvät ruoantuotantoon ja peltoympäristöön, esim. luomualan lisääminen, kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käytön vähentäminen, hoidettujen perinnebiotooppien alan tai pölyttäjien määrän lisäys. Monimuotoisuustavoitteiden saavuttaminen vaatii tuekseen panostuksia mm. biologisen kasvinsuojelun kehittämiseen, täsmälannoituksen ja kierrätyslannoitteiden käytön edistämiseen ja tutkimusta esim. biodiversiteetin mittaamisen kehittämiseen ja huomioimiseen jalanjälkilaskennoissa. Monimuotoisuuden edistäminen jalostavan teollisuuden kestävyystavoitteissa ja ohjelmissa on tärkeää. Biodiversiteettivaikutusten arvioimiseen koko ketjussa tarvitaan enemmän ja parempia mittareita.

Vesistökuormituksen vähentämisen osalta maaperän kuntoon ja maan vesitalouteen liittyvät toimenpiteet ja investoinnit ovat avainasemassa. Maaperän kasvukunto, sen ylläpito ja uudistaminen (lajien monipuolisuus, runsasjuuriset kasvien viljely, tiivistymisen välttäminen, maaperän hyvä vesitalous, täsmällinen ravinteidenkäyttö) ovat avainasemassa hyvän ja laadukkaan sadon, hiilensidonnin edistämisen ja ravinnevalumiin estämisen osalta. Vesivastuullisuutta tulisi katsoa myös kokonaisissa arvoketjuissa, tähän mm. vapaaehtoiset Vesivastuusuittoumukset ovat konkreettinen keino.

Ruokaketjun ilmastohaasteisiin haetaan ratkaisuja vähähiilitiekarttojen toimia toteuttamalla.

Alkutuotannon ilmastokysymyksissä korostuu pellonkäyttö ja turvepeltojen merkitys, sillä maatalouden ilmastopäästöistä yli puolet syntyy turvemaiden viljelystä. Suurimmat ja nopeimmat vähennykset on mahdollista saada turvepeltojen osalta ja tämä tarkoittaa laajan toimenpide valikoiman toteuttamista (mm. huonotuottoisten turvemaiden viljelyn lopettaminen, ennallistaminen, kosteikkoviljely, lohkojen metsitys). Tarvitaan räätälöityjä ratkaisuja, joilla myös vähennetään tarvetta uusien turvepeltojen raivauksille (tilusjärjestelyt kuten vuokraus, myynti, vaihto jne.) Turvepeltojen osuus on iso esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa. Oikeudenmukaisen siirtymän takaamiseksi tulisi tukipolitiikassa varata viljelijöille riittävät kannustimet toimenpiteisiin.

EU:n maatalouspolitiikka (CAP) on instrumentti, joka määrittelee **tukipolitiikan** linjaukset. Suomi toimii EU raameissa tosin CAP mahdollistaa tukien kansallisen kohdentamisen. Maataloudella on merkittävä rooli osana vuoden 2035 hiilineutraalisuustavoitetta. Tulevan cap-kauden vähennykset voivat olla riittämättömät. On tarve pitkän tähtäimen toimintasuunnitelmalle riittävä budjetti päästövähennyspalkkioihin. Tämän avulla varmistetaan, että viljelijät toteuttavat päästövähennyksiin liittyviä toimenpiteitä. CAP:n lisäksi tarvitaan rahoituksen varmistamiseen myös muita rahoitusinstrumentteja esim. EU:n oikeudenmukaisuusrahasto. Tukipolitiikan kohdentamisen avulla huolehditaan myös muutoksen oikeudenmukaisuudesta osana sosiaalista kestävyttä. Ympäristökestävyydestä huolehtiminen on edellytys tuotannon jatkuvuudelle (peltoresurssin hyvä kunto on edellytys resurssin käytölle, ekologinen kestävyys luo rajat) ja kuluttajien tuotantoon kohdistuvalle hyväksyttävyydelle. .

Ilmastokysymyksissä olennaista on **energia tuotanto ja käyttö koko** ketjussa. Kotimainen tuotantoketju on riippuvainen tuontienergiasta, joka pitkälti uusiutumatonta. Muutos kotimaisen uusiutuvan energian tuotantoa (esim. aurinkovoima, biokaasu) ja käyttöönottoa vaatii investointeja, politiikkaohjausta ja tutkimusta hajautettujen (kannattavien) tuotantosysteemien (energian tuottajina alkutuotanto, jalostajat, kauppa miksei kuluttajakin) luomiseksi. Ketjun toimijoiden yhteistyö, viljelijäverkostot ja parhaiden käytänteiden esimerkit ovat olennaisia. Koko ruokaketju sähköistyy nopealla vauhdilla eli sähkön tuotannon varmistaminen tulee olemaan tärkeää. Alkutuotannon osalta biokaasun tuotannolla on merkitystä myös ravinnekierroin edistämisen ja lannan hyödyntämisen osalta.

Ympäristökestävyyden edistämiseksi kokoruokajärjestelmän **materiaali- ja resurssitehokkuuden lisääminen ja kiertotalouden edistäminen on tärkeä kokonaisuus. Tätä tehdään** mm. vapaaehtoisten sopimusten (MATS), tilatason katselmusten sekä Hävikki-tiekartan toteuttamisen avulla. Sivuvirtojen hyödyntäminen ja siihen liittyvä tutkimus ja uudet innovaatiot & teknologia, esim. proteiinikasvien kuoret, öljyt) sekä pyrkimys parempaan omavaraisuuteen tuotantopanosten käytössä (ravinteiden kierto, kierrätyslannoitteet, rehut,

uusiutuva energia) lisäävät tehokkuutta sekä myös huoltovarmuutta (ruokaturvaa) ja tuotannon kannattavuutta. Uusituvalle energialle ja resurssienkäytön tehokkuudella vaikutetaan ilmastopäästöihin ja luodaan ilmastokestävyttä ja korkeamman lisäarvon tuotteita siis sellaisia, joiden ympäristökestävyys on parempi. Tarvitaan räätälöityjä ratkaisuja alkutuotannossa ilmastovaikutusten vähentämiseksi (tuotannon tehokkuus, päästöt) yhdessä jalostavan teollisuuden (mm. sopimusviljely), kaupan (kestävyystavotteet), neuvonnan ja tutkimuksen kanssa. Huolehtimalla koko arvoketjun ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten hallinnasta ja todentamisesta tuotetaan korkean lisäarvon tuotteita kotimaahan ja vientiin.

Siirtymä kohti **kasvisvoittoisempaa ruokavaliota** ja kasviproteiinin kysynnän kasvu **vaikuttaa kotimaiseen tuotantorakenteeseen, mikäli kansallisena** tavoitteena on kysynnän kasvun tyydyttäminen kotimaisella tuotannolla (kasviproteiinin tuonti ei lisääntynyt). Tällä hetkellä kasvintuotannon kannattavuus on heikompi kuin kotieläintuotannossa. Suomen ilmasto- ja vesistöolosuhteissa kasvispaineisen ruokavalion myötä siirtymä enenevässä määrin nurmen viljelystä muiden (usein yksivuotisia, monet enemmän lannoitusta vaativia ja sadon suhteen epävarmempia kasveja) viljelykasvien viljelyyn voi lisätä riskiä ravinteiden huuhtoutumisen lisääntymiseen, aidon kasvipeitteen vähenemiseen ja vesiensuojeluhaasteiden kasvuun sekä maatalous luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen, vaikka globaalisti ajateltuna planetaarinen ruokavaliolisikin ilmastotekoa. Näiden riskien huomioiminen viljelykiertojen, monipuolisen kasvivalikoiman ja maaperän kasvukunnon turvaamisen avulla.

Monivuotiset nurmet on nähty kotimaisen eläinperäisen tuotannon vahvuutena ja maatalouden mahdollistajana pohjoisessa Suomessa. Monivuotisten nurmien hiilensidontapotentiaali ja eläinjalostus, rehujen ja ruokinnan kehittäminen, lannan varastointi ja hyödyntäminen ovat myös keinoja alkutuotannon ilmastopäästöjen vähentämiseen eläintuotannossa. Kalankasvatuksessa ruokintaosaaminen (rehujen kehittäminen, omavaraisuus) ovat tärkeitä ympäristö- ja sosiaalisen kestävyysedistämiseksi. Tutkimuksen, investointien, neuvonnan rooli on näissä merkittävä hyvien käytänteiden edistäjänä. Lisäksi uusien arvoketjujen luominen kasviproteiinin osalta (viljelijät, teollisuus, kauppa) sekä mahdolliset muutokset kasvinviljelyn tukipolitiikassa (haastava toteuttaa EU tasolla) edesauttavat kannattavuuden kasvun osalta.

Myös kulutusta ja kulutustottumuksia täytyy muuttaa (mm. ilmastoruokaohjelman toteuttaminen). **Ravitsemussuositusten päivittäminen** ja ravitsemustottumusten **muutokset** kohti planetaarista ruokavaliota (kasvisvoittoisempaa kulutusta ja lihan kulutuksen vähenemistä) ovat tarvittavia toimenpiteitä. Julkisten hankintojen rooli ravitsemussuositusten toteuttajana on merkittävä. Julkisiin hankintoihin tarvitaan kestävyystavoitteet ja kriteerit. Tämä lisää tiedon tarvetta (tutkimus) merkintöjen (teollisuus, kauppa, merkintöjä hallinnoivat tahot). Myös yksityisillä toimijoilla (mm. ravintolat) on merkitystä kestävien tarjoomien edistämiseksi. Hävikki-tiekartan toimenpiteiden toteuttaminen edesauttaa kuluttaja tuottaman hävikin vähentämistä.

Kuluttajia tulee kannustaa aktiiviseksi toimijaksi esimerkiksi kehittämällä ruokakasvatusaktiiviteetteja sekä lapsille että aikuisille (järjestöt, neuvonta). Kasvatus, opetus (oppilaitokset, kotien rooli) ovat ruokakasvatuksen ja ruoan arvostuksen lisääjiä. Ylipäättään tuotekehityksen avulla (jalostajat, kauppa, kaupan merkit) luodaan terveellistä ja maistuvaa syötävää eri kuluttajaryhmille. Tukeksi tarvitaan investointeja, innovaatioita (tutkimus, jalostava teollisuus), markkinointiviestintää, kampanjoita (kauppa). Verotuksella, hinnoittelulla ohjataan kulutusta. Kaikilla tulisi olla varaa syödä kestävästi tuotettua ruokaa. Reilu arvontajako ketjussa edistää sosiaalista kestävyttä. Hinnanmuodostus ja arvontajon oikeudenmukaisuuden

edistäminen edellyttää läpinäkyvyyttä ja neuvotteluasemien tasavertaisuutta toimijoiden kesken (tuottajat, teollisuus, kauppa, kuluttaja).

Edellä mainittujen muutospolkujen toteuttamisen mahdollistajina ovat tutkimus, innovaatiot & kehitystoimenpiteet. Kehittämällä terveellisiä ja kestäviä elintarvikkeita suomalaisista proteiini lähteistä voidaan tyydyttää kotimaista kysyntää, luoda myös uusia vientituotteita ja parantaa proteiiniomavaraisuutta. Tarvitaan kokonaan uusia arvoketjuja (tutkimus, kannattavuus), tuotekehitystä (jalostajat, kauppa- omat merkit) kiertotalousratkaisujen kehittämistä ja laajaa käyttöönottoa. Tämä edellyttää TK panostuksia, **investointien** osalta uusia rahoitusinstrumentteja (mm. yksityiset sijoitusrahastot) sekä tutkimusrahoituksen varmistamista.

Digitalisaatio on työkaluna muutoksen toteuttamiseen. Älymaatalouden toteuttaminen ja älykkään ruokaketjun rakentamisessa Digital Europe ohjelman toteutus. Datan ja digitaalisten ratkaisujen merkitys kasvaa entisestään. Tärkeänä kysymyksenä on ruokaketjussa tuotetun datan jakamisen pelisäännöt ja niiden luominen. Tuotettua dataa voidaan hyödyntää muun muassa elintarvikkeiden turvallisuuden, aitouden ja jäljitettävyyden seuraamiseen koko ruokajärjestelmän osalta. Digitalisaatioon liittyvää teknologiaa on myös vientituote ja sen hyödyntämiseen liittyvät mallit ja hyvät käytänteet.

Neuvonnalla, koulutuksella ja kasvatuksella on tärkeä rooli uuden tutkimustietoa käytäntöön viemisessä. Kampanjat, tuote- ja muu markkinointiviestintä (järjestöt, kauppa, teollisuus) ovat keinoja lisätä kuluttajainformaatiota. Hyvät käytänteet, verkostot, pilotit ja yhteistyö ketjussa on olennaista muutosten läpiviennissä sekä julkisten ja yksityisten toimijoiden (säätit, yritykset) yhteistyö tutkimushankkeiden ja tiedon siirron osalta. Poliitiikan avulla luodaan pitkäjänteiset ja vakaa toimintaympäristö investoinneille. Tarvitaan yli hallituskausien menevää sitoutumista pitkäjänteisten strategioiden toteuttamiseen ja muutoksen mahdollistamiseen.

Arvio muutoksen etenemisestä

Isot haasteet ja etapit kestäväan ruokajärjestelmään tunnistetaan yhteisesti, ääripäissä alkutuotannon mahdollisuudet kestävyystavoitteiden toteuttamiseen (kannattavuus, tukijärjestelmän kannusteet) ja toisessa päässä kuluttajakäyttämisen muutoksen mahdollistaminen. Ruokajärjestelmän toimijoiden yhteistyö avainasemassa muutoksen saavuttamiseen.

Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat

Suomen maatalouspolitiikka "kiinni"/sidottu CAP politiikkaan ja tukiin, mahdollisuudet tehdä omaa kansallista politiikkaa joka suuntaisi alkutuotannon toimintaa kunnianhimoisemmin kuin CAP, ovat rajalliset. Pitkän aikavälin suunnitelma ja riittävien resurssien varmistaminen ympäristötoimenpiteiden toteuttamiseen.

Alkutuotannon kannattavuus, suuri haaste, joka vaikuttaa alkutuotannon (ja koko järjestelmän) mahdollisuuksiin/kykyyn kehittää tuotantoa kestävämpään suuntaan (uudistava alkutuotanto, innovaatiot jne). (Tukien merkitys maatalouden tuloissa ja tuotantomäärien säilyttämisessä on suurempi kuin muissa EU-maissa. Tuotantokustannukset ovat viljelyolojen takia selvästi markkinahintoja korkeammat).

Markkinakysyntä ja ruokavaliomuutoksen hyväksyttävyys (miten kuluttajat ottavat asian omakseen, kansallisen tason muutos). Asennemuutos, joka tekisi planetaarisen ruokavaliomaksumisesta mahdollista (ymmärrys muutoksen positiivisuudesta sekä itselle että ympäristölle)

Läpileikkaavat teemat

Oikeudenmukaisuuden varmistaminen on kriittisen tärkeää, jotta leave no-one behind periaate toteutuu. Ruokajärjestelmän muutos vaikuttaa erityisesti mm. pieniin tiloihin, jotka sijaitsevat turvepohjaisilla mailla, samoin kuin mahdollisesti pienituloisiin kuluttajiin, mikäli kestävästi tuotetun ruoan hinta nousee. Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta yhteiskunnan tehtävä on varmistaa, että kestävät ruokavalinnat olisivat edullisimpia ja helpoimpia.

Osallisuuden ja osallistamisen mahdollistajina tuottajien, jalostuksen ja kaupan roolia tulee vahvistaa. Pitkäjänteisyys ja **politiikkajohdonmukaisuuden** osalta ylivaalikautiset, merkittävien yhteiskunnallisten teemojen valmistelut ovat edellytyksenä johdonmukaisuus periaatteen toteutumiseksi.

Arvoketjujen vastuullisuuden kehittämiseksi on tarvetta, jotta voidaan edistää köyhempien maiden kestävä ruoantuotantoa. Tavoitteena tulisi olla kotimaisen tuotannon ja kulutuksen hiilijalanjäljen vähentäminen ja saattaminen globaalisti kestävä tasolle ja samalla kädenjäljen kasvattaminen, uusien hyvien tuotteiden, tekniikoiden ja käytäntöjen vienti. Kehittyneiden maiden **globaali vastuu** on tukea kehittyviä maita niiden omilla kehityspoluilla leave no-one behind periaatteen mukaisesti.

Kestävän kehitys -politiikan **muutosvoimaisuus** toteutuu konkreettisten tekojen kautta. Ekologinen kestävyys ei ole alisteinen taloudelliselle ja sosiaaliselle kestävyydelle. Tätä alistussuhdetta vahvistetaan puhumalla "kokonaiskestävyydestä", jonka sisältönä on usein se, että monet nykyiset taloudelliset toimintamallit eivät ole kannattavia, jos ekologisen kestävyuden reunaehdot otetaan kunnolla huomioon. Luonnon kanssa ei voi neuvotella kestävyydestä, kestävyuden rajat on pystytty tutkimuksen kautta hahmottamaan. Taloudellisia toimintamalleja on mahdollista uudistaa.

3.2. Kestävä energiajärjestelmä

Visio

Suomi on siirtynyt uusiutuvan ja päästöttömän energian talouteen ja pääsääntöisesti luopunut fossiilisen energian käytöstä. Sektori-integraatio, energiatehokkuuden kasvattaminen, toimivat energiamarkkinat sekä varastojen ja kulutusjoustojen kehittäminen takaavat riittävän omavaraisuuden osana eurooppalaista järjestelmää, sekä huolto- ja toimitusvarman energian Suomen kaikilla alueilla ja kaikille väestöryhmille. Suomi on proaktiivinen suunnannäyttäjä, joka

tarjoaa johtavia ratkaisuja globaaleihin energiasektorin haasteisiin, uusien teknologioiden kaupallistamiseen ja vientiin sekä kehittyvien maiden tukemiseen. Suomi kehittää jatkuvasti osaamistaan ja hyödyntää digitalisaatioon nojaavien uusien palveluiden, kansalaisten osallistumisen sekä uusimman tutkimuksen tarjoamat mahdollisuudet.

Tavoitteet

1. Suomi on luopunut energiantuotannossa ja -käytössä kokonaan kivihiilen käytöstä sekä vähentänyt merkittävästi fossiilisen öljyn ja -kaasun kulutusta, liikennekäyttö mukaan luettuna. Energiatehokkuutta ja energiansäästöä on parannettu merkittävästi. Toimet ovat vuonna 2030 puolittaneet energiajärjestelmän kasvihuonekaasupäästöt vuoteen 2020 verrattuna.
2. Tuuli- ja aurinkosähkön sekä ympäristölämmön ja geotermisen energian tuotanto on moninkertaistunut ja suurin osa energian loppukulutuksesta perustuu uusiutuvaan energiaan. Uusiutuvalla energialla tuotetaan vetyä ja synteettisiä polttoaineita.
3. Energian tuotanto ja jakelu on riittävän omavaraista osana eurooppalaista energiajärjestelmää ja markkinoita, ja energian siirto ja varastointi (myös lämpö) vastaavat energiantuotannon ja -käytön muuttuviin tarpeisiin.
4. Kuluttajan rooli joustavan energian hankinnassa kasvaa ja muuttuu suuremmissa määrin myös tuottajaksi ja varastojaksi. Yhteiskunnan osallisuus ja oikeudenmukaisuus toteutuvat kansalaisten mahdollisuuksissa osallistua aktiivisesti energiajärjestelmään.
5. Suomi on vakaa ja ennustettava ympäristö ilmastohyötyjä tuottaville investoinneille. Riittävän korkeat TKI-panostukset tukevat uusia innovaatioita ja teknologioita, ja uusien energiajärjestelmien hallinta sisällytetään osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen.

Muutostarina

Kestävän energian murros tukeutuu 1. teknologiapolkujen toteuttamiseen, 2. vahvaan sääntelyyn ja verotuksen uudistamiseen, 3. lisääntyvään innovaatio- ja TKI-tukeen, 4. EU:n uuden ilmastopakettin toteuttamiseen ja 5. päästöttömän liikenteen mahdollistamiseen.

Kestävä energiajärjestelmä vahvistaa **kansalaisten yhdenvertaisuutta ja roolia** myös energian tuottajina sekä varastojina. Se myös **kannustaa yrityksiä jatkamaan investointeja vähähiiliseen energiajärjestelmään** ja toteuttamaan omia ilmastotavoitteitaan.

1. Meneillään olevat teknologiapolut varmistavat energiamurroksen. Hiilen, fossiilisen kaasun ja -öljyn sekä turpeen energiakäytön asemesta tuuli- ja aurinkosähkön sekä ympäristölämmön ja geotermisen energian tuotanto kasvaa merkittävästi koko 2030 luvun. Uusien ratkaisujen parantunut kilpailukyky vauhdittaa muutosta ja kulutusjoustojärjestelmät ja

-palvelut valtavirtaistuvat nykyisestä pilotointi- ja start-up vaiheesta sekä sähkön että lämmön kulutuksessa. Rakennusten energiankäytön automaatio ja etähallinta yleistyvät ja kauko- ja aluelämpöjärjestelmät uusiutuvat. Viides ydinvoimala kytketään verkkoon ja olemassa olevaa vesivoimaa tehostetaan. Vuoteen 2030 asti bioenergiaa säilyy merkittävä määrä energiajärjestelmässä, mutta biomassan riittävyyden varmistaminen ja resurssitehokas käyttö biotalouteen ja energiantuotantoon on keskeistä. Kuluttajat pyritään saamaan nykyistä laajemmin aktiivisiksi toimijoiksi pientuotannossa, joustopalveluissa, energiatehokkuusinvestoinneissa ja energiamurroksen vaatimien investointien rahoituksessa sekä yksilöinä että osana energiayhteisöitä.

2. Energian sääntelyä kehitetään siten, että alue- ja kuntakohtaiset erot sääntelyssä ja lupakäytännöissä yhtenäistetään. Sähkön ja lämmön siirtämiseen ja hinnoitteluun liittyvän informaation oikea-aikainen saatavuus, läpinäkyvyys ja oikeudenmukainen hinnoittelu kaikille osapuolille varmistetaan. Julkiset hankinnat tukevat teknologianeutraalisti uusia innovaatioita. Uusiutuvaa energiantuotantoa koskevaa sääntelyä kevennetään ja kantaverkko valmistautuu uuden teknologian ja sähköistymisen varalle. Energiatehokkuusvaatimukset kiristyvät merkittävästi.

Energiavero uudistetaan siten, että se mahdollistaa kannattavan energian sähköistämisen, joustomarkkinat, varastoimisen ja kannustaa kansalaisia, kuntia ja elinkeinoelämää uusiutuvan energian omatuotantoon. Veropohjan muuttumiseen varaudutaan hakemalla uusia oikeudenmukaisia verotustapoja ja -kohteita mm. kohdistamalla verotusta loppukäyttöön ja ylläpitämällä ennakoitavuus vuoden 2030 vaiheilla mahdollisesti tarvittavaa energiaverotuksen kokonaisuudistusta koskien.

Nopeasti etenevässä energiamurroksessa on tärkeää, että kansalaisten ja päätöksentekijöiden toimet pohjaavat oikeaan tietoon ja parhaisiin arvioihin tulevasta kehityksestä myös keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. **Aktiivinen neuvonta ja viestintä sekä ajantasaisen puolueettoman tiedon jako käyttäjille ja päätöksenteon tueksi** varmistaa energia-asioiden tasapuolisen keskustelun politiikassa ja mediassa.

3. Tutkimus, kehitys- ja innovaatorahoitusta nostetaan 4 prosenttiin BKT:stä ja ohjelmat tukevat erityisesti toimialojen vähähiilisyystyötä. Rahoitus ottaa huomioon yritysrahoituksen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten potentiaalin ja on mahdollisimman joustavaa. Se sisältää instrumentteja mm. älykkäiden ohjausjärjestelmien, digitalisaation ja power-to-x teknologioiden tukemiseksi sekä näiden vientipotentiaalin kehittämiseksi. Uusiin avauksiin, kuten synteettisten polttoaineiden, pienydinvoiman ja hiilinegatiivisten teknologioiden demonstraatioihin suhtaudutaan avoimesti.

4. Suomi toteuttaa omalta osaltaan EU:n komission 55-valmiuspaketin. Se nosti Suomen vuoden 2030 tavoitetta merkittävästi ja vaikuttaa päästökauppa-, taakanjako että LULUCF-sektoreiden rakenteeseen sekä tukee hiilen hinnan merkittävää nousua tällä vuosikymmenellä. Paketti sisältää uusiutuvan energian ja energiatehokkuusdirektiivit sekä liikenteen CO2 raja-arvot ja erityisen hiilirajamekanismin hiili-intensiiviselle tuonnille. Lisäksi komissio esitti uuden, erillisen päästökauppajärjestelmän perustamista liikenteen ja

erillislämmityksen päästövähennysten varmistamiseksi. Euroopan komissio ehdottaa 55-valmiuspaketissaan, että EU energiaverodirektiiviä uudistettaisiin. Komission energiaverodirektiivin tarkistuksessa ehdotetaan lämmitys- ja liikennepolttoaineiden vähimmäisverokantojen yhdenmukaistamista EU:n ilmasto- ja ympäristötavoitteiden kanssa ja kansallisten verohelpotusten poistamista.

5. Päästötön liikenne toteutuu liikenteen infrastruktuurin uudistumisen kautta. Tämä mahdollistaa julkisen liikenteen, erityisesti raideliikenteen, nopeuden ja tarjonnan lisääntymisen sekä henkilöautoliikenteen voimakkaan sähköistymisen latausinfra laajentuessa ja sähköautojen saatavuuden ja hintakehityksen edetessä kansainvälisesti. Päästöttömien autojen hankintaa ja liikkumista kaupungeissa edistetään hankintatuen avulla sekä poliittisin tukitoimin. Raskaalle liikenteelle sekä meri- ja lentoliikenteelle kohdistetaan uusiutuvia polttoaineita ja sähköisiä ratkaisuja. Yleistä yksityisen autoliikenteen tarvetta vähennetään kevyen liikenteen ohjelmien, joukkoliikenteen ja innovatiivisten jakelupalvelujen kautta.

Arvio muutoksen etenemisestä

Hallitusohjelma tukee dynaamisesti energijärjestelmän uudistamista. Käynnissä olevat ilmastolain uudistus, sekä ilmasto- ja energiastrategian ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman valmistelu luovat hyvän lähtökohdan tarvittaville politiikkatoimille. Energia-alan vähähiilitiekartta on määritelty alan toimijoille aktiivisen roolin kestävän energijärjestelmän toteuttajina. EU:n ilmastolain mukainen vuoden 2030 tavoite ja uusi ilmastopaketti tulevat asettamaan kunnianhimoisen polun koko EU:n laajuisesti tukien Suomen kilpailukykyä.

Muutospolku on huomattavan kunniahimoinen, mutta toteutettavissa. Se pohjautuu realistisiin eri toimialojen omiin vähähiilisiin tiekarttoihin, joiden edellytyksenä kuitenkin on merkittävä panostus TKI-tukiin ja investointeihin. Hiilen hinnan kohotessa, päästömarkkinoiden kehittyessä ja laajentuessa ja päästöttömien ratkaisujen kustannusten laskiessa on sekä yksityisen että julkisen sektorin kannattavaa siirtyä nopeasti kohti hiilineutraaliin tuotantoa ja kulutusta.

Muutoksen epävarmuudet

Energiamurroksen suurimpana esteenä voi olla joustamaton ja liian vähäinen julkinen rahoitustuki innovaatioille. Toinen este voi olla uusien teknologioiden hallinta ja sen tarvitseman koulutuksen puute. Liikenteen osalta siirtymä polttomootoriautoista ja muutosten oikeudenmukaisuus eri alueilla voi kärjistä poliittista keskustelua. Turpeen energiakäytön loppumisen lisäksi muun bioenergian saatavuus ja hyväksyttävyyys voi heikentää oleellisesti muiden käyttökohteiden, hiilensidonnan ja luonnon monimuotoisuuden tarvitsemien maankäytön muutosten vuoksi. Lisäydinvoiman kannattavuus ja hyväksyttävyyys ja pienydinvoiman kehitysnopeus tulevaisuuden ratkaisuna voi olla kyseenalainen.

Älykkäällä sähköverkolla ja joustavalla kulutuksella on vaikea täysin poistaa säästä aiheutuvia hintapiikkejä. Älykkäässä sähköntuotannossa on suhteellisesti vähemmän lauhdevoimaa ja ydinvoimaa ja enemmän vaihtelevaa tuulivoimaa, mikä lisää tarvetta säätävälle vesivoimalle,

siirtoyhteyksille ja kulutuksen joustolle vähätuulisina tunteina. Kulutusjouston myötä toteutunut kysyntä saattaa vaihdella tuntien välillä huomattavasti ja kuluttajan maksama sähkön hinta riippuu yhä enemmän oman kulutuksen ajoituksesta suhteessa sähkön hintaan eri ajanhetkillä. Lauhdetuotanto parantaa toimitusvarmuutta huomattavasti, mutta se on vaikea saada kannattavaksi kaikissa skenaarioissa.

Ihmisten asenteet ja käyttäytyminen eivät välttämättä tue muutosta riittävästi. Muutospoluissa esitetyt toimet esittävät kestäviä ratkaisuja edellä mainittuihin haasteisiin.

Politiikkaperiaatteiden toteutuminen

Energiamurros tulee vaikuttamaan voimakkaasti energian tuottajiin ja kuluttajiin. Jotkut toimialat, kuten fossiilisten polttoaineiden jalostus ja energiaturpeen tuotanto häviävät. Samoin kuluttajien käytettävissä olevan energian muoto ja hinta voivat muuttua huomattavasti, vaikka sen saatavuus tulee jatkossakin olemaan Suomessa turvattua kaikille. Asumisen ja liikkumisen alueellinen oikeudenmukaisuus ja heikoimmassa asemassa olevien tukeminen voidaan varmistaa jo käytössä olevilla tai ennakoidulla ja harkituilla uusilla vero- ja tukipoliittisilla toimilla. Tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta tukee myös kansalaisten aktiivinen osallistuminen energian tuotantoon.

Energiamurroksen avulla Suomi toteuttaa hiilineutraalisuuslupauksensa ja astuu globaalin ilmastovastuun kannossa maiden eturiviin. Suomi tulee olemaan kokoaan suurempi myös uusien energiaan liittyvien teknologioiden kokeiluissa ja käyttöönotossa. Energiatehokkuus ja puhtaat tuotantotavat siirtyvät suomalaisten yritysten mukana myös muihin maihin, joten Suomen ilmastokädenjälki tulee olemaan moninkertainen jäljellä oleviin päästöihimme verrattuna. Suomi siirtyy maailman etuajassa hiilinegatiiviseen aikakauteen.

3.3. Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

Visio ja tavoitteet

2030-luvulla metsien, vesien, maan käyttö ovat kestäväällä hiilineutraaliutta, bio- ja kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta tukevalla pohjalla, ja luonnon tilan kehitys on saatu elpymisuralle. Suomalaisilla on laaja tietopohja luonnosta ja Suomessa on hyvät toimintaedellytykset luonnon ja ihmisen hyvinvointia tukeville innovatiivisille käytännöille, osaamiselle ja koulutukselle, ja tutkimuksen kehitys tukee tätä.

Luonnon monimuotoisuutta, hiilineutraaliutta ja ilmastonmuutokseen sopeutumista tukevat periaatteet ja käytänteet on integroitu osaksi kaikkea julkista päätöksentekoa. Vihreä siirtymä on toteutettu taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Monimuotoisuutta ja

luonnonvarojen kestävää hoitoa ja käyttöä on edistetty eri tahojen yhteistyöllä mm. kehittämällä uusia välineitä yhteensovittavaa ja edistää luonnon monimuotoisuuden suojelun ja eri toimintojen rinnakkaista olemassaoloa, poissulkevuuden ja vastakkainasettelun sijaan.

Tavoitteet:

- 1. Luonnon monimuotoisuutta edistetään kokonaisvaltaisesti kestävyiden eri näkökulmat huomioiden** julkisessa päätöksenteossa. Kansallista siirtymää toteutetaan yhdessä alueellisten ja sektorikohtaisten toimijoiden kanssa, ja tavoitteet ja toimet ovat laajasti hyväksyttävissä. Ympäristökasvatusta ja kansalaisten luontotietoisuutta on lisätty ja tiedotuskampanjat, selvitykset ja hankkeet tukevat bio- ja kiertotaloutta, hiilineutraaliutta, ravinteiden kierrätystä, luonnonsuojelua, alueellista monimuotoisuutta ja asukkaiden lähiluontokokemuksia. Myös monimuotoisuuteen, hiilineutraaliuteen ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen toimintaedellytykset on turvattu.
- 2. Monimuotoisuusnäkökohdat huomioidaan muiden kestävyysnäkökulmien ohessa kaikessa alueiden ja maankäytön suunnittelussa.** Maankäytön muutoksen kompensatio huomioidaan isoja hankkeita arvioitaessa (mm- infrastruktuuri, kaivostoiminta, tehtaat). Metsäkatoa on hillitty ja hiiltä sidotaan ja varastoidaan metsiin ja maaperään monimuotoisuus- ja vesistönäkökulmat huomioiden (mm. luonnonhoito). Ravinnepäästöjä vesistöihin hillitään alueellisten vesienhoitosuunnitelmien mukaisesti.
- 3. Suojeluohjelmien riittävyys ja jatkuvuus varmistetaan ja niiden pinta-alaa on nostettu** kansainvälisten sopimusten mukaisesti, ja alueiden kytkeytyneisyyttä on vahvistettu yhteistyössä maanomistajien kanssa. Olemassa olevien suojeluohjelmien (Metso, Helmi) rahoitusta on laajennettu, ja on otettu käyttöön uusia vaikuttavia ja kustannustehokkaita vapaaehtoisuuteen perustuvia toimia luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi. Lisäksi monimuotoisuutta edistetään muilla vaikuttavilla keinoilla kuten luonnonhoidolla.

Muutostarina

Lähtötilanteessa (v. 2020) luonnon monimuotoisuus on uhattuna ja luonnonvarojen kokonaiskäyttö on lisääntynyt. Maatalouden hiilidioksidipäästöt ovat 6,6 milj. CO₂ tonnia. Metsien CO₂-nettonielu on kasvanut, mutta hyvän ekologisen tilan saavuttamiseksi tulee vielä tehdä toimia. Sisävesien tila on yleisesti hyvä, mutta Saaristomerellä ja Suomenlahden tilanne on huolestuttava. Toimenpiteistä huolimatta muutosta kehityksessä ei ole tapahtunut, ja ongelma linkittyy luonnonvarojen ylikulutukseen sekä alueiden käyttöön yleisellä tasolla. Jo polun alussa havaitaan selvä ristiriita luonnonvarojen ylikulutuksen ja taloudellisen toiminnan välillä, eikä tälle ristiriidalle löydetä selkeää ratkaisua polkutyön aikana (ks. kappale Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat).

Ristiriitatilanteesta huolimatta polkutyössä pyrittiin etsimään ratkaisuja niin, että visio toteutuisi ja tavoitteet saavutettaisiin. Polussa korostuvat hallinnolliset ohjauskeinot, tutkimustiedon lisäämisen tarve (kokonaisuus A) ja etenkin keskustelukulttuurin parantaminen tutkimustulosten tuomiseksi parlamentaarisen toteutuksen (B), aluehallinnon (D) ja toimialojen (E) käyttöön. Myös kansalaisten ympäristötietoisuuden lisääminen koulutuksen ja ympäristökasvatuksen kautta (C) koetaan tärkeäksi. Siirtymään pyritään taloudellisten kannustimien avulla (H) oikeudenmukaisuus huomioiden (F). Suojelutoimien (G) lisääminen varmistaisi monimuotoisuuden säilymisen, mutta toisaalta suojelupinta-alan noston koetaan uhkaavan taloudellista toimintaa.

Monimuotoisuuden tilan ja vaikutusmekanismien jatkotutkimus

Tutkimus ja seuranta on oltava jatkuvaa ja tutkimuksen on annettava syötettä kokonaisvaltaiseen parlamentaariseen päätöksentekoon, sillä hyvän ekologisen tilan ja monimuotoisuustavoitteiden saavuttaminen eri elinympäristöissä ja populaatioissa kuten metsissä ja vesistöissä sekä yhteys ihmisten hyvinvointiin, kasvatukseen ja ruokaturvaan vaatii tutkimustietoa päätöksenteon tueksi. Luontopääoman arvottaminen on tärkeä toteuttaa päätöksenteon kannalta. Uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön liittyvä tutkimus ja toisaalta ympäristön pitkäaikaisseurantojen rahoitus on varmistettava.

Parlamentaarinen sitoutuminen ja keskusteleva toteutus

Kansalliselle kestävyys siirtymälle tulee perustaa ylivaalikautinen parlamentaarinen ryhmä (ei koske ainoastaan tätä teemaa vaan koko kestävyys siirtymää), jotta sitoutumiselle saadaan jatkuvuutta. Keskustelukulttuuria tulee kehittää ja päätöksenteon on perustuttava tutkimustietoon, jonka levittämistä ja tiedonsiirtoa pitää parantaa. Erilaiset kansalliset strategiat ja lait (vrt. esim. kaivoslaki, luonnonsuojelulaki, ilmastolaki, metsälaki) tulee yhteensovittaa, haitalliset ja vääristävät tuet tulee poistaa ja ylikulutuksen ohjaamiseen tulee olla taloudellisia keinoja, kuten kiintiöitä ja kannusteita. Toisaalta teollisuus ei tue kiintiöajattelua (tässä ristiriita, mutta myös mahdollisuus, ks. kappale Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat).

Ympäristökasvatus ja –koulutus

Ympäristökasvatusta on lisättävä kaikilla oppimisen tasoilla (perus-, ammatti, täydennyskoulutus), samoin ekososiaalista sivistystä tulee lisätä, jotta tieto talouden riippuvuudesta toimivista ekosysteemeistä tulee valtavirraksi. Lisäksi luonnon ja ilmastomuutoksen välisistä suhteista tulee lisätä tietoa ja osaamista.

Alueellisen hallinnon kehittäminen

Kunnille tarvitaan vahva ohjeistus kohti kestäviä, hiilineutraalisuutta ja monimuotoisuutta vahvistavia ratkaisuja. Valtion ja kuntien uudet keskustelurakenteet sparraavat kuntapäätäjät omaksuma uudet strategiat (esim. ekologinen kestävyys, kiertotalous) osaksi päätöksentekoa, julkisia hankintoja ja kaavoitustoimia.

Toimialojen kestävyiden tiekartat

Eri toimialojen ilmastotiekartat päivitetään sisältämään monimuotoisuusnäkökulmat, ja niitä toteutetaan yhteistyössä sektorikohtaisten toimijoiden kanssa. Tässä työssä tarvitaan tutkimustietoa ekologisista reunaehdoista ja toiminnan vaikutuksista. Riskien arviointia ja suunnittelua toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Oikeudenmukaisuus ja vastuunjako

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on turvattava, kun ylikuluttavia toimintamalleja puretaan. Tämä vaatii rahoitusta siirtymän aiheuttamille kustannuksille (esim. työntekijöiden uudelleen koulutus). On huomioitava alkuperäiskansojen oikeudet ja osallistaminen, ylisukupolvisuus, sekä mm. oikeus omistamaansa omaisuuteen. Toisaalta kyseessä eivät ole vain ihmisten oikeudet vaan myös luonnolla on oikeuksia ("rights to nature").

Monipuoliset, joustavat ja riittävät suojelutoimet

Olemassa olevat hyvät suojelukäytännöt on hyödynnettävä täysimittaisesti (HELMI, METSO). Lisäksi tarvitaan joustavia ja innovatiivisia suojelutoimia ja rahoitusta niihin. Tarvitaan monitavoitteisia maankäyttösuunnitelmia, jotta esim. lajien suojelua, metsien kestäväää käyttöä ja biopohjaisia ratkaisuja ja elinympäristöjen hyvä tila voidaan edistää. Vapaaehtoisuuden rinnalle tarvitaan lainsäädäntöä ja rahoitus pohjan laajentamista toimeenpanon toteuttamiselle, mutta suojeluun pakottaminen (rahoitus esim. hallitusohjelmaan) tai tiukat suojelutoimet nähdään ristiriitaisina teollisen toiminnan edellytysten turvaamisen kanssa (ks. kappale Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat).

Kannustimet

Taloudellisia kannustimia tarvitaan ekologisen ja ilmasto kestävyden edistämiseksi (esim. päästömaksut ja –hyvitykset kasvihuonekaasuille). Hinnoittelu tulee tuoda mukaan julkisen hallinnon suunnitteluun monimuotoisuuden edistämiseksi ja osaksi vaikutusarviointeja. Tarvitaan luonnon monimuotoisuutta ylläpitävät sertifiointijärjestelmät ja yksityissektorin sitoumukset, luontopääoman huomioiminen sekä hyvä yhteistyö. Kompensaatio nähdään haasteellisenä keinona (ks. kappale Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat).

Arvio muutoksen etenemisestä

- Muutoksen toteutuminen vaatii uusia toimintamalleja ja käytäntöjä (sekä sitoutumista), jotka on saatava käyntiin mahdollisimman nopeasti, sillä vaikutukset luonnon tilaan tulevat viiveellä.
- Lainsäädännön osalta esim. luonnonsuojelulain ja maa- ja rakennuslain päivitykset ovat meneillään, samoin biotalousstrategian ja kiertotalouden strategisen ohjelman päivitys, mutta eri lakien ja strategioiden yhteensovittamista peräänkuulutetaan.

- Loppuun asetettu tavoite luonnonvarojen kulutuksen sovittamisesta ekologisiin reunaehtoihin on erittäin haastava, ja kysymyksenä on myös miten globaali ulottuvuus ja kehitys muualla huomioidaan (tässä polkutyössä ei huomioitu globaalia näkökulmaa), sillä Suomessa on paljon kansainvälisillä markkinoilla toimivia yrityksiä.

Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat

- Luonnonvarojen ylikulutuksen purkaminen: Kestävän kehityksen edellytys IPBESin mukaan on luonnonvarojen ylikulutuksen purkaminen, johon tarvitaan voimakkaita ohjauskeinoja, kuten nykyistä huomattavasti suurempi suojelupinta-ala sekä esimerkiksi riittävän voimakas luonnonvaraverotus. Toisaalta, elinkeinoelämässä pelätään, että jos Suomessa vähennetään taloudellista toimintaa, se tapahtuu jossain muualla. Ylikulutus siirtyy muualle.
- Luonnonvaraverot/kiintiöt: Voidaan nähdä sekä uhkana että mahdollisuutena. Teollisuus ei tue kiintiöajattelua, mutta toisaalta verot ja kiintiöt voidaan nähdä myös mahdollisuutena tuoda uusia kestäviä toimintamalleja ja tuotteita markkinoille.
- Suojelutoimet: Suojelutoimien lisääminen varmistaisi monimuotoisuuden säilymisen, mutta toisaalta suojelupinta-alan nosto, etenkin "suojaan pakottaminen" ja alue- ja luontotyypeittäin tehtävä suojele nähdään uhkana teollisuudelle.
- Kompensaatiot: Kompensaatioissa on valtava määrä haasteita. Mitigaatiohierarkian mukaisesti kompensatio on viimesijainen keino luonnon monimuotoisuuden suojelussa. Toisaalta, esim. metsiä ei pidä valjastaa antamaan lisää aikaa fossiilisten päästöjen jatkamiselle. Mikäli hiilikompensaatiohankkeet yleistyvät ja painottuvat metsien hiilivaraston säilyttämiseen, ne muodostavat merkittävän riskin kotimaiselle metsäteollisuuden raaka-aineen hankinnalle.

Politiikkaperiaatteiden toteutuminen polulla

1. *Oikeudenmukaisuuden varmistaminen*: Pyrittävä huomioimaan vaikutuksien oikeudenmukaisuus, työnmuutoksen oikeudenmukaisuus, tulevat sukupolvet, ihmisoikeuksien toteutuminen, sekä luonnon oma oikeus ("rights to nature").
2. *Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus*: Perustettavalla parlamentaarisella ryhmällä olisi suuri merkitys. Haavoittuvat ryhmät pyrittävä saamaan mukaan. Samoin osallistavat hallinnolliset prosessit.
3. *Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no-one behind)*: Pohdittavaksi jää, kenen ääni oikeasti kuuluu, kenen ääni painaa?

4. *Pitkäjärjestyksen ja kansallisen politiikkajohdon mukaisuuden varmistaminen:* Parlamentaarinen ryhmä olisi ylivaalikautinen ja toisi jatkuvuutta. Toimijat tarvitsevat pitkäjärjestyttä ja ennakoitavuutta. Talouden kasvun suhde luonnonvarojen käyttöön ristiriitainen (tämä muutospolku suhteessa polkuun 6. Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus).
5. *Globaalin vastuun ja globaalin johdon mukaisuuden varmistaminen:* Toiveena, että Suomi ottaisi edelläkävijän roolin kestävydessä. Suomella on hyvä maine, on puhdas luonto, vesi, vihreä maa, korkea koulutus. Toisaalta haastetta on siinä, että tämä polkutyö on toimintaan Suomen sisäpuolella, mutta monet yritykset toimivat kansainvälisillä markkinoilla. Jos Suomessa vähennetään taloudellista toimintaa, se tapahtuu jossain muualla.
6. *Kestävän kehityksen politiikan muutosvoimaisuus:* Erityisesti ollut haasteita toteuttaa SDG 14 (Conserve and Sustainably Use the Oceans, Seas and Marine Resources for Sustainable Development) ja SDG 15 (Protect, Restore and Promote Sustainable Use of Terrestrial Ecosystems, Sustainably Manage Forests, Combat Desertification, and Halt and Reverse Land Degradation and Halt Biodiversity Loss). Toisaalta SDG 14 ja 15 on muotoiltu niin ympäripyöreästi, että meidän tulisi itse vaikuttaa siihen, miten ne (tavoitteet) toteutetaan.

3.4. Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

Muutosvisio vuoteen 2030:

“Vahvistuva kestävä kehitys edistävä osaaminen ja arvopohja luovat ihmisten elämään merkityksellisyyttä ja kasvattavat osaamista, joka tukee ratkaisujen syntymistä globaaleihin kestävyysongelmiin. Kasvatus ja opetus, ovat kaikkien saatavilla. Jatkuva oppiminen tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden oppia uusia tietoja ja taitoja muuttuvan maailman tarpeisiin työelämässä ja sen ulkopuolella. Kasvatus- ja koulutusjärjestelmä takaa kestävyysmurrosta edistävän sivistyksen kaikille väestöryhmille yhdenvertaisesti ja saavutettavasti. Väestön koulutustaso on kasvanut ja koulutus- ja osaamiserot ovat kaventuneet. Yhteiskunta tukee kestäviä elämäntapavalintoja, asenneilmapiiri ja mahdollisuus tehdä kestäviä valintoja on vahvistunut. Vaikka suomalaiset kuluttavat vähemmän ja kestävämmiin, hyvinvointi on korkeammalla tasolla.”

Muutostavoitteet:

1. Ihmisten kokemus oman elämän merkityksellisyydestä on vahvistunut. Kaikilla ihmisillä on kokemus, että heillä on mahdollisuus ja taitoja vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaan.
2. Edellytykset opintojen ja koulutuksen jatkamiseen ovat tasa-arvoiset asuinpaikasta ja perhetaustasta riippumatta. Koulutus ja uusien taitojen oppiminen ovat yhdenvertaisesti saatavissa ja saavutettavissa kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Lisäksi aikuiskoulutuksen osallistumisen aste kasvaa.
3. Elämäntapojen jalanjälki on pienentynyt, esimerkiksi suomalaisten hiihlijalanjälki on laskenut kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti.
4. Koulutuksen tavoitteet ja käytännön toteutus edistävät kestävä kehitystä edistävää osaamista ja arvoja varhaiskasvatuksesta alkaen kaikilla koulutusasteilla ja aloilla. Koulutus ja tiede antavat osaamisia ja taitoja tutkimuksen ja innovaatioiden kehittämiseen ja hyödyntämiseen.

Muutostarina

Kestävien elämäntapojen ja siihen liittyvän sivistyksen ja osaamisen edistäminen ja valtavirtaistaminen suomalaisessa yhteiskunnassa ja siihen liittyvä kestävyysmurros vaatii aluksi sitä, että koulutuksessa saadaan aikaiseksi koulutusparadigman muutos. Tällä tarkoitetaan koulutuksen päämäärien uudeelleen ajattelua kestävä kehitystä kehittävän osaamisen ja sivistyksen sekä laajemmin ihmisyyden ja ihmisarvon päämäärien näkökulmasta. Muutos tulisi näkyä mm. siinä miten muun muassa opetussuunnitelmia ja opetussuunnitelmien perusteita käytäisiin pitkäjänteisesti ja kaikkia opetussuunnitelmatyöhön osallistuvia tahoja osallistaen kattavasti ja syvällisesti läpi kestävä kehitystä edistävän osaamisen, taitojen ja kestävä kehityksen arvojen näkökulmasta koko koulutus- ja kasvatuskentän osalta. Tämä tarkoittaa siis arvopohjien päivittämistä kattavasti, laajasti ja eri koulutussektoreita ja -aloja läpileikkaavasti. Tämä luo alun, jonka myötä muiden toimien ja vaiheiden avulla ja kautta voidaan tavoitella yleistä ja kattavaa yhteiskunnan kulttuurista kestävyysmurrosta kohti kestäviä elämäntapoja sivistyksen edistämisen avulla. Tämä vaatii resurssointia onnistuakseen, jotta voidaan turvata perusta kestävyysmurroksen tavoittelulle. Myös tieteen ja tutkimuksen resurssit ovat tärkeitä, koska murroksen ja sen kaikkien toimien tulisi pohjautua tutkittuun tietoon ja ymmärrykseen. Ja tiede ja tutkimus tuottavat uusia ratkaisuja kestävyysmurroksen tarpeisiin.

Kestävyysmurroksessa sivistys ja osaaminen tulisi ymmärtää laajasti myös kulttuuriin, liikuntaan ja nuoriso- sekä järjestö-, seura- ja harrastustoimintaan osallistumisen kautta. Tällaiseen toimintaan osallistuminen pitäisi myös tunnistaa ja tunnustaa hyvinvointia lisäävänä ja elämäntapoihimme vaikuttavana tekijänä. Eri tahoilta ja tahojen kautta hankittu osaaminen ja kokemukset kehittävät ihmisen valmiuksia ja osaamista, joita tarvitaan kestävyysmurroksessa.

Kestävyysmurros tapahtuu yhteiskunnassa kolmella tasolla: 1) käyttäytymisen ja teknologian murros, 2) politiikan ja rakenteiden murros sekä 3) käsitysten ja maailmankuvan murros _ ja juuri kestävään kehitykseen liittyvän osaamisen kehittämisen ja sivistyksen kasvattamisen kautta. Tällä ei voida kuitenkaan yksin saavuttaa murrosta yksilön tai laajemmin yhteiskunnassa

esiintyviä kestäviä elämäntapoja. Kun pyrimme uudistamaan yhteiskuntaa kestävämmäksi, on tällöin tarpeen sekä kehittää ihmisten elämäntapojen ja kuluttamisen käytäntöjä sekä tarkastella niitä yhteiskunnan rakenteita, jotka määrittelevät valintojen mahdollisuuksia ja vaikuttavuutta. Tähän tarvitaan avuksi myös talouden ja työn, terveyden, energian, monimuotoisuuden ja ruoan teemojen murrosten tavoitteiden saavuttamista, jotta kansalaisten elämäntavat voivat muuttua kestäviksi. Osaaminen ja sivistys toimii kuitenkin tärkeänä mahdollistajana, kun näitä kaikkia teemoja edistetään ja niiden kautta haetaan kestävyysmurrosta. Kestävän kehityksen osaaminen ja arvot siirtyvät koulutettujen ihmisten kautta yhteiskuntaan ja työelämään.

Kestävyysmurroksen käynnistämisvaiheessa voisi laatia erityisen ja uudentyypin kansallisen strategian määrittämään niitä koulutuksen ja kasvatuksen avulla opetettavia kestävä kehityksen kansalaistaitoja ja arvoja niihin liittyvän osaamisparadigman muutosta, joita laaja kestävyysmurros edellyttää. Tämä pohjautuu ajatukseen, että tuki osaamisen ja sivistyksen paradigman muutokselle lähtee yhteisestä strategiasta. Toisaalta, strategian sijasta saman lopputuloksen voi saada myös muita ohjauskeinoja kehittämällä tai tarkastelemalla syvällisesti jo aiempien ohjausasiakirjojen ja lakien mahdollistavia puitteita. Tällaiselle strategialle on nopea tarve, ja siinä pitää keskustella samalla myös kestävä kehityksen paradigman muutoksesta koulutuksessa ja kasvatuksessa.

Lisäksi muutoksen aikana on tärkeää tunnistaa ennakoiden tulevaisuuden osaamista työelämän, työvoiman ja työelämässä vaadittavan osaamisen kannalta. Tulevaisuuden osaajaprofiilit työelämässä voivat kestävä kehityksen näkökulmasta olla erilaiset kuin nykyhetken ja nykytietämyksen valossa. Lisäksi esimerkiksi ammattiin tähtäävän koulutuksen tarjoaman osaamisen ja koulutusmäärien ennakointi on tärkeää, että jokin tietty koulutus tai ei kouluttaisi tulevaisuudessa sektorille, jossa on kohonnut riski työttömyyteen ja sitä kautta kohonnut riski osattomuuteen tai jopa syrjäytymiseen. Tämä voi hidastaa kestävä kehitystä edistävän osaamisen omaksumista.

Osaamistarpeiden ennakoinnin myötä ymmärrystä jalkautetaan laajasti, laaja-alaisesti ja poikkileikkaavasti käytäntöön, jolloin mm. korkeakoulutus, vapaa sivistystyö, aikuiskoulutus, ammatillinen koulutus ja täydennyskoulutus vain muutamia mainitaksemme voivat vastata tulevaisuuden työelämätarpeisiin _ ja erityisesti kestävä kehityksen taitojen ja arvojen näkökulmasta. Tutkimuksen ja tutkitun tiedon tulisi ohjata osaamisen ennakointia ja tunnistamista. Keskeistä on se, että millaisia taitoja ja tietoja tarvitaan tulevaisuuden kestävyyskysymysten ratkomiseksi. Lisäksi on tärkeää tunnistaa ja ennakoida miten tutkintorakenteet, oppimisen avoimuus ja elinikäinen oppiminen pystyvät paremmin vastaamaan muuttuviin osaamistarpeisiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vain listaa osaamisista tai tutkinnoista, vaan kyse on enemmänkin laajemmin oppimispolkujen rakenteesta, osaamisesta ja siitä, miten osaamisista voidaan tunnistaa ja osaamisvajaisiin vastata. Näin osaamista voidaan kohdentaa tulevaisuudessa oikeisiin paikkoihin. Keskeistä on muistaa, että elämä on jatkuvaa oppimista ja kehittymistä, ja jatkossa tämä kehityssuunta vahvistuu entisestään.

Kestävä kehitystä tukevien elämäntapojen valtavirtaistumiseen Suomessa voidaan päästä ainoastaan, kun huomioidaan ja osallistetaan osaamis-, koulutus- ja kasvatuskenttää laajalti.

Tämä tarkoittaa formaalia koulutusta ja kasvatusta antavien tahojen lisäksi eri non- ja informaalia oppimista mahdollistavien tahojen osallistamista ja niiden välisen yhteistyön ja rajapintojen mahdollistamista ja tukemista. Näitä tahoja löytyy niin kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluista, harrastustoiminnasta kuin tiedotusvälineistä. Näin mahdollistetaan se, että yksilöiden oppiminen kumuloituu toimijoiden ja yhteisöjen kautta koko yksilön elämän läpi kestävän oppimispolun ajan _ ja jopa välillä myös joidenkin asioiden tai asenteiden poisoppimisen avulla. Tämä vaatii eri toimijoilta ja kentän eri osilta formaalin, nonformaalin ja informaalin koulutuksen, kasvatuksen ja sivistystyön yhteistyötä, sen kehittämistä ja ennen kaikkea eri sektoreiden huomioimista keskittymättä liikaa vain esimerkiksi formaaliin koulutukseen. Lisäksi tärkeää on se, että kansalaisille tulee näkyväksi kaikki ne mahdolliset paikat oppia ja kasvaa, mitä heillä on käytössään yhteiskunnassa. Lisäksi tärkeää on se, että oppiminen ja sivistyminen ovat yksilön elinikäisiä prosesseja, ja niitä tulisi tukea monipuolisesti. Tähän sisältyy muodollinen peruskoulutus ja tutkintokoulutus kuin myös työelämässä oppiminen, vapaa sivistystyö sekä vapaa-ajalla tapahtuva oppiminen harrastuksissa, yhdistystoiminnassa sekä muiden kolmannen sektorin toimijoiden taholta. Yhteiskunnassamme on runsaasti eri tahoja ja toimijoita, joita tämän muutokseen pyrkiminen tulisi koskettaa ja jotka tulisi osallistaa. Näitä löytyy niin kulttuurilaitoksista, harrastustoiminnasta, järjestöistä, jopa maanpuolustuksesta, sekä vapaan sivistystyön laitoksista kuin työssä ja työelämässä oppimisesta asti.

Myös media ja tiedotusvälineet ovat osa epämuodollisia kansalaisten taitoja ja sivistystä edistäviä tahoja ja kanavia, koska niillä on keskeinen rooli tiedon ja uutisten välittämisessä. Tämä voi myös edistää kansalaisten oppimista ja sivistyksen kasvua. Lisäksi media _ niin perinteinen media kuin sosiaalinen media _ vat merkittävä muutosajuri tai muutoksen mahdollistaja kestävien elämäntapojen saralla. Mediasisällöt mahdollistavat matalan kynnyksen oppimista ajasta ja paikasta riippumatta, mutta toisaalta ruokkivat myös kestävän kehityksen vastaista kulttuuria. Median haasteena nähdään polarisoitunut keskustelukulttuuri ja disinformaation leviämisen uhka. Tämän takia tarvitaan sekä mediayhtiöiden työtä ja osallisuutta että kansalaisten medialukutaidon kasvamista.

Kulku koulutuksen, kasvatuksen ja sivistyksen kasvattamisen sekä osaamisen tasa-arvoisten mahdollisuuksien edistämisen keinoin kohti kestävän kehityksen mukaisten elintapojen valtavirtaistumista sen mahdollisuuksien yhdenvertaisuutta Suomessa vaatii myös ohjausta ja oppimisen tukemista laajasti ja laaja-alaisesti. Kaikilla pitää olla mahdollisuus kasvaa oman elämänsä tekijäksi ja toteuttajaksi sekä tulevaisuutemme uudistajaksi osana kestävyysmurrosta. Erityisen tärkeää on ohjauksen lisääminen ja kohdentaminen erilaisille oppijoille sekä oppimisessa putoamisvaarassa olevien tukemista. Tämä sisältää niin ne, joilla on oppimisen haasteita kuin myös heikosti opetuksen kieltä osaavat. Lisäksi on tärkeää on huomioida ja antaa tukea aliedustetuilla ryhmille mm. opintosiiirtymissä sekä siirtymisessä opinnoista työelämään, ja myöhemmin jo työelämässä esimerkiksi uravaihdoksien yhteydessä ja täydennyskoulutuksessa. Näin voimme tukea yksilön koko elämänpolkua, mikä on tärkeää kestävyysmurroksen aikaansaamiseksi. Näiden toimien ansiosta kestävän kehityksen taitojen ja arvojen oppiminen ja omaksuminen mahdollistuu yhdenvertaisesti eri tilanteissa ja eri vaiheissa oleville sekä ottaa yksilöllisyyden huomioon. Näin pyritään tukemaan henkilökohtaisen ja läpi elämän kulkevan

oppimispolun luomista ja tukemista. Lisäksi on tärkeää, että kaikki ohjauksen tukimallit tulee pohjautua tutkittuun tietoon.

Koko muutoksen ajan tulisi pyrkiä seuraamaan osaamisen kehittymisen muutoksia ja murroksen etenemistä. Tämä vaatii työkaluja ja mittareita, joilla voidaan havaita oppimisen muuttavan maailmaa. Nykyiset mittarit eivät tähän välttämättä riitä tai ne ovat liian kapeakatseisia. Muutoksen välivaiheena pyritään olemaan tilanteessa, että olemme saaneet lisättyä tietoisuutta kestävän kehityksen aktiivisesta kansalaisuudesta ja kriittisestä ajattelusta sekä siitä, että yleisesti jo tunnustetaan ja hyväksytään kestävän kehityksen näkökulmasta hyvinvoiva kansalainen ja kansalaisilla on parempi ymmärrys kestävästä elämäntavoista. Lisäksi pyritään olemaan tilanteessa, että yhteiskunnassamme tunnustetaan ja tunnustetaan kansalaisia, joista huokuu positiivinen kuva hyvinvoivasta kansalaisesta ja joka elää uusien oppimiensa arvojensa mukaisesti.

Kun parhaassa tapauksessa tällainen positiivinen kuva hyvinvoivasta ja kestävän kehityksen arvojen mukaisesti elävästä ja toimivasta kansalaisesta valtavirtaistuu, voi yksilöiden oppiminen kumuloitua yhteisöjen kautta kestäväksi kulttuurin muutokseksi. Ja samalla yhteiskunnan positiivisen muutoksen kautta voidaan saavuttaa kansalaisten kestävä kehitystä edistävä osaaminen ja kestävän kehityksen taidot. Mutta, jos kestävän kehityksen arvot ja elämäntavat eivät koulutuksen ja sivistyksen toimien myötä valtavirtaistu, joudutaan harkitsemaan vaihtoehtoja kulkua. Tässä toisen ääripään negatiivisessa skenaariossa yksilöillä olisi henkilökohtaisia ympäristöbudjetteja tai ympäristöjalanjälkitilejä, joiden rajojen sisäpuolella pysymistä valvotaan. Tässä skenaariossa myös muut toimet ovat epäonnistuneet ja negatiivisia pakotteita asetetaan myös organisaatioille, eikä vain yksilöille. Samaan tapaan kuin olemme verovelvollisia, velvollisia noudattamaan lakeja yms. olisi meillä velvollisuus esimerkiksi kierrättää, elää vähäpäästöistä elämää jne. Olisi epäoikeudenmukaista, jos sallisimme osan väestöstä esimerkiksi kuluttavan muita paljon enemmän luonnonvaroja ja siten vaarantavan nykyisten ja tulevien sukupolvien elinehdot. Todellinen kestävyysmurroksen toteutuminen voi olla myös todennäköisesti jossain näiden ääripäiden välillä; osa tavoitteista toteutuu, osa toteutuu osittain ja osaan ei yllä.

Arvio muutoksen etenemisestä

Muutos ja murros pyrkii kulkemaan kohti kestävien elämäntapojen valtavirtaistumista, osaamista ja sivistystä. Tällä matkalla tarvitaan toimia, joista osa on kiireisiä ja osa ei ole vielä ajankohtaisia. Formaalisissa koulutuksissa on paljon tapahtumassa sellaista, jotka luovat pohjan muutospolun alkupäässä ensimmäisissä toimissa. Mutta kiireisiä toimia on tunnistaa jo pian mitä ovat ne kestävän kehityksen kansalaistaidot ja osaaminen, jota polulla tavoitellaan, ja joita tarvitaan, jotta muutospolku päästään maaliin asti. Tähän tarvitaan uudenlaisen kestävän kehityksen kansalaistaitojen kansallisen strategian pikaista toteuttamista. Muutoksen aikaansaamiseksi on lisäksi keskeistä aloittaa pian keskustelu ja toimet siitä, miten voimme laajentaa yhteistyötä laajasti formaalin, informaalin ja nonformaalin oppimisen välillä, kun yhteisesti ja yhteistyössä pyrimme kehittämään kestävä kehitystä edistävää osaamista, taitoja ja arvoja ja niiden opettamista.

Muutokseen tarvitaan oppilaitoksia ja toimijoita, jotka eivät vain toisinnalla vallitsevia toimintamalleja, vaan toimivat yhteiskunnan uudistajina yhdessä uudistavan oppimisen periaatteen pohjalta. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja järjestöt voivat olla suunnannäyttäjiä yhteiskuntaa uudistavassa yhteisöllisessä oppimisessa. Onneksi koulutuksen ja sivistyksen parissa on jo paljon rakenteita valmiina. Esimerkiksi oppilaitoksissa, koulutuksessa ja varhaiskasvatuksessa on valmiita rakenteita ohjaukseen sekä heikoimmassa asemassa olevien ja erilaisten oppijoiden huomioimiseen. Lisäksi suomalaisessa tiedekentässä on jo olemassa osaaminen ja rakenteet murroksen eri vaiheissa vaadittavan tieteellisen ymmärryksen ja tiedon hankkimiseksi. Haasteena näissä kaikissa onkin se, että riittävätkö resurssit niiden riittävään ja laajaan hyödyntämiseen, vaikka rakenteet ovatkin jo olemassa.

Murroksen alkuun saaminen vaatii uudenlaisen kansallisen strategian pikaista valmistelua – strategiaa kansalaisilta vaadittavista kestävästä kehityksen taidoista ja arvoista. Tämän pohjustukseksi tarvitaan keskustelua koko koulutuksen ja osaamisen paradigman uudistamisesta kestävästä kehityksestä edistävän osaamisen ja sivistyksen perustalle. Kestävä kehitysosaamisen ja arvojen integroinnilla nykyiseen ensisijaisesti talouden intressejä palvelemaan koulutukseen ei saavuteta yhteiskunnan kulttuurista muutosta.

Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat

Kestävä kehitys mukaiset elämäntavat valtavirtaistuvat tavalla tai toisella – joko vapaaehtoisuuden perustuen tai poliittisesti ohjatun pakon edessä.

Oikeutus muutokselle ottamalla kaikki tahot ja kaikki kansalaiset tasavertaisesti ja yhdenvertaisesti mukaan polun toteuttamiseen. Tässä piileekin polun merkittävin epävarmuus eli erilaisten informaalin ja nonformaalin oppimisen toimijoiden osallistaminen koko yhteiskunnassa. Voi olla, että kaikki toimijat eivät koe yhteistä tavoitetta omakseen, ja eivät näin ollen osallistu tai osallistuvat vain velvollisuudesta minimipanoksella.

Muita epävarmuuksia polun toteutumisessa on ensinnäkin suurempien resurssien riittävyys ja allokointi polun eri vaiheissa ja eri asioissa eri toimijoiden toimintaan. Toiseksi polun toteutuminen vaatii myös runsaasti välillisten resurssien riittävyttä ja allokointia toimivasti, jotta toimijoilla on mahdollisuudet olla osallisina riittävällä panoksella.

Politiikkaperiaatteiden toteutuminen

Ensimmäiset kolme politiikkaperiaatetta linkittyvät sivistyksen ja kasvatuksen teemassa toisiinsa monin tavoin, ja ollessaan keskenään ja yleisen politiikkakentän kanssa linjassa, tukevat arvopohjan ja elämäntapojen muutosta.

Oikeudenmukaisuuden varmistaminen

Oikeudenmukaisuuden varmistaminen näkyy polulla useissa eri kohdissa. Ensinnäkin tämä näkyy siinä, että polulla on otettu laajasti huomioon erilaisten ja erilaisiin perusteisiin pohjautuvien opetuksen, osaamisen ja sivistyksen tarjoajien ja mahdollistajien tasapuolinen kohtelu ja niiden näkyminen toimijoina. Tämä myös edistää kansalaisten oikeudenmukaista tavoittamista, kun polulla huomioitavat erilaiset tahot ja toimijat tarjoajat tavoittavat yhdessä kattavammin eri kansalais- ja ikäryhmät. Polulla ei korosteta erikseen mitään formaalia opetusta, kasvatusta sekä non- ja informaalia tahoja, vaan niitä halutaan tukea tasapuolisesti. Tämä edistää myös kansalaisten oikeudenmukaista kohtelua. Toiseksi polulla huomioidaan passiivisten, syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien ja erilaisten oppijoiden huomioiminen, mikä myös edistää polun oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta. Tämä huomioiminen sisältää myös koulutukseen pääsyn yhdenvertaisuuden edistämisen ja esteiden purkamisen.

Lisäksi polulla esitetään vaihtoehtoisena toimena henkilökohtaista ympäristöjalanjälkitiliä, jos pehmeämmät ja ensisijaiset toimet eivät ole saaneet aikaan kestävästä kehityksestä edistävän osaamisen ja kansalaistaitojen valtavirtaistumista. Asiantuntijaryhmämme mielestä tämä on viimesijainen keino, jota ei haluta, koska se voi syyllistää ihmisiä ja näin vaikuttaa ei-toivotulla tavalla. Tällaisen ratkaisun tulisi siis pohjautua tutkittuun tietoon ja huolellisiin arvioihin. Mutta ei toisaalta ole myöskään oikeudenmukaista, jos toiset piittaamattomuuttaan voivat pilata toisten elinehdot, minkä takia toisten suuremmat päästövaatimukset voidaan nähdä oikeudenmukaisena vaatimuksena polulla. Näiden vaihtoehtoisten toimien näkymistä polulla perustellaan myös tulevien sukupolvien oikeudenmukaisella oikeudella hyvään tulevaisuuteen ja puhtaaseen ympäristöön ja luonnonvaroihin, mikä on myös yksi taloudellisen kestävästä kehityksen kulmakivistä _ eli huomioidaan myös tulevien sukupolvien oikeudet.

Kestävien elämäntapojen valtavirtaistuminen edellyttää muutoksia totuttuihin käytäntöihin ja toimintoihin, ja on tärkeää kysyä minkälaiset muutokset ovat oikeutettuja, mutta toisaalta jos vapaaehtoisuuteen perustuva kehityskulku ei toteudu, kestävyyskriisin edetessä ollaan joka tapauksessa ympäristömuutoksen aiheuttaman pakon edessä valintojen suhteen.

Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus

Tämä politiikkaperiaate nivoutuu polulla yhteen oikeudenmukaisuuden toteutumisen politiikkaperiaatteen kanssa. Polun avulla halutaan edistää koko yhteiskunnan osallistamista ja osallisuutta ja toimijuutta laajasti.

Koko yhteiskunnan osallistaminen näkyy polulla myös polun loppuvaiheen vaihtoehtoisessa toimenpiteessä eli henkilökohtaisessa ympäristöjalanjälkitilissä, jota tarvitaan, jos pehmeämmät ja ensisijaiset toimet eivät ole saaneet aikaan kestävästä kehityksestä edistävän osaamisen ja kansalaistaitojen valtavirtaistumista. Onhan meillä kaikilla yhteiskunnan jäsenenä muitakin velvollisuuksia (esim. verovelvollisuus jne.), joten jatkossa meillä saattaa olla myös velvollisuus elää kestävien elämäntapojen mukaan, kuten esimerkiksi kestävästä kehityksestä kansalaisvelvollisuudet, velvollisuus kierrättää, velvollisuus elää vähäpäästöisesti jne.

Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no-one behind)

Myös heikommassa asemassa olevien korostettu huomioiminen näkyy polussa samoin kuin edellä aiemmin on kuvattu kahden muuan läheisesti tähän sidoksissa olevan politiikkaperiaatteen kohdalla. Suomalaisessa formaalissa koulutusjärjestelmässä on jo olemassa työkaluja ja toimijoita heikoimmassa asemassa olevien huomioimiseksi, jos tulevaisuudessa vain on tähän kohdistaa riittävästi resursseja. Polussa halutaan myös tuoda esille, että samanlainen huomioiminen tulisi kattaa vapaata sivistystyötä tekevät toimijat sekä kansalaisjärjestöt, yhdistykset ja vapaa-ajan toiminnan. Polulla on tunnistettu heikoimmassa asemassa oleviksi mm. passiiviset ryhmät, syrjäytymisvaarassa olevat ryhmät sekä erilaiset oppijat

Pitkäjänteisyyden ja kansallisen politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen

Pitkäjänteisyys ja kansallisen politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen näkyy polussa siinä, että koulutus- ja kasvatusektorin näkökulmasta on paljon ns. sisäänrakennettuja elementtejä ja rakenteita, joista hallitus tai eduskunta ei suoraan päättä (mm. Opetussuunnitelmien perusteet). Näin ollen sisällöt päätetään pitkäjänteisesti ja laajassa yhteistyössä ilman taajaa poliittista heilahtelua. Myös opetuksenjärjestäjien (mm. korkeakoulujen) autonomia suojaa poliittiselta heilunnalta. Mutta toisaalta koulutuksen, kasvatuksen sivistystyön ja kolmanne sektorin rahoituksen heilunta voi heikentää pitkäjänteisyyttä.

Polun mukaan politiikkajohdonmukaisuus tulisi ilmetä strategioiden toteutuksessa _ mm. kestävän kehityksen taitojen kansallinen strategia tulisi näkyä laajempänä kuin vain koulutuksen, kasvatuksen ja vapaan sivistystyön näkökulmasta.

Riskinä pitkäjänteisyydelle ja kansalliselle politiikkajohdonmukaisuudelle polussa ovat sen riippuvuudet muiden teemojen polkuihin. Miten esimerkiksi tieto ja ymmärrys muuttuvat muiden polkujen arvoiksi? Ja miten vaikuttaa se, että aika, jossa elämme on johtanut arvojen polarisaatioon riippumatta siitä, että koulutussisällöt ja -pyrkimykset ovat jo osin muuttuneet siihen suuntaan, että ne tukevat kestävää kehitystä. Tämä on polussa tärkeää, koska polarisoitunut keskustelukulttuuri voi rajata mahdollisuuksia kulttuurisen muutoksen aikaansaamiseksi. Tällöin tiedon ja osaamisen muuttuminen teoiksi ja arvoiksi voi olla rajallista.

Globaalin vastuun ja globaalin johdonmukaisuuden varmistaminen

Polussa huomioitu globaali vastuu ja ulottuvuus. Polun onnistumisen kannalta on tärkeää, että nämä tulisi huomioida kestävän kehityksen taitojen kansallisessa strategiassa. Polussa tuodaan esille, että Suomella on mahdollisuus onnistuessaan toimia globaalina vaikuttajana ja ratkaisija koulutussektorilla ja osaamisen kehittämisessä sekä auttaa ratkomaan ongelmia muualla. Polussa tuodaan kuitenkin esille globaalin ulottuvuuden suunta kahteen suuntaan; toisaalta Suomi voi olla koulutusviejä, mutta Suomi olisi myös aktiivinen koulutus- ja osaamistuoja. Polku tuo esille epävarmuuden, että Suomi olisi vain kestävän kehityksen ja koulutuksen mallimaa. Lisäksi polku korostaa, että globaali vastuu ja globaali vaikuttaminen on kahdensuuntainen prosessi. Esimerkiksi tietoa, osaamista ja ratkaisuja kannattaa polun mukaan hakea ulkomailta.

Polun mukaan globaali toimijuus sisältää kehitysyhteistyötä sekä muuta globaalia yhteistoimijuutta. Polkua laadittaessa tunnistettiin epävarmuudeksi se, että erinomaiset kansalliset oppimistulokset kansainvälisessä vertailussa herättävät kansainvälistä kiinnostusta, mutta vastaavasti laskevat oppimistulokset vähentävät kiinnostusta Suomea kohtaan. Globaalin vaikuttajuuden kannalta olisi tärkeää ylläpitää tai jopa nostaa kansallisia oppimistuloksia kansainvälisessä vertailussa, eikä menettää aiemmin saatua hyvää mainetta. Yhteenvedona todettakoon, että globaali vaikuttajuus edellyttää aitoa vuorovaikutusta kansainvälisten kumppaneiden keske.

Kestävän kehityksen politiikan muutosvoimaisuus

Kestävän kehityksen politiikan muutosvoimaisuuden politiikkaperiaate heijastuu tähän polkuun siinä, että periaate korostaa eri polkujen välisiä mahdollisia kitkoja ja ristiriitoja. Miten tämä polku voi konkreettisesti tukea muiden muutosalueiden polkujen toteutumista? Ja toisaalta miten muiden muutosalueiden polkujen toimet saattavat riskeerata tämän polun onnistumista. Tämä tarkoittaa sitä, että tavoiteltavia muutoksia ei voida toteuttaa ja saavuttaa yhden muutosalueen ja polun sisäisillä toimilla, vaan siihen tarvitaan muutosalueiden polkujen sujuvaa yhteyttä. Esimerkiksi politiikan muutosvoimat, resurssien mahdollistaminen ja tavoiteltu koherentti yhteiskunnan muutos ovat yhteisiä eri poluille. Muutoksen onnistuminen perustuu siis politiikan yhdenmukaiseen ja pitkäjänteiseen suuntautumiseen kestävyysmurrokseen (mm. suhteessa talouteen ja osallisuuteen) ja kestävästä kehitystä edistävän osaamisen tietoisuuden ja arvojen kehitykselle, jotka yhdessä ohjaavat kestävien elämäntapojen valtavirtaistumiseen. Muutosten yhteydessä ristiriitatilanteissa ristiriitoja voitaisiin purkaa esimerkiksi ottamalla aiheet avoimeen keskusteluun (mm. talous ja luonnon hyödyntäminen, oikeudenmukaisuus).

3.5. Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus

Visio:

2030-luvulla elämänlaatunsa hyväksi kokevien määrä on entistä suurempi. Ihmiset ovat yhä terveempiä ja voivat entistä paremmin ja terveyserot ovat kaventuneet. Suomi on maailman huippua terveysongelmien ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä ja hyvinvoinnin ja terveyden tukemisessa. Yhteiskunnan väestökehitys on kestävä. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eri sukupuolten ja eri väestöryhmien välillä ja sisällä toteutuu. Köyhyys ja osattomuus ovat vähentyneet ja työtä on yhä useammalla. Suomi on turvallinen maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille ja luottamus yhteiskunnan eri toimijoiden välillä on vahvistunut. Yksinäisyys on vähentynyt. Jokainen voi tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön, kokea merkityksellisyyttä ja osallistua yhdenvertaisesti yhteiskunnan toimintaan. Kansalaisyhteiskunta toimii aktiivisesti ja auttaa pitämään kaikki mukana. Kestävät elämäntavat mahdollistavat hyvinvointia kaikille myös globaalisti, luonnon kantokyvyn rajoissa.

Muutostavoitteet vuoteen 2030:

Terveyttä ja hyvinvointia tukevat ja sairauksia ja sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevät sekä hoitavat palvelut on resursoitu ja kohdennettu yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Ne vähentävät eriarvoisuutta, ovat saavutettavissa matalalla kynnyksellä ja ovat helppoja käyttää.

Väestöryhmittäiset terveyserot ovat kaventuneet ja koettu hyvinvointi on kasvanut. Päihde- ja mielenterveysongelmat ja elintapasairaudet ovat vähentyneet.

Väkivalta on vähentynyt yhteiskunnassa. Erityisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta on vähentynyt merkittävästi.

Väestönkehitys on kestävä (sisältäen lisääntymisterveyden)

Asunnottomuus on poistettu ja kohtuuhintaista asumista on tarjolla kaikille.

Syrjäytyminen on vähentynyt merkittävästi. Vapaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet on turvattu yhteiskunnassa. Yhä useampi osallistuu aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Jokainen tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat laajasti yhteiskunnassa. Jokaisella on mahdollisuus kouluttautua, osallistua ja vaikuttaa esimerkiksi sukupuolesta, ihonväristä, toimintakyvystä, iästä tai varallisuudesta riippumatta.

Polkutyöskentelyn alussa tavoitteissa oli mukana myös tavoite "Tulo- ja varallisuuserot eivät kasva". Tämä tavoite otettiin pois työskentelyn lopussa, koska polulla ei käsitelty tähän tavoitteeseen liittyviä toimenpiteitä. Köyhyyden vähentäminen, eriarvoisuuden kaventaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat kuitenkin muutospolun kantavia teemoja.

Muutostarina

Suomalaisten hyvinvointi kaikissa väestö- ja ikäryhmissä toteutuu, kun ihmiset voivat hyvin fyysisesti että psyykkisesti, heillä on hyvä työ-, opiskelu- ja toimintakyky ja he kokevat voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa. Yhteiskunnan on mahdollistettava hyvinvoinnin toteutuminen kestäväällä tavalla.

Tarvitaan muutosta rakenteissa, palveluiden saatavuudessa ja köyhyyden, huono-osaisuuden, rakenteellisen rasismien sekä syrjinnän vähentämistä. Perusoikeudet ja osallisuus on turvattava. Ongelmia on ennaltaehkäistävä ja olemassa olevaa terveyttä ja hyvinvointia vahvistettava kaikissa väestöryhmissä. Yksilöiden hyvinvointi ja terveys rakentuu ympäröivien sosioekonomisten, kulttuuristen ja ympäristöllisten olosuhteiden määrittämänä. Näitä taustatekijöitä ovat mm. koulutus, työ, sosiaaliset suhteet, aineellinen elintaso, turvallisuuden tunne, asuminen, elinympäristö, terveyspalvelut, työolot jne. Terveiden ja hyvinvoinnin taustatekijät on mahdollistettava kullekin väestöryhmälle sopivin keinoin ja palveluin, jotta

yksilöillä on voimavaroja terveellisiin valintoihin (esim. riittävä uni, liikunta, terveellinen ravitsemus). Kestävä hyvinvointi on näkökulma, joka linkittää tämän polun myös ekologiseen kestävyys.

Rakenteiden ja palveluiden muutos kohti ennaltaehkäisyä tulee tehdä huomioiden perusoikeudet, sukupuolten tasa-arvo ja rakenteellisen rasmin ja syrjinnän vähentäminen. Erityisen tärkeää on esimerkiksi vammaisten ja eri vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden aseman parantaminen. Kestävä väestökehitys erityisesti maahanmuuttoa lisäämällä turvaa hyvinvointivaltion tulevaisuutta, kun ikärakenne on muuttumassa. Kestävää väestökehitystä on turvattava myös tukemalla kulttuurista ja kielellistä koheesiota ja syntyvyyttä.

Terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeiset murrosareenatyöskentelyssä esiin nousseet muutostoimet koskevat esimerkiksi ennaltaehkäisevien rakenteiden ja saavutettavien palveluiden vahvistamista, terveellisten elintapojen mahdollistamista, mielenterveyden edistämisen vahvistamista. Osallisuuden kannalta keskeiset muutostoimet koskevat muun muassa perusoikeuksien ja osallisuuden vahvistamista, köyhyyden vähentämistä sekä kohtuuhintaista ja hyvinvointia edistävää asumista. Nämä asiat linkittyvät vahvasti myös toisiinsa. Alla näitä konkreettisia muutostoimia on jäsennetty eri toimijoiden näkökulmista, koska moni asia edistää usean eri tavoitteen toteutumista. Muutostarina kertoo siis mitä kunkin toimijan tulisi tehdä, jotta muutos saataisiin aikaiseksi ja yllä mainitut tavoitteet täytettyä.

Ennaltaehkäisevät palvelut ja rakenteet sekä palvelujen saavutettavuus tulisivat olla sote-uudistuksen keskiössä. Muutos syntyy, kun tulevat hyvinvointialueet kuvaavat ja laittavat käytäntöön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet sekä yhdyspinnalla olevat palvelut ja palveluketjut (esim. elintapaohjaus, liikuntaneuvonta ja kulttuurihyvinvointi). Tieto väestön hyvinvoinnista ja terveydestä on eri toimijoiden välillä joustavasti käytössä. Uudistuksen jälkeen mm. perhekeskukset toimivat koko maassa. Erilaisia perhemuotoja tuetaan. Kaikkien oikeus ja tasa-arvoinen pääsy laadukkaisiin terveys- ja sosiaalipalveluihin on turvattu. Mielenterveyspalvelujen tasoa parannetaan, ja matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja on tarjolla. Etsivä ja löytävä työ, jonka avulla tavoitetaan riskissä olevia henkilöitä, on levinnyt kaikille hyvinvointialueille ja kuntiin ja sitä tehdään kaikkien ikäryhmien osalta.

Kunnat edistävät edelleen asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta kunnan kaikessa toiminnassa. Kunnan eri sektorit tarjoavat mahdollisuuksia kaikille väestöryhmille (mm. liikunta-, kulttuuri-, nuorisopalvelut, koulut, puistot, kadut, kirjastot, edullisen ja turvallisen ja mukautuvan asumisen lisääminen ym. elinympäristö) ja huomioivat palvelutarjonnassaan myös heikommassa asemassa olevat. Esimerkiksi palveluja tarjotaan saavutettavasti ja esteettömästi (sekä etä- että lähipalveluina tai kiertävinä palvelupisteinä). Harrastusmahdollisuudet on turvattu kaikille ikäryhmille, kiinnittäen huomiota niiden yhdenvertaiseen saavutettavuuteen (esim. jokaiselle lapselle mahdollisuus harrastaa maksuttomasti koulupäivän yhteydessä). Kiusaamiseen ja syrjintään puututaan päiväkodeissa, kouluissa, oppilaitoksissa ja työpaikoilla. Esteettömyyskoulutusta järjestetään. Rauhankasvatusta ja väkivallattomuuteen kasvattamista tehdään. Hyvän mielen kunta -tarkistuslistat ja Kaiku-kortit on otettu käyttöön kunnissa. Päihdekulttuuriin on vaikutettu siten, ettei päihteiden käyttö ole houkuttelevaa.

Ennaltaehkäistään sekä torjutaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa aktiivisesti ja tunnistetaan väkivaltaa kokeneet sekä tarjotaan heille apua. Turvakotipaikka on tarjolla jokaiselle sitä tarvitsevalle.

Järjestöjen rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä tunnistetaan laajalti ja järjestöjen osaamista hyödynnetään esimerkiksi koulutuksessa ja vertaistuen tarjoamisessa. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta toimii - esimerkiksi osallistava budjetointi on käytössä laajasti. Eri väestö- ja ikäryhmiä otetaan mukaan päätöksentekoon. Järjestöjä kuullaan. Kansalaisjärjestöjen rahoitus turvataan. Jokaisella on mahdollisuus mielekkääseen tekemiseen, joka vähentää yksinäisyyttä ja lisää merkityksen tunnetta.

Työpaikat rekrytoivat osatyökykyisiä ja työpaikoille on tarjottu keinoja ja kannusteita, jolla heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä rekrytoidaan. Työnantajat ovat aktiivisia hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toimijoita. Kiusaamiseen ja syrjintään sekä rasismiin puututaan.

Valtion tasolla tuotetaan hyvinvointia huomioiden ekologiset reunaehdot. Esimerkiksi ravitsemussuositukset noudattavat planetaarista ruokavaliota ja terveelliselle ja ekologiselle ruoalle on asetettu hintakannusteita. Kestävän hyvinvoinnin mittarit on nostettu BKT:n rinnalle (Esim. GPI: genuine progress indicator). Tuetaan kuntia tekemään energiatehokasta ja ekologista asumista ja infrastruktuuria, jossa on myös helppo liikkua omin voimin (pyöräillen ja kävellen). Pidetään köyhimmät mukana kestävän kehityksen siirtymässä. Sosiaaliturvauudistus on tehty siten, että pienempituloisten tilanne on parantunut ja työn ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen mahdollista. Parannetaan perusturvaa. Kehitetään konkreettisia keinoja velkaongelmien ennaltaehkäisyyn. Tunnistetaan, että hyvinvointia tuottavat asiat eivät ole aina sidoksissa materiaan. Kestävän hyvinvoinnin edistäminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja ylivaalikautista politiikkaa. Pitkäjänteisyyttä voisi edistää esimerkiksi asettamalla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvottelukunta, jonka toiminta ei ole sidottu vaalikausiin.

Arvio muutoksen etenemisestä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä on käynnissä isoja muutosprosesseja. Soteuudistus on käynnissä, tulevat hyvinvointialueet aloittavat toimintansa v.2023 alusta. Soteuudistuksen tavoitteisiin on kirjattu painotuksen siirtäminen ennaltaehkäiseviin palveluihin. Eriarvoisuuden kaventaminen on myös läpileikkaava teema. Valtioneuvoston periaatepäätös hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisestä vuoteen 2030 on annettu ja sille on tehty toimeenpanosuunnitelma n. 150 toimenpiteineen. Kansanterveyden neuvottelukunta seuraa toimeenpanosuunnitelman toteutumista. Mielenterveysstrategia (2020-2030) on tehty ja sen toteuttaminen on käynnistynyt. Suomen ensimmäisen liikuntapoliittisen selonteon (2020) tavoitteena on lisätä merkittävästi ihmisten fyysistä aktiivisuutta. Työkykyohjelma, sosiaaliturvauudistus ja työllisyyden hoidon uudistus on käynnissä.

Paljon on siis jo tapahtumassa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteyttä ekologiseen kestävyys ja keinoja kestävän hyvinvoinnin rakentamiseen tarvitaan lisää, tässä myös kestävän kehityksen toimikunta voi toimia edelläkävijänä.

Muutoksen epävarmuudet / mahdolliset ristiriidat

Muutospolun yksi tärkein teema, eriarvoistumisen pysäyttäminen, on myös soteuudistuksen päätavoitteita. Heikoimmista huolehtiminen ja ketään ei jätetä -periaate vaativat pitkäjänteistä, ylivaalikautista työtä. Epävarmuus jatkuvuudessa vaalikausittain nähtiin mahdollisena riskinä tavoitteiden toteutumiselle. Teemassa on tarve mekanismeille, jotka tukevat ylivaalikautista työtä.

Soteuudistuksen yhtenä tavoitteena on painotuksen siirtäminen ennaltaehkäisyyn, mikä on myös tämän muutospolun keskeinen asia. Vielä on kuitenkin epävarmaa, miten tämä painotuksen muutos käytännössä toteutetaan. Järjestöjen rahoituksen murros aiheuttaa epävarmuutta.

Politiikkaperiaatteiden toteutuminen polulla

Useat kestävän kehityksen politiikkaperiaatteet toteutuvat hyvin polulla ja ovat sen lähtökohtina. Tällaisia ovat oikeudenmukaisuuden varmistaminen, koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus sekä heikommassa asemassa olevien korostettu huomioiminen.

Haasteena on pitkäjänteisyyden ja kansallisen politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien tulee olla kunnossa myös kaikilla vähemmistöryhmillä hallituskaudesta riippumatta. Ennaltaehkäisevässä ja hyvinvointia rakentavassa toiminnassa pitkäjänteisyys on ensisijaista, muuten isot satsaukset menevät hukkaan.

Globaali vastuu näkyy polussa ainakin kahdella tavalla. Kestävän hyvinvoinnin perustana on yhteiskunta, joka toimii ekologisen kantokyvyn rajoissa ja vähentää hyvinvoinnin epätasaista jakautumista maailmassa esim. ympäristökuormituksen takia. Maahanmuuton lisääminen ja laadukkaaseen kotouttamiseen panostaminen on osa globaalia vastuuta, sen lisäksi että se on yksi vastaus kestävään väestöpolitiikkaan. Rahoituksen varmistaminen kestävän kehityksen työtä tekeville järjestöille on oleellista myös globaalin vastuun näkökulmasta.

3.6. Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Visio:

Suomi on edelläkävijä ja suomalaisilla yrityksillä on vahva kädenjälki kokonaiskestävyyttä vahvistavissa ja ilmastonmuutokseen liittyvissä ratkaisuissa, kuten bio- ja kiertotaloudessa, teollisissa innovaatioissa sekä digitaalisissa palveluissa. Yritykset tuottavat hyvinvointia ja lisäarvoa liiketoimintamalleilla, joiden tavoitteena on taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Hyvinvointitalousajattelu on valtavirtaa, ja talous vahvistaa ekologista ja sosiaalista pääomaa. Julkisen talouden rahoitus on kestäväällä pohjalla. Työ on merkityksellistä ja laadukasta. Kestävyyttä edistäviä innovaatioita, yrittäjyyttä ja yritystoimintaa tuetaan ja arvostetaan. Koulutuksessa ja yrityksissä ennakoidaan osaamistarpeiden muutoksia ja osaamista päivitetään jatkuvasti. Suomi liikkuu kohti toimimista yhden maapallon rajoissa. Uusiutuvien luonnonvarojen kotimainen käyttö on kestäväällä ja resurssitehokkaalla pohjalla ja uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö vähenee vauhdikkaasti. Kulutusta ja tuotantoa ohjataan kestäväksi hyvällä ja johdonmukaisella sääntelyllä markkinaehtoisesti ja asiakaslähtöisesti.

Tavoitteet:

1. Talouden arvonluonnissa, yritystoiminnassa, uusissa työpaikoissa ja viennissä painottuvat kestäväää lisäarvoa tuottavat ja hiilinegatiivista yhteiskuntaa rakentavat bio- ja kiertotalouden ratkaisut, teolliset ja muut innovaatiot sekä digitaaliset ja aineettomat tuotteet ja palvelut.
2. Talouden toimintaa ohjaavat ihmisten hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, sosiaalisen pääoman vahvistaminen sekä hyvinvointiin investoiminen.
3. Ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden samanaikaiselle saavuttamiselle ja julkisen talouden rahoittamiselle on olemassa pitkän aikavälin kokonaisnäkyvä sekä kehityspolku, johon yhteiskunnan keskeiset osapuolet ovat sitoutuneet.
4. Työelämä on laadukasta, työpaikat reiluja, terveellisiä ja turvallisia, töissä voidaan hyvin ja työllisyys sekä työntekijöiden ja yrittäjien työkyky ovat korkealla tasolla. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus työelämässä ovat edistyneet. Vaikeasti työllistyviä on saatu työelämään.
5. Tutkimus-, kehitys-, innovaatio- ja osaamispanostukset kestävyyttä edistäviin ratkaisuihin ja yritysten kehittämiseen ovat korkealla tasolla.
6. Tuotannon ympäristöhaittoja tunnistetaan ja vähennetään ja niiden kustannuksia sisällytetään hintoihin koko elinkaaren osalta.
7. Uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö on vähentynyt. Samalla vähemmästä saadaan enemmän: resurssituottavuus ja materiaalien uusiokäyttöaste ovat nousseet monenlaisilla kiertotalouden ratkaisuilla. Suomen globaali kädenjälki resurssiviisaiden ratkaisujen viejänä on vahvistunut.
8. Hyvä ja johdonmukainen sääntely, laaja-alainen mittaristo, julkiset hankinnat, ennustettava investointiympäristö sekä markkinaehtoisuus ja asiakaslähtöisyys ohjaavat kulutusta ja tuotantoa.

Muutostarina

Hyvinvointia edistävän talouden, työn ja kestävän kulutuksen toimenpiteet rakentuvat kolmesta toisiinsa kietoutuneesta kokonaisuudesta: 1) pääomista huolehtimisesta, 2) hyvinvointitaloudesta ja 3) kiertotaloudesta.

1) Pääomia ovat kaikki inhimilliset, ekologiset ja taloudelliset varantomme. Nämä varannot tarjoavat puitteet - reunaehdot ja mahdollisuudet - yhteiskunnan kestäväälle taloudelliselle toimeliaisuudelle. Hyvinvointitalous ja kiertotalous määrittelevät, millä tavoin taloutemme toimii näiden pääomien puitteissa. **Hyvinvointitalous** määrittelee erityisesti kuinka ihmiset - yksilöinä, yhteisöinä ja organisaatioina - hyödyntävät inhimillisiä pääomia kestävästi taloudellisessa toiminnassa ja kuinka taloudellinen toiminta tuottaa taloudellista ja inhimillistä hyvinvointia. **Kiertotalous** puolestaan määrittelee erityisesti kuinka taloudessa hyödynnetään ekologisia varantoja ekologisesti kestäväällä ja taloudellisella tavalla.

Pääomista huolehtimista vahvistetaan tuomalla ympäristötilinpito (ml. ilmasto, luonnonvarat, monimuotoisuus) ja inhimillisten pääomien, sosiaalisen kestävyuden sekä kansalaisten hyvinvoinnin arviointi kiinteästi mukaan kansantaloudelliseen tilinpitoon ja taloudelliseen budjetointiin. Talouspoliittisen päätöksenteon ohjaamiseksi luodaan kansallinen inhimillisen pääoman ja luontopääoman arviointi- ja hallintamenettely. Ekologinen kestävyys ja inhimilliset pääomat tuodaan teollisuus-, työllisyys- ja elinkeinopolitiikan suunnitteluun vauhdittamaan muutosta ja mahdollisuuksiin tarttumista. Hallituksen ja hallinnon kestävyystiekarttatyötä jatketaan ja kestävyuden kolmen ulottuvuuden yhteistarkastelua syvennetään. Hallituksen päätöksentekoa ja pitkäjänteistä kestävyyspolitiikkaa tukemaan perustetaan kestävä siirtymän arviointineuvosto.

Pitkäjänteisen ja johdonmukaisen kestävyyspolitiikan tueksi vahvistetaan Suomen vaikuttamista EU-tasolla, esimerkiksi kiertotalouden ja muun kestävyyttä tukevan taloussääntelyn vauhdittamiseksi. Kestävä kehitys otetaan valtioneuvoston tulevaisuustyön viitekehyydeksi. Sääntelyn, tukien ja verojen johdonmukaisuutta vahvistetaan Suomessa ja EU:ssa, jotta pitkäjänteiset investoinnit yrityksiin ja kestävä kasvun aloille tulevat mahdolliseksi. Kansallisesti vahvistetaan ja resurssoidaan ilmasto-, ympäristö- ja hyvinvointitiedon tuottamista, jakamista, neuvontaa ja viestintää.

Ekologista, sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä rakennetaan samanaikaisesti. Etsitään yhteistä tahtotilaa ja määrittelyä sosiaaliselle ja ekologiselle kestävyydelle. Vahvistetaan erityisesti yhteistä näkemystä siitä, että taloudellista kestävyyttä on tavoiteltava ekologisen kestävyuden puitteissa. Kestävyystavoitteet ja -indikaattorit sekä ilmiölähtöisyys ja kestävyysajattelu tuodaan taloudelliseen päätöksentekoon ja talousarviovalmisteluihin. Budjetointia sekä innovaatio-, tiede- ja teknologiapolitiikkaa toteutetaan hyvinvointitalouden, kiertotalouden ja kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Samalla tunnistetaan talouden ja yritysten rooli hyvinvoinnin luomisen työkaluina. Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyys otetaan talouspolitiikan ytimeen (sisältäen julkisen talouden ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden, ei pelkästään taloudellista kestävyyttä).

2) Hyvinvointitalouden ytimessä on yhteiskunta, joka tähtää hyvinvoinnin lisäämiseen ja hyvän elämän edellytysten vahvistamiseen. Tämän perustana on **hyvä työelämä ja osaava työvoima**. Työntekijöille, johdolle, yrittäjille ja myös päättäjille tarjotaan tukea kestäväan ja oikeudenmukaiseen siirtymään: koulutusta, jatkuvaa oppimista, osaamisen kehittämistä, erilaisia työuria, työelämän joustoa, työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukea, väestöpolitiikkaa, TKI-tukea. Ennakoidaan ilmastotoimien työllisyysvaikutukset toimialoittain ja kartoitetaan koulutustarpeet. Vahvistetaan työntekijöiden ja yrittäjien mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti kestävyysmurrokseen liittyvään keskusteluun ja muutostyöhön. Muutoksen vaatima osaamisen uudistaminen aletaan nähdä investointina, ei kuluna.

Hyvinvointitalouden ytimessä on myös **yritysvastuu globaaleissa arvoketjuissa**. Toimitaan kansainvälisillä, yhteisesti tunnustetuilla työelämän ja kestävyiden pelisäännöillä. Kehitetään kestävyyskriteereitä erityisesti kansainvälisesti ja edistetään kestävien toimintapojen käyttöönottoa (esim. ympäristömerkintä, reilu kauppa, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kriteeristöt). Ihmisoikeuksia vahvistava ja myös yrityksiä sitova globaali, kansainvälinen, EU-tason ja kansallisen tason työ jatkuu, jotta ILO-standardeja noudatetaan. Sijoittajien ja rahoittajien tiukentuvat kestävyyskriteerit tukevat muutosta. Vahvistetaan seurantaa Suomen tuonin ja viennin ympäristövaikutuksista kehittyvissä maissa. Yritysvastuulaki otetaan käyttöön Suomessa ja sen toteutumista seurataan niin Suomessa kuin EU-tasolla. Vahvistetaan harmaan talouden vastaista työtä.

Hyvinvointitaloutta ja myös kiertotaloutta vahvistaa **kestävien valintojen tukeminen**. Kannustetaan luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseen. Tuotetaan tietoa kestäväan kehityksen investointien synnyttämistä hyvinvointivaikutuksista. Tuotetaan tietoa kestäväan päätöksenteon tueksi (esim. ympäristömerkit ja -laskurit) ja rakennetaan tarvittavia digitaalisia alustoja. Vahvistetaan resursseja tiedon tuottamiseen ja viestintään sekä kuluttajien, kuntien ja yritysten kokeiluihin. Tarkastellaan mainonnan vaikutuksia ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen ja kehitetään mainonnan sääntelyä tarpeenmukaisesti. Tuetaan kertakäyttöä vähentävien sekä jakamista ja kiertotaloutta vahvistavien innovaatioiden ja palvelujen kokeilemistä.

3) Kiertotaloutta vauhdittavat **taloudelliset ohjaukset**, joista keskeisimpiä ovat TKI-panostuksien lisääminen ja tukipolitiikan kestävyystarkastelu, verotuksen painopisteen siirtäminen haittaverotukseen, vähähiilisyiden verokannustimet, päästökauppamekanismien kehittäminen ja hyödyntäminen, vapaaehtoisten toimialakohtaisten sopimusten edistäminen sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja kestäväan työtä kannustava veropolitiikka. Lisäksi kiertotaloutta edistää kestävyttä korostava **tuotesääntely**, jota on tarkasteltava ja kehitettävä kansainvälisesti ja EU-tasolla osana ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan talouden kokonaisnäkymää ja myös siten, että velvoitteet ovat samat myyntikanavasta huolimatta.

Julkiset hankinnat muodostavat ison osan kiertotaloutta ja samalla hyvinvointitaloutta vahvistavista päätöksistä. Julkisissa hankinnoissa painotetaan ekologisista ja sosiaalisista kestävyttä ja innovaatioita. Vastuullisille hankinnoille määritellään yhtenäisiä kriteerejä, huomioiden ekologiset, sosiaaliset, eettiset ja muut kestävyiden ulottuvuudet. Innovatiivisia hankintoja, systeemistä tarkastelua ja kokeilevaa yhteiskehittämistä vauhditetaan yhdessä

tieteen, yritysten ja kolmannen sektorin kanssa. Hankinnan edellytyksiä, osaamista ja tahtotilaa edistetään kansallisella ohjelmalla.

Pitkäjänteiset hyvinvointi- ja kiertotalouden toimet rakentavat ennakoitavan pelikentän **ratkaisuja tuottaville yrityksille**. Tavoitteena on yritysten vahvempi kestävä kädenjälki sekä uudistuminen hiilineutraalin maailman ja kestävä murroksen ratkaisijoiksi. Ennakoitavat ja johdonmukaiset TKI-panostukset, toimintaympäristön kehittäminen, sääntely, verotus, sujuvat luvutukset ja informaatio-ohjaus vauhdittavat hiilinegatiivista ja kiertotalouteen perustuvaa ja sosiaalisesti kestävä yritystoimintaa. Kestävä yritystoiminta vahvistaa yhteisiä pääomiamme ja varmistaa Suomen julkisen talouden kestävä rahoitusohjan.

Yhteenveto. Huolehtimalla ekologisista, inhimillisistä ja taloudellisista pääomistamme, vahvistamalla hyvinvointitaloutta ja rakentamalla pitkäjänteistä kiertotaloutta rakennamme tulevaisuuteen kestävä polun, johon meidän kaikkien on helppo osallistua niin työntekijänä, yrittäjänä, kuluttajana kuin päättäjänäkin.

Arvio muutoksen etenemisestä

Perustaltaan kaikkea polulla nyt olevaa on jo meneillään, mutta mitään ei vielä tehdä riittävällä vahvuudella. Erityisesti puuttuu kokonaiskuva, joka nyt on pyritty saamaan haltuun kolmena kokonaisuutena (pääomat, hyvinvointitalous, kiertotalous). Murroksen edistäminen vaatii johtajuuden ottamista kokonaisuudesta sekä polun osien koordinoitua keskenään.

Muutoksen epävarmuudet ja mahdolliset ristiriidat

Vaikeinta toimenpiteissä ja tavoitteisiin pääsemisessä vaikuttaisi olevan niiden kv-, EU- ja kansalliset ulottuvuudet. Millä tasolla johtajuutta pitäisi ottaa? Jos Suomessa otetaan ennakoivasti vastuuta, tehdäänkö jotain joka onkin ristiriidassa esim. EU-tason kanssa? Vai voidaanko ennakoivasti vaikuttaa ensin EU-tasolle, tai toimimalla ensin Suomessa?

Keskeinen haaste tulee olemaan ekologisten ja sosiaalisten pääomien hallinta. Tähän liittyy erityisesti arvottamisen haaste: "ei-taloudellisten" eli ei-omistettuja ja rahassa vaikeasti arvotettavien luonnonvarojen ja myös inhimillisten resurssien vaikea mitattavuus. Toisaalta kansantaloudellinen tilinpito on hyvin polkuriippuvaista: on totuttu tarkastelemaan tiettyjä asioita, jolloin ekol. ja sos. teemat jäävät käytännössä huomioimatta, vaikka haluttaisiinkin huomioida, koska "näin on aina tehty". Pääomien hallinta vaatii jäykkää johtajuutta. Ilman tätä hyvinvointitalous ja kiertotalous jäävät helposti puuhasteluksi; vasta kun pääomien niukkuus "pakottaa" tekemään hyvinvointitaloutta ja kiertotaloutta hyvin, päästään vauhtiin.

Haasteeksi voi muodostua myös "kielipolitiikka". Mitkä koodisanat ovat kenellekin tärkeitä? Mikä on väärintulkinnan vaara? Asia on tärkein: luonnon ja ihmisten hyvinvointi ja tämän toteuttaminen taloudellisesti toimivalla tavalla. Mutta helposti jumitutaan etsimään "oikeaa

termiä”. Hyvinvointitalous ja kiertotalous on helppo ymmärtää väärin, samoin pääomat. Kuinka huolehditaan siitä, että tästä ei tule kieli- tai jopa identiteettipolitiikkaa.

Politiikkaperiaatteiden toteutuminen polulla

Varsin hyvin on jo nyt otettu huomioon. Murros tulee olemaan suuri ja vaikuttamaan moneen politiikkaperiaatteeseen, mutta hyvällä hyvinvointi- ja kiertotaloudella näihin pitäisi pystyä vastaamaan. Toisin sanoen voidaan ajatella, että politiikkaperiaatteet (esim. Heikommassa asemassa olevat) tulisi sisällyttää hyvinvointitalouteen ja/tai kiertotalouteen ja/tai pääomiin. Mutta kaikkea ei voida kirjoittaa yksityiskohtaisesti auki polkuun (sukupuoli, ikä, väestöryhmät, koulutusasteet, työelämän ulkopuolelle jääneet, mikroyrittäjät jne jne). Pitää avata jatkotyössä osana hyvinvointitaloutta (esim. “sosiaaliset kestävyyskriteerit”).

4. Yhteenveto polkujen tuloksista

Kestävyysmurros tapahtuu yhteiskunnassa kolmella tasolla: 1) käyttäytymisen ja teknologian murros, 2) politiikan ja rakenteiden murros sekä 3) käsitysten ja maailmankuvan murros. Siirtymä tulee olemaan iso ja se on monin paikoin myös vaikeaa. Keskeisimpänä murroksessa on talouden toimintojen mahdollistaminen planeetan rajoihin ja kaikkien ihmisten pitäminen muutoksessa mukana. Murrosareenatyön tuloksista näkee hyvin, että eri teemoissa ollaan eri vaiheissa murrosta ja muutosta tarvitaan eri tasoilla.

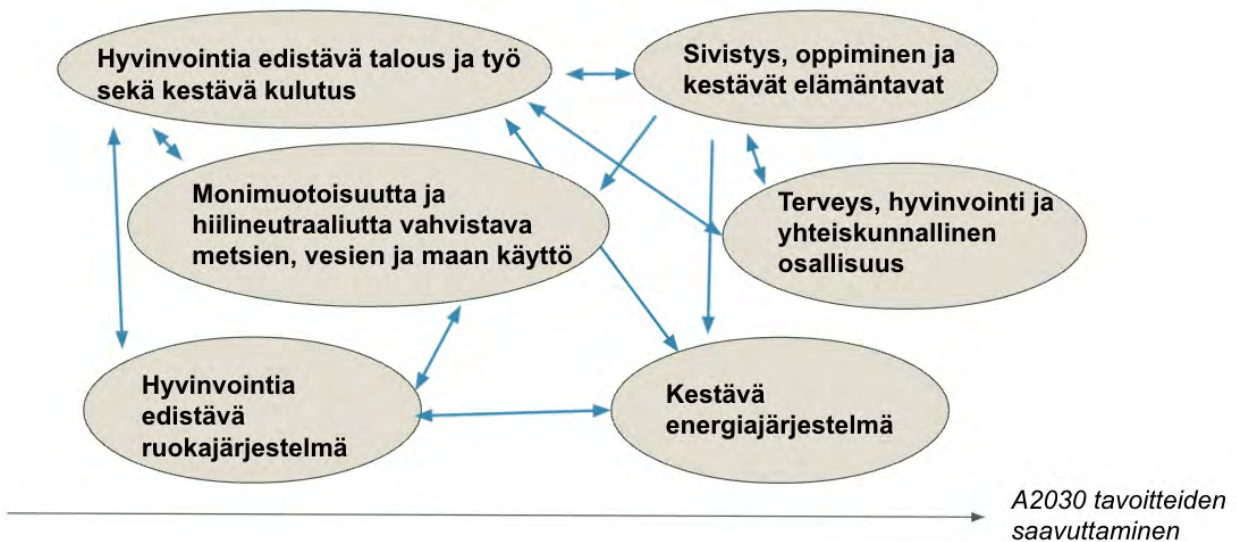
Karkeana yhteenvetona voi todeta, että tarvetta laajalle ajattelutavan eli paradigman muutoksille tunnistettiin kahdessa teemassa: talous ja työ sekä sivistys ja oppiminen. **Taloudessa** tarvitaan kaikkien pääomien, myös luontopääoman ja inhimillisen pääoman, entistä parempaa hallintaa osana talouspolitiikkaa. **Sivistys**-teemassa todettiin, että tarvitaan koulutuksen päämäärien uudelleen ajattelua kestävää kehitystä kehittävä osaamisen ja sivistyksen näkökulmasta. Kestävyysmurroksen saavuttamiseksi tarvitaan siis yleisen koulutuksen lisäksi juuri kestävään kehitykseen liittyvän osaamisen kehittämistä ja sivistyksen kasvattamista: ymmärryksen lisäämistä siitä, miten oma toimintamme vaikuttaa ympäristöön, ja sen kautta toiminnan ja arvojen muutosta. Nämä ajattelutavan muutokset ovat pohjana sille, että muut polut voivat toteutua.

Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö -teemassa havaittiin suurimmat ristiriidat luonnonvarojen ylikulutuksen ja taloudellisen toiminnan välillä. Tämä on isoin ristiriita, mikä Suomella on vielä ratkaistavana, ennen kuin Agenda2030 -tavoitteisiin päästään. Teemasta tarvitaan lisää keskustelua ja yhteisten ratkaisujen luomista.

Energiajärjestelmässä on selkeä teknologinen murros täydessä vauhdissa, ja siinä ollaan pitkällä ainakin suunnittelun tasolla. Keskeistä on varmistaa, että meneillään olevat

teknologiapolut vuoteen 2030 saadaan maaliin. Tätä tukemaan tarvitaan verotuksen ja sääntelyn kehittämistä sekä TKI-panostusten kasvattamista. **Ruokajärjestelmän** murros tulee luultavasti olemaan vastaava kuin energiassa, mutta siinä ollaan vielä alussa. Kestävän ja hyvinvointia tuottavan ruokajärjestelmän mahdollistamiseksi tarvitaan muutoksia niin tuotannon kun kulutuksen kestävyysparantamiseksi. Muutosta ovat mahdollistamassa tutkimus ja kehitys, innovaatiot ja investoinnit, digitalisaatio sekä neuvonta sekä koulutus ja kasvatus.

Terveyden ja hyvinvoinnin saralla menee yleisesti ottaen hyvin. Keskeisimpänä on huolehtia heikoimmista ja siirtää painopistettä ennaltaehkäisyyn. Lähes kaikki muutosalueet ovat kytköksissä toisiinsa (kuva 2).

Kuva 2. Muutosalueet ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Erittäin karkeana yhteenvetona voidaan sanoa, että oikealla olevissa teemoissa ollaan lähempänä tai ainakin tiedetään paremmin, miten A2030 tavoitteisiin päästään, kuin vasemmalla olevissa teemoissa.

- LIITE 1. Teemaryhmien osallistajat ja fasilitaattorit
- LIITE 2. Poliittikkaperiaatekeskustelun kysymykset
- LIITE 3. Kuusi polkukuvaa

Liite 1. Agenda2030 -murrosareenan fasilitaattorit ja kirjurit

Fasilitaattorit ja kirjurit

Etunimi	Sukunimi	Organisaatio
Heidi	Alatalo	Ympäristöministeriö
Sampsa	Hyysalo	Aalto-yliopisto
Marja	Innanen	Valtioneuvoston kanslia
Timo	Järvensivu	nommoC seugolaiD osk.
Nico	Käräjäoja	Valtioneuvoston kanslia
Satu	Lähteenoja	Aalto-yliopisto
Tatu	Marttila	Aalto-yliopisto
Petteri	Muukkonen	Helsingin yliopisto
Elina	Peltomaa	Helsingin yliopisto
Sami	Pirkkala	Valtioneuvoston kanslia
Riina	Pursiainen	Valtioneuvoston kanslia
Anu	Reinikainen	Luonnonvarakeskus
Nella	Savolainen	THL
Jukka	Uosukainen	Valtioneuvoston kanslia

Agenda2030 -murrosareenan osallistujat

Etunimi	Sukunimi	Organisaatio
Mahamed	Abdule	Suomen somalialaisten liitto ry
Heidi	Alatalo	Ympäristöministeriö
Raimo	Antila	Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
Pia	Björkbacka	SAK
Fredrik	Blomfelt	Metsäteollisuus ry
Juhani	Damski	Ympäristöministeriö
Petra	Elomaa	Kela
Stefan	Fransman	Ålands landskapsregering
Kari	Häkämies	Varsinais-Suomen liitto
Satu	Heikkinen	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Jaana	Hirsikangas	Suomen UN Women
Harri	Hölttä	Suomen luonnonsuojeluliitto
Iiris	Hynönen	Suomen nuorisovaltuustojen kattojärjestö Allianssi ry
Minna-Mari	Kaila	Maa- ja metsätalousministeriö
Sara	Kajander	Puolustusministeriö

Jenni	Kauppila	Suomen YK-liitto
Karoliina	Ketola	Suomen Olympiakomitea ry
Esko	Kivisaari	Finanssiala ry
Johannes	Koskinen	Eduskunta
Leila	Kurki	STTK
Lauri	Kurvonen	Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
Pasi	Laitala	Espoon kaupunki
Rilli	Lappalainen	Fingo
Jonas	Laxåback	Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund
Armi	Liinamaa	Valtiovarainministeriö
Annika	Lindblom	Ympäristöministeriö
Johnny	Lindström	Ålands landskapsregering
Seppo	Määttä	Valtioneuvoston kanslia
Harri	Martikainen	Sisäministeriö
Anne	Mattero	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Jarmo	Muurman	Ympäristöministeriö
Jussi	Nikula	WWF Suomi
Tuuli	Ojala	Liikenne- ja viestintäministeriö
Marja	Ola	Kaupan liitto
Salka	Orivuori	Marttaliitto ry
Mari	Pantsar	Sitra
Tytti	Pantsar	Vapaa Sivistystyö ry
Leena	Pentikäinen	Työ- ja elinkeinoministeriö
Liisa	Pietola	MTK
Sonja	Raunio	Nuorten mielenterveysseura - Yeesi ry
Sini	Sallinen	Kuntaliitto
Mikko	Salo	Akava ry
Sampo	Seppänen	Suomen yrittäjät
Vesa	Silfver	Motiva Oy
Ilkka	Sipiläinen	Kirkkohallitus
Jiri	Sironen	Sosiaali- ja terveysministeriö
Helena	Soimakallio	teknologiateollisuus
Elina	Sonninen	Elinkeinoelämän keskusliitto
Johanna	Suurpää	Oikeusministeriö
Terhi	Toikkanen	Kynnys ry
Pilvi	Torsti	Liikenne- ja viestintäministeriö
Tapio	Tuomi	Lähienergialiitto ry
Joona	Turtiainen	Energiateollisuus ry
Birgitta	Vainio-Mattila	Maa- ja metsätalousministeriö

Riina	Vuorento	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Pekka	Vuorinen	Rakennusteollisuus ry
Marina	Weissenberg	Ympäristöministeriö

Liite 2. Poliittikkaperiaatteiden toteutuminen -keskustelun apukysymykset

Viimeisen työpajan keskustelussa poliittikkaperiaatteiden toteutumisesta käytettiin seuraavia apukysymyksiä.

1. Oikeudenmukaisuuden varmistaminen

- Onko joku taho, johon toimet erityisesti iskevät ja joiden suhteen oikeudenmukaisuuden varmistaminen on erityisen tärkeää?
- (Puuttuuko toimia oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi?)

2. Koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus

- Näkyykö olennaiset toimijat muutospoluissa
- Onko olemassa mekanismit koko yhteiskunnan osallistamiselle, tai miten niitä voitaisiin vahvistaa
- Mihin ryhmiin pitäisi kiinnittää erityistä huomiota?

3. Heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no-one behind)

- Mitä ovat ne ryhmät /yksilöt joilla on riski jäädä kehityksestä jälkeen tällä muutosalueella?
- (Puuttuuko toimia tältä osin?)

4. Pitkäjänteisyyden ja kansallisen poliittikkajohdonmukaisuuden varmistaminen

- Tarvitaanko tällä alueella uusia mekanismeja, jotka varmistavat ylivaalikautisuutta / muutosten pysyvyyttä (ja millaisia?)
- Onko sellaisia asioita joissa on ilmiselviä ristiriitoja tämän ja muiden polkujen välillä?

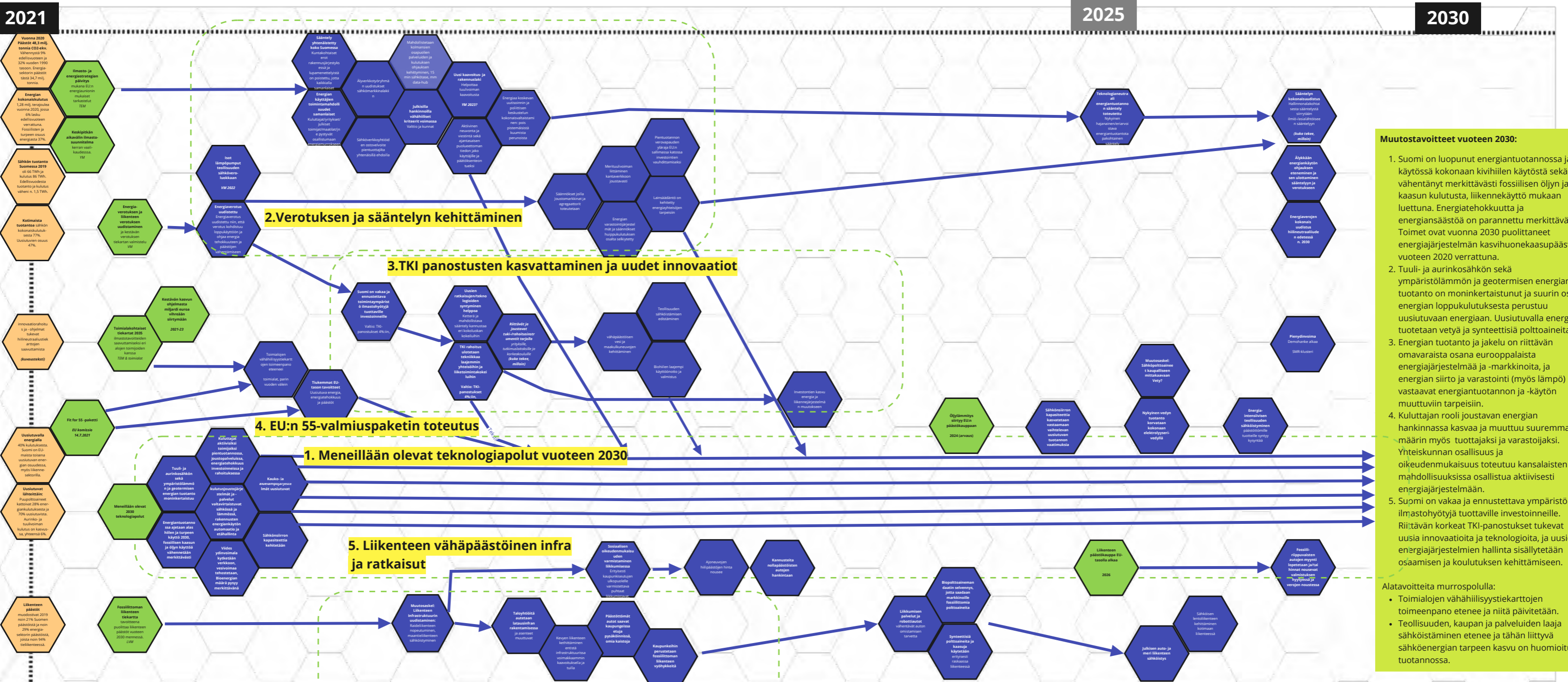
5. Globaalin vastuun ja globaalin johdonmukaisuuden varmistaminen

- Miltä ovat tämän muutosalueen kytkennät globaalilla tasolla? Millaisia negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia muutospolkujen läpiviemisellä voi olla Agenda2030 tavoitteiden toteutumiselle muualla maailmassa?
- Puuttuuko toimia tältä osin?

6. Kestävän kehityksen politiikan muutosvoimaisuus

- Riittävätkö muutosalueessa kuvatut toimet (toteutuessaan) tavoitteissa kuvatus muutoksen saavuttamiseen? Jos ei, niin onko mahdollista tunnistaa (edes yleisellä tasolla) miksi näin on?

Liite 3. Muutospolkukuvat

- Muutostavoitteet vuoteen 2030:**
- Suomi on luopunut energiantuotannosta ja -käytössä kokonaan kivihiilen käytöstä sekä vähentänyt merkittävästi fossiilisen öljyn ja -kaasun kulutusta, liikennekäyttöä mukaan luettuna. Energiatohokkuutta ja energiansäästöä on parannettu merkittävästi. Toimet ovat vuonna 2030 puolittaneet energijärjestelmän kasvihuonekaasupäästöt vuoteen 2020 verrattuna.
 - Tuuli- ja aurinkosähkön sekä ympäristölämmön ja geotermisen energian tuotanto on moninkertaistunut ja suurin osa energian loppukulutuksesta perustuu uusiutuvaan energiaan. Uusiutuvalle energialla tuotetaan vetyä ja synteettisiä polttoaineita.
 - Energian tuotanto ja jakelu on riittävän omavaraista osana eurooppalaista energijärjestelmää ja -markkinoita, ja energian siirto ja varastointi (myös lämpö) vastaavat energiantuotannon ja -käytön muuttuviin tarpeisiin.
 - Kuluttajan rooli joustavan energian hankinnassa kasvaa ja muuttuu suuremman määrin myös tuottajaksi ja varastojaksi. Yhteiskunnan osallisuus ja oikeudenmukaisuus toteutuu kansalaisten mahdolluuksissa osallistua aktiivisesti energijärjestelmään.
 - Suomi on vakaa ja ennustettava ympäristö ilmastohyötyjä tuottaville investoinneille. Riittävän korkeat TKI-panostukset tukevat uusia innovaatioita ja teknologioita, ja uusien energijärjestelmien hallinta sisällytetään osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen.
- Alatavoitteita murrospolulla:**
- Toimialojen vähähiilisyystiekarttojen toimeenpanto etenee ja niitä päivitetään.
 - Teollisuuden, kaupan ja palveluiden laaja sähköistämisen etenee ja tähän liittyvä sähköenergian tarpeen kasvu on huomioitu tuotannossa.

Faktoja ja väittämöitä (kuvusteiksi)

Työväihe 1: Muutosaskeleet

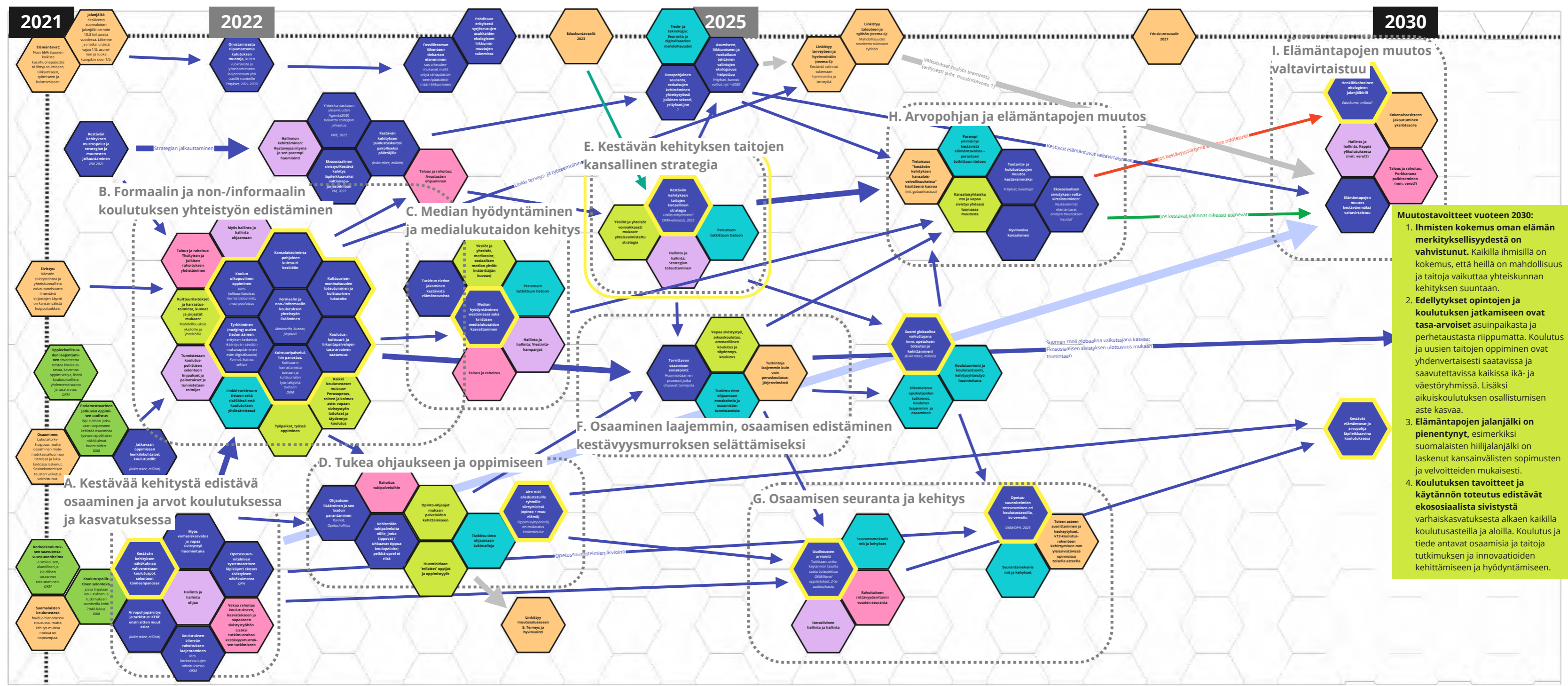
Askeitten priorisointi

Työväihe 2: Muutosten määrittäjät

Työväihe 3: Epävarmuudet ja vaihtoehtopolut

Teeman visiolause:

Suomi on siirtynyt uusiutuvan ja päästöttömän energian talouteen ja pääsääntöisesti luopunut fossiilisen energian käytöstä. Sektori-integraatio, energiatehokkuuden kasvattaminen, toimivat energiemarkkinat sekä varastojen ja kulutusjoustojen kehittäminen takaavat riittävän omavaraisuuden ja huolto- ja toimitusvarman energian kaikilla alueilla ja kaikille väestöryhmillä. Suomi on proaktiivinen suunnannäyttäjät, joka tarjoaa johtavia ratkaisuja globaaleihin energiasektorin haasteisiin, uusien teknologioiden kaupallistamiseen ja vientiin sekä kehittyvien maiden tukemiseen. Suomi kehittää jatkuvasti osaamistaan ja hyödyntää digitalisaation nojaavien uusien palveluiden, kansalaisten osallistamisen sekä uusimman tutkimuksen tarjoamat mahdollisuudet.

- Muutostavoitteet vuoteen 2030:**
- Ihmisten kokemus oman elämän merkityksellisyydestä on vahvistunut.** Kaikilla ihmisillä on kokemus, että heillä on mahdollisuus ja taitoja vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaan.
 - Edellytykset opintojen ja koulutuksen jatkamiseen ovat tasa-arvoiset** asuinpaikasta ja perhetaustasta riippumatta. Koulutus ja uusien taitojen oppiminen ovat yhdenvertaisesti saatavissa ja saavutettavissa kaikissa ikä- ja väestöryhmissä. Lisäksi aikuiskoulutuksen osallistumisen aste kasvaa.
 - Elämäntapojen jalanjälki on pienentynyt**, esimerkiksi suomalaisten hiilijalanjälki on laskenut kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti.
 - Koulutuksen tavoitteet ja käytännön toteutus edistävät ekososiaalista sivistystä** varhaiskasvatuksesta alkaen kaikilla koulutusasteilla ja aloilla. Koulutus ja tiedantavat osaamisia ja taitoja tutkimuksen ja innovaatioiden kehittämiseen ja hyödyntämiseen.

Teeman visiolause:
 Vahvistuva ekososiaalinen sivistys ja arvopohja luovat ihmisten elämään merkityksellisyyttä ja kasvattavat osaamista, joka tukee ratkaisujen syntymistä globaaleihin kestävyysongelmiin. Kasvatus ja opetus, ovat kaikkien saatavilla. Jatkuva oppiminen tarjoaa jokaiselle mahdollisuuden oppia uusia tietoja ja taitoja muuttuvan maailman tarpeisiin työelämässä ja sen ulkopuolella. Kasvatus- ja koulutusjärjestelmä takaa kestävyysmurrosta edistävän sivistyksen kaikille väestöryhmille yhdenvertaisesti ja saavutettavasti. Väestön koulutustaso on kasvanut ja koulutus- ja osaamisero ovat kaventuneet. Yhteiskunta tukee kestäviä elämäntapavalintoja, asenneilmapiiri ja mahdollisuus tehdä kestäviä valintoja on vahvistunut. Vaikka suomalaiset kuluttavat vähemmän ja kestävämmiin, hyvinvointi on korkeammalla tasolla.

1 ENNALTAEHKÄISEVÄT RAKENTEET JA SAAVUTETTAVAT PALVELUT

4 TERVEELLISTEN ELÄMÄNTAPOJEN MAHDOLLISTAMINEN

3 RAKENTEELLISEN RASISMIN JA SYRJINNÄN VÄHENTÄMINEN

11 KESTÄVÄ HYVINVOINTI

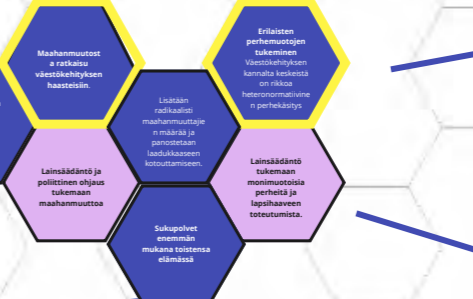
Muutostavoitteet vuoteen 2030:

1. Terveystietä ja hyvinvointia tukevat ja sairauksia ja sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevät sekä hoitavat palvelut on resursoitu ja kohdennettu yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Ne vähentävät eriarvoisuutta, ovat saavutettavissa matalalla kynnyksellä ja ovat helppoja käyttää.
2. Väestöryhmittäiset terveyserot ovat kaventuneet ja koettu hyvinvointi on kasvanut. Päihde- ja mielen terveysongelmat ja elintapasairaudet ovat vähentyneet.
3. Väkivalta on vähentynyt yhteiskunnassa. Erityisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta on vähentynyt merkittävästi.

2 MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN

10 VÄESTÖKEHITYS JA MAAHANMUUTTO

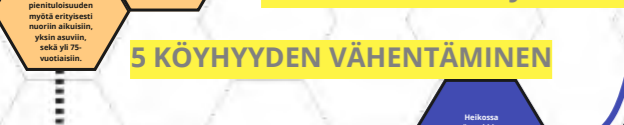
8. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteutuvat laajasti yhteiskunnassa. Jokaisella on mahdollisuus koulutusta, osallistua ja vaikuttaa esimerkiksi sukupuolesta, ihonväristä, toimintakyvystä, iästä tai varallisuudesta riippumatta.

8 SUKUPUOLTEN TASA-ARVO

4. Väestönkehitys on kestävä (sisältäen lisääntymisterveystien)
6. Asunnottomuus on poistettu ja kohtuuhintaista asumista on tarjolla kaikille.
7. Syrjäytyminen on vähentynyt merkittävästi. Vapaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet on turvattu yhteiskunnassa. Yhä useampi osallistuu aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Jokainen tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön.

6 PERUSOIKEUDET JA OSALLISUUS

5 KÖYHYHDEN VÄHENTÄMINEN

7 KOHTUUHINTAINEN, HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ ASUMINEN

9 AKTIIVINEN KANSALAISSYhteISKUNTA

Työväihe 1: Muutostavoitteet
Tavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Työväihe 1: Muutostavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Työväihe 2: Aikojen priorisointi
Tavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Työväihe 2: Aikojen priorisointi on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Työväihe 3: Muutosten määrittäminen
Tavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Työväihe 3: Muutosten määrittäminen on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Työväihe 4: Epävarmuudet ja vaihtoehtopolut
Tavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Työväihe 4: Epävarmuudet ja vaihtoehtopolut on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Mahdollistajat ja esteet
Tavoitteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa. Mahdollistajat ja esteet on laadittu 3-5 vuorokauden mittaisissa työryhmissä ja ne on tarkennettu ja laajennettu yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Teeman visiolause:
2030-luvulla elämäntilanteensa hyväksi kokevien määrä on entistä suurempi. Ihmiset ovat yhä terveempiä ja voivat entistä paremmin ja terveyserot ovat kaventuneet. Suomi on maailman huippu terveysongelmien ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä ja hyvinvoinnin ja terveyden tukemisessa. Yhteiskunnan väestökehitys on kestävä. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eri sukupuolten ja eri väestöryhmien välillä ja sisällä toteutu. Köyhyys ja osattomuus ovat vähentyneet ja työtä on yhä useammalla. Suomi on turvallinen maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmillä ja luottamus yhteiskunnan eri toimijoiden välillä on vahvistunut. Yksinäisyys on vähentynyt. Jokainen voi tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön, kokea merkityksellisyyttä ja osallistua yhdenvertaisesti yhteiskunnan toimintaan. Kansalaisyhteiskunta toimii aktiivisesti ja auttaa pitämään kaikki mukana. Kestävät elämäntavat mahdollistavat hyvinvointia kaikille myös globaalisti, luonnon kantokyvyn rajoissa.

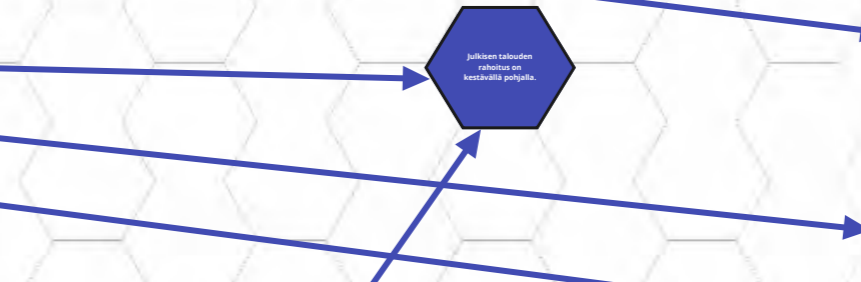
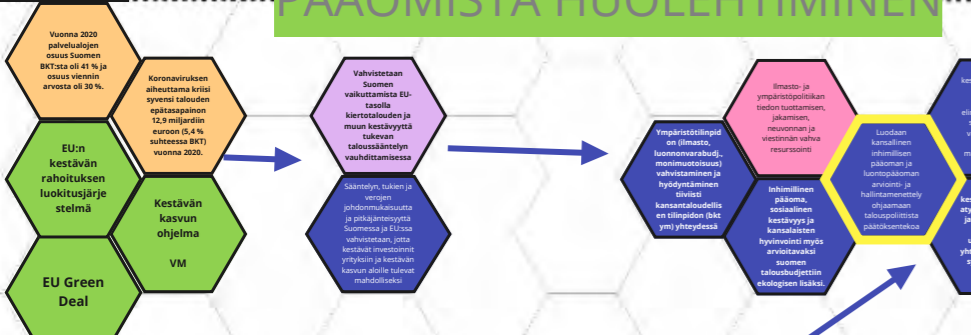
2021

2025

2030

PÄÄMISTÄ HUOLEHTIMINEN

1. EKOLOGISEN, TALOUDELLISEN JA SOSIAALISEN KESTÄVYYDEN SAMANAIKAISUUS

Muutosvaihtoiteet vuoteen 2030:
 1. Talouden arvonnolluonnissa, yritystoiminnassa, uusissa työpaikoissa ja viennissä painottuvat kestävä lisäarvoa tuottavat ja hiilinegatiivista yhteiskuntaa rakentavat bio- ja kiertotalouden ratkaisut, teolliset innovaatiot sekä digitaaliset ja aineettomat tuotteet ja palvelut.
 2. Talouden toimintaa ohjaavat ihmisten hyvinvoinnin tuottaminen ja jakaminen, sosiaalisen pääoman vahvistaminen sekä hyvinvointiin investoiminen.
 3. Ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys samanaikaiselle saavuttamiselle ja julkisen talouden rahoittamiselle on olemassa pitkän aikavälin kokonaisnäkymä sekä kehityspolku, johon yhteiskunnan keskeiset osapuolet ovat sitoutuneet.

HYVINVOINTITALOUS

3 YRITYSVASTUU GLOBAALEISSA ARVOKETJUISSA

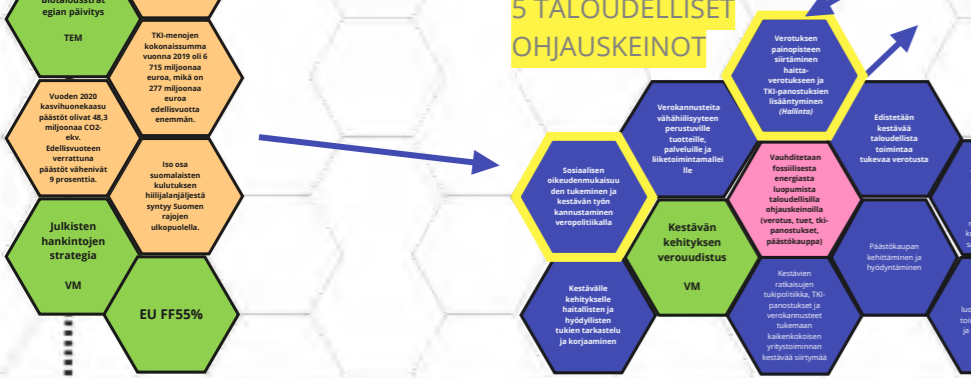
4 KESTÄVIEN VALINTOJEN TUKEMINEN

4. Työelämä on laadukasta, työpaikat reiluja, terveellisiä ja turvallisia, töissä voidaan hyvin ja työelämällä on korkealla tasolla. Vaikeasti työllistyviä on saatu työelämään.
 5. Tutkimus-, kehitys-, innovaatio- ja osaamispainostukset kestävätyötä edistävien ratkaisuihin ja yritysten kehittämiseen ovat korkealla tasolla.
 6. Tuotannon ympäristöhaittoja tunnustetaan ja vähennetään ja niiden kustannuksia sisällytetään hintoihin koko elinkaaren osalta.
 7. Uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö on vähentynyt. Samalla vähemmistö saadaan enemmän resurssituottavuuksia ja materiaalien uusiokäyttöaste ovat nousseet monenlaisilla kiertotalouden ratkaisulla. Suomen globaali kädenjälki resurssiviisaisten ratkaisujen viejänä on vahvistunut.
 8. Hyvä ja johdonmukainen sääntely, laaja-alainen mittaristo, julkiset hankinnat, ennustettava investointiympäristö sekä markkinaehtoisuus ja asiakaslähtöisyys ohjaavat kulutusta ja tuotantoa.

KIERTOTALOUS

5 TALOUDELLISET OHJAUSKEINOT

6 TUOTESÄÄNTELY

7 JULKISET HANKINNAT

Teeman visiolause:
 Suomi on edelläkävijä ja suomalaisilla yrityksillä on vahva kädenjälki kokonaiskestävätyötä vahvistavissa ja ilmastonmuutokseen liittyvissä ratkaisussa, kuten bio- ja kiertotaloudessa, teollisissa innovaatioissa sekä digitaalisissa palveluissa. Yritykset tuottavat hyvinvointia ja lisäarvoa liiketoimintamalleilla, joiden tavoitteena on taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Hyvinvointitalousajattelu on valtavirtaa, ja talous vahvistaa ekologista ja sosiaalista pääomaa. Julkisen talouden rahoitus on kestävällä pohjalla. Työ on merkityksellistä ja laadukasta. Kestävätyötä edistävii innovaatioita, yrittäjyyttä ja yritystoimintaa tuetaan ja arvostetaan. Koulutuksessa ja yrityksissä ennakkoon osaamistarpeiden muutoksia ja osaamista päivitetään jatkuvasti. Suomi liikkuu kohti toimimista yhden maapallon rajoissa. Uusiutuvien luonnonvarojen kotimainen käyttö on kestävällä ja resurssitehokkaalla pohjalla ja uusiutumattomien luonnonvarojen kotimainen käyttö vähenee vauhdikkaasti. Kulutusta ja tuotantoa ohjataan kestäväksi hyvällä ja johdonmukaisella sääntelyllä markkinaehtoisesti ja asiakaslähtöisesti.

Faktoit, aloitteet ja voittovaihtoiteet
 Edistetään sukupolvi- ja yhdenvertaisuutta työelämässä.
 Työntekijöille ja yrityksille oikeudenmukainen sivistymisen ja sivistymisen jatkuvuus työssä oppimisen, erilaisten työurien ja työelämän muutosten.
 Kestävyyttä edistävien työntekijöiden osallistumisesta keskeisistä työntekijöiden työssä (esim. kestävyyttä edistävien työntekijöiden työssä).
 Hallinto ja hallinta (työelämän pelisäännöt työntekijöiden tuketut ja varmistavat keino).
 Erikoisalan työntekijöiden työllisyysvaikutteista toimintatyyliä ja koulutusta.
 Työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukeminen ja muu väestöpolitiikka, vahvistaa hyvinvointia ja lisää väestökehitystä.
 Osaamisen parantaminen on investointi, ei kulu.
 Tuki monimuotoisille työntekijöille (esim. valkeasti työllistävät ja vapauttavat) ja syrjäytyneille (esim. ikä, mielenterveys).
 Parannetaan taloudellista mahdollisuutta jatkuvan oppimisen, osittain opiskelu työssä.
 Sektorikohtaisen koulutuksen tukea (2020 ohjelman kautta) - määrän nosto.
 Yhteistoiminta työntekijöille, työyhteisöille ja jakaminen työssä otetaan keskeiseksi kehittämissuhteeksi.

Työväihe 1: Muutosaskeleet
 Edistetään sukupolvi- ja yhdenvertaisuutta työelämässä.
 Työntekijöille ja yrityksille oikeudenmukainen sivistymisen ja sivistymisen jatkuvuus työssä oppimisen, erilaisten työurien ja työelämän muutosten.
 Kestävyyttä edistävien työntekijöiden osallistumisesta keskeisistä työntekijöiden työssä (esim. kestävyyttä edistävien työntekijöiden työssä).
 Hallinto ja hallinta (työelämän pelisäännöt työntekijöiden tuketut ja varmistavat keino).
 Erikoisalan työntekijöiden työllisyysvaikutteista toimintatyyliä ja koulutusta.
 Työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukeminen ja muu väestöpolitiikka, vahvistaa hyvinvointia ja lisää väestökehitystä.
 Osaamisen parantaminen on investointi, ei kulu.
 Tuki monimuotoisille työntekijöille (esim. valkeasti työllistävät ja vapauttavat) ja syrjäytyneille (esim. ikä, mielenterveys).
 Parannetaan taloudellista mahdollisuutta jatkuvan oppimisen, osittain opiskelu työssä.
 Sektorikohtaisen koulutuksen tukea (2020 ohjelman kautta) - määrän nosto.
 Yhteistoiminta työntekijöille, työyhteisöille ja jakaminen työssä otetaan keskeiseksi kehittämissuhteeksi.

Työväihe 2: Asukkaan priorisointi
 Edistetään sukupolvi- ja yhdenvertaisuutta työelämässä.
 Työntekijöille ja yrityksille oikeudenmukainen sivistymisen ja sivistymisen jatkuvuus työssä oppimisen, erilaisten työurien ja työelämän muutosten.
 Kestävyyttä edistävien työntekijöiden osallistumisesta keskeisistä työntekijöiden työssä (esim. kestävyyttä edistävien työntekijöiden työssä).
 Hallinto ja hallinta (työelämän pelisäännöt työntekijöiden tuketut ja varmistavat keino).
 Erikoisalan työntekijöiden työllisyysvaikutteista toimintatyyliä ja koulutusta.
 Työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukeminen ja muu väestöpolitiikka, vahvistaa hyvinvointia ja lisää väestökehitystä.
 Osaamisen parantaminen on investointi, ei kulu.
 Tuki monimuotoisille työntekijöille (esim. valkeasti työllistävät ja vapauttavat) ja syrjäytyneille (esim. ikä, mielenterveys).
 Parannetaan taloudellista mahdollisuutta jatkuvan oppimisen, osittain opiskelu työssä.
 Sektorikohtaisen koulutuksen tukea (2020 ohjelman kautta) - määrän nosto.
 Yhteistoiminta työntekijöille, työyhteisöille ja jakaminen työssä otetaan keskeiseksi kehittämissuhteeksi.

Työväihe 3: Alueiden määritys
 Edistetään sukupolvi- ja yhdenvertaisuutta työelämässä.
 Työntekijöille ja yrityksille oikeudenmukainen sivistymisen ja sivistymisen jatkuvuus työssä oppimisen, erilaisten työurien ja työelämän muutosten.
 Kestävyyttä edistävien työntekijöiden osallistumisesta keskeisistä työntekijöiden työssä (esim. kestävyyttä edistävien työntekijöiden työssä).
 Hallinto ja hallinta (työelämän pelisäännöt työntekijöiden tuketut ja varmistavat keino).
 Erikoisalan työntekijöiden työllisyysvaikutteista toimintatyyliä ja koulutusta.
 Työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukeminen ja muu väestöpolitiikka, vahvistaa hyvinvointia ja lisää väestökehitystä.
 Osaamisen parantaminen on investointi, ei kulu.
 Tuki monimuotoisille työntekijöille (esim. valkeasti työllistävät ja vapauttavat) ja syrjäytyneille (esim. ikä, mielenterveys).
 Parannetaan taloudellista mahdollisuutta jatkuvan oppimisen, osittain opiskelu työssä.
 Sektorikohtaisen koulutuksen tukea (2020 ohjelman kautta) - määrän nosto.
 Yhteistoiminta työntekijöille, työyhteisöille ja jakaminen työssä otetaan keskeiseksi kehittämissuhteeksi.

Mahdollistajat ja esteet/häviöt

Työväihe 4: Epävarmuudet ja vaihtoehdot
 Edistetään sukupolvi- ja yhdenvertaisuutta työelämässä.
 Työntekijöille ja yrityksille oikeudenmukainen sivistymisen ja sivistymisen jatkuvuus työssä oppimisen, erilaisten työurien ja työelämän muutosten.
 Kestävyyttä edistävien työntekijöiden osallistumisesta keskeisistä työntekijöiden työssä (esim. kestävyyttä edistävien työntekijöiden työssä).
 Hallinto ja hallinta (työelämän pelisäännöt työntekijöiden tuketut ja varmistavat keino).
 Erikoisalan työntekijöiden työllisyysvaikutteista toimintatyyliä ja koulutusta.
 Työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukeminen ja muu väestöpolitiikka, vahvistaa hyvinvointia ja lisää väestökehitystä.
 Osaamisen parantaminen on investointi, ei kulu.
 Tuki monimuotoisille työntekijöille (esim. valkeasti työllistävät ja vapauttavat) ja syrjäytyneille (esim. ikä, mielenterveys).
 Parannetaan taloudellista mahdollisuutta jatkuvan oppimisen, osittain opiskelu työssä.
 Sektorikohtaisen koulutuksen tukea (2020 ohjelman kautta) - määrän nosto.
 Yhteistoiminta työntekijöille, työyhteisöille ja jakaminen työssä otetaan keskeiseksi kehittämissuhteeksi.

Kestävän kehityksen toimikunnalle

11.2.2022

Asia: WWF Suomen täydentävä lausuma koskien Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 -tiekarttaa

Tausta

Kestävän kehityksen toimikunta hyväksyi 7.2. kokouksessa Agenda2030-tiekartan. WWF on ollut muiden sidosryhmien tavoin mukana tiekartan valmisteluprosessissa. WWF kiittää valmistelusta ja sen aikana käydystä dialogista sekä kestävä kehityksen sihteeristöä että muita prosessiin osallistuneita tahoja.

Agenda2030 -tiekartta on monilta osin hyvin edistyksellinen dokumentti ja WWF kannatti sen hyväksymistä, mutta hyväksymisen yhteydessä WWF ilmoitti haluavansa jättää täydentävän lausuman koskien luonnonvarojen ylikulutuksen purkamisen riittämätöntä huomiointia asiakirjassa.

Täydentävä lausuma

Tiekartan tulisi sisältää selkeä tavoite luonnonvarojen ylikulutuksen purkamiselle. Tavoitteeksi olisi kirjattava luonnonvarojen kokonaiskulutuksen määrän merkittävä vähentäminen vuoteen 2030 mennessä. Tarkemman tavoitetason ja tavoitetta määrittelevien indikaattorien asettamiseksi tulisi tehdä yksityiskohtaisempi tiedepohjainen analyysi esimerkiksi luontopaneelin, kestävyyspaneelin ja ilmastopaneelin kanssa yhteistyössä ja näiden tavoitteiden toteutumista tulisi seurata aktiivisesti.

Perustelut

Kansainvälinen luontopaneeli IPBES on tiedeyhteenvedossaan 2019 todennut, että nykytrendien jatkaminen johtaa siihen, että kestävä kehityksen tavoitteita ei saavuteta¹. Suomen kestävyyspaneelin mukaan yksi neljästä kestävyys siirtymän etenemisaskeleesta on ”materiaalien ja luonnontilaisen maan käytön vähentäminen kaikessa toiminnassa”². Suomen ympäristökeskuksen kiertotaloutta koskevan policy briefin mukaan ”Neitseellisten raaka-aineiden käytön vähentämiselle tulee asettaa määrälliset tavoitteet” ja ”Suomalaiset käyttävät kulutukseensa jopa kymmenen kertaa enemmän raaka-aineita kuin väestön määrään suhteutettu

¹ https://ipbes.net/sites/default/files/2020-02/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf

² https://www.kestavuyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2020/02/Kuusi-polku-kestavyteen_julkaisu2020.pdf

kestävä taso sallisi”³. WWF:n kansainvälinen tavoite on kulutuksen ja tuotannon jalanjäljen puolittaminen vuoteen 2030 mennessä.

Nämä esimerkit osoittavat, että luonnonvarojen ylikulutuksen purkaminen on välttämättömyys kestävän kehityksen toteutumiselle. Ilman selkeää tavoitetta luonnonvarojen ylikulutuksen purkamiseksi ja siihen johtavia määrätietoisia toimia, ei ole kestävä kehitystä. Agenda2030-tiekartta on keskeisimpiä suomalaisia kestävä kehityksen asiakirjoja ja suomalaisen kestävä kehityksen politiikan uskottavuuden kannalta olisi välttämätöntä, että se sisältäisi selkeän tavoitteen luonnonvarojen ylikulutuksen purkamiseksi.

Tiekartassa mainitaan muutamia kertoja ansiokkaasti luonnonvarojen ylikulutus ja ylikulutuksen vähentämisen tarve, mutta toisaalta esitetään myös muotoiluja, jotka viittaavat luonnonvarojen ylikulutuksen jatkamiseen esimerkiksi uusiutuvien luonnonvarojen osalta. Ylipäänsä uusiutuvien luonnonvarojen käytön painottaminen kestävyysratkaisuna on kyseenalaista. Esimerkiksi Suomen lajien ja elinympäristöjen uhanalaisuusarvioinnit (punaiset kirjat) toteavat, että lukuisten lajien ja elinympäristöjen kohdalla keskeiset syyt suomalaisen luonnon tilan heikkenemiselle liittyvät uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön, esimerkiksi maa- ja metsätaloudessa. Tästäkin näkökulmasta on selvää, kuinka kestävyys siirtymä ei toteudu luonnonvarojen käytön raaka-ainelajia vaihtamalla (vaikka jossain tapauksissa se silti voi olla perustelua), vaan puuttamalla kokonaisvaltaisesti luonnonvarojen ylikulutukseen. Tiekartta tarvitsisi selkeän tavoitteen luonnonvarojen ylikulutuksen purkamiselle.

Luonnonvarojen kulutuksen kestävyttä ei ole mahdollista seurata tasapainoisesti yhdellä indikaattorilla, joten tiekartan toimeenpanossa olisi syytä myös toteuttaa huolellinen tiedepohjainen analyysi parhaista soveltuvista indikaattoreista ja niille asetettavista tavoitetasoista. Tämänkaltaisessa analyysissä Suomen kestävyyspaneelilla, luontopaneelilla ja ilmastopaneelilla olisi syytä olla keskeinen rooli.

Eräs mahdollinen ratkaisumalli tiekartan toimeenpanemiseksi on myös luonnonvarojen käytön kansallinen sopimus, jota tutkimuslaitosten 22 asiantuntijaa ehdottavat kiertotalouden edistämishjelman arvioissa⁴: ”Luonnonvarojen käytön kansallinen sopimus voi olla tärkeä ohjaava toimenpide. Luonnonvarasopimus oikein suunniteltuna voidaan nähdä signaalina yrityksille ja yhteisöille siitä, mille tasolle heidän luonnonvarojen käytön pitkällä tähtäyksellä tulisi asettua.”

Luonnonvarojen ylikulutuksen purkamiseen liittyy hyvin oleellisella tavalla monet oikeudenmukaisuuden näkökulmat, mutta tässä täydentävässä lausumassa niitä käsitellään hyvin lyhyesti. Monet nykyiset toimintamallit taloudessa ja yhteiskunnassa perustuvat luonnonvarojen ylikulutukseen ja näiden purkaminen yhteydessä on pidettävä huolta, että muutos tapahtuu oikeudenmukaisesti kaikkien kannalta. Toisaalta nämä hankalatkin muutokset on toteutettava, jos tavoitteena on kestävä kehityksen perinteisen päämäärän mukaan turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. WWF uskoo, että suomalaisten ja Suomen

³ [https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/SYKE_Policy_Brief_Raakaaineiden_kayton_v\(51826\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/SYKE_Policy_Brief_Raakaaineiden_kayton_v(51826))

⁴

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/DownloadProposalAttachment?attachmentId=15160>

neuvokkuudella on mahdollista toteuttaa kestävän kehityksen siirtymä kansallisesti ja globaalisti oikeudenmukaisesti.

Maailman Luonnon Säätiö (WWF)
Suomen Rahasto sr.

Jari Luukkonen
suojelujohtaja

Jussi Nikula
neuvonantaja